

12309

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KONYA OVASI KIRSAL YERLEŞMELERİNDE PLANLAMAYA İLİŞKİN BİR YÖNTEM ARAŞTIRMASI

DOKTORA TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

HAZIRLAYAN

Kerim ÇINAR

Yüksek Mimar

DANIŞMAN

Prof. Dr. Yılmaz ÖNGE

KONYA — 1990

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KONYA OVASI KIRSAL YERLEŞMELERİNDE PLANLAMAYA İLİŞKİN
BİR YÖNTEM ARAŞTIRMASI

DOKTORA TEZİ
Mimarlık Anabilim Dalı

HAZIRLAYAN
Kerim ÇINAR
Yüksek Mimar

JÜRİ ÜYELERİ

Prof.Dr. Yılmaz ÖNGE
Prof.Dr. Murat ERİÇ
Prof. Ataman DEMİR

Konya, 1990

ÖZET

Yüzyıllarca Türk Ulusunun temel yapısını oluşturan kırsal toplumun, Cumhuriyet'ten bu yana her yönden çağdaş uygarlık seviyesine ulaşması için çabalar gösterilmiştir. Bugüne kadar yapılan yatırımlar ve çabalara karşın, konunun güncelliği devam etmektedir. Bu konuda diğer gelişmekte olan ülkelere kıyasla, önemli aşamalar yapılmaya çalışılmıştır. Ancak, ülkemizde bazı bölgelerde bu zamana kadar gösterilen çabalar ve yapılan yatırımlar yetersiz kalmakta ve yanlış uygulamalara neden olmaktadır. Nitekim, kırsal yerleşmelerde planlama açısından, arzu edilen seviyeye henüz ulaşılmadığı görülmektedir.

Türkiye'de nüfusun % 47'sini oluşturan, yaklaşık 24 milyon insan kırsal alanda yaşamaktadır. Kırsal alanda yaşayan toplumun kalkınmasını engelleyen nedenlerin başında mevcut kırsal yerleşmelerin fiziki yapısının iyi bilinmemesi veya dikkate alınmaması gelmektedir. Bu yüzden, kırsal yerleşmeler için hem yeni bir çevre kavramının oluşturulmasına hemde uygulanabilir yapı, yapı grupları ve yerleşme modellerinin geliştirilmesi gerekir.

Bu amaçla, araştırma alanı olarak seçilen Konya ovasında kırsal yerleşmelerin planlama problemleri ile amaçlanan hedefler, çalışmanın birinci bölümünde ele alınmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde kırsal yerleşmelere ilişkin tanımlamalar ve yerleşmelerin sorunları ile geleceği hakkında açıklamalar yapılmıştır. Üçüncü bölümde, çeşitli ülkelerde ve bizde kırsal kalkınma çabaları ile uygulama modelleri irdelenmiştir.

Dördüncü bölümde, araştırma alanı olarak seçilen bölgenin doğal tarihi, sosyo-ekonomik yapısı ile köy yerleşmeleri ve köy evlerinin karakteristik özellikleri incelenmiştir. Analiz sonucu yöreye özgü köy evlerinin ortak nitelikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun yanısıra bölgede uygulanan yeni köy yerleşmeleri incelenerek bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Beşinci bölümde ise, analiz çalışmalarının sonucunda geliştirilen kriterlere göre yörede uygulanabilecek bir planlama modeli geliştirilmiştir.

Son bölümde yapılan çalışmanın geniş bir değerlendirmesi yapılmış olup, bölge içinde önerilen yerleşim modellerinin ve köy evlerinin getirebileceği yenilikler ve yararları ortaya konulmuştur.

SUMMARY

Great effort has been exerted for people living, in the countryside and forming the Turkish nations's fundamental structure for centuries to reach the contemporaneous civilization Standing in every way since the declaration of republic. Although many investments and efforts have been made for this matter, the subject still maintains its importance. In contrast to other underdeveloping countries, significant progresses have been made in Turkey. Some districts have inadequate improvements, however. As a matter of fact, in rural settlements the planning is not at the desired place yet.

Today in Turkey 47 percent of population, being approximately 24 millions, lives in the countryside. One of the main reason for preventing the development of society in rural area is not knowing well the physieal structure of existing rural settlements or not taking it into consideration. Therefore, these is a need for the formation of a new environment nation as well as the development of applicable structure, structure groups and settlement models.

To this end, the planning problems of rural settlements in the Konya plain with aimed objects are discussed in the first part.

The second part contains the definations of rural settlements and settlement problems together with explanation about their feature. Rural developing with application models in various countries and in Turkey are examined in the third part.

The natural history, social and economic Structure with village settlements and characteristic features of village houses of the investigation area are studied in part four. Based on the results of analyses, commen similarities of village houses, characterizing the region, have been established.

In addition to this, new rural settlements in the region have been examined and evaluated.

According to the criteria gathered after analyses, an applicable planning model for the region is developed in part 5.

The final part presents a broad evaluation of the study. In this section, proposed settlement models and village houses in the region that may bring novelties and advantages are also included.

ÖNSÖZ

"Ülkemizin kalkınması köylü ve köyden başlayacaktır."

"Türkiye'nin gerçek koruyucusu ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür."

O halde herkesten daha çok refah, mutluluk ve varlığa hak kazanmış, ençok layık olan köylüdür."

Mustafa Kemal ATATÜRK

1 Mart 1922

Türkiye'de kırsal yerleşme ve köy konutu sorunuyla ilgili araştırmalar oldukça yetersizdir. Yapılan çalışmalar da sorunun, daha çok tarımsal problemler ve toplum yapısı olgusu içinde ele alındığı görülmektedir. Anadolu'da kırsal mimari açısından henüz gerektiği ölçüde araştırılmamış, yerleşmelerin bulunduğu bilinmektedir. Bugüne kadar yapılan mimari araştırmalar, daha çok toplumsal değişimin hızlandığı kentsel alanlarda ve kültür varlıklarını koruma sorunlarının güncel olduğu yörelerde yoğunlaşmıştır. Oysa, kırsal alanlardaki anonim mimarinin özelliklerine eğilmiş çalışmalarda ilginç olmaktadır. Hatta, kırsal yerleşmelerde planlama amacıyla bir çok çalışmalar yapılmıştır. Bunlara rağmen, kırsal yerleşmelerin sorunları gerçekçi bir biçimde çözülmemiştir. Bu yüzden, kırsal alanlarda yapılan planlama çalışmaları, ya yetersiz kalmış, ya da gereksiz harcamalar

lara yapılmıştır. Bu nedenlerle, kırsal yerleşme planlamalarının, öncelikle analiz çalışmaları sonucunda elde edilecek kriterlere göre yapılması gerekir. Önemli olan, köylerin yeniden planlanması ve modern köy konutlarının yapılması da, değil; köylülerin ihtiyaçlarını, en iyi biçimde nasıl bir mekanda karşılayabileceklerinin belirlenmesidir. Bu çalışmada, kırsal yerleşmelerin planlama sorununa fiziksel açıdan yaklaşılması gerektiğinde en önemli etkenin, geleneksel yaşama biçimi olduğunun vurgulanmasına çalışılmıştır.

Bir köy çocuğu olmam dolayısıyla yaptığım doktora çalışmam da, bu konudaki boşlukları bir ölçüde kapayabilmek amacıyla, Kırsal yerleşmelerin planlanmasında kullanılabilecek bir yöntem geliştirmeye çalıştım. Önce bir köy ölçeğinde yaptığım çalışmamı benimseyen Sayın Prof.Ataman Demir'in daha sonraki uyarılarını dikkate alarak çalışmayı, tüm bölgedeki (Konya Ovası) yerleşmelere uygulanabilecek biçimde genellemeye çalıştım.

Meslek hayatıma yön veren ve başlangıçtan itibaren çalışmamı yönlendiren Sayın Prof. Ataman Demir'e, değerli fikirlerinden ve tarihi belgelerinden yararlandığım Sayın Prof.Dr.Yılmaz Önge'ye, doktora tezinin içeriği konusunda uyarılar yapan Sayın Yrd.Doç.Dr.Ahmet Alkan'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca, Konya Ovası köylerinde sürdürdüğüm alan çalışması sırasında yardımcı olan yöredeki dostlarıma, S.Ü.Araştırma Fonu Başkanlığı'na ve tezin hazırlanmasında emeği geçen herkese burada teşekkürü zevkli bir görev bilirim.

Kerim ÇINAR
Yüksek Mimar
Konya - 1990

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sayfa No
ÖZET	I
SUMMARY	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	V
BÖLÜM 1. GİRİŞ	1
1.1. KONUNUN ELE ALINIŞ NEDENİ	1
1.2. ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI	3
1.3. ARAŞTIRMADA İZLENEN YÖNTEM	5
BÖLÜM 2. TANIMLAMALAR VE KIRSAL YERLEŞMELERDE PLANLAMA SORUNLARINI HAZIRLAYAN FAKTÖRLER	8
2.1. TANIMLAMALAR	8
2.1.1. KIRSAL YERLEŞMELER	8
2.1.2. KÖY TOPLUM YAPISI	9
2.1.3. KIRSAL KALKINMA	11
2.2. KIRSAL YERLEŞMELERDE PLANLAMA SORUNLARINI HAZIRLAYAN FAKTÖRLER	11
2.2.1. KIRSAL YERLEŞMELERİN FİZİKSEL YAPISI	11
2.2.2. SOSYO-EKONOMİK YAPI DEĞİŞİMİ	14
2.2.3. KÖYDEN-KENTE GÖÇ	15
2.2.4. ARAZİ DAĞILIMI	16
2.2.5. TARIMA DAYALI SANAYİNİN ÖNEMİ	17
2.3. KIRSAL YERLEŞMELERİN ÖNEMİ VE GELECEĞİ	18
BÖLÜM 3. BAZI ÜLKELERDE VE BİZDE KIRSAL YERLEŞME PLANLAMASI VE KALKINMA SORUNUNA YAKLAŞIMLAR	21
3.1. BAZI ÜLKELERDEKİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ	21
3.1.1. F. ALMANYA ÖRNEĞİ	21
3.1.2. JAPONYA ÖRNEĞİ	22
3.1.3. İSRAİL ÖRNEĞİ	23
3.1.4. YUNANİSTAN ÖRNEĞİ	25

3.2. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE'DE KÖYE YÖNELME HAREKETLERİ	26
3.2.1. KALKINMA PLANLARINDA KIRSAL YERLEŞMELER	27
3.2.2. MERKEZ KÖYLER	28
3.2.3. ÖRNEK KÖYLER	29
3.2.4. KÖY-KENTLER	30
3.2.5. ALTYAPI MODELLERİNİN KIRSAL KALKINMAYA UYGULANMASI	32
3.2.6. KIRSAL KALKINMADA KOOPERATİFÇİLİK	33
3.2.7. KIRSAL YERLEŞMELERDE ÜLKE PLANININ DEĞERLENDİRİLMESİ	34
3.2.8. ENTEGRE BÖLGESEL KALKINMA MODELLERİ	35
3.2.9. POLERİZE BÖLGESEL KALKINMA MODELLERİ	37
3.2.9.1. GÜNEY ANADOLU BÖLGESİ SULAMA PROJESİ (GAP)	37
3.2.9.2. KONYA OVALARI SULAMA PROJESİ (KOP)	38
BÖLÜM 4. KONYA OVASINDA KIRSAL YERLEŞMELER VE KÖY KONUTLARININ İNCELENMESİ	40
4.1. ARAŞTIRMA ALANI VE SINIRLARI	41
4.1.1. BÖLGENİN ÜLKE GENELİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	42
4.1.2. BÖLGENİN ULAŞIM AĞINDAKİ YERİ	43
4.1.3. BÖLGENİN DOĞAL YAPISI	44
4.1.3.1. BİTKİ ÖRTÜSÜ	44
4.1.3.2. JEOLojİK YAPISI	48
4.1.3.2.1. OBRUKLAR	48
4.1.3.2.2. YERALTI SULARI	49
4.1.3.2.3. İÇME VE KULLANMA SULARI	49
4.1.3.3. İKLİM	40
4.1.3.3.1. YAĞIŞ	49
4.1.3.3.2. NEM	50
4.1.3.3.3. SICAKLIK	51
4.1.3.3.4. RÜZGAR	51
4.1.4. DEMOGRAFİK YAPI	52
4.1.5. SOSYAL YAPI	53
4.1.6. EKONOMİK YAPI	54
4.1.6.1. TARIM	54
4.1.6.2. HAYVANCILIK	55
4.1.6.3. KÜÇÜK İMALAT	56
4.1.6.4. TİCARET	56

4.1.7. EĞİTİM TESİSLERİ VE SOSYAL DONATILAR	56
4.1.7.1. ÖĞRETİM TESİSLERİ	56
4.1.7.2. SAĞLIK TESİSLERİ	57
4.1.7.3. DİNİ, KÜLTÜREL VE RESMİ KURUMLAR	57
4.1.7.4. DİĞER KULLANIM ALANLARI	57
4.1.7.5. MÜLKİYET DURUMU	58
4.1.8. BÖLGENİN TARİHSEL GELİŞİMİ	58
4.2. BÖLGEDEKİ KIRSAL YERLEŞMELER VE KÖY KONUTLARI	67
4.2.1. GELENEKSEL KÖY YERLEŞMELERİNİN VE KÖY KONUTLARININ ORTAK ÖZELLİKLERİ	185
4.2.1.1. KÖYLER VE ÇEVRESİ	185
4.2.1.2. KONUTLAR VE AİLE YAŞAM ALANI	186
4.2.1.2.1. DIŞ ALAN	189
4.2.1.2.2. SERVİS MEKANLARI	194
4.2.1.2.3. İÇ ALAN	198
4.2.1.3. YAPI ELEMANLARI	203
4.2.1.4. YAPI MALZEMESİ ÖZELLİKLERİ VE YAPIM TEKNİĞİ	206
4.2.1.5. BAKIM VE ONARIM	211
4.3. ARAŞTIRMA ALANINDA DEVLETÇE KURULAN YENİ YERLEŞME ÖRNEKLERİ	212
4.3.1. ARAŞTIRMA ALANINDAKİ YENİ KÖY YERLEŞMELERİNİN VE KÖY KONUTLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	255
BÖLÜM 5. KIRSAL YERLEŞMELERİN PLANLAMASINDA YARARLANILABİLECEK BİR YÖNTEM ÖNERİSİ	257
5.1. MEVCUT DURUMUN DEĞERLENDİRİLMESİ	257
5.2. PLANLAMA AŞAMASI	258
5.2.1. AMAÇ VE HEDEFLERİN BELİRLENMESİ	258
5.2.2. PLANLAMA MODELİNİN BELİRLENMESİ	260
5.2.3. PLANLAMA YAKLAŞIMI	262
5.3. PLAN SEÇİMİ VE UYGULAMA	266
BÖLÜM 6. TEZ SONUÇLARI	269
TERMINOLOJİ	273
KAYNAKLAR	274
ÖZGEÇMİŞ	
EKLER	

BÖLÜM 1. GİRİŞ

1.1. KONUNUN ELE ALINIŞ NEDENİ

Çağımızda kalkınmakta olan ülkelerde ekonomisinin itici gücü ve endüstrileşmenin milli dayanağı olan, tarım kesiminin önemi büyüktür. Çünkü, tarım sektörünün ekonomiye katkısı her geçen gün biraz daha artmaktadır.

Dünyada medeniyetlerin kurulması ve ticaretin yaygınlaşmasının da, yine tarım potansiyelinin yüksek olduğu yerlerde başlamış olduğu (1) gözden uzak tutulmamalıdır.

Türkiye'de Cumhuriyet'ten bu yana kırsal toplumun kalkınması ve her yönden çağdaş uygarlık düzeyine ulaşması için, gösterilen çabalar günümüzde de devam etmekte ve konu güncelliğini korumaktadır.

Ülkemiz, ekonomisinin yapısı gereği, kalkınma sürecinde tarım sektörünün önemli yükümlülükleri bulunmaktadır. Uzun dönemli kalkınma planı programlarından anlaşılacağı üzere, tarım kesimi önümüzdeki yıllarda da önemini koruyacaktır. Nitekim, bu sektörde, kalkınma planlarında öngörülen hedeflere ulaşılması zorunlu görülmektedir. Ne varki, ülke kalkınmasında ve diğer ekonomik kaynakların harekete geçirilmesinde önemli bir yeri olan, tarımsal potansiyelimizden, günümüzde hala planlı ve rasyonel bir biçimde yararlanabildiğimizi söylemek mümkün değildir.

Köylerimizin kısa sürede kalkınması, köylünün daha iyi yaşama düzeyine kavuşması ve ülke ekonomisine daha büyük katkıda bulunması için, kırsal alanlarımızdaki kaynakların rasyonel bir biçimde değerlendirilmesi ve bunun için yeni imkanların araştırılması gerekmektedir (2).

---

(1) Doç.Dr. Vural YİĞİT - "Tarım-Gıda Endüstrileri" M.P.M. Verimlilik Aylık Bülten 1988/12, Şanal Matbaası-Ankara Eylül 13-17.

(2) K. ÇINAR - Orta Anadolu Bölgesi Kırsal Yerleşmelerinde Planlama Problemleri (Obruk Örneği), S.Ü. Müh.-Mim.Fak. Derg., cilt 2, sayı 1, Konya 72-92, 1987.

Aksine, kalkınma sürecinde bulunan ülkemizde kırsal yerleşmelerin sayıca çokluğu, dağılıklığı; buldukları yerlerin ulaşımını ve yerleşme biçimleri, bunlar hakkında alınmış kararların yetersizliği veya yanlışlığı (1) açıkca ortaya koymaktadır. Bu durum, köylerimizin şehirlerle olduğu kadar, çevre köylerle olan sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkilerini de negatif yönde etkilemektedir.

Ülkemizde planlı kalkınma dönemi öncesinde, kırsal alana yönelik politikalarda, köy ve köylü meseleleri tek başına ele alınmış; kırsal alanda yaşayanların buldukları yerlerde kalkındırılmaları temel görüş olarak benimsenmiştir. Kamu uygulamalarındaki temel yaklaşım, köye; köyde eksik olan hizmetlerin parça parça, mevcut ekonomik ve toplumsal üretim yapısına dayalı olarak götürülmesi biçiminde sürdürülmüştür. Ancak, bu yaklaşımla, zaman içerisinde önemli görülenlere özel ağırlık verilerek, köye belli hizmetler götürüldüğünde, köylünün kalkınacağı veya daha iyi bir hayat seviyesine kavuşacağı sanılmıştır.

Planlı dönemde kırsal alana yönelik politikalardaki temel yaklaşımlarda aynı eksiklikler görülmesine rağmen, bir takım yenilikler de getirilmiştir. Kırsal alanın sorunları özellikle tarımın içinde yer alması, ülkenin milli kalkınmasında sanayileşme ve tarımın bir bütün olarak değerlendirilmesi sonucu, kırsal alan kalkınmasına milli kalkınmanın içinde yer verilmiştir. Nitekim, kırsal alan planlamasının ayrı sektörler içerisinde düşünülmesi, bütünün disipline edilememesine ve bazı kesim ile ilgili politika ve uygulamaların dağılıklık içerisinde kalmasına sebep olmuştur (2).

Bugüne kadar ülke çapında kırsal planlama üzerine yapılan araştırmaların, dağılık olan yerleşmeleri bir araya toplamaya yönelik olduğu ve bu hususta bazı yönetsel ve hizmet sorunlarını çözümlene tasarıları içerdiği görülmektedir. Halbuki öngörülen yaklaşımlar ne kadar çok yönlü olursa olsun, mekan ile ilişkilerinin kurulması gerekmektedir. Fakat 1960 yılından beri kalkınma planları içinde yer alan hedef ve amaçların mekan ile ilişkisi kurulamamıştır.

---

(1) 1960 yıllardaki 65 bin olan kırsal alan yerleşme sayısı 1980'li yıllarda 90 bine yaklaşmıştır.

(2) Ali ÇAKI, Kırsal Alan Planlamasında Bir Araç Olarak Merkez Köylerin Fonksiyonu, T.C. D.P.T. Ankara, Eylül 1983.

Ülke düzeyinde kırsal yerleşme sistemlerinin oluşturulması fiziki düzenleme eylemleri kapsamına girmekte ve ekip çalışması gerekmektedir. Köy kümelerinin oluşturulması, ülkede coğrafi bölgelere göre değişiklikler gösterdiği gibi, ekonomik potansiyel ve sosyal yapı yönünden de değişik özellikler ihtiva etmektedir. Fiziki düzenleme ilkelerine göre saptanacak kırsal sistemlerde bazı koşulların göz önüne alınması önem taşımaktadır (1). Ayrıca, Türkiye'de köy halkının, henüz yaşadığı çevrenin dar sınırları içerisinde kaldığı görülür. Bununla birlikte, yer yer Türkiye'de yerleşik köy hayatından önceki göçebelik de mevcuttur (2).

Genel hatlarıyla değinmeye çalıştığımız sorunların incelenmesi gerekliliğine olan inancımız, "KONYA OVASI KIRSAL YERLEŞMELERİNDE PLANLAMAYA İLİŞKİN BİR YÖNTEM ARAŞTIRMASI" konusunun araştırılmaya değer bir tez çalışması olarak seçimine esas olmuştur.

1.2. ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI

Günümüzde özellikle kalkınmakta olan ülkelerde, tarımın ekonomideki payının büyük oluşu ve tarıma dayalı olarak kalkınma çabalarının sürdürülmesi, kırsal yerleşmelerde planlama çalışmalarının önemini daha da artırmaktadır.

Son yıllarda ve bugün dahi kırsal alan planlaması konusunda çalışmalar sürdürülmektedir. Bazı ülkeler de, (İsrail'de 1914'de kurulan Kibutz, 1921'de kurulan Moşav Ovdim ve 1937'de kurulan Moşav Stifu, (3) Meksika'da Uyum Köyleri, (4) Rusya'da 1922'de Kalkhozlar, (4) Fransa'da 1950 sonrasında Ortak Tarım Politikası, (5) Yunanistan'da ise Teşvik Yöğmüyesi

---

(1) Ayten ÇETİNER - Kırsal Yerleşmeler ve Fiziki Düzenleme İlkeleri, İTÜ, Mimarlık Fakültesi yayını, 1980.

(2) Meydan Larousse, 7.cilt, s.560.

(3) İsrail'de Gelişmeler Dergisi, İsrail Konsolosluğu yayını, Ankara 1988.

(4) Turan KAMİL, Türk Tarım Toplumunun Sosyal Politika Açısından "Merkez Köyler" projesinin uygulama alanları AİTİA yayınları, Yayın no: 92, Kalite Matbaa, Ankara 1975, s.239

(5) Fransa Büyük Elçiliği Basın Servisi, Metaksan Ltd Şti., Ankara Şubat 1985. syf. 38.

gibi) çabalar, tarımda yeni bir teşkilatlanmaya ve planlamaya gidilmesi gereğini, önemli bir sorun olarak gündeme getirilmiştir. Nitekim günümüzde her ülke, kendi koşullarına uygun olan kırsal alan planlama metodunun geliştirilmesi yönünde çaba göstermektedir.

Ekonomisi genellikle tarımsal üretime dayalı olan ülkemizde, verim ve tarımsal nüfusa düşen, milli gelir; gerek başka ülkelere, gerekse ekonominin diğer kesimlerine oranla oldukça düşük bulunmaktadır. Ülke düzeyinde dağılık ve sayısı fazla olan kırsal yerleşmelerin sorunlarına değinmek, kırsal alanda kalkınması sağlamak, dolayısıyla düzenleme ilkelerinin saptanmasına ışık tutmak ve genel yerleşme esaslarını belirlemek zarureti vardır.

Türkiye'de nüfusun % 47'si (1980 sayımına göre 25.092.000 kişi) bir kesimi oluşturan, büyük bir çoğunluğu kırsal alanda yaşadığı ve tarımla uğraştığına göre, köylüye sosyal refahın ve tarımsal kalkınma ortamının hazırlanması için, kırsal alan planlanmasının rasyonel bir biçimde hazırlanması gerekmektedir. Ancak bunlarla birlikte, kırsal yerleşmelerin fiziksel ve tarihsel özelliklerine değinmek, bunların bölge ve köylere göre değişik özelliklerini ve nedenlerini incelemek gerekir.

Bu temel düşünceden yola çıkılarak, ülkemiz koşullarına uyarlanabilecek, tarihi gelişim süreci içinde uygulama deneyimlerini de kapsayan, çağdaş planlama prensiplerine yaklaşımını sağlayabilecek, bir "kırsal yerleşmelerde planlama yöntemi"nin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu oluşumda, hedeflenen müsbet çözümlere ulaşabilmek için, benzer karakterli coğrafi bölgelerde, çeşitli seviyelerde planlama çalışmalarına gidilmelidir.

Bu çalışmamızda, ülke genelinde tarımsal özelliği açısından büyük bir etkinliği ve geniş bir coğrafi konumu olan Orta Anadolu Bölgesi (Konya Ovası), araştırma alanı olarak seçilmiştir. Böylece, öncelikle Orta Anadolu Bölgesi'ndeki kırsal yerleşmelerde, (Ova Yerleşmeleri) ve bunun yanısıra ülkemiz açısından uygun olabilecek, köylünün uyum sağlayabileceği kadar kolay ve pratik, diğer yönden de bilimsel ağırlığı olan diğer kırsal yerleşmeler için de bir planlama metodunun geliştirilmesine çalışılacaktır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde öncelikle kırsal alanla ilgili (köy, köylü) kavramların tanımlaması yapılmış, kırsal yerleşmeler sorununu hazırlayan faktörler hakkında bilgi verilmiştir. Bununla birlikte, kırsal yerleşme sorununun tarihsel gelişimi içinde ele alınacak ve yapısal deği-

şimide özetlenmiştir. Kırsal yapıların önemi ve geleceğin köylerindeki fonksiyonları açıklanarak, bölüm sonuçlandırılmıştır.

Üçüncü bölüm ise, çeşitli ülkelerde kırsal alan planlaması sonucuna yaklaşımlar ve ülke politikaları arasındaki ilişkilerin açıklandığı bir bölüm olmuştur. Ülkemizde kırsal yerleşmelerin kalkınma alanları içerisinde hangi seviyede ele alındığı ve bu planlama yaklaşımları içinde kırsal yerleşmelerin yerlerinin ne olduğu bu bölümde belirlenmiştir. Bu arada, çeşitli kamu kurumları tarafından ortaya konan ve çoğu kez gerçek dışı tesbitlere dayandırılan, kırsal yerleşme modellerinin bir eleştirisi yapılmıştır.

Dördüncü bölümde, araştırmada uygulanan metod ile araştırma sahası hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bununla birlikte araştırma bölgesinde, değişik kırsal yerleşmeler seçilerek, bu yerleşmeler içerisindeki köy evlerinin konumları ve mimari özellikleri bakımından analizleri yapılmıştır. Bu analizler sonucunda, köy evlerinin karakteristik özellikleri belirlenmiştir. Ayrıca araştırma bölgesinde kamu kurumlarınca yapılmış bazı uygulama (yeni köy yerleşmeleri) örnekleri incelenerek, bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Besinci bölümde ise, kırsal yerleşmelerin planlamasında yararlanılabilecek bir yöntem önerilmiştir. Tezin varsayımlarını oluşturan bu bölüm, köy yerleşme planları ile kırsal alan planları arasında etkileşimi kısaltabilecek, ülke kalkınma politikaları ile uyumlu bölgede planlama ve kalkınma çabalarının köylüye ulaşımını sağlayabilecek bir planlama-uygulama yöntemini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bölümde, söz konusu bölgede yöntemin nasıl uygulanabileceği ve mevcut uygulamanın doğru ve yanlışlıkları belirtilmiştir. Böylece, yöntemin uygulanması halinde, ne tür kazançların sağlanabileceği gösterilmiştir.

Altıncı bölüm, yapılan çalışmanın genel sonuçları olup, bölgede yapılabilecek yeni kırsal yerleşmeler için, teklif edilen temel doneleri içermektedir. Bu konuda yapılabilecek çalışmalar belirlenerek, yöntemin köy mimarisine getireceği yenilikler ortaya konularak çalışma tamamlanmıştır.

1.3. ARAŞTIRMADA İZLENEN YÖNTEM

Çalışmamızın çerçevesinde, konuyla ilgili yayın incelemesi yapılarak bilgi birikimi sağlanmıştır. Kırsal kalkınma sorunlarını hızırlayan

faktörler hususunda kuramsal bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Bazı dış ülkelerde ve ülkemizde yararlanılması düşünülen planlama çabalarında etkin birer araç olarak kullanılması planlanan yöntemler konusunda, uygulamaların sonuçları irdelenmiştir.

Araştırma alanı olarak seçilen bölgede olabildiğince ayrıntılı bilgi toplamaya ve köy konutunu tarihi süreç içinde tanımaya çalışılmıştır.

Seçilen yöreye ait bilgilerin derlenmesinde;

- * Yabancı seyyahların değişik zamanlarda (1880-1900) yörede yapmış oldukları gezilerden ve edindikleri izlenimlerinden (seyahatnamelerden),
- * Yöreye ilgi duyan araştırmacıların yayınlarından,
- * Mahalli basının yayınlarından,
- * Yörede yaşamış ve yaşamaya devam eden kişilerle yapılan görüşmelerden,
- * Mahallinde, uzun bir zamana yayılan kişisel gözlem ve araştırmalarından,
- * Mahalli idareden, bölgede çalışan resmi kurum ve kuruluşlardan alınan yazılı ve sözlü bilgilerden yararlanılmıştır.

Bugünkü yeni köy yerleşimi uygulamaların tutarsızlığı ve temelsizliği de bir hareket noktası olarak alınmasını olanaksız kıldığından, yerleşmeler üzerinde daha detaylı bir yaklaşım zorunlu olmuştur. Bu yaklaşımla önce köylü, sonra konutu ve köy konutunu bölge verileri, kaynak ve gereksinimler, bütününe belirlediği çevre ve ilişkiler sistemi içinde ele alınmalıdır (1).

Yörede örnekleme yoluyla seçilen geleneksel köy konutlarının, yerinde ölçümlene ve gözlemlene metoduyla röleveleri çıkartılmıştır.

Bölgede kurulan yeni köy yerleşmelerinin fiziki planları, resmi kurumlardan elde edilen 1/25000, 1/10000 haritalardan yararlanılmıştır. Yeni köy konutlarıyla ilgili planlarda söz konusu kurum ve kuruluşlardan elde edilmiştir.

---

(1) Yıldız Sey, Türkiye'de, Köy Konutu Sorununun Kapsam ve İçeriği, Çözüm Atilla Y., Alternatiflerinin Belirlenmesinde Temel Strateji ve Yöntem Sorunlarının Tartışılması, Mimarlık, sayı 9, Eylül 1972, İstanbul, s.42.

Bu verilerden hareketle, ortaya çıkan temel sorunlar belirlenmiş olup, çeşitli çözüm alternatifleri aranmaya çalışılarak, sonuçta soruna yaklaşım için genel bir öneriler getirilmiştir.

BÖLÜM 2. TANIMLAMALAR VE KIRSAL YERLEŞMELERDE PLANLAMA SORUNLARINI HAZIRLAYAN FAKTÖRLER

2.1. TANIMLAMALAR

2.1.1. KIRSAL YERLEŞMELER

Özellikle kırsal kalkınma ve tarımsal üretim söz konusu olduğunda, konu daha da önem kazanmaktadır. Bu da kırsal yerleşmeleri tanıma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Genel olarak iskan, insan topluluklarının barınaklarını, bunların oluşturduğu çevreyi, insan, hayat ve faaliyetinin yapıldığı alanı kapsayan çok geniş bir kavramdır. Ancak, araştırmamızın amaçları için, oba, mahalle, köy, kasaba gibi süreklilik ifade eden yerleşmeler bu kavramın kapsamında sayılmıştır.

Kırsal yerleşmeler çeşitli yönleri ile değişik bilim dalları aracılığıyla pek çok defa tanımlanmıştır.

. Sosyoloğlar, "Kır (köy) yerleşmesi" ile iş bölümünün gelişmediği, ekonomisi tarıma dayanan, geniş aile tipini, yüz yüze komşuluk ilişkilerinin var olduğu, bu bakımdan şehir topluluklarından ayrılan toplulukların yaşadığı yerleşmeler (1) şeklinde ifade etmektedirler. Sosyolojik gözlemler açısından yerleşik köyler halkının, şehirlerin oluşmasındaki önemi büyüktür. Köy halkı kendi tükettiğinden fazla tarımsal mal üretmeye yönelir. Tarım ürününün fazlasını satmak, zanaat erbabının ürettiklerini satın almak, dini törenlere katılmak ve düşman istilasına karşı korunmak, sığınacak ve barınacak yerlerde yerleşmek amacıyla, şehirleşmenin başlamasında ve ilerlemesinde köy toplumu başlıca etken olmuştur.

. Kırsal yerleşme, ulusal kalkınma planında, "ekonomik yapısı büyük ağırlıkla tarıma dayalı, kendine özgü toplumsal ilişkileri olan, belirli bir yerleşim sınırına sahip, en küçük idari üniteyi teşkil eden, nüfusu 2000'e kadar olan bir yerleşme" olarak belirtilmiştir (2).

---

(1) Cevat GERAY, "Köy Yerleşmesi ve Toplum Kalkınması", Mimarlık 11 Kasım 1966, 4. yıl, Sayı 37 syf. 69

(2) DPT ÖİK Raporu -a.g.e. syf.26

. Hukuki tanımlamada "beli bir yerde yerleşme ve müşterek ihtiyaçları karşılama zorunluluğu tabii olarak ortaya çıkan kuruluşa "köy adı verilmektedir (1).

. Ülkemizde yerleşmelerin sınıflandırılmasında işlevsel ve yapısal farklılıklar yerine, nüfus kriteri olarak alınmaktadır. 442 sayılı köy kanunu 1. maddesine göre "nüfusu 2000 den aşağı yurtlar" köy olarak tanımlanmaktadır (2). Türkiye'de köyler küçük ve dağınık yerleşme birimleri durumundadırlar. Bazı durumlarda birbirinden uzak bulunan bu yerleşme birimlerinin birkaçı yönetim bakımından bir muhtarlığa bağlanmışlardır.

Kırsal yerleşme, genel anlamda şehirler dışında kalan bütün yerleşme alanlarını içine alan geniş bir mekanı ifade etmektedir. Kırsal yerleşme iklim bölgelerine, topoğrafik yapıya, bitki örtüsüne, arazi mülkiyetine, devlet müdahalelerine, sosyo ekonomik yapıya, doğal afetlere, ulaşım ve tarımın seviyesine göre değişik özellikler göstermektedir. Bugün Ülkemizde, kırsal yerleşmeler oldukça dağınık bir özelliğe sahiptir. Toplu kırsal yerleşmelerin yanında mahalle, yayla, oba, kom şeklinde parçalanmalarla yerleşme yeri sayısı 86.167'ü bulmuştur. Bunların (35.074'ünü muhtarlık seviyesinde köyler. 51.093'ünü ise kom, oba gibi muhtarlık köylere bağlı yerleşmeler teşkil etmektedir (3).

2.1.2. KÖY TOPLUM YAPISI

Köy toplumu kırsal alanda yaşayan, içe dönük ve geçimlerini kendilerinin ve aile ferdlerinin çalışmalarından da yararlanarak elde ettikleri gelirlerden sağlayan bir kitleyi oluşturmaktadır. Bu nitelikleri köy toplumu kendisine ait arazisinde çalışmakta ve aile işletmesinde yaşamaktadır. Kendi işgücüsüyle elde ettiği kazancıyla geçimini sağlayan köy toplumunda, birinin hakkının diğerine geçmesi söz konusu olmadığı için, kırsal toplumda en ideal sosyal yaşantının ve adil kazancın varlığı gözlenmektedir.

---

(1) Tarım Orman Köy İşleri Bakanlığı, Köy Yerleşme Alanlarının Tesbit ve Tahsisi, Ankara 1987

(2) Meydan Larousse 7. Cilt s. 559

(3) Selver KORKUT, Toplulaştırılmış Köy Uygulaması, DPT Ankara 1987 Orjinal nüsha (teksir) no. 304.23, s.5:

dir. Ancak, bu durum köy toplumunda işbirliğini ve birlikte yaşamayı zorlaştırmaktadır.

Köy topluluğunun belirli özelliklerini sıralayacak olursak;

. Köy toplumu çoğunlukla, aile tarım işletmesi üyelerinden oluşmaktadır. Bu durum, toprağa bağlı üretim yapan ailelerin bir grup, küme oluşturamayacakları sonucunu ortaya koymaktadır.

. Köy insanın, tarımsal üretimin şeklinden kaynaklanan, doğayla iç içe yaşaması sonucunda iyi gelişmemiş üretici durumuna düşmesine neden olmaktadır.

. Köy toplumunun iç dönük yaşantısı, toplumsal iş bölümünün gelişmesine engel olmaktadır. Yerleşim yerlerinin nüfus açısından küçük olması, daha da gelişmiş bir iş bölümü seviyesine ulaşmasına engel olmaktadır.

. Köy insanları arasındaki ilişkiler yüzyüze olmaktadır. Kişiler arasındaki ilişkiler rastlantı sonucu değil sürekli olmaktadır. Köy topluluğunun birincil grup olması bakımından, grubun inanışları aileler ve bireylerin üzerinde çok etkili olmaktadır. Bu ise, ilişkilerin kişisel olmasından, geçimlerini aynı yerden sağlamalarından, akrabalık bağlarının güçlü olmasında ve sürekli etkileşim içinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Geleneksel toplum olmaları bakımından, kişilerin yerel inançla birbirlerine bağlanmaları, köyün akrabalık ilişkisi içinde olan birkaç aileden oluşmasına neden olmaktadır (1).

Bütün bu nedenlerden dolayı köyde yaşayanlar fiziksel özellikleri, geleneksel ve görenekleri ve kültür yapıları bakımından birbirlerine benzemektedirler. Kısacası, köyde toplumsal farklılaşma (tabakalaşma) yelpazesi dardır. Nitekim, toprak büyüklüğü, tarım araç ve gereçlerine sahiplik, gelir ve saygınlık farklarına rağmen köylüler birbirlerine benzemektedirler.

---

(1) Dilek ŞENEL, Köy Düzeyinde, Tarımsal Üretim Yapısını ve Verimliliğini Belirleyen Faktörler - Üç Orta Anadolu Köyünde Yapılan Araştırmanın sonuçları - MPM Yayınları, 352 Ankara, 1987, s.13.

2.1.3. KIRSAL KALKINMA

Kalkınma planınca benimsenen bir tanıma göre kırsal kalkınma, köy topluluklarının ekonomik, sosyal ve yerleşme durumlarını iyileştirmek için köylünün çabalarına devlet desteğinin katılmasıdır. Kırsal kalkınma, ülke genelinde çoğunluğu oluşturan küçük yerleşmelerin kalkınması amacını gütmektedir. Kırsal alanda yaşayan toplulukların ülkenin bütünüyle kaynaştırılması, ülke kalkınmasına bütünüyle katılması, köylülerin ülke kalkınmasından geniş ölçüde yararlanması kırsal kalkınmanın esas amacını teşkil etmektedir (1).

Özellikle 1960'lı yıllarda, aşırı nüfus artışı ve dışa bağımlılıktan kaynaklanan sanayileşmedeki güçlükler, dikkate alınarak tarımda kalkınmanın zorunluluğu üzerinde durulmaya başlanmıştır. Yine bu dönemde, konunun ekonomik olduğu kadar toplumsal ve kurumsal boyutu' da ele alınmıştır.

Aynı yıllar, kalkınmada insan boyutunun önemle gündeme getirildiği yıllardır. Konu köy kalkınması, toplum kalkınması veya kırsal kalkınma başlıkları altında zaman zaman ele alınmış olmakla birlikte; günümüzde de canlılığını korumaktadır (2).

2.2. KIRSAL YERLEŞMELERDE PLANLAMA SORUNLARINI HAZIRLAYAN FAKTÖRLER

2.2.1. KIRSAL YERLEŞMELERİN FİZİKSEL YAPISI

Anadolu'daki köylerimizin bugünkü yerleşim durumu ile eski kervan yollarının etkinliğini kaybetmesi arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Anadolu'da özellikle eski Kervan yollarının doğurduğu ticari refah ve kültür hareketleri, kırsal yerleşmeleri olumlu yönde etkilemiştir. Kervan yollarının zamanla terk edilmesi, köylerde huzurun bozulmasına ticaretin gerilemesine, köy yerleşmelerinin dağılmasına ve yerleşim karakterlerinin değişmesine neden olmuştur.

---

(1) DPT "Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu.

(2) Dilek ŞENEL, Tarımsal Üretimin Yapısını ve Verimliliği Belirleyen Faktörler, MPM Yayın No 352 Ankara 1987.

Türkiye'de coğrafi yapısı, Anadolu'nun Asya-Avrupa arasında bir geçit yeri olması, toplu yerleşmeyi özendirmiştir. Askeri akınlara açık olan bölgede, toplu savunma eğilimi çok güçlü olmuştur. Ayrıca, Selçuklular ve Osmanlılar'ın ilk zamanlarında miri toprakların küçük parçaları üstünde, kişilere bireysel tasarruf hakkı tanınarak birçok çiftçi ailesine tarımsal faaliyet yapma hakkı sağlanmıştır. Bu hukuk düzeni, nüfus yoğunluğunu artırarak toplu köy yaşayışını meydana getirmiştir.

Küçük köy yerleşmelerinin oluşumunda, çoğunlukla kalabalık köylerde, 17.y.y.lda devlet kontrol gücünün kaybolduğu dönemlerde, eşkiyalardan korunmak amacıyla, önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Sık sık eşkiya baskınına uğrayan ve kan davası yüzünden birbirinden ayrılan Anadolu köylüsü, eski tarım arazisinin yakınında ve yaylaklarında küçük yerleşmeler (mezra, köy altı yerleşmesi, yayla v.b) kurmak suretiyle hayatını kurtarma ve sürdürme yollarını aramıştır (1). Dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı, birbirlerine destek olabilecek aile topluluklarının kurdukları toplu küçük yerleşim dokusu güvenlik unsuru olarak görülmüştür.

"19. y.y.ıldan itibaren Anadolu köylüsü, bütünüyle ferdiyetçi görülmektedir. Köylerde düşmanlık, duygusu fesatlık ve birbirleri hakkında kötü düşünceler artmıştır. Çünkü köylüler birbirinin bütün özelliklerini, en gizli noktalarına kadar bilmektedirler" (2). Bu ise, toplu ve birbirine çok yakın olan küçük yerleşme dokusunun ortaya koyduğu karakteristik bir olgunun sonucudur.

Coğrafi konum bakımından dağ ve ova köyü olarak iki tür kırsal yerleşme görülür. Köyler daha çok dağ etekleri ile yamaçları üzerinde yoğunlaşmıştır. Buna karşılık, dağlık yerlerle çukur ovalarda yerleşmeler seyrekleşmektedir. Türkiye'de köy yoğunluğu (100 km.'ye düşen köy sayısı) 5 olarak hesaplanmıştır. Ancak köy yoğunluğu, bölgelere göre değişiklikler göstermektedir. Orta Anadolu Bölgesi'nde (Konya Ovası'nda) 2'dir. Bu köyler nüfus bakımından orta büyüklüktedir.

Köy tipleri yerleşilen toprağa ve insanların yerleşme biçimine göre belirlenmektedir. Yerleşme biçimi de ailelerin yalnız başlarına yerleşmiş

---

(1) H.Reşit TANGUT, "17 y.y.ıldan Anadolu Köy Durumu" Köylerimiz İst. 1939, syf. 31

(2) H.Reşit TANGUT, a,g,e syf. 99

olup olmamasına ve evlerin arazilere olan uzaklıklarına göre belirlenmektedir. Konutların araziye göre durumları ölçü alındığında, 2 tip köye rastlanmaktadır.

1- Dağınık Tarımsal Yerleşmeler

2- Toplu Tarımsal Yerleşmeler

Dağınık Tarımsal yerleşmeler; Bu yerleşmelerin özelliği sulu tarıma dayalı bir yerleşme türü olmasıdır. Arazinin fazla engebeli olduğu bölgelerde sık, görülen bu tür yerleşmeler konumuz dışındadır. Çünkü, araştırmamızda ova karakterli yerleşmelerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Toplu Tarımsal yerleşmeler; Ülkemizde en eski köy yerleşme şeklidir. Kuru tarıma dayalı ova karakterli kırsal yerleşmeleri kapsar. Esas üretim tahıl, daha sonra hayvancılıktır. Bu tür yerleşmelerde barınma ve çalışma alanları birbirinden ayrılmıştır. Barınma yerleri birbirine yakın olarak yapılmış konut gruplarından oluşmaktadır.

Bu yerleşmelerde geleneksel yerleşim dokusu hakimdir. Bu tür yerleşmeler, köyler arası yolların kavşak noktalarında veya suyun kolay temin edilebildiği yerlerde kurulmuşlardır. Söz konusu kırsal yerleşmelerde köylüler arasında sosyal ilişkiler kuvvetlidir. Buldukları noktadan merkeze uzaklıkları kısa ve alt yapı tesisleri yönünden yerleşme tipi ekonomiktir. Toplu tarımsal yerleşme tipleri bölge çapında düşünüldüğünde, bir sistem içinde yerini alacaktır.

Bugün ise, küçük yerleşmelerden uzak tarım arazilerinin fazla parçalı ve dağınık oluşu; arazi işletme tekniği, işletme de harcanan zaman ve emek bakımından olumsuzdur. Ayrıca, tarım arazileri miras yoluyla küçük parçalara ayrılmıştır. Bunun için yöredeki tarım işletmelerinin bir çoğunda tarımsal üretim gücü düşüktür.

"Birbirlerine ve özellikle köy dışına karşı kapalı küçük aile işletmelerinde yürütülen; uzmanlaşmamış ve rasyonelleşmemiş üretim düzeyine dayalı köyler, geniş bir toplumla etkin bir iş bölümüne dayalı bağlar geliştiremez ve geniş toplumun düzenini soru konusu yapan, bir kültür oluşturmazlar (1) Bunun için yerleşmelerin bu durumuna dışarıdan müdahale gerekmektedir.

---

(1) Özer OZANKAYA, Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür, AÜSBF yayını, No:322 Ankara, 1971, s.219.

2.2.2. SOSYO-EKONOMİK YAPI DEĞİŞİMİ

1960 yılından sonra Türkiye'nin ve Türk köylününün sosyal ve ekonomik durumu hakkındaki tesbitler hızla artmıştır. DPT kurulup faaliyete geçirildikten sonra, planın hazırlanması için gerekli olan bilgi toplanmıştır. Bununla birlikte kamu kurum ile kuruluşların (MPM, TOB v.b.), köye eğilen ve köye gelen aydınların ve gerçekçi yazarların gayretli davranışları sonucu, yakın zamana kadar iyi bilinmeyen, bir çok olayı bütün gerçekliğiyle tesbit edilmeğe başlanmıştır.

Bu tesbitlerin ışığı altında, köylerimizin sosyo-ekonomik yapısının istenilen kriterlere uygun olmadığı söylenmektedir. Ülkemizde bir çok bölgenin özellikleri dolayısıyla, tarımsal üretim seviyesi düşük ve yerleşmeler devlet hizmetlerinden yoksun durumdadır (1).

Ancak, toplumsal yapıyı etkileyen, biçimlendiren en önemli güç, onun ekonomik düzeyidir. Hiç şüphesiz ekonomik düzey, köy kalkınması ve toplumsal gelişme ile ilişkilidir. Bu konularda kırsal kesimde faal nüfus ve çalışma şekillerini, başka bir deyişle, toprak-insan ilişkilerini incelemek, bölgede toprak mülkiyeti sorununa, hane halkı gelinine, gelir dağılımı ile işletme büyüklükleri arasındaki ilişkiye değinmek gerekir.

Orta Anadolu Bölgesi, Ova yerleşmelerinin fiziksel yapısını genellikle küçüklü, büyüklü ve daha çok tarımsal üretim yapan, köy yerleşmeleri oluşturmaktadır. Köy toplumu kazancını, özellikle tarla tarımı yaparak temin eder. Köylü sadece kendine ait malını ve tarım arazisini işletmektedir. Çok az sayıda ortakçılık görülmektedir. Bu sebeple, hiç bir köylünün diğer köylünün kazancına engel olmadığı ve bir başkasının sırtından kazanç sağlamadığı görülmektedir. Kısacası, Orta Anadolu bölgesinde içe dönük kapalı bir ticari politika izlenmektedir.

Ancak, araştırma bölgemizde 20-50 dönüm (2) araziye sahip köylülerin sayısı fazladır. Oysa, bu büyüklükteki tarla, günümüzde bir aileyi zor geçindirmektedir. Genellikle aileler çok nüfuslu oldukları için geçim sıkıntıları büyük olmaktadır.

(1) Osman N. KAÇTÜRK, Türkiye'nin Kalkınmasında, Tarım ve Sanayi "Türkiye'nin Gerçekleri" Kitapçılık Tie. Ltd Şti., İstanbul 1967, syf.68.

(2) 1 Çiftçi dönümü, 2500 m²'dir.

Araştırma alanındaki yerleşmelerde aile, ana-baba, çocuklar ve yakın akrabalarından oluşan sosyal bir birlik görülür. Çekirdek aile tipi çok azdır. Genel olarak ailede kişi sayısı 6,6 tesbit edilmiştir. Bölgede aile fertleri arasındaki bağlar, tarımsal yapının gereği olarak zorunlu ilişkilerle olmaktadır (1).

Bölgede yaşayanların sosyo-ekonomik yapısının kötü oluşu, çaresiz kalanları köyden kaçmaya ve geçimini büyük şehirlerde aramaya sevk etmektedir. Bu durum ise, bölgede göç durumunu gündeme getirmektedir.

2.2.3. KÖYDEN-KENT'E GÖÇ

Ülkemizde geniş alanı kaplayan ve büyük bir sayıya sahip olan kırsal yerleşmelerden şehirlere göç, yıllara göre değişiklikler göstermiştir. 1950'den sonra endüstri devrimi ile başlayan kırdan şehire doğru akın, yalnız dış ülkelerde değil, yurdumuzda da büyük toplumsal değişmeye neden olmuştur. Göç ülkemizin içinde bulunduğu toplumsal ve ekonomik koşulların sonucu oluşmuştur.

1950'den bu yana şehirlerde gelişen endüstri sektörü, kır kesimi için bir ümit kapısı olmuştur. Şehirde daha iyi yaşama seviyesi elde etmek için köyden-kente göç olayı başlamıştır. Bugün de kırsal alanlardan kentlerimize hızlı bir göç olayı yaşamaktayız. "Özellikle, Türkiye'de bozuk bir biçimde gelişmenin sonucu oluşan göç büyük kentlere doğru görülen korkunç akın, kırsal alanlarda toprak üzerindeki nüfus baskısı, tarımın maki-nalaşması, toprağın çok küçük parçalara bölünmesi, sınırlı iş alanları ve tarımdaki düşük gelir seviyesi gibi öğelerin bir sonucudur." (2) Ülkemizde duruma bu açıdan bakıldığında köyden-kente göç, bir bakıma zorunlu olarak ortaya çıkmaktadır.

Kısacası, sektörler arasındaki bu farklılıklar, kırsal alandan kente göç olayını artırmaktadır. Kırsal alanda gelirin düşük olması tarımsal gelişme hızının az, verimin düşük, tarımsal arazinin miras yoluyla küçülme-

(1) Köy Envanter Etüdü 42-Konya, Başbakanlık DİE Matbaası, Ankara 1981, s.50.

(2) Baki ÖZ, Türkiye'de Göç olgusu, sorunları ve çözümünü, Gençlik Basımevi, İstanbul 1978, syf.7.

si ve teknolojinin eksik olmasından kaynaklanmaktadır. Göç olayı kırsal, yerleşmelerin boşalmasına ve sonuçta köy evlerinin yok olmasına neden olmaktadır. Nitekim, araştırma bölgesindeki kırsal yerleşmelerin bir çoğunda yarı göçebe hayatı da yaşanmaktadır. Şehire göçen köylüler ancak, zirai üretiminin yapılacağı zamanlarda köylerine kısa süreyle gelmektedirler. Bunun dışında kalan zamanlarını, şehirde veya kazalarda değerlendirmektedirler. Bu sebeple köy evleri (küçük yerleşmelerdeki) ilgisizlik ve bakımsızlıktan dolayı her geçen gün biraz daha yok olmaktadır. Köy evlerinin görünüşlerinin ve geleneksel özelliklerinin bozulduğu gözlenmektedir. Tarımsal yaşamının ihtiyaçlarını tam olarak yerine getiremedikleri için bazıların da depo v.b. gibi amaçlar da kullanıldıkları görülmektedir. Kırsal yerleşmelerdeki bozulmalar ve geleneksel yapısındaki değişimler, köyden-kente göçün sonucunda daha da artmaktadır.

Gözlemlerimiz de, bölgedeki kırsal yerleşmelerin, köy dışı ilişkilerinin her geçen gün daha da geliştiği belirlenmiştir. Bölgedeki köylüler genellikle ilçe, şehir ve büyük şehirlerde olduğu gibi yurt dışına da (özellikle Cihanbeyli yöresi insanları) göç etmektedirler. Geçici göçler genellikle ekonomik kaygı sonucu, işçilik yapmak için civar bölgelere, kentlere yapılan göçlerdir. Uzun süreli ayrılmalarda, geçim darlığı, topraksızlık yanında memuriyet, şehrin çekiciliği ve çocukların eğitimi sebep olarak gösterilmektedir.

2.2.4. ARAZİ DAĞILIMI

Kırsal planlama yönünden yerleşmelerin üzerinde durulması gereklik en önemli yönlerinden birisi, işletmelerin arazi genişliği dağılımıdır. Bilindiği gibi bu konuda elimizde bulunan başlıca kaynak, DİE tarafından yapılan Genel Tarım Sayımı sonuçlarıdır. Tarımsal yapının geçen süre içinde nasıl geliştiğini görmek için anket ve sayım sonuçlarının incelenmesi gerekmektedir.

Ülke genelinde işletme başına düşen parsel sayısı 1950'de 6.9 iken bu sayı 1963'de 5,7'ye, 1970'de 5,0'a düşmüştür. (1) Bununla birlikte tarım işletmelerinin 1970'li yıllarda çeşitli parça sayılarına göre dağılımı incelendiğinde, tek parçadan oluşan işletmelerin % 14.6 oranında olmasına karşılık, 4 ve daha fazla parçalı işletmelerin oranı % 53,4 olmaktadır.

---

(1) DİE, Tarım Sayımı Sonuçları, a.g.e. alınmıştır.

Türkiye tarımının çoğunluğunu oluşturan 1-100 dekar araziye sahip işletmelerin ortalama 5 parselden oluşması, ülkemizde modern tarım tekniğinin uygulanmasını güçleştirmektedir.

Bunun dışında, tarlaların küçük olması sebebiyle, traktörün köşe dönüş zamanının fazlalaşması ve bu dönüşler sırasında boş alanların oluşması yüzünden de dikkate değer toprak ve iş gücü kaybı meydana gelmektedir (1).

Mevcut miras hukuku çerçevesinde tarım arazilerinin yakın bir gelecekte, verimli tarım uygulamasına imkan verecek bir büyüklüğe kavuşması beklenmemelidir. Bu konuda, uzun sürede toprak ve tarım reformu uygulamaları, arazi birleştirme (tevhid) çalışmaları gibi önlemlerin etkili olacağı düşünülebilir ise de, kısa ve orta vadede bu önlemlerden başarılı sonuçlar beklenmemelidir. Çünkü, sözü edilen önerilerin uygulanmasında teknik yönden olduğu kadar, sosyal yönden de engellerle karşılaşmaktadır.

Kısacası, tarımsal yapının arazi büyüklüğü açısından iyileştirilmesinde, tarım işletmeleri arasında birlik ve beraberliğin bir plan dahilinde geliştirmesi gereği ortadadır.

2.2.5. TARIMA DAYALI SANAYİNİN ÖNEMİ

Ekonomik ve sosyal kalkınmayı amaç edinmiş ülkemizde, ülkenin tüm kaynaklarının belirli hedefler ve amaçlar etrafında seferber etmek gerekmektedir. Kalkınma yolunda olan birçok ülke için geçerli olduğu gibi, ülkemiz de sanayileşmenin daha ileri bir düzeye çıkarabilmek için doğal imkanlarını en rasyonel şekilde kullanmak zorundadır. "Ekonomik planlama içerisinde tarım, uzun yıllardan beri ülke ekonomisine önemli ölçülerde kaynak sağlamış ve halen buna devam eden bir sektör durumundadır" (2).

Köy yerleşmelerinde sanayiden yararlanma olanakları olmadığı için gizli işsizlik büyük olmaktadır. İşlenebilir tarım arazisinin sınırlılığı ve iklime bağlı üretilen ürün çeşidinin azlığı sebebiyle, nüfus için geçim

---

(1) Yerel araştırmalar

(2) Çetin, Bahattin, "Tarıma Dayalı Sanayinin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Gelişimi", Verimlilik Dergisi, UPM yayını 1988/4, syf.70-71, Yeniçağ yayın San., Ankara 1988.

kaynağı ve iş çeşidi düşük olmaktadır. Bununla birlikte tarımsal faaliyete makina girmesi ve insan gücünün azaltılması sonucu, kırsal yerleşmelerdeki tarım dışı arta kalan iş gücü ve zaman daha fazladır.

Ancak, bununla birlikte insanın doğayı kontrol altına alma, ona adeta hükmetme doğrultusundaki çabalarının ürünü olan teknolojik gelişmeler, tarımda mekanizasyon, tarımsal peyzajın görünümünde değişiklikler yapmıştır. Sonuçta, doğal yapının bozulmasına neden olmuştur. Böylece, meralar sürülmüş, kırsal alanda eski küçük köy işletmelerinin şekli değişmiş, parselleri büyümüş, köy iskanı ve işletme yapıları çevre doğal koşulları içinde sevimsiz, göz tırmalayıcı özellikler kazanmıştır (1).

Buna rağmen, kırsal yerleşmelerde, kırsal kalkınmayı sağlamak için tarıma dayalı sanayinin kurulması ve geliştirilmesi kaçınılmazdır. Nitekim, tarım sektörünün ve buna bağlı olarak tarıma dayalı sanayinin, ülkemiz ekonomisi için gelişmiş ülkelerden daha fazla önemi arzettiği anlaşılmaktadır. Çünkü, tarıma dayalı sanayinin gelişmesi ile üretim ve ihracat imkanlarımız artacaktır. Bu sektör içerisinde üretimde bulunan çiftçimizin alım gücü yükselecek ve buna bağlı olarak tarım dışı mallara talep artacaktır. Özellikle tarım sektörü, gelişen sanayinin desteği ile ekonomik kalkınmanın itici gücü olma görevini daha büyük imkanlarla yerine getirecektir.

2.3. KIRSAL YERLEŞMELERİN ÖNEMİ VE GELECEĞİ

Ülkemizde geniş bir toplumu içinde barındıran kırsal yerleşmelerin konumu itibariyle önemi büyüktür. Kırsal yerleşmeler ülke bütününde geniş bir alanı kapsamaktadır. Kırsal yerleşmeler coğrafi bölgelere göre değişik özellikler taşımaktadır. Bu yerleşmeler üzerinde yapılan fiziksel araştırmalar, bunların yerleşim açısından dağınık ve bazı bölgelerde seyrek olduğunu göstermektedir.

Toplumsal özellikleri incelendiğinde, ailede nüfus ve çocuk sayısı fazladır. Buna karşın kırsal ailelerin büyük bir çoğunluğunun ellerindeki işletmeler kendilerini geçindirecek büyüklükte değildir. Öte yandan kültürleri, üretimlerini artıracak seviyede değildir. Bir çok yerleşmenin alt

---

(1) Nizamettin KOÇ, Yörelerimiz, Ülkemizde Kış Turizmi Potansiyeli, TOK Derg., Sayı 24, Ankara, Şubat 1988, s.45-48.

yapısı yetersiz kalmıştır. Ekonomik yönden üretimlerinden çok sınırlı bir gelir elde etmektedirler. Gelir seviyesi düşük olduğu için, büyük bir özlem duydukları kente göç etmektedirler. Nitekim, göç ettikleri kentte nüfusu artırarak, ayrıldıkları köyde nüfusu azaltarak, ekonomik ve toplumsal nedenlerden dolayı yerleşmelerde fiziksel sorunlar yaratmaktadır.

0 halde, ülke düzeyinde yapılacak planlama çalışmalarının genellikle kırsal yerleşmeleri kapsayacak, dengeli yerleşme ve gelişmeyi sağlayacak nitelikte, rasyonel çözümlerin bulunması zorunluluğu ortadadır.

Ancak şunu hemen belirtmek gerekir ki, kırsal kesimlerde kalkınmayı sağlamak, kırsal yerleşmeler için planlama yapmaya başlamak yolun ilk adımıdır. Pazar ile üretime geçme, işletmeyi dışarıya açmak demektir. İçine kapalılıktan, kendi kendine yetersizlikten uzaklaşmak demektir. Zirai ürünlere yönelmek demek, daha gelişmiş teknolojilerin uygulanacağı bir mekanın doğması demektir.

Türk tarımı günümüzde yoğun bir biçimde fiziki mekan, değişimi yapmaktadır. Bu aşamada gerçekleştirilmesi gereken önemli hususlar vardır :

- . İlk konu, pazar için üretim faaliyetlerinde karşılaştıkları sorunları çözme amacıyla kooperatifleşmelerini özendirme;
- . Hem çiftçilerin daha bilinçli bir işletmeci olmalarını sağlamak, hem de verim düzeyini artırmak;
- . Tarım faaliyetlerine uygun fiziki mekan oluşturulmasında teşvik edici kararlar almak;
- . Ülke düzeyinde yapılacak fiziksel düzen planında köy yerleşmelerinin yer aldığı bir kırsal sistem şemasının öncelikle geliştirmek;
- . Hazırlanan fiziki düzenleme çalışmalarının kırsal kalkınma, arazi, toprak mülkiyeti, endüstrileşme, tarımda makinalaşma ve üretimi artırma politikalarıyla uyum sağlamak;
- . Planlarda uygulama etaplarının saptanması bir zaman tablosu içinde öncelik alacak kırsal bölge işlemlerin belirlemek zorunludur.

Aksi halde tarım kesiminde bundan sonra yapılacak araştırmalar ve yatırımlar, gerçekleri yansıtmayan veri tabanı üzerine kurulmaya mahkum olacaktır.

Araştırmamızda hedeflenen hususların gerçekleştirilmesi, bir süre sonra daha ileri noktalarda yeni konuları gündeme getirecektir. İşte bu

noktada, tarım kesimi uygun fiziki mekanı verimli kullanma ihtiyacı duyacak ve kalkınmaya yönelik uygun ortam sağlamış olacaktır. Yine bu noktada kalkınmaya yönelik önerilere açık duruma gelebilecektir.

Her şeyin en iyisini istemek ve bunların ürünlerini görmek birer idealdir. Fakat unutmamak gerekir ki, ideallere yaklaştıkça, yeni ihtiyaçlar doğar. Bu durum doğanın ve medeniyetin kanunu gereğidir.

BÖLÜM 3. BAZI ÜLKELERDE VE BİZDE KIRSAL YERLEŞME PLANLAMASI VE KALKINMA SORUNUNA YAKLAŞIMLAR

3.1. BAZI ÜLKELERDEKİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

3.1.1. ALMANYA ÖRNEĞİ

Dünyanın, sanayi alanında yüksek seviyede gelişmiş ülkeleri, arasında yer alan Federal Almanya, sanayide gelişmişliğin yanında ülke ihtiyacının % 75'ini karşılayacak seviyede tarımsal üretim potansiyeline sahip bir ülkedir.

Almanya'da II. Dünya savaşından bu yana, çiftçilik alanında büyük ve önemli değişiklikler gözlenmiştir. Endüstri ve hizmet sektöründe çalışmayı düşleyen çiftçilerin büyük çoğunluğu kırsal alanları ve arazilerini terk ederek büyük kentlere göç etmişlerdir. Nitekim, 1950 yılında her 100 Almanın 20'si tarımda çalışırken bu rakam günümüzde 6'ya düşmüştür. Keza aynı dönemde işletme sayılarından da büyük azalma görülmüştür ve 1.6 milyondan 800 bine inmiştir. Buna karşılık, arazi büyüklüklerine bakıldığında, orta ve büyük işletmelerin sayısında da 1950'lerden beri giderek bir artış gözlenmektedir. Bununla birlikte, küçük işletmeler günümüzde de sayısal olarak çoğunluktadır.

Federal Almanya hükümeti çeşitli tarım, beslenme ve tüketim konularındaki araştırmaları ve bilimsel bulguların yayılmasını desteklemekte ve teşvik etmektedir. Kırsal alanların sosyal refah seviyesinin yükselmesi ve yapısal gelişiminin sağlanması, federal hükümetin milli seviyede politikasını belirlediği iki önemli etkinlik olarak yer almaktadır.

Devlet yardım programlarında bireysel işletme yatırımlarını ucuz kredilerle teşvik ederek, kişilerin gerçek çiftçi olması için, dağıntık arazi, yapısına sahip işletmeler için de yeni yerleşim alanları düzenlenmiştir (Toplulaştırma). Ayrıca sosyal destek amacıyla, kırsal problemleri

alanlarda göç eden çiftçiler için de geçici yardımlar ve endüstriyel tesislerde yeni iş imkanları yaratılmıştır (1).

Bütün bunlara karşılık, dünyanın en çok tarım ürünü ithal eden ülkelerden biriside Fedaral Almanya'dır. İthalatın 1/2'sini AT dışından, 1/4 ünü de gelişmekte olan ülkelere yapmaktadır. Kısacası, Almanya'nın sanayi sektöründeki uluslararası ticarete olan geniş ölçüdeki bağımlılık, gıda endüstrisi için de geçerlidir.

3.1.2. JAPONYA ÖRNEĞİ

Japonya'da ziraatın gelişmesi (1875-1895) ve ilk modern tarım düşüncesi, köyü temel olarak kabul eden aile birimine dayanmaktadır.

Bu dönemin inancına göre: "Tarım kök, ticaret ve sanayi ise dallardır" bu kuru fakat anlamlı döviz, Japonya'da birçok defa yüzyıl boyunca devletin ekonomisini, siyasetinin yasasını teşkil etmiştir.

Kural olarak ilk önce, küçük ölçekli tarımcılığı teşvik etmişlerdir. Köylünün refahına dikkat etmişler ve buna tarım zenginliğinin kaynağı olarak görmüşlerdir. Japonya'da köylüler dünyanın tarımcı ve değerli vatandaşlarıdır. Köylüler çok güçlü ve fazla erdemli insanlardır. Ülkelerine en fazla bağımlı hür kimselerdir.

Görülüyor ki, ifadelerde belirtildiği üzere, hükümet politikası esasta küçük çiftlikler sistemine yönelmektedir. Bürokratlar, bu tip bir gelişmeye sahip çıkmak suretiyle küçük çiftçilerin yanında yer almışlardır.

Japonya'da "Tarım ülkenin ve ailenin temelidir", önem sıralamasında ilk önce tarlalar, sonra aileler ve daha sonra da memleket gelir. Böylece tarım devletin esası ve bütün memleketin de temeli olarak kabul edilmiştir.

Tanınmış Japon düşünürü Yokai'ye göre, şehir hayatının kendisi daima çürütücüdür. Çünkü egoist duyguları geliştirir. Köy hayatının ahlaki

---

(1) Dr.Colin DÜRKOP, "Almanya'da Tarım" Tarım Orman Köy İşleri Bakanlığı Dergisi Sayı 25, Mart 1988, syf. 32-37 (Düzenleme Muhasar ÖZMEN).

değerleri, köylünün askeri üstünlükleri, köy düşünme tasarılarının idolojik derinliği ve manevi canlılığı şehrin bozucu tesirler karşısında ayakta duran güçleri teşkil eder.

Yokai'ye göre, ilk çaremiz çiftçilerdir, çünkü şehirler ihtilale karşı duran yerlerdir. Tarım olmaksızın ihtilali bertaraf etmek ve sosyal düzeni savunmak mümkün değildir. Köyü bulunmayan fakat sadece şehirleriyle bir toplum çok tehlikelidir (1).

Kısacası, Japon düşünürlerinin tarımla ilgili bu iddalarını bir noktada toplamak gerekirse, Japon çiftçiliği ile köy hayatı, milli ekonomiyle bütünleştirilmiştir. 1930'larda Japonya bu seviyeye ulaşmıştır.

3.1.3. İSRAİL ÖRNEĞİ

İsrail'de "Kırsal Kalkınma Bloku", 1960'larda gelişen bir yerleşme şeklidir. İsrail'de Kibbutz örgütü 9.y.yıl sosyalist değer sistemine dayanarak geliştirilen tipik bir kooperatifleşme hareketidir.

Kibbutz, topluluk (2) anlamında kullanıldığı gibi, İbranice'de daha çok cemaat özelliği taşıyan "Yerleşik grup" anlamına da gelmektedir.

Bugün ise kibbutz daha çok kolektif mülkiyet, kolektif çalışma ve cemiyet özelliklerini bir arada bulunduğu bir tip köy anlamında kullanılmaktadır (3).

İlk Kibbutz 1509 yılında kurulmuştur. 1970 yılında İsrail'de 230 kibbutzda nüfusun 2,9'u yani 89.200 kişi yaşamaktaydı. Bugün 100.000 nüfuslu 250 kadar Kibbutzu bulunmaktadır. Bu da İsrail nüfusunun yaklaşık olarak % 3'ünü teşkil eder. Kibbutz'daki esas müesese tüm üyelerin genel

---

(1) Orhan TÜRKDOĞAN, Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi-İdelojiler ve Köylü Hareketleri-Kültür ve Turizm Bakanlığı yayını, İstanbul, 1988, s.78.

(2) İbrahim YASA, SBF Dergisi, cilt 27, 1972, No: 4.

(3) Kibbutz: Sözlük anlamı topluluktur.

Kibbutizm: Çoğul demektir.

birleşmesinden meydana gelmektedir. Kibbutz toplum hayatının tüm esas konuları hakkında karar verir (1).

Kibbutizm nüfusun 100-2000 esaslı değişen iskan alanlarına sahiptir. Buna karşılık, Kibbutizmin çoğu 300'den 700 kişiye kadar değişir. Başlangıçta kibbutizm kesin olarak zirai cemaatlardı. Bugün ise onların çoğunluğu asyayi fabrikalarını kapsamaktadır. Sanayi üretimi tarım ise eşit önem kazanmaktadır (2).

Kısacası, Kibbutz, bütün değerlerin toplu mülkiyet altında bulunduğu, çalışmanın toplu olarak örgütlendiği ve yaşama şartlarının büyük bir bütünlüğünün toplu olarak düzenlendiği bir tarım köyüdür.

Kibbutzta yaşama şeklini kendine has özellikleri nedeni ile bu yerleşme hareketi, ülkenin toplumsal, ekonomik siyasal ve kültürel yaşamında temsil ettiği nüfus oranının çok ötesinde bir role sahiptir. İsrail'de toplam nüfusun % 2.8'i kibbutzda yaşamaktadır.

İsrail'de Kibbutzlardan ayrı olarak bir de Moshav kuruluşu vardır. Bunlardan biri "Moshav Ovdim" diğeri ise "Moshav Shitufi"dir.

"Moshav, daha ziyade şehir çevrelerinde teşekkül etmiş olup, özel toprak üyeliği ve özel teşebbüs zihniyetinin diğerlerine göre ağırlık taşıdığı, bir köy tipidir." Moshav Ovdim, aile esasına, bağımsız çalışma üzerine ve şahsi insiyatife dayanan bir kooperatif köy tipidir. Moshav Ovdimleri, işçi yerleşimi diye tanımlamak ta mümkündür (3).

Moshawda toprak, ailelere aşağı yukarı eşit miktarda dağıtılmıştır. Her aile kendisi için çalışmaktadır. Buna karşılık toprağı, iyi işlemeyen ailenin toprağı elinden alınabilmektedir.

Moshaw, her ailenin kendi geçimini temin ettiği, ekonomisi özel kooperatifçiliğe dayanan bir yerleşme şeklidir. Pazarlama ve satın alma işleri merkezi bir kooperatif eliyle yürütülür, sermaye ve üretim araçları da, bir ölçüde ortaklıktır. Bununla birlikte, her aile toprağından elde

(1) Enis ÜKSÜZ, İsrail'de Kooperatif Köyler ve Özellikleri, Sosyoloji Konferansları 15. kitap, s.79-96, 1977.

(2) Orhan TÜRKDOĞAN, a.g.e., s.100.

(3) J. RUBİN, Moshav Ovdim and Moshav Shitufi, İsrail Toward an New Society -Tel-Aviv, s-186 Zik. Türkdöğän 1988, a.g.e.

ettiği kazanç ile geçinmektedir. Yalnız kendine ait bir evde oturmaktadır. Burada bütün malların ortak mülkiyeti sözkonusu değildir.

Bir moshaw genel olarak 60-100 aileden oluşmaktadır. 1970 yılında İsrail'de 349 olan moshaw sayısı, 1977'de 377 olup burada yaşayan nüfus, toplam ülke nüfusunun yüzde 3,7'si idi (1).

Moshaw Stitufilere gelince, bu tür kuruluşlar, üretim araçlarının kolektif kullanılması, fakat tüketiminin ferdi olması ilkeleri üzerine dayalı kooperatif köyleridir.

Bunu "bütün üyelerin köy mülküne kolektif olarak sahip olduğu ve ortak olarak idare ettikleri bir köy veya kooperatif yerleşimi" (2) olarak tanımlarlar.

Bu tür yerleşme, moshaw ve kibbutzun özelliklerini bünyesinde toplamaktadır. Burada ekonomi ve mülkiyet ortaktır. Ama, her aile kendi geçimini temin eder. Kibbutzda ise, bir aile çalışmasa dahi, çalışma kolektif olduğu için geçimi temin edilmiştir.

İsrail'de Moshav Shitufi sayısı 28 olup bu köyler toplam olarak 6500 kişiyi barındırmaktadır (3).

Yukarıda sözü geçen köy tipleri birbirine yakın kurulmuştur. Ortak yerel konseyler aracılığı ile kendi kendilerini, kolektif olarak yönetmektedirler. Bu konseyler toplumsal ve ekonomik ihtiyaçlarla ilgilenmektedirler. Bu köylerin otasında bulunan bir sosyo-ekonomik merkez, sanayi, pazarlama, okul, hastahane, tiyatro gibi hizmetleri sağlamaktadırlar. İsrail'in gelişmesinde ve kalkınmasında, bu tür kırsal yerleşmelerin etkisi büyük olmuştur.

3.1.4. YUNANİSTAN ÖRNEĞİ

Yunanistan bizim için özellikle incelemeye değer bir ülkedir. Çünkü, bundan yüzyıl öncesine kadar, asırlarca ülkemizin bir parçası olan Yunanistan tarihi, coğrafyası ve sorunları ile gerçekten bize çok benzer.

---

(1) Kenny LABERSOHN ve Moshe Sevilla-Sharon, İsrail'e Bir Bakış, Ank. 1980 s.22.

(2) A. TUĞ, Kooperatif köyler denemesinde İsrail Misali, DPT yayınları, (Çoğaltma) 1973, s.7.

(3) İsrail Elçiliği, İsrail'e Bir Bakış Bülteni.

Yunanistan'daki köy kalkınması olayı, özellikle devlete olduğu kadar, köye de yönetim ve ekonomik bir külfet yüklememesi ve hiç bir baskıya dayanmayan, tamamiyle demokratik bir şekil arzemesi bakımından önemlidir.

Bu yeni şekil ise, köylünün boş zamanını "Teşvik Yevmiyesi" ile köy kalkınması işleri üzerinde değerlendirmektir. Bu, altı senelik çetin bir çalışma ve tecrübe ile geliştirilmiş basit ve pratik bir formüldür (1).

Yunan köylüsünün tarım işlerinde kullandığı zaman, yaklaşık olarak yılda 160 gün kadardır. Yılın önemli bir kısmında köylü boş kalmaktadır. İnsan gücünün gereği gibi kullanılmaması önemli derecede etkili olmuştur. Boş zamanlarının, yerel koşullar ve olanak içinde, nasıl değerlendirileceği konusunda, köylünün yerel tecrübeye dayanan birtakım pratik buluşları etkili olmuştur. Devletin vereceği "Teşvik Yevmiyesi" ile köylü bu gibi buluşları, daha yaratıcı bir şekilde yapmaya ve projeler halinde değerlendirmeye çalışmıştır.

Uygulanan yöntemin özü, köylüyü esas uğraş alanı olan tarım işlerinden ayırmadan, bu işlerden arta kalan boş zamanı, kalkınma sahalarında değerlendirmek şeklinde olmuştur.

Yunanistan'da bu tür kalkınma programlarıyla çeşitli konularda (1236 adet) küçük ve büyük proje ele alınmıştır. Bu arada, bin kadar köyde 1700 kilometre yol yeniden açılmış ve yapılmış, 3800 kilometre yol bakıma alınmıştır. 250.000 dakar toprak kurutma ve sulama işleriyle ıslah olunup ekime alınmıştır. 400.000 ağaç dikilmiştir. Köylere su tesisatı yerleştirilmiştir. Bir kaç köyde dokuma tezgahları şeklinde endüstri kurulmuştur. Daha bir çok işler bu program dahilinde yapılmış olup kırsal yerleşmelerin gelişmesinde etkili olmuştur (2).

3.2. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE'DE KÖYE YÖNELME HAREKETLERİ

Ülkemizde, kırsal yerleşmelerde sorunların hissedilmesi belirli tarihlere bağlanamaz. Çünkü bu sorunlar, toplumların gelişme seviyeleri ile çok yakından ilgilidirler. Tarım toplumundan endüstri toplumuna geçişte, kırsal alanların kalkındırılması ve düzenlenmesi ciddi bir sorun olarak

---

(1) Nusret KÖYMEN, Köy Kalkınması, Yunanistan Bir Misal, Türkiye Basımevi, İstanbul 1952, s.11.

(2) Nusret KÖYMEN, a.g.e., s.15.

ortaya çıkmaktadır. Bunun içindir ki köy, Türk toplumunun tarih boyunca en önemli bir parçası olduğu halde, sorunlarının ele alınması, hızla gelişmeye başladığımız dönemlere rastlanmıştır. Cumhuriyetten bugüne kadar kırsal yerleşmeler için çeşitli çalışmalar yapılmış, bu çalışmalar hükümet programları ve kalkınma planlarında ele alınmıştır.

3.2.1. KALKINMA PLANLARINDA KIRSAL YERLEŞMELER

Ülkemizde planlı dönemle birlikte kalkınma planlarında ki tarım konusunun yanında, köy ve köylülerle ilgili sorunların çözümü amacıyla ciddi bir çabanın içine girildiği, muhtelif modların geliştirildiği ve hatta bunlardan bir kısmının uygulamaya (seçilen pilot bölgelerde) konulmaya çalışıldığı gözlenmiştir.

1960'lı yıllarda toplum kalkınması (köy kalkınması), bütün dünyada moda olan bir inceleme konusu olmuştur. Bu nedenle konunun planlara girmesinde modanın etkisi olmuştur. Ancak, kırsal kalkınma konusu, kalkınma planlarında yer aldığı halde uygulamaya geçirilememiştir. Aksi halde, köylüler bugün sahip oldukları kaynaklardan daha büyük miktarlarda yararlanabileceklerdi.

Bugün olduğu gibi, BBYKP'in hazırlandığı 1960'ların başında da, tarımdaki gelişmenin ve üretim artışının temel koşullarından biri, bu kesimde çalışanların rasyonel çalışma tekniklerini benimsemelerini sağlamak olarak belirlenmiştir. Bu bakımdan eğitim, tarım eğitimi, yayım işleri ve özellikle kooperatifleşme hareketlerinin bu kesimdeki gelişmenin sağlanması için gerekli ögeler olarak görülmüştür (1).

İBYKP'de köy sorunlarını çözmeye yönelmiş bütün çalışmaların, köy topluluklarının özelliklerine ve gerçeklerine uygun olarak yürütüleceği belirtilmektedir. Bu planda, tarımsal üretimin artırılmasını kısıtlayan esas faktörün tarımsal yapı olduğu tesbit edilmiştir (2). O yıllarda köy ve köylü kesimi "büyük bir çoğunluğu okuma-yazma bilmeyen, eğitim imkanlarından sızırılı olarak yararlanabilen, düşük üretim seviyelerinde olan, yıllık geliri iklim koşullarına bağlı, pazarlama seviyesinin yetersizliğinden gelir kaybına uğrayan gelir seviyesi düşük, ölüm oranı yüksek, bes-

---

(1) Bkz BBYKP, syf.102.

(2) Bkz İBYKP, syf.235.

lenme alanları sınırlı, altyapı olanakları yetersiz, çalışma ve kaynaklarını kullanma olanaklarını kısıtlayan olumsuz toplumsal ve ekonomik koşullarla karşı karşıya bulunan" (1) bir toplum olarak ifade edilmiştir. Bu olumsuzluklara nüfusun hızlı artışına mukabil, verimin yeterli ölçüde artmaması, işlenebilir tarım arazisinin sınırlı olması, varolan işletmelerin miras yoluyla parçalanması gibi faktörler de ilave edilmiştir.

ÜBYKP'de tarımsal üretim ve köy kalkınması arasındaki neden-sonuç ilişkisi bu defa başka yönden ele alınmıştır. "Türkiye'de köylerin ekonomik toplumsal ve kültürel yönden kalkınmasında en önemli öğelerden biri, tarım işletmelerinin (köy evlerinin) yapısı ve bu yapının oluşturduğu ilişki biçiminin düzenlenmesi" şeklinde belirtilmiştir. Geçmiş dönemler boyunca toplumsal ve ekonomik koşulların oluşturduğu toprak-insan ilişkileri varlığını sürdürmektedir. Söz konusu planda, kırsal yörelerde toprak dağılımının, yalnızca tarımsal gelirdeki dengesizliği belirleyecek toplumsal yapıdaki sorunların doğmasında önemli bir faktör olarak kalmadığı, aynı zamanda tarımsal üretimin artırılmasında da önemli bir engel olduğu belirtilmiştir (2). Bu dönem kırsal kesim için gerek toplumsal gerekse ekonomik kalkınma açılarından yeni kurumsal düzenlemelerin yoğun bir biçimde gündeme getirildiği bir dönem olmuştur.

DBYKP, köylüye yönelik politikaların önerdiği planları kurumsal düzenlemelerle daha somutlaştırmayı amaçlar görünümündedir. Plan bu amaca hizmet etmek açısından etkili bir toprak reformu, demokratik kooperatifleşme, köylüye dönük devlet düzenlemesi ve desteği, köykentler yoluyla yeni bir yerleşme ve üretim düzeninin kurulması düşüncesini gündeme getirmiştir (3).

3.2.2. MERKEZ KÖYLER

Kırsal alanlardaki yerleşmelere merkezi idare tarafından götürülen hizmetlerin yetersiz, hizmetlerin yaygınlığı bakımından rasyonellikten uzak olması gibi olumsuz etkilerin giderilmesi amacıyla merkez köylerin oluşturulması 3. Beş Yıllık Plan ile öngörülmüştür. Merkez köyler uygulaması ile varılmak istenen hedefi, köylere ve köylüye götürülen hizmetlerin

---

(1) Bkz İBYKP, syf.236-237.

(2) Bkz ÜBYKP, syf.857.

(3) Bkz DBYKP, syf.286.

daha koordineli, daha az maliyetli, daha çok nüfusa hitap edecek tarzda, kontrolü kolay ve entegre hizmetler zincirinin kolayca uygulanması şeklinde ifade etmek mümkündür.

Köylere yaygın hizmet götürülmesinde ve özellikle 12 Eylül 1980 öncesinde güvenlik açısından bu kadar çok ve dağınık yerleşme yerine hizmet vermek veya güvenlik yönünden kontrolü sağlamak büyük güçlükler doğurmuştur. Bu sebeple muhtarlık seviyelerinden küçük yerleşme birimlerinin toplulaştırılmasının bir zaruret olduğu düşünülerek, bu sorunun çözümü için iki alternatif geliştirilmiştir. Bunlardan birisi 12 Eylül 1980 öncesinde uygulama fırsatı ve zamanı bulamayan "Merkez köyler" uygulaması düşüncesidir. Bu yolla, sosyal hizmetler veya ekonomik ihtiyaç sebebiyle cazibe merkezi haline gelecek Merkez Köylere, çevresindeki küçük yerleşmelerden göç olması, buna bağlı olarak bazı kolaylıklar temin edilerek bu akımın teşvik edilmesi suretiyle, dağınık yerleşim birimlerinin toplulaştırılması düşünülmüş; itahat o dönemde bunu uygulama fırsatı bulunamamıştır. Daha sonra 28 Aralık 1983 tarihli Resmi Gazete de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile Merkez Köylerin tesbiti yapılmıştır. Ancak, bu konuda daha sonra Yıllık Programlarda yer almasına rağmen somut bir uygulama yapılmamıştır.

3.2.3. ÖRNEK KÖYLER

Toplulaştırma için düşünülen ikinci alternatif ise, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı'nca hazırlanan "Örnek Köy Proje" taslağının uygulanması ile doğabilecek yeni yerleşmeler modelidir.

Bu yolla muhtarlık seviyesinin altındaki yerleşmelerin 100 haneli köyler teşkil edilecek şekilde yeniden yerleştirilmesi amaçlanmış, bu uygulama ile bazı küçük yerleşim birimlerinin, İskan Kanunu'nda toplulaşmaya imkan veren değişiklikler yapıldıktan sonra toplulaştırma uygulaması ve örnek köylerin kurulması düşünülmüştür.

Ülke bütününde yayılmış bulunan oba, mezra ve kom gibi çeşitli küçük yerleşme birimlerinin tamamının, bu yolla toplulaştırılması ve konuya çözüm getirilmesi imkanı gerçekte mümkün görülmemekle beraber, deneme niteliğinde olmak üzere, 1983 yılı içerisinde Şanlıurfa'da Yukarı Bostancılar Köyü'nde "Örnek Köy" uygulamasına başlanmıştır. Ancak, uygulanan yerleşme modellerinin sonucu alınmadan bu proje terk edilmiş ve tekrarından vaz geçilmiştir.

3.2.4. KÖY-KENTLER

Kırsal yerleşmelere götürülen hizmetlerin daha geniş topluluklara ulaştırılmasını amaçlayan "Merkez Köyler" düşüncesi, başka ülkelerdeki bazı uygulamalar da gözönünde tutularak, kente yönelen göçleri yavaşlatmak amacıyla yönden "Köy-Kent" projesinin oluşmasında etkili olmuştur (1).

Yoğun ve dağınık kırsal yerleşmeler için önerilen köykentler, gruplaştırılan çevre köylerinin hizmet merkezi niteliğini taşıyacaklardır.

Başka bir deyişle, "Merkez Köyün" bir sanayi kasabasına dönüştürülmesiyle gerçekleşecek olan "Köy Kentler" in çevreleriyle birlikte yeni bir üniteyi oluşturacakları düşünülmüştür. Bunun yanında Merkez Köylerin uygulamaya konulması şeklinde kabul edilebilecek "Köy Kentler", 1977 Hükümet Programında ayrıntılı olarak yer alarak, toplulaştırılmış köy uygulaması şeklinde düşünülmüştür.

Dağınık yerleşim birimlerinin toplulaştırılması 1984 yılı Yatırım Programına, global olarak bir ödenek ayrılmak suretiyle alınmış ve çok yaygın olmayan bir tarzda, proje bazında toplulaştırma uygulaması olarak başlatılmıştır. Bunun yanında başta Şanlıurfa olmak üzere bazı yerleşme birimlerine "Köysel Alanda Fiziksel Yerleşme" "Dağınık Yerleşmelerin Toplulaştırılması" ve "Kırsal Yerleşme Planlaması Etüdü" gibi projeler ile de dağınık yerleşme birimlerinin toplulaştırılması çalışmaları devam etmektedir (2).

Görüldüğü gibi, değişik adlar altında öne sürülen değişik yerleşim birimlerinin toplulaştırılması düşüncesi, bu kapsamda yapılan çalışmalar ile yaklaşık 52.000 mezranın toplulaştırılması çok uzun yılları gerektirecek, hatta beklenen en azami sürede bile mümkün olamayacaktır.

Bu itibarla, 1970'li yılların başında başlayan ve daha sonraki istikrarsız dönemlerde uygulama fırsatı ve zamanı bulamayan merkez köyler uygulaması için 1982-1983 yıllarında yeniden ele alınan çalışmalar da et-

---

(1) Cavit Orhan TÜTENGİL, 100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları, 2. Baskı, Gerçek Yayınevi, syf.138.

(2) Selver KORKUT, Tapulaştırılmış Köy Uygulaması, DPT, Orjinal nüsha (Basılmamış), Ankara, s.6

kili olarak devam ettirilmemesine rağmen; 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kırsal kesime götürülecek temel altyapı ve iktisadi hizmetlerin yaygınlaştırılması ve hizmet verimliliğinin temini için Merkez Köylerin araç olarak kullanılmasının sağlanması, ilke ve politika olarak yer almıştır

1983 yılında Köy İşleri ve Kooperatifler Bankası'nca hazırlanmış olan "Örnek Köy Proje" taslağının uygulanması ile doğabilecek yeni yerleşme modelinde mevcut mezraların toplulaştırılması amaçlanmıştır.

Görülüyor ki, konuyu sosyo-ekonomik boyutlarıyla inceleyenler (1) "Merkez Örnek Köy Projesiyle toplulaştırma yaklaşımının güçlüklerini ve sakıncalarını ortaya koymuşlardır. Kırsal yerleşme sorunlarını, kısa ve orta vadede çözmeye çalışmanın sermaye birikimini yavaşlatacak kalkınma hızını düşürmek gibi sakıncaları da bulunmaktadır. Haklı olarak ifade edildiği gibi, yeni bir yaşam biçimini getirme, kalkınmanın yönünü ve biçimini değiştirme ve köyle kent arasındaki açıklığı kapatma gibi yaklaşımların (dağınık yerleşme birimlerinin toplulaştırılması), Türkiye genelinde mevcut kaynaklar ile maliyetleri karşılanarak, kırsal yerleşmelerin toplulaştırılması konusuna çözüm getirmek mümkün görülmemektedir.

Sayısal çokluk ve dağınık özellikleri ile dikkati çeken ve sayısı 52.000 dolaylarında sanılan kırsal yerleşmelerin, köye götürülen hizmetleri olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. Bu amaçla oluşturulan "Merkez Köyler" de, kamu kaynakları ile yeni iktisadi faaliyetlerin yaratılması yerine daha ekonomik ve teknik çarelerin bulunması hedeflenmiştir. Konu, köye götürülen hizmetlerin yerleşim niteliğini de gözetenek tüm köylü nüfusa, en az maliyetle ve en erken biçimde ulaştırılmasını sağlayacak yönde yeni alternatiflerin geliştirilmesi ile sınırlı tutulmaktadır. Bu düzenlemede, zaruri olan toplulaştırmaların kademeli olarak gerçekleştirilmesi, kırsal yerleşmelerde hizmetlerin bu yaklaşımla ele alınarak bunların yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır.

Ancak, köy gereksinimlerinin tüme yaygın ve en ucuz şekilde karşılanmasının yanısıra, yeni teknolojik olanaklardan yararlandırarak modern bir üretim biçimi düşünülen bu örneğinin, 7.000 dolaylarında köy kenti gerektirdiği tesbit edilmiştir. Geleceğin bucak merkezi ya da kabasası gözü ile bakılan merkez köy tasarısı, kırsal toplumu daha hızlı bir değişim sü-

---

(1) Selver Korkut, a.g.e., s.7.

recine sokacak ve giderek kentlerde olduğu gibi konut alanındaki sorunlar da yoğunlaşacaktır (1) şeklinde belirtilmektedir.

Bugün, Türkiye'de kırsal yerleşmelerin sağlıklı bir biçimde gelişebilmesi dağınık yerleşmelerden kaynaklanan yerleşme ve konut sorunlarının giderilebilmesi için, köylerin gruplaştırılarak yarının, kentleri olacağı, bu nedenle konut sorununun ele alınışında yerleşmelerin birbirinden soyutlanamayacağı gözden kaçırılmamalıdır.

3.2.5. ALTYAPI MODELLERİNİN KIRSAL KALKINMAYA UYGULANMASI

Ülke kalkınmasına paralel olarak ve sosyal refahın yaygınlaştırılması ile birlikte kırsal yerleşmelere, çevre köy ve köy altı yerleşmelere, yol, elektrik PTT vb. gibi temel altyapı hizmetleri götürülmeye başlanmıştır.

Kırsal kalkınma planlarının ilk dönemleri, genellikle altyapı yatırımlarından ve hizmet götürmeye yönelik çabalardan oluşmaktadır. Kalkınma planlarında sorunun çözümü için hedeflenen amaçlar ise; bir yandan altyapı hizmetlerinin yörede yaşayan insanlara sunulması diğer yandan da şehirsel alanların cazibesini azaltmak ve şehirlere yoğun bir biçimde gerçekleşen akını yavaşlatmak, şeklinde olmaktadır.

Oysa, kırsal kesime götürülen altyapı hizmetlerinin, gerek nitelik gerekse nicelik bakımından değişimi öylesine yavaş seyretmektedir ki, artık altyapı, ülkesel mekan düzenlenmesinde "Araç" olma niteliğini kaybetmek tehlikesi ile karşı karşıyadır. İlave olarak, yatırımlarda asgari denge'nin bileşenler bazında kurulamaması, zaman zaman sistemi ters etkileşime sokabilmektedir (2).

Kırsal yerleşmelerde sadece altyapı yatırımlarıyla kalkınmayı sağlayabilmek mümkün değildir. Ayrıca götürülen altyapı hizmetlerinin dengesizliği dikkati çekmektedir. İncelemelerimiz göstermiştir ki, bugün elekt-

---

(1) Cengiz ERUZUN, Konutlarda mekan özelleşme düzeyinin saptanmasına ilişkin, bir yöntem, İDGSA Mimarlık Fakültesi (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul, 1980, s.5.

(2) Ahmet ALKAN, Bölgesel Kalkınmada Altyapı ve İnsan Faktörü, III, Ulusal Bölge Planlama Kongresi, İTÜ Mimarlık Fakültesi, 27-28/10/1989, İstanbul.

riği, suyu olmayan köy, yok denecek kadar azdır. Buna karşılık kanalizasyon şebekesinin yapılması zorunlu olduğu halde çözümlenememiştir. Buna benzer telefon, diğer altyapı hizmetlerine nisbeten, altyapı fazlası veren bir bileşen olarak dikkati çekmektedir.

Kırsal yerleşmelerde öncelikle yapılması gereken ulaşım, eğitim, sağlık ve sosyal altyapı hizmetlerinin eksikliği, uygulamalarda çelişki yaratmaktadır. Nitekim, altyapı yatırımlarının, karakteristiklerine uygun ve bütünlükten uzak olarak yapılması, kalkınma planlarında hedeflenen noktalara ulaşmasında engel teşkil etmektedir.

3.2.6. KIRSAL KALKINMADA KOOPERATİFÇİLİK

Kırsal alanda genellikle 50 dekarın altında araziye sahip işletmeler grubunun gelişme seyri izlendiğinde; 1950'li yıllarda toplam işletmelerin % 62'1 ini oluşturdukları bu oranın 1960'lı yıllarda % 68,8'e, 1970 li yıllarda % 72,7'ye, 1980'li yıllarda % 59,3'e sahip olmaları son 30 yılda Türkiye'de tarım işletmelerinin küçük işletmeler yönünde arttığı göstermektedir. (1) Bununla birlikte küçük işletmelerin işledikleri arazinin de arttığı (1950'de % 18,6, 1963'de % 24,4, 1970'de % 28,5) tesbit edilmekte ise de, işlenen arazideki oransal artışın, işletme sayısındaki oransal artışa nazaran daha az olmasının kooperatifleşme yönünden taşıdığı önem açıktır (2).

Bir yandan çok sayıda küçük işletmeler, birbirleriyle rekabet halindedirler. Diğer yandan da organize olmuş veya birlikte hareket etme imkânına sahip alıcılar bulunmaktadır. Böyle bir durumda köylünün zarar göreceği açıktır.

Finansman gücü zayıp olan küçük çiftçilerin bu alanda kendilerine güç kazandıracak bir örgütlemeye gitmemeleri durumunda ekonomik kayıpları çok olacaktır. Bu, ürünü hasat mevsiminde aracılara satmaları, ya da ara-

---

(1) DİE - Genel Tarım Sayımı sonuçları, Yayın No: 928, Ankara 1980.

(2) Resul İZMİRLİ, Tarımsal Üretimde Kooperasyon ve Türk Tarımına Uygulanabileceği, Türk Kooperatifçilik Kurumu yayınları No:61, Ankara 1985, s.98.

cıların bu alanda geniş faaliyet gösterebilmeleri, üreticilerin finansman gücünün zayıflığından ileri gelmektedir (1).

Bu alanda çiftçilerin durumuna daha da zorlaştıran bir başka nokta da tarımsal üretimin genel olarak belirli mevsimlerde toplu halde elde edilmesidir.

Kısacası, söz konusu çoğunluktaki küçük işletme sahibi çiftçiler ancak kooperatifleşmek suretiyle tek başlarına halledemedikleri problemleri, aşabilme gücüne sahip olabileceklerdir. Nitekim, köy toplumunun kalkınması için kooperatifleşmenin gereği bellidir.

3.2.7. KIRSAL YERLEŞMELERDE ÜLKE PLANININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Kırsal yerleşmelerdeki ekonomik toplumsal ve kültürel sorunların çokluğu, bu alanın öncelikle planlanmasını gerektirmektedir. Ülke bütününde toplam sayısı 86.167 olan kırsal yerleşmelerin tek tek düzenlenmeleri planlama açısından doğru olmadığı gibi ekonomik ve teknik yönden de imkansızdır.

Cumhuriyet'ten bugüne kadar ülke düzeyinde önemini koruyan kırsal yerleşmeler için çeşitli planlama çalışmaları yapılmıştır. Bugün dahi, yapılmakta olan bu çalışmalar, hükümet programlarına ve kalkınma planlarına sunulmaktadır (2).

Kalkınmada öncelikli yöreler kapsamına giren iller, en son 1984 yılı program döneminde tesbit edilmiştir. Söz konusu illerin mevcut ve potansiyel kaynaklarının harekete geçirilmesini sağlamak amacıyla, yerleşme merkezlerini ulaştırma ve haberleşme sistemlerini göz önünde bulunduran planlama, programlama ve projelendirme çalışmaları yürütülmüştür.

1986 yılında Doğu Anadolu Bölgesi'nde Şanlıurfa ile merkez köylerin araç olarak kullanılması, entegre bir kırsal kalkınma projesi yaklaşımı çerçevesinde ele alınmıştır.

---

(1) Doğan KAYRAN, Kooperatifçilik Yönünden Türk Tarımının Yapısı, VI Türk Kooperatifçiler Kongresi Tebliğleri, Cilt 1, Ankara 1966, s.9.

(2) 5. BYKP 1985-1989, 1988 Yılı Programı Yayın No:2118, Haziran 1988, s.382.

Çeşitli dönemlerde Ülkemizde tesbit edilmiş kalkınmada öncelikli bölgeler için planlama çalışmaları yapılmış olmakla birlikte, bazı tarım projeleri dışında kapsamlı kalkınma planlarının uygulamasına geçilmemiştir.

Ayrıca getirilen öneriler, yerleşmelerin sayılarının çokluğu, dağılımı ve ekonomik imkansızlıklar nedeniyle götürülmeyen hizmetlerin bu alanlara ulaştırılmasını kapsamaktadır. Ancak, bu tür çalışmaların birbirinin devamı şeklinde gelişmemiş olması da, çoğu zaman faydasız ve başarısız uygulamaların doğmasına neden olmuştur. Araştırma alanında tesbit ettiğimiz yeni köy kurma örneklerinde olduğu gibi.

Ülke bütününde ve bölgeler arasında dengeli, bir dağılım ve kalkınma ilkesi öncelikle kırsal yerleşmeler için geçerlidir. Ancak ilk önce, ele alınan kırsal yerleşmelerin, bölgesi içinde, bölge ve ülke kalkınmasında kendine düşen görevi yapabilmesi için yükleneceği fonksiyonlar belirlenmelidir. Bu koşullara göre bir yerleşme sistemi ve düzeni içinde ele alınmaları gerekmektedir.

3.2.8. ENTEGRE BÖLGESEL KALKINMA MODELLERİ

Ülke bütününde, bölge planlaması ihtiyacı artarken, çok boyutlu konularda sürdürülmesi gereken bölge planlaması çalışmaları sırasında elde edilecek birikimin, daha sonraki çalışmalara aktarılması, mevcut teşkilat yapısının etkili ve sürekli bir bölge planlaması şeklinde yeniden düzenlenmesi gereği devam etmektedir (1).

Bölgesel gelişmenin hızlandırılmasında bir araç olan Kırsal Kalkınma Projeleri, kırsal alanda sanayileşmeyi de kapsayacak şekilde hazırlanmaktadır (2).

Ancak, çeşitli dönemlerde Türkiye'de seçilmiş olan bazı bölgeler için bölge planlama çalışmaları yapılmış olmakla birlikte, bazı tarım projeleri dışında kapsamlı bir bölge planlama uygulamasına geçilememiştir.

Bunun için gerekli envanterlerin toplanarak, bölge sınırlarının, tesbiti ve bölgenin gelişme yönlerini, büyüklük ve niteliklerini göz önüne alacak şekilde bölge gelişme şemalarının hazırlanması gerekmektedir.

(1) DPT 5.BYKP s.389.

(2) DPT 5.BYKP s.393.

Nitekim, çeşitli bölgelerde yapılan incelemelerde görüldüğü gibi, kırsal alanların fiziki düzenlemeleri birçok kanunlar ve tasarımlarda yer almasına, birçok kuruluşların bu konuya sahip çıkmasına rağmen, başarı sağlanamamıştır.

Bunun nedenleri, yerleşmelerin bölgeyi gözönüne alınmadan tek tek düşünülmesi, her biri için gerekli maddi kaynağın bulunmaması gibi sebeplerde görülmektedir.

Günün şartlarına göre yeniden düzenlenen 442 sayılı köy kanunu, tasarısı kanunlaşmamış olmakla birlikte, sözkonusu kanuna 20.05.1987 tarih ve 3367 sayılı kanunla 7 ek madde eklenerek köy yerleşme planlarının hazırlanması esası getirilmiştir.

Sözkonusu kanunda, köyün yerleşme planlarının, köyün halihazır ve gelişme durumunun dikkate alınarak, konut ve genel ihtiyaçlara göre düzenleneceği hükmü getirilmiştir. Devletin kontrol ve tasarrufu altında bulunan mer'a yayla, yol, harman ve panayır yerleri gibi alanlar, hazinenin mülkiyetinde olup, kamu hizmetine tahsis edilmemiş olması, taşınmaz malların köy yerleşme planları tesbit komisyonunun onayı ile bu vasıflarını kendiliğinden kaybedeceği ve ilgili valiliğin talebi üzerine köy tüzel kişiliği adına resmen tapuya tescil edileceği belirtilmiştir (1).

Bu kanunun verdiği imkanlara göre, mevcut kırsal yerleşmelerde gelişme ve büyüme olmuştur. Ancak eski köy yapılarının içinde sevimsiz ve göz tırmalayıcı yeni yapılaşmalar ortaya çıkmıştır.

Ayrıca, bugüne kadar çeşitli bölgelerde yeni kırsal yerleşmelerin planlama ve uygulama çalışmaları yapılmıştır. Bunlar, deprem, sel gibi doğal afetler ile baraj yapımı gibi nedenlerden dolayı, göçmenlerin yerleştirilmeleri ile ilgili olarak, ya da alt yapı ve sosyal donatıların götürülmesi ile ilgili olarak, yeni boş alanlarda uygulanmış köy yerleşmeleri şeklindedir.

Ancak, bu tür uygulamalarında pek çoğu, kırsal alanların bölgesel özellikleri dikkate alınmadan ve toplumsal yapısı incelemeyen, planları

---

(1) TOKB Köy Yerleşme Alanlarının Tesbit ve Tahsisi, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı yayını, Ağustos 1987, s.4.

hazırlanmış (tip yerleşim planları) olduğundan, yeni yerleşmeler ya bir süre boş kalmakta, ya da yerleşip kullanılan yapılar değişikliklere uğratılmaktadır.

Nitekim, bu tür çalışmalar ile kırsal yerleşmelerin sorunları çoğunlukla halledilmemiştir. Ayrıca, büyük miktarda ekonomik kayıplara neden olmuştur.

3.2.9. POLARİZE BÖLGESEL KALKINMA MODELLERİ

3.2.9.1. GÜNEY ANADOLU BÖLGESİ SULAMA PROJESİ (GAP)

GAP uygulama alanı Dicle ve Fırat nehirlerinin aşağı kısımlarını kapsayan, su depolama, sulama ve enerji amaçlı fiziksel tesislerin yapılmasını öngören bir projedir. 1960'lı yıllardan bu yana yöreye yönelen ilginin sonucu, 13 projeden oluşan bir projeler bütünü olan GAP, ortaya çıkmıştır. GAP uygulama alanına, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt ve Urfa illerinin tamamı veya bir kısmı giren GAP projesi bugüne kadar Türkiye'de ele alınmış en kapsamlı sulama projesi olarak nitelendirilmektedir. GAP, yörede tarımsal üretimin çeşitlenmesinde ve artmasında önemli rol oynayacaktır. Bununla birlikte, yörenin tarımsal görünümünü yanında sanayisini ve hizmetler kesimini, dolayısıyla tüm ekonomisini değiştirecektir.

Kısacası GAP, sadece bir sulama ve enerji projesi olarak değil, yöreye insanı çeşitli şekillerde etkileyebilecek entegre bir kırsal kalkınma projesi olarak değerlendirilmelidir (1).

Proje fikrinin oluşmasından bu yana, GAP hakkındaki çalışmalar uzunca bir süre fiziksel yatırımların sürdürülmesi çabası şeklinde olmuş, kurumsal açıdan düzenlemeler konusunda fazla bir aşama kaydedilmemiştir.

Projenin tamamlanması durumunda ortaya çıkacak çok yönlü etkileşimin sonuçları irdelendiğinde, kırsal yerleşmelerde fiziki düzenlemelerin zorunluluğu belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.

Proje sonuçlandığında yeni istihdam olanaklarıyla birlikte, yörenin çekiciliği, dolayısıyla nüfusu artacaktır. Nüfus artışıdaki gelişme, bu

---

(1) Canan ARIKBAY, GAP'la Gelenler, Kalkınmada Anahtar Verimlilik, MPM, Yıl.1, Sayı 4, Nisan 1989, s.5.

çekiciliğın, proje daha sonuçlanmadan etkisini gösterdiğinin somut bir işaretidir.

Yörede istihdam olanaklarının artışı, başka bölgelere mevsimlik işçi akışını durduracak ve yöreye göç olgusunu artıracaktır. Netice de, göçle gelen kişilerin yerleşim yeri ve konut sorunu büyük olacaktır. Kısacası, projenin ülke düzeyindeki yerinin iyi belirlenmesinin ve planlamasının iyi yapılmasının, GAP'ın başarı oranını artıracığı ortadadır.

3.2.9.2. KONYA OVALARI SULAMA PROJESİ (KOP)

GAP'tan sonra, yurdumuzun ikinci büyük sulama projesi olan Konya Ovaları Sulama Projesi'nin tamamlanması için çalışmalar sürdürülmektedir. Yeraltı ve yerüstü kaynaklarındaki su kapasitesinin belirlenmesine çalışılmaktadır.

Devlet Su İşleri 4. Bölge Müdürlüğü yetkilileri KOP ile 2.2 kilometreküplük su hacminin enerji elde etmek amacıyla kullanılacağını ve Gökusu Nehri üzerinde 2 ayrı baraj yapılarak toplam 1.4 MKW'lık enerji elde edileceğini belirtmektedirler.

Alanına Konya Ovası'nın önemli bir kısmı giren bu proje, GAP'tan sonra Türkiye'de ele alınan ikinci derece önemli bir proje olarak değerlendirilmektedir. Konya Ovası'na hayat verecek, yörede tarımsal üretimin çeşitlenmesinde ve artmasında önemli rol oynayacak KOP'un devreye girmesiyle yöre insanının refah düzeyi artacaktır.

KOP'a ait çalışmalar 1989 yılı içinde büyük aşamalar kaydetmiştir. Projenin ilk uygulama alanı olarak görülen kanalet döşeme çalışmalarında, beklenen kısmı tamamlanmıştır.

Halen, Konya Ovası'nda 2 milyon dekar alanda sulu tarım yapıldığını belirten yetkililer, projenin devreye girmesiyle bu rakamın 5 milyon dekara ulaşacağı ve üçte bir oranında nadasa bırakılan tarlaların, her yıl ekime elverişli duruma geleceğini belirtmektedirler. Böylece Konya Ovası'nda nadas uygulamasının kalkacağı ve bu yolla da ekonomiye önemli katkı sağlayacağı ifade edilmektedir. Projenin tamamlanması durumunda 1989 yıl birim fiyatlarına göre ülke ekonomisine yılda 5 trilyon lira gelir sağlanacağı beklenmektedir.

Ayrıca, projenin sadece bir sulama ve enerji elde etmek amacıyla olmadığı, yöre halkını çeşitli şekillerde etkileyebilecek geniş kapsamlı sonuçlara yol açabilecek nitelikte bir, entegre kırsal kalkınma projesi olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. KOP projesinin entegre bir yaklaşımla ele alınması; yörede insan-çevre, sanayi-çevre, kent-köy ve kırsal yerleşme ilişkilerini dikkate alan düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir.

BÖLÜM 4. KONYA OVASINDA KIRSAL YERLEŞMELER VE KÖY KONUTLARININ İNCELENMESİ

Çalışmamızın bu bölümünde araştırma alanı olarak seçilen bölgede köy konutunu, tüm ilişkileri içinde incelemeyi öngören kapsamlı bir araştırma amaçlanmıştır. Konutu meydana getiren üretim sistemi içinde ve sistemin diğer elemanlarıyla birlikte ele alınmaya çalışılmıştır. Yani, köy konutunu, biçim ve boyut olarak belirleyen yakın çevre koşulları nelerdir? konutun biçimlenişine ne şekilde yansımaktadır? sorularına açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Bütün bunların yanısıra, yöredeki köy konutları üzerinde analizler, mimari özellikler, yapı malzemesi ve yapım teknikleri inceleme kapsamına alınmıştır.

Kısacası bu bölümdeki analiz çalışmaları, bölgenin kırsal mimari özelliklerini detayları ile ortaya koyacaktır. Bölgede yapılan yeni kırsal yerleşmelerin değerlendirilmesinde ve bundan sonra yapılacak yerleşmelerin planlamasında esas teşkil edecek kriterlerin tesbitinde yardımcı olacaktır.

Bu tesbitler, bugünün kırsal yerleşmelerinde yeni düzenlemeler yapılmak istenildiğinde, kırsal yapılarda uzun yıllar sonunda ortaya çıkmış rasyonel oluşumlarından, bölgesel özelliklerinden, geleneklerinden faydalanmak için de gereklidir. Böylece, gelişmiş ülkedeki tarımsal yapıların seviyelerinde, bölge koşullarına uygun, karakteristik köyler ve köy evlerinin kurulmasına yardımcı modellerin hazırlanması mümkün olabilecektir.

Alan çalışmaları esnasında bu sistem doğrultusunda seçilen örneklerin, rölemleri çıkartılmış ve tesbitleri yapılmıştır. Köy evleri hakkındaki açıklamalar ve değerlendirmeler yapılmıştır. Orta Anadolu Bölgesi, Ova yerleşmelerindeki yöresel malzeme ve yapı tekniğine göre yapılmış, kırsal konutların karakteristik özellikleri belirlenmiştir.

Çalışma alanımız içinde, örnekleme metoduyla seçilen köylerde, yapılan analiz (rölöve, çizim foto) çalışmalarıyla tesbit edilen köy evleri

hakkında ayrı ayrı açıklamalar yapılmıştır. Zaman zaman kırsal yerleşmelerin genel özelliklerine temas etmekte birlikte incelemelerimizin esasını bugün halen fonksiyonunu iyi veya kötü karşılayabilen evler oluşturmaktadır. Örnekler seçilirken, tarihi ve yöresel özelliği olan ve içinde ailenin hala yaşadığı evleri tercih edilmiştir. Seçilen konutlar üzerinde, mekansal analizler, yapı malzemesi ve yapı teknikleri incelenmiştir.

Köy evi, biçimi, yaşayışı, örf ve adetleri ile kullandığı malzeme ve yapı tekniği ile şehirden ve şehirden farklı bir düzeni temsil etmektedir. Köy evi, düzensiz, arsa ve bina gruplarından uzak, tabiat içinde katıksız gerçekçi ve sade, biçim olarak basittir. Fakat, içindeki değişik fonksiyonlardan dolayı son derece karmaşık bir yapı türüdür.

Nitekim, araştırmalarımız esnasında elde ettiğimiz mimari örnekler üzerindeki açıklamalar ve değerlendirmelerimiz yukarıda sıraladığımız ölçülerde yapılmıştır. Ancak, ilk önce bölgedeki yerleşmelerin ve köy konutlarının temel belirleyicileri olarak bilinen, bölgeye özgü genel bilgileri ortaya koymakta yarar görüyoruz.

4.1. ARAŞTIRMA ALANI VE SINIRLARI

Anadolu'da kırsal yapılar bulunduğu yer, iklim, topografya, sosyal ve ekonomik yapı, bölgesel gelenekler, yöresel yapı malzemesi ve tekniği gibi çevresel faktörler gereği, büyüklük, tip, sayı ve kuruluş prensiplerine göre çeşitli özellikler gösterirler.

Bugüne kadar, mimari değerlerimizi araştırma çalışmaları daha çok toplumsal değişimin hızlandığı kentsel alanlarda ve koruma sorunlarının popüler duruma ulaştığı yörelerde yoğunlaşmıştır. Halbuki, yöresel mimari özelliklerinin yeterince tesbit edilebilmesi için, geniş kapsamlı araştırma ve belgeleme çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim, kırsal alanlarda bulunan anonim mimari özelliklerine eğilmiş araştırmacıların ortaya koydukları sonuçlar, bu konuda ilginç ve aydınlatıcı olmuştur.

Yukarıda açıklanan özellikler bakımından bölgesel farklılıklar gösteren ülkemizde, kırsal yapıların yöresel mimari karakterlerinin ortaya konulması için, çeşitli bölgelerimizin ayrı ayrı incelenmeleri gerekmektedir.

Bu temel görüşten yola çıkılarak, araştırma alanımız olan Türkiye'nin önemli ve geniş kırsal alanını kapsayan Orta Anadolu Bölgesi'nde seçi-

len Ova Yerleşmelerinde karakteristik özelliği alan bazı köyler ve köy evleri incelenmiştir. ...

Ülke genelinde coğrafi bakımından en büyük alana sahip olan bölge Orta Anadolu bölgesidir. Araştırma alanımız bu bölge içerisinde Konya ovası köy yerleşmelerini kapsamaktadır. Bu bölge üzerinde bugüne kadar yeterli seviyede kırsal yerleşmeler konusunda araştırma yapılmamıştır. Ancak, 1950'li yıllarda araştırmalar (1) yapıldıysa da, artık araştırma yapılan bölgede geçen 40 yıllık zamandan bugüne kadar sosyo ekonomik yapıda ve fiziki mekanda değişimler olmuştur. Bu değişen koşullara göre, söz konusu araştırmalar güncelliğini yitirmiş durumdadır. Bununla birlikte, araştırma alanında yöresel mimari özellikleri açısından da, henüz yeterince etüdü edilmiş kırsal yerleşmelerin bulunduğu bir gerçektir.

Bunun için Konya ovasını meydana getiren Eskiil, Obruk ve Karapınar ovalarında (yaylalar) köy yerleşmeleri ve köy konutları inceleme kapsamına alınmıştır. Birbirine yakın olan ve benzer karakterdeki yerleşmelerde azda olsa değişik mimari özelliklere rastlanılmıştır.

Araştırma alanındaki işletmeler, tarımsal fonksiyonun gereği birbirini görmeyen avlular (hayat) içerisinde yörenin tipik mimari geleneğini sürdürmektedirler. Konya Ovasında, kırsal yaşamın biçimlendirdiği, geleneksel köy evi örneklerine yoğun bir biçimde rastlanmaktadır. Özellikle il sınırının doğusunda (Obruk köyleri, Eskiil kasabası ve çevresi) kerpiçten yapılmış kırsal yapılar ile güneyinde (Karapınar çevresi, Alacadağ eteklerinde) taştan yapılmış kırsal yapılar görülür.

Bütün bu nedenlerden dolayı, araştırma sahası olarak seçtiğimiz bölgede inceleme alanı geniş tutulmuştur. Bölgenin genel özellikleri incelenmiştir. Bu bölge içerisinde değişik noktalardan seçilen ova yerleşmelerinde incelemeler ve araştırmalar yapılmıştır.

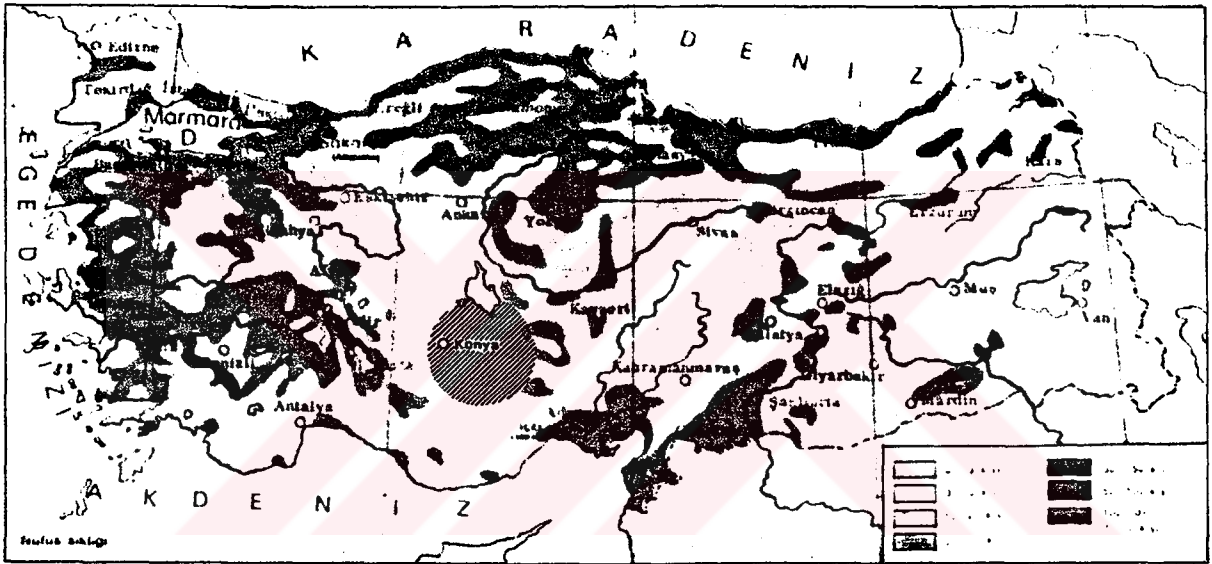
4.1.1. BÖLGENİN ÜLKE GENELİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Araştırma alanı, Orta Anadolu platosu olarak adlandırılan, doğu ve batısında tepelerle, kuzeyinde Tuzgölü ve güneyinde Toroslar'la sınırla-

---

(1) Söz konusu araştırmalar; S, ORAN, (1954) Orta Anadolu Köylerinde Bir Aile Tarım İşletmesi Binaları, G, BEKEN, (1949) Garbi Anadolu Mintikası Kerpiç Binaları vb. araştırmalar aydınlatıcı olmuştur.

nan, denizden ortalama 980 metre yükseklikte yer alan bir bölgededir. Kendi içinde ayrıcalıklar gösteren birkaç havzadan oluşan bu platonun, Konya Ovası olarak bilinen kısmı kapalı bir havza görünümündedir. Konya kapalı havzası, Türkiye'nin Orta Anadolu bölgesinde 36°51'-39°29' Kuzey enlemleri ile 31°36'-34°52' doğu boylamları arasında yer alan kendine özgü coğrafi bir konuma sahiptir. Ovanın doğuya doğru meyili % 3' dir. Yüzölçümü 5.426.980 hektar olup Türkiye'nin % 7,0'sini teşkil eder (Şekil- 1).

Şekil 1- Bölgenin Türkiye genelindeki yeri.

Türkiye'nin buğday anbarı olarak tanınan Konya Ovası'nın toprakları genellikle düz ve hafif dalgalı topoğrafyaya sahip olup, eski göl ve deniz tortuları ile püskürük kayalar üzerinde oluşmuştur (1).

4.1.2. BÖLGENİN ULAŞIM AĞINDAKİ YERİ

Araştırma bölgesi sınırları içinden, altbölge merkezleri olan Konya'yı Kulu'ya bağlayan 715 numaralı devlet karayolu çalışma sahamızın kuze-

(1) Anon, "KONYA KAPALI HAVZASI TOPRAKLARI" Toprak Etüdüleri ve Haritalama Dairesi, Toprak Etüdüleri Fen Heyeti Müdürlüğü, Raporlar serisi 72, Havza no: 16, KİKB yayınları 204, Ankara 1978.

yinden geçmektedir. Güneyden ise Konya'yı Ereğli'ye bağlayan 380 numaralı devlet karayolu geçmektedir (Harita 1).

Bölge içerisinde önemli bir ulaşım sağlayan, Konya'yı (Aksaray üzerinden) Kayseri'ye bağlayan 300 numaralı devlet karayolu, araştırma alanının içinden geçmektedir. Bunun için bölge içerisinde ulaşılabilirliği kolay olan yerleşmeler çoğunluktadır. Bazı yerleşmeler ana ulaşım yollarına yakın noktalarda konumlanmışlardır. Yerleşmeler bölge içerisinde çok sayıda ve dağınık olarak bulunmaktadır. Yerleşmeler arasındaki mesafeler 3-5 km arasında değişmektedir. Yaylalar ve köyler birbirine stabilize yollarla bağlanmıştır (Harita 2).

4.1.3. BÖLGENİN DOĞAL YAPISI

Yüksek bir plato olan Konya Ovası topoğrafik açıdan üç ayrı özellik taşımaktadır. Bunlardan birincisini düz ve düze yakın yüzey şekline sahip olup, en büyük kısmı oluşturmaktadır. Doğuda, Ereğli, Karapınar, Obruk, Kuzeyinde Cihanbeyli, Eskiil, Aksaray, Şereflikoçhisar, güneyinde Karaman, Orta kısımda Konya ve Çumra çevresinde yaygın olarak düz arazi bulunmaktadır. İkincisi tepelik ve sarp meyli % 20'sinin üzerinde olan sahalardır. Bunları güneyde Toroslar ve devamı olan Sultan dağları, batıda Gavur dağları, doğuda Melendiz dağları, ortada Bozdağ ve Karacadağ gibi yüksek kırsımlar oluşturur. Üçüncüsü ise, dalgalı ve hafif dalgalı sahalardır. Düz arazilerle sarp dağlık araziler arasında yer almaktadır.

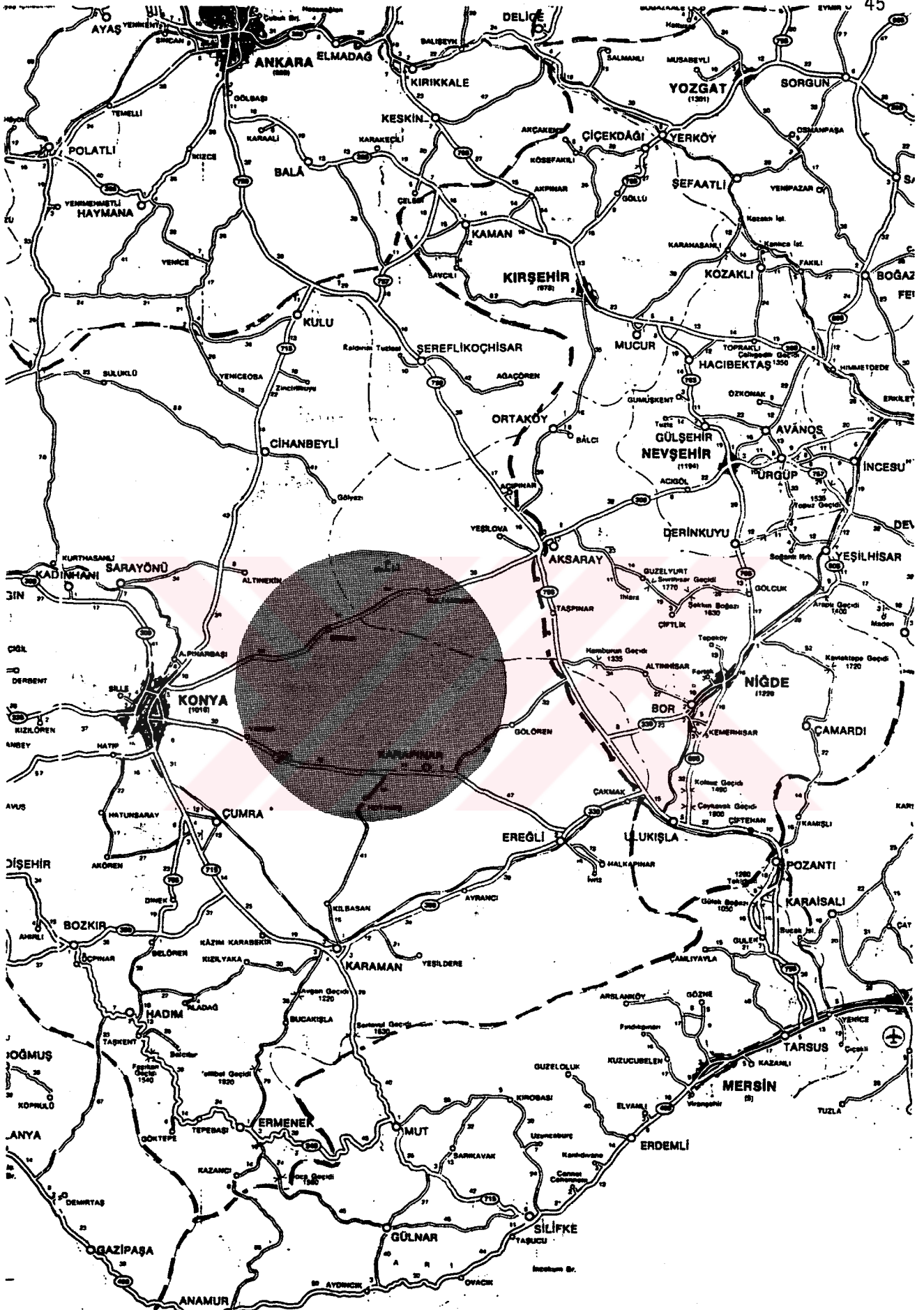
Araştırma alanımız, birinci bölümü oluşturan ve en çok alanı kapsayan, düz ova karakteri gösteren kısımdır. Bu ise, bölgenin batısında Obruk, Eskiil, Eşmekaya, güneyinde Karapınar, kuzeyinde Cihanbeyli çevresini içine almaktadır.

4.1.3.1. BİTKİ ÖRTÜSÜ

Araştırma alanı ova platolardan oluşmuştur. Platolarda yazlar sıcak ve kurak geçer karasal iklime uyum sağlayan, kurakçıl bitkilerle çeşitli çayır otları, ilkbaharda yeşermekte yazları kurumaktadır. Bölge topraklarının % 89,5'i tarıma elverişli olup bunun % 51'i ekili, dikili araziler % 35,5'i çayır ve meralarla kaplıdır (1).

---

(1) Anon, a.g.e., s.20.

Harita 1- Araştırma alanının bölgedeki yeri

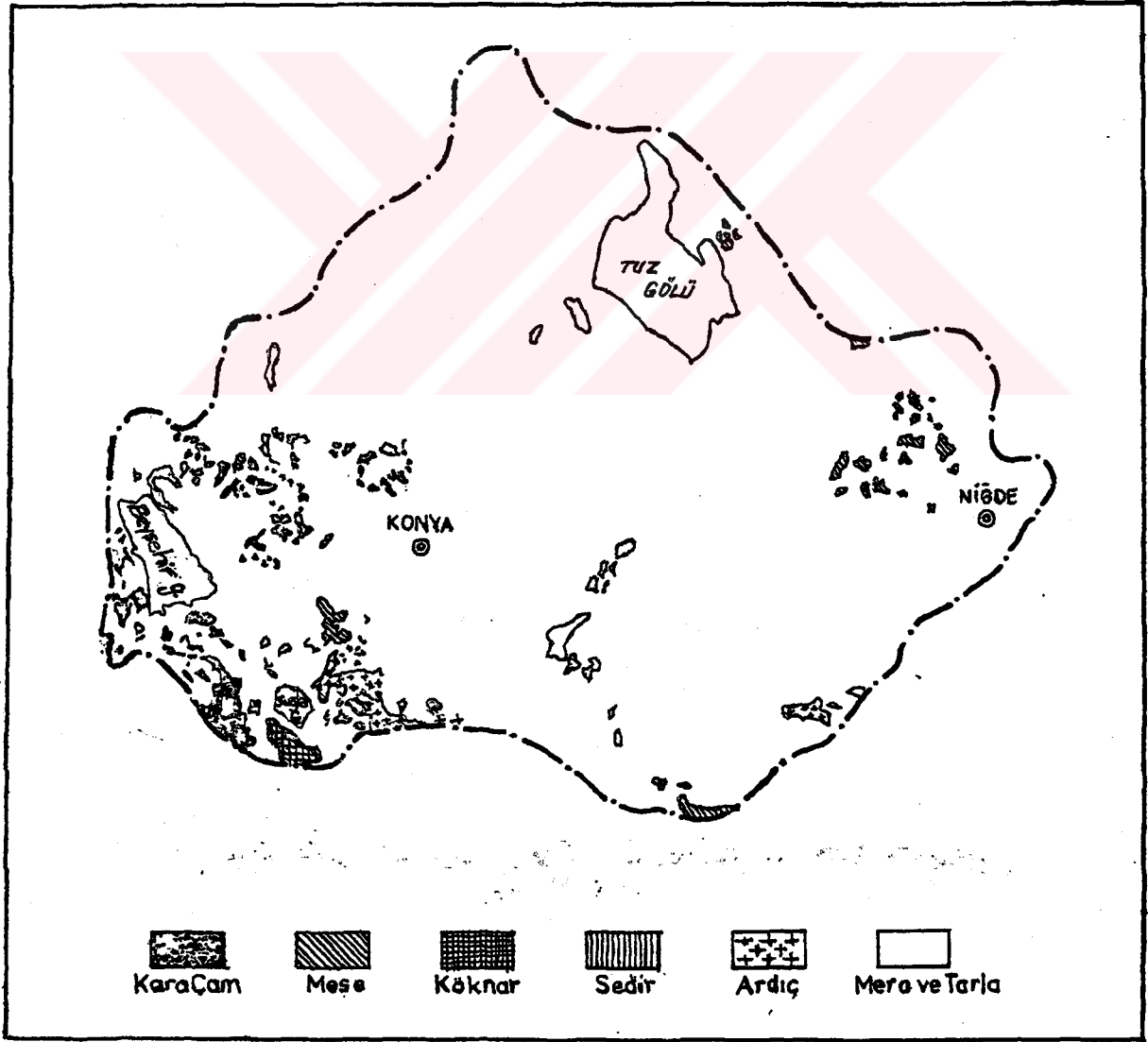

Konya kapalı havzasında arazinin büyük kısmı pulluk altında olduğundan, genellikle doğal bitki örtüsü yerini, kültür bitkilerine terketmiştir. Ayrıca, meralarda doğal olarak yetişen çok çeşitli mera baklagil bitkilerine; yaş yada çorak yerlerde çayır, çorak veya su seven bitkilere rastlanır.

Sürülerek tarım yapılan 124.000 dekar alanda yetiştirilen belli başlı bitkiler buğday, arpa, şeker pancarı ve mercimektir.

Yöredeki çayır ve mera bitkileri aşırı ortalama sebebiyle bir hayli azalmış bulunmaktadır. En çok rastlananlar başta yavşan (veronica), üzerlik, geven, gökbaş, yabancı buğday, yüksek çayır yulafı, sütleyen, ayı kulağı, kangal diken, pıtrak, acımık, ebegümece, yandak diken v.b. gibileridir.

Şekil 2- Konya kapalı havzasında doğal bitki örtüsü.

4.1.3.2. JEOLOJİK YAPI

Havza, tabii topoğrafyası sebebiyle sularını denize boşaltma olanağına sahip değildir. Sularını ancak içerisindeki göllere veya bataklıklara boşaltabildiğinden kapalı havza niteliği taşımaktadır.

Türkiye'nin buğday ambarı olarak bilinen havza toprakları, genellikle düz veya hafif dalgalı bir topoğrafik yapıya sahiptir. Eski göl, deniz tortulları ile püskürük kayalar üzerinde oluşmuştur. Sırlık, drenaj ve erozyon gibi bazı sınırlayıcı faktörlere sahip iseler de, genellikle potansiyel verim güçleri olumludur. Ovaların (kaba) yetiştirme gücü, sırtlara (inceye) göre daha fazla olmaktadır.

4.1.3.2.1. OBRUKLAR

Havzada karstik olaylar sonucu oluşan obruklar, neojen ve mesozoik kalkerleri ile neojen konklomerası formasyonundadır. Derinlikleri yeraltı su seviyesine ulaşanlarda göl teşekkül etmektedir. Bununla birlikte suyun bulunmadığı kuru obruklara yörede çok miktarda rastlanmaktadır. Obruklar değişik uzaklıklarda bir güzergah üzerinde dizilmişlerdir (Tablo 1).

Bu obruklardan Çıralı, Kızören (Obruk) ve Timraş'ın suları tatlıdır. Kalite ve miktarı bakımından sulamada kullanılması hususunda gerekli projelerin yapılması yerinde olacaktır. Kızören obruğundan tarla sulamak amacıyla pompa yardımıyla su alınmaktadır. Tarlalara su kanallar yardımıyla dağıtılmaktadır.

Tablo 1- Havzadaki obruk göllerinin kısa özellikleri

Obruğun Adı	Suya olan derinliği m.	Su kalınlığı m.	Tabii su rezervi 100 m	Su kalitesi	Çapı m.	Yeri
Timraş	20	35	145	T2A1	250-325	Çumra'nın 12 km. güneybatısı
Kızören	20	140	5	T3A1	180	Konya'ya 78 km.
Meyil	60	30	2	T3A1	356	Kızören'in 42 km. güneyi
Çıralı	72	29	173	T3A1	83	Meyil'in 8 km. güneybatısı
Apasaraycık	20	43	-	T2A1	225-150	Apasaraycık köyü

4.1.3.2.2. YERALTI SUYU

Yerüstü suyu bakımından fakir olan Obruk Ovası yeraltı suyu bakımından önemli rezerve sahiptir. Altınekin tarafında 13, Altınova'da 10, Obruk Köyünde ise 8 adet derin kuyu açılmıştır. Obruk Köyü civarı yeraltı suyu bakımından olumlu görülmüştür. Obruk Köyü kuyuları 50-100 metreden 30-40 lt/sn su vermektedir. Bunlar ikinci veya üçüncü sınıf sulama niteliğindedirler.

4.1.3.2.3. İÇME VE KULLANMA SULARI

Yörede içme suyu çeşmelerden, kuyulardan veya sarnıçlardan temin edilir. Kaynaklar (çeşmeler) genellikle 1-3 lt/sn verime sahiptir. Yeraltı suyunun yüzeye yakın bulunduğu yerlerde içme suyu, açılan basit kuyulardan elde edilir. Kaynakların ve kuyuların olmadığı veya yetersiz olduğu köylerde, içme suyu yağmur sularını depo etmek amacıyla uygun noktalara yapılan sarnıçlardan sağlanmaktadır.

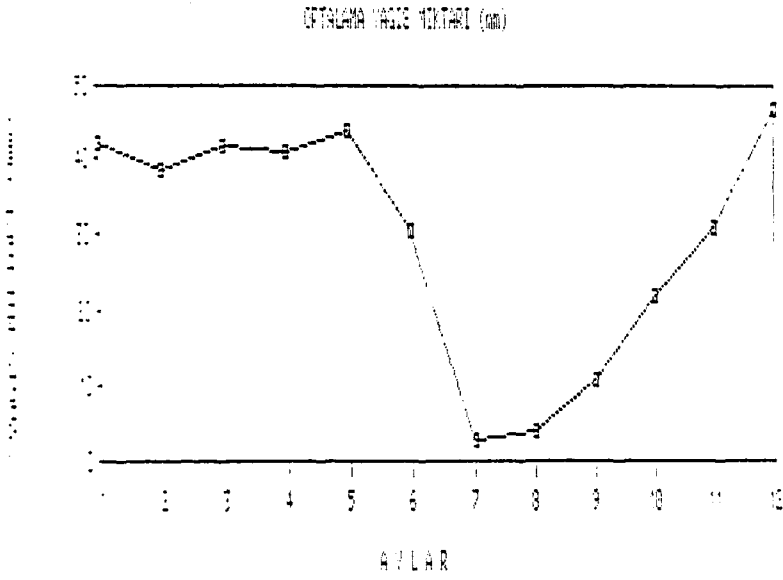
Kullanma suyu genellikle içme yusudur. İnceleme kapsamına giren bölgenin büyük bir kısmının tamamında % 90'ında içme ve kullanma suyu bulunmaktadır.

4.1.3.3. İKLİM

Yörede yazlar kurak ve sıcak, kışlar soğuk ve yağışlı geçer. Konya Kapalı Havzası rüzgar çizelgesi (Grafik 4) ile yağış haritasında (Şekil 3)'de görüldüğü gibi yağış, genellikle güneybatı ve güneyde fazla, kuzey ve doğuya gittikçe azalmaktadır. Bu duruma göre, Beyşehir yöresinde 1200 mm.'yi bulan yağış, büyük alan kaplayan Konya Ovasında 300 mm. civarında düşmektedir. Yöre tarımında esas sınırlayıcı etken, özellikle yağış yetersizliği sebebiyle, kurak iklimdir.

4.1.3.3.1. YAĞIŞ

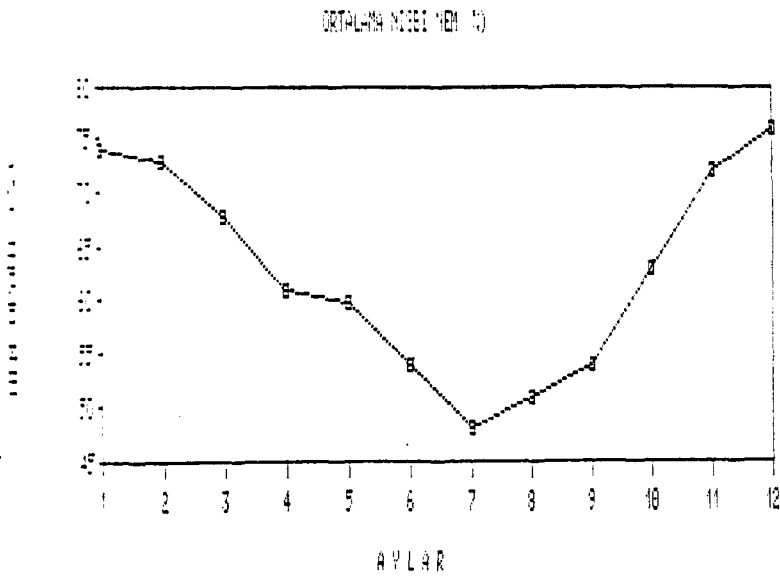
Yağışların mevsimlik dağılımına gelince, yıllık yağışın % 36'sı kış aylarına, % 20'sinin sonbahar aylarına ve % 11'inin de yaz aylarına isabet ettiği görülmektedir. (Grafik 1). Bunun sonucu olarak bitkiler, gelişim devrelerinde gerekli suyu, kışın toprakta birikmiş olan sudan karşılamakta olduğundan, yörede nadaslı kuru tarım zurunluluğu doğmaktadır. Yeraltı suyunun bulunduğu yerlerde sulu-tarım uygulamasına geçilmektedir.

Grafik 1- Ortalama yağış miktarı

4.1.3.3.2. NEM

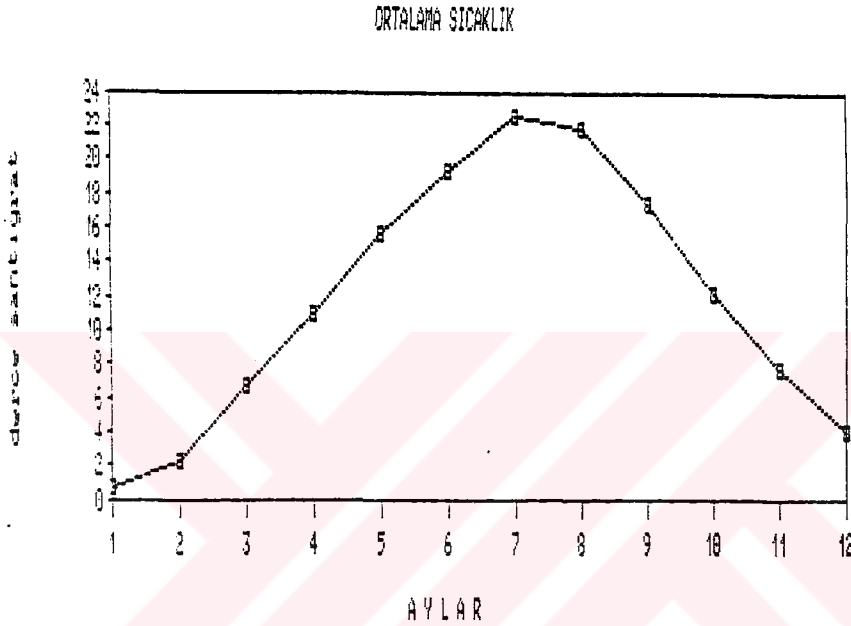
Yörede nisbi nem % 38'e kadar düşebilmektedir. Bu durum yetişen bitkileri olumsuz yönde etkilemektedir (Grafik 2).

Grafik 2- Ortalam nisbi nem miktarı

4.1.3.3.3. SICAKLIK

Konya ovasında ısı iç Anadolu'nun diğer kısımlarından daha fazla görülmektedir. Yıllık ortalama sıcaklık $9,8^{\circ}\text{C}$ ile $12,3^{\circ}\text{C}$ arasında değişmektedir. Yörede en yüksek sıcak ay (Ağustos) ortalaması 21°C ile; en düşük sıcak ay (Ocak) ortalaması $6,7^{\circ}\text{C}$ dir. Bu sıcaklık farkından dolayı havzada, tipik karasal ikliminin tüm özellikleri açıkça görülmektedir. Donlu gün 75-150 gün arasında değişmektedir (Grafik 3).

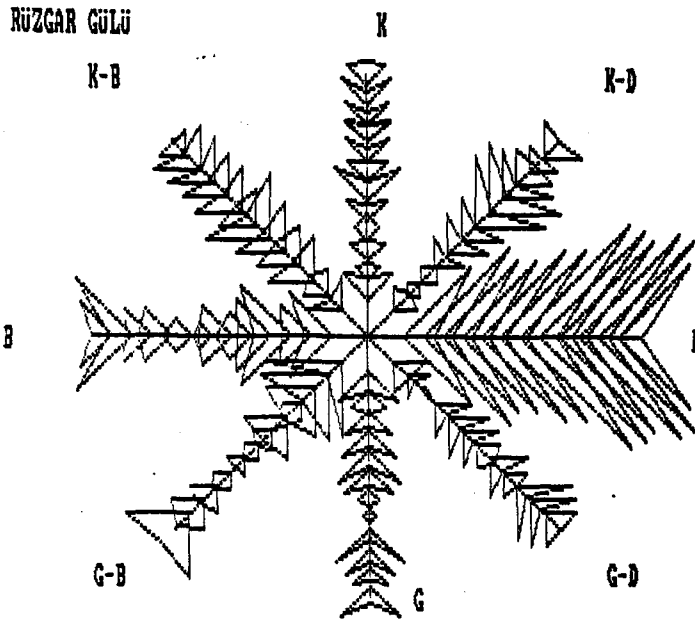

Grafik 3- Ortalama sıcaklık

4.1.3.3.4. RÜZGAR

iç Anadolu Bölgesi'nde kuzey başlangıçlı rüzgarlar hakim olup, kuzey-batı (NW, Karayel) ve kuzey-doğu (NE, Poyraz) yönlüleri en etkin olanlardır (Grafik 4). Orta Anadolu bölgesi ova yerleşmelerinde iklimin etkisi kendini gösterir.

Kuzey rüzgarının sertliği ve batıdan esen kaba rüzgarın fazla gelmesi, konutların yönlendirilişini etkilemiştir. Bütün konutların doğuya bakmasına sebep olmuştur. İklimin sıcaklığı, ayrıca aile işletmesi binalarının dağınık olmasına da etkili olmuştur. İşletme içindeki ahır, hela, mutfak ve diğer servis elemanları, ayrıntılı planlarda da görüleceği üzere genel yaşama bölümlerinden ayrı yapılmışlardır. Bundan başka, kışın iklimin sertliği, plan özelliğinden dolayı, konutlarda büyük mekanların (mabeyn) ve kuzey yönündeki odaların kullanımı mevsime göre değişmektedir. Konutların kullanım şekli ve eylemlerin geçtiği mekanlar mevsime bağlı

Grafik 4- Rüzgar gülü

olarak değişik amaçlarda kullanılmaktadır. Deneysel yaklaşımlarla iç ve dış alanda (mekanda) fiziksel konfor ortamını gerçekleştirmişlerdir. Ova yerleşmelerinde yöresel binaların iklime daha uyumlu olduğu görülmektedir.

4.1.4. DEMOGRAFİK YAPI

Kırsal bölgelerimizde yapılan nüfus sayımlarının daima olması gerekenden daha fazla gösterildiği bilinmektedir. Kaynak tahsislerinin nüfusa bağımlı olarak yapılması, çevre kentlerden sayım zamanlarında çok sayıda insanın köy ve kasabalarımıza taşınmasına sebep olmaktadır. Onun için nüfusa ilişkin bilgilerin değerlendirilmesi pek sağlıklı olmamaktadır (Tablo 2). Bölge içerisinde yönetim açısından merkez konusunda olan önemli yerleşmelerin toplam (kasaba, köy, oba dahil olmak üzere) nüfus sayımları verilmiştir.

Tablo 2- Nüfus artışı

	1956	1970	1975	1980	1985
Eskil	8226	8792	10055	12028	14934
Obruk	3500	3800	4720	5981	6800
Yarma	11540	13609	14320	15080	16560

Kaynak: DIE Genel Nüfus Sayımları

Yörede nüfus artış hızı, kırsal ve toplam nüfus artış hızlarının üstünde artış görülmektedir. Yörede 1950-85 dönemi nüfus artış hızı ortalaması % 0,30 olarak tesbit edilmiştir. Türkiye ortalamasının üzerinde olmuştur. Yöredeki ailelerde ortalama kişi sayısı, özellikle yaylalarda 5,5-7 kişidir. Bu ise, doğurganlık oranının yörede yüksek olduğunu göstermektedir. Erkek ve kadın nüfus oranları birbirine yakındır (1).

Yörede 1970'den öncesi yakın çevredeki şehirlere (Konya, Niğde, ve kasabalara (Karapınar, Aksaray) hızlı bir göç olayı yaşanmıştır. Yerinde yapılan gözlemlere göre, özellikle yaylalar bölgesinden (küçük yerleşmelerden) ekonomik ve eğitim nedenlerinden dolayı büyük kentlere göç olmaktadır.

Araştırma alanına giren yaylalardan nüfusun en düşük olan 100 kişi, en yüksek oran 800 kişidir. Ortalama nüfus büyüklüğü 400 kişidir. Yöre halkının ifade ettiğine göre, ortalama hane sayısı 55 civarındadır. Konutların bir bölümünün kış dönemlerinde boş olduğu, bunların yaz dönemlerinde (hasat dönemi) kısa süreli iskan amacıyla kullanıldığı gözlenmiştir.

4.1.5. SOSYAL YAPI

Yörenin toplum yapısına bakıldığında ise; doğal olarak kapalı toplum tipinin özellikleri görülmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, yörenin sosyal yapısını belirleyen en önemli faktör yerleşmelerin ekonomisi olmaktadır. Çünkü yörenin ekonomik yapısında, içe dönük ve kapalı bir anlayış hakimdir.

Ancak, her geçen gün yöre insanı gelenek ve göreneklerinin bir kısmını daha kaybetmektedir. Bu durum, yerleşmelerin büyük şehirlerle ilişkilerinin fazlalaşmasından kaynaklanmaktadır. Araştırma alanı kapsamına giren yaylalar arasında sosyal yapı göstergeleri (meslek, eğitim, gelir, toprak dağılımı, nüfus yapısı, aile büyüklüğü vs.) bakımından farklılaşma görülmektedir.

Araştırma alanının tümünde, tarıma ve hayvancılığa dayalı kırsal ekonominin yansıması görülmektedir. Nüfus yapısı bakımından göç olmayan, buna karşılık çok az miktarda nüfus veren, durağan bir yapı izlenmektedir. Aile işletmeciliğine dayalı tarımsal ekonomisinin gereği olarak çok çocuklu geniş aile yapısı varlığını sürdürmektedir.

---

(1) DİE nüfus sayım indeksi.

Toplumsal tabakalaşma, toprak sahipliği ve büyüklüğüne bağlı olarak ailenin gelirine yansımakta olduğu gözlenmiştir. Orta büyüklükte toprağı olan aileler üst sosyal grubu oluşturmaktadır. Az topraklı işletmelerde, aile işletmeciliği yaygındır. Topraksız ve çok az topraklı aileler alt sosyal grubu oluşturmaktadır.

Toplumun yapısındaki tabakalaşma, yaşama mekanlarında farklılaşmaya neden olmamıştır. Ancak, toplumsal grup belirleyiciliği konutun büyüklüğü ve niteliği ile belirlenebilmektedir. Söz konusu toplumsal tabakalaşma gerek yerleşmeler arasında, gerekse yerleşmeler içinde, fiziki mekan farklılaşmasına neden olmamaktadır.

4.1.6. EKONOMİK YAPI

Araştırma bölgesindeki yerleşmelerin ekonomik yapısı çalışanların faaliyet alanları dağılımına yansımıştır. Tarım ve hayvancılığa dayalı ekonominin doğal sonucu olarak araştırma alanında çalışanların % 91.7'si tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Bölge içerisindeki kasabalarda, nahiye merkezlerinde ve büyük köyler (merkez köy niteliği taşıyan) da tarım dışı faaliyetler, diğer yerleşmelere nazaran biraz daha artmıştır. Ancak, gerek büyük köy yerleşmeleri, gerekse araştırma kapsamına giren küçük yerleşme birimleri göz önüne alındığında, tarım dışı faaliyetlerin gelişmemiş olduğu görülmektedir.

Gelir düzeyi, yerleşme birimlerine göre değişmekle birlikte büyük farklılık göstermemektedir. Ancak, toprak sahipliği ve verimliliği ile sahip olunan hayvan varlığına bağlı olarak aileler arasında önemli gelir farklılıkları bulunmaktadır.

Yörede köylerin şekillenmesinde büyük faktör olarak görülen ve köylünün sosyal yapısının sonunu hazırlayan ekonomik yapının temel belirleyicisi, şöyle belirlenmiştir.

4.1.6.1. TARIM

Arazi kullanımında ekilebilir arazi dışında, geniş mer'a ve çayırılıklar bulunmaktadır. Araştırma alanı içindeki arazilerden, Tuz gölü çevresinde bataklık ve çorak arazi, Karapınar yöresinde, Karacadağ eteklerinde volkanik kumsal arazi vardır. Konya-Aksaray yolunun kuzeyi, güneye göre daha verimlidir. Araştırma alanına giren bölgelerde, toprak verimliliğinin yüksek olduğu bölgelerde, yeraltı suyu ile (kuyu suları, pompaj ya da artezyenle alınmak sureyitle) sulama yapılmaktadır.

Tablo 3- Araştırma alanı içindeki arazinin tarımsal faaliyet açısından dağılımı;

Ekilebilir oranı	% 43
Mer'a	% 28
Yerleşik alan	% 10
Bataklık ve çoraklık	% 10
Çayırılık	% 7
Dağlık ve kayalık	% 2

Kaynak: İl Ziraat Enstitüsü Müdürlüğü

Yörede yapılan envanter çalışmaları sonucunda, her bir ailenin ortalama 90 dönüm ekilebilir araziye sahip olduğu tesbit edilmiştir. Bu büyüklükte bir tarla 3-4 kişilik bir ailenin geçimini temin etmesine yeterli olmaktadır.

Yörede elde edilen bilgilere göre tarımda, tahıl ve şeker pancarı üretimi yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Şeker pancarı üretimi, Konya Şeker fabrikasından sonra, Bor Şeker fabrikasının da hizmete girmesiyle daha da yaygınlaşmıştır.

Bölgede, tarım sektörüne hizmet veren Tarım Kredi Kooperatifleri ile yeraltı suyu sulama ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri bulunmaktadır. Bu kooperatifler bölge çiftçilerinin kalkınması için faaliyet göstermektedirler.

Tarımsal ürünlerden tahıl genellikle TMO'ne ve Ticaret Borsası'nda tüccara, şeker pancarı da Şeker Fabrikaları Bölge Şefliği'nin belli yerlerdeki alım istasyonlarına (Kantar) satmaktadırlar.

4.1.6.2. HAYVANCILIK

Araştırma sahasında ekilebilir arazilerin dışında kalan çok geniş mer'a ve çayır arazisi bulunmaktadır. Bu nedenle, tarımla birlikte hayvancılığın, ova yerleşmeleri için önemi büyük olmaktadır. Hayvancılık, yörede küçük yerleşmelerin doğmasına neden olmuştur. Et ve süt hayvanı (koyun) ve az miktarda da büyük baş hayvan yetiştirilmektedir. Hayvancılık geleneksel yöntemlerle yapılmaktadır. Modern besicilik yöntemlerinin geliştirilmesi için projeler hazırlanmaktadır. Dünya Bankası'na kredilendirilip desteklenen koyunculuk, besicilik ve mandıra gibi et ve süt üretimine yönelik pro-

jeler hazırlanmaktadır. Bu tür projeler gerçekleştirildiğinde, hayvancılık sektörünün daha da gelişme göstermesi beklenmektedir.

4.1.6.3. KÜÇÜK İMALAT

Bölgede bazı yerleşme merkezlerin (Eskiil, Kızören ve Karapınar) deki küçük ölçekte un değirmenleri, yörenin sanayi tesislerini oluşturmaktadır. Bunların dışında, imalat sanayinde herhangi bir tesis bulunmamaktadır. Köy yerleşmelerinde ve yaylalarda yer alan küçük imalat işletmeleri daha çok sıcak ve soğuk tamirciler ile tarımsal araç tamirine düşük faaliyetleri kapsamaktadır. Bölgede bulunan küçük sanayi, gerek işgücünde gerekse ekonomik faaliyetlerde önemli bir yer tutmaktadır. Bölgede köy yerleşmelerinde ve yaylalarda, küçük sanayi sitesi oluşmamıştır. Kurulması içinde herhangi bir girişim de bulunulmamaktadır.

4.1.6.4. TİCARET

Bölgede, yerleşmelerdeki ticari faaliyetler, köy merkezlerinde yaylalara göre daha fazla yoğunluk ve uzmanlaşma göstermektedir. Araştırma alanına giren yaylalarda ticaret, yok denecek kadar az olmaktadır. Bu alana hizmet veren küçük ticaret, herbir yaylada bulunan bakkal ve kahvehanelerden oluşmaktadır. Bunun dışındaki ticari ihtiyaçlar, kasaba merkezlerinden yada Konya, Aksaray gibi kentlerden karşılanmaktadır.

4.1.7. EĞİTİM TESİSLERİ VE SOSYAL DONATILAR

4.1.7.1. ÖĞRETİM TESİSLERİ

Araştırma alanındaki her yaylada, birer ilkokul ve büyük köy yerleşmelerinde birer ortaokul bulunmaktadır. Yaylalardaki ilkokullar alan bakımından yeterli olmasına rağmen, herbir okulun nüfusça küçük yerleşim birimlerine hizmet vermesi nedeniyle; yapı, derslik, araç, gereç ve öğretmen bakımından, eksiklikleri olmaktadır. Okul yapıları da, köy konutları gibi bir katlı kepiç yapılarıdır. Eskiil'de yapımına 1985'de başlanan Yatılı Bölge okulunun 1990'da bitirilmesi beklenmektedir. 50.000 m. alanda kurulan ve 9800 m. kapalı alanı olan yatılı bölge okulunun ilk ve orta öğretim hususunda bölgeye, özellikle okulu bulunmayan küçük yaylalara hizmet vereceği düşünülmektedir.

4.1.7.2. SAĞLIK TESİSLERİ

Araştırma alanında, bazı köy (Güneşli, Kızören, Çulfa ve Hayroğlu gibi) yerleşmelerinde birer ebe görev yapmaktadır. Bugünkü durumda, sağlık evleri, Köy tüzel kişiliğine ait odalarda yer almaktadır. Taşıt aracı bulunmayan sağlık evlerinin, tıbbi araçlar bakımından da yetersiz olduğu belirtilmiştir. Eskiil merkezde ve Kızören'de bulunan sağlık ocakları ise tüm bölgeye servis veren, personel, yapı, araç ve gereç bakımından diğerlerine göre daha iyi durumdadırlar.

4.1.7.3. DİNİ, KÜLTÜREL VE RESMİ KURUMLAR

Araştırma kapsamına giren yerleşmelerin her birinde birer cami bulunmaktadır. Kültürel ve sosyal tesis bulunmaktadır. Ancak, geçmiş dönemlerden geriye kalan bazı köy odaları yetersiz olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bugün ise, merkez durumundaki köylerde köy konağı yapımı gözlenmektedir. Bu tesisler devlet köylü işbirliğiyle gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Bölgede nahiye merkezlerindeki, Karakol, PTT, şeker pancarı alım istasyonları (kantarlar) dışında resmi kurumlar bulunmamaktadır.

4.1.7.4. DİĞER KULLANIM ALANLARI

Bölgede, Konya-Aksaray yolu üzerinde Bozdağ eteklerinde yeni ormanlık sahası ve Yaban Koyunu Üretim sahalari kurma çabaları sürdürülmektedir. Bu alanlar, avcılık turizmi için önemli olmaktadır. Eski kervan yolunun geçtiği bölgede, tarihi kervansaraylar bulunmaktadır. Bu hanların turizm amacıyla değerlendirilmesi mümkündür.

Yerleşmelerin çevresinde bunlara ait mezarlıklar yer almaktadır. Tarihi yerleşmelerin izlerini taşıyan ören yerlerine ise sık rastlanmaktadır.

Bölgenin topografik özelliğinden kaynaklanan obruklar bir dizi halinde dikkati çekmektedir. Suyu olan obruk göllerinden içme ve arazi sulamada yararlanılmaktadır. Bu obruk göllerinde yeniden çevre düzenlemesi yapılmak suretiyle (dinlenme, yeşil alan) kullanıma açmak ve değerlendirmek mümkün görülmektedir.

4.1.7.5. MÜLKİYET DURUMU

Araştırma alanında, kadastro çalışmaları 1988 yılında tamamlanmıştır. Kadastro çalışmaları yerleşik alanlar için yapıldığından, çevrelerindeki mer'alara ve tarım alanlarına ait bilgiler, kadastral haritalarda görülmektedir.

Köylerin yerleşik alanları içindeki konut alanları ve parselleri özel mülkiyettedir. Bu alanlar dışındaki yol, harman yeri, mer'a ve köy meydanı gibi boş alanlar ile, okul, cami ve köy adası gibi kullanılan mekanların bulunduğu alanların kamuya ait olduğu belirtilmektedir. Yerleşik alanlar içinde konut yeri ihtiyacı olduğu durumlarda köy ihtiyar heyeti tarafından imar planı hazırlatılan yeni iskan sahalarının, köylüye satışı söz konusu olabilmektedir (1). Bununla birlikte kamuya ait boşluklarda yapılmış konut, ağıl, depo v.s. gibi özel mülkiyette yapılarda bulunmaktadır.

4.1.8. BÖLGENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Anadolu antik çağlardan günümüze kadar, değişik kültürlerin yerleşme alanı olmuştur. Değişik zamanlarda, farklı kültürlerde toplumların yerleşme yeri olması dolayısıyla, sürekli olarak gerek mekansal, gerekse sosyo-ekonomik bakımlardan sonra gelen toplumların kültürlerini etkilemiştir. Nitekim Anadolu, Dünyanın en eski yerleşme alanına sahip bölgelerden biri olduğunu, M.ö. 6000-7000-8000'lere kadar inen izler bulduğumuz Çatalhöyük (Konya-Çumra), Alacahöyük, Alishar gibi yerleşmelerde yapılan kazılar ortaya koymaktadır. Bunlar, insan eliyle yapılmış konutlar olup, daha önceden bir gelişim geçirmiş oldukları anlaşılmaktadır. Evler, dikdörtgen odalardan oluşmuşlardır. (dik açı oldukları söylenemezse bile) bir ana oda ve bir ambar odasını kapsarlar. Odalar birbirine bitişik yapılmışlardır. Fakat herbirinin bir duvarı vardır (Şekil 3) Bu ilk yerleşmeler planlamada, yaşama mekanı olarak sadece barınma değil, aynı zamanda ana odaların iç düzeni, günlük yaşantının ve güçlü kültür bağlarının etkisi altında ortaya çıkmıştır (2).

(1) 2442 Sayılı Köy Kanunu

(2) R. NAUMANN, Eski Anadolu Mimarlığı, TTK Basımevi 1985, Ankara, sayı 15, (Çev. Beral Madra) 2. Baskı.

Plan of building-level VI B at Çatal Hüyük, c. 6000 B.C., shrine

Şekil 3- Çatal Hüyük'te VI kat inşa planı, M.ö.6000 (1)

Alişar'ın mezar buluntuları ile Alacahöyük'ün kuşkusuz o çağlarda odak yerleşmeleri olduğu bu yerleşmelerin halklarının tarım ve hayvancılıkla geçindikleri bilinmektedir.

Çatalhöyük'ün Neolitik çağ evleri ile Alişar'ın Kalkolitik çağ duvarları, hiç taş kullanılmadan doğrudan doğruya balçıkla yapılmışlardır. Çoğu zaman iyi biçimlendirilmiş kerpiç, ya da ender olarak da bol saz, saman ve ot ile karıştırılıp üst üste yerleştirilmiş el büyüklüğünde, balçık toprakların kullanıldığı bilinmektedir. Temelde taşın kullanılması, taşın kolay teminine bağlı olduğundan, buna karşılık Konya'nın ova kesiminde ise taşın çok uzak yerlerden getirilmesi gerektiğinden, yerleşmelerde yapılan mekanların çoğu yerel malzemeye göre biçimlenmiştir (2).

Çatalhöyük'deki kazılarda çıkartılan kerpiçlerin, samanla karıştırılmış çok yapışkan balçıktan ya da samansız kumlu çamurdan hazırlanmış olması, bu işlemin binlerce yıl önce günümüz kerpiç malzemesi gibi yapıldığını göstermektedir.

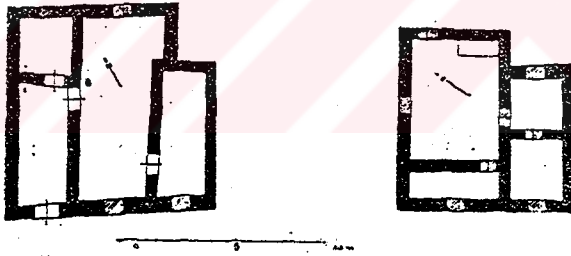
(1) J. MELLAART, Earliest Civilizations of the near East, Thamen and Hudson London 1965, s.92.

(2) R. NAUMANN, a.g.e., syf.45.

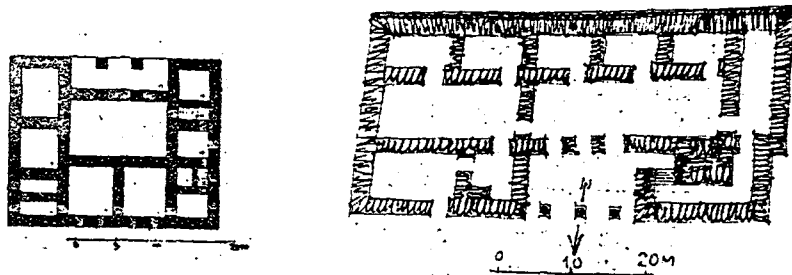
Boğaz köyde yapılan kazılar sonucunda, Hitit Evlerinin taş tuvarlı bir temel üzerinde bir katlı üstü düz damlı, kerpiç malzemeden ve çoğunlukla münferit yapı oldukları ortaya çıkartılmıştır. Bu yapıların, iki oda önünde bir dış avlu olan tipinde oldukları belirlenmiştir. (1) Bu tip planda, içinde ocak bulunan geniş bir mekan aracılığıyla bir kapıdan birer odasına, diğer bir kapıdan yaşama mekanına geçildikleri görülmektedir (Şekil 4/a,b,c).

Şekil 4/a- Arkaik bir ev görünüşü, batıda akşam güneşine doğru, bir veranda dış mimariyi yaşatmaktadır.

Şekil 4/b- Büyük-Kale, Boğazköy'de meydana çıkarılan küçük evlerin planları (M.ö. XV y.y.).

Şekil 4/c- Boğazköy'de bulunan Hilani tipinde planlar.

(1) Behçet ÜNSAL, Mimari Tarihi İ.Y.Y.O Yayınları, Sayı 53, İstanbul 1967, s.144-145.

Kısacası, II.bin yılının yarısından sonra Anadolu'da, Hilani tipinde yapı ile karşılaşılmaktadır. Bu tip plan, iki doluluk arasında ve dirsekli bir giriş yeri boşluğundan meydana gelmektedir. Bu şekildeki plan tipine bugünkü Orta Anadolu köy evlerinde de rastlanmaktadır.

Anadolu'daki yabancı kültürler sürekli olarak birbiri üstüne tabakalaşmış ve birbirleriyle kaynaşmışlarsa da, Anadolu'ya özgü bir takım öğeler her zaman kendilerini göstermişlerdir. Bir yerde de her kültür döneminin oluşmasında başlıca etken olmuşlardır. Bu durum herşeyden önce, Orta Anadolu için geçerlidir (1).

Dıştan gelen bu etkili güçlere Anadolu'nun kendine özgü güçleri karşı çıkmıştır. Bu güçlerin birbirleriyle kaynaşması sonucunda, ülkenin gerçek tarihi oluşmuştur.

Kısacası, ilk ana toprağa yerleşen Anadolu halkı, aynı yerde çeşitli devirleri yaşamışlar ve medeniyet bakımından birbirlerinin varisidirler. Nitekim, Anadolu'daki arkeolojik kazılar ve buluntular, bugün yurdumuzun bütün bu medeniyetlerine burada, yaşayan Türk milletinin çok uzak geçmişinden gelen tarihi mirası olduğunu kanıtlamaktadır.

Siyasi egemenliklerde isimler, hatta bazen resmi dil olarak başka ülkeden gelenler kullanmış ise de, (Hititler'de ve Selçuklular'da olduğu gibi) Türkiye'nin her devrin medeniyet eserini o çağların kalıbına uyararak, bu memleketin halkını meydana getirmiştir (2).

Türk İslam devrinin siyasi egemenliği ise, XI. yüzyıldan itibaren Türkiye tarihinde yerini almıştır. Anadolu'ya gelen Türkler, doğal yapı ve siyasi sebeplerle, yolların, nehirlerin, göllerin kenarlarına, yol kavşaklarına ve verimli ovalara toplu bir şekilde yerleşmişler. Anadolu'daki Asya-Avrupa ticaret (ipek veya kral) yolunun olduğu gibi, Karadeniz ve Akdeniz ticaret yollarının da üzerinde bulunmuş ve bu yollarDa köprü vazifesini görmüştür. Anadolu'ya gelen halk yığınlarının geçici yada kalıcı olarak yollar üzerine yerleşmeleri bu aracı durumun sonucu oluşmuştur.

---

(1) R. NAUMAN, a.g.e., s.15.

(2) Afet AFETİNAN, Cumhuriyet'in ellinci yılı için köylerimiz, T.T.K. Ankara 1978, s.6.

Anadolu'dan geçen kervanların zor iklim koşulları altında uzun mesafeleri aşma zorunda oluşları, geceleri güvenilir bir yerde konaklamalarını gerekli kılmakta idi. O çağda Anadolu'nun kırsal alanlarında kervanların gecelemlerine imkan verecek yerleşme birimlerinin yeterli sıklıkta bulunmaması, korunmak amacıyla hanların dışa kapalı olarak biçimde yapılmasını zorunlu kılmıştır (1). Bunun yanında, hanların yakın çevresinde, korunmak amacıyla kırsal yerleşmelerin yoğunlaştığı (toplandığı) bilinmektedir (Resim 1).

Selçuklular devrinden başlayarak, 1100-1600 tarihine kadar, bazı duraklamaların dışında, 500 senelik devir içinde devamlı bir gelişmeye sahip olan Türk köyleri Anadolu'da;

. Ovanın hakim ve verimli bir yerinde, yol kavşaklarında, tarihi kervansarayların yanında büyük ve kalabalık kasabalar (Resim 1).

. Kasabayı yakın bir ilişkiyle çeviren ve ona çeşitli yönlerden bağlı köyler,

. Köylerin güç kaynağı olan ve ova ile dağların birleştiği yerlerde, tarımcı ve koyuncu yaylalar halinde yerleşmişlerdir (2).

. Konya Ovası için Vıllım J. Hamilton'un yazdığı "Küçük Asyada Araştırmalar" (1836-1937) kitabında;

Karapınar'daki volkanik bölgeye gitmek için Aksaray'a Obruk ve Sultanhanı üzerinden Konya Ovasının bomboş düzlüklerinden geçer, kısa ancak az kullanılan yoldan gitmek istemediğini buna karşılık ismil üstünden gittiğini belirtmekte;

Yol üzerinde dümdüz Konya ovasında yer yer buğday tarlalarından, çok geniş ovada göz aldanması sonucu ortaya çıkan serapları su zannettiklerini ve Aksaray-Konya arasındaki bölgede kuyuların Konya'dakilerden üç kat daha derin olduğunu, köylerde su çekmek için bir insana ücret ödendiğini belirtmektedir.

Bölgenin Yerleşimi ve İnsanları için de, "Bu ülkede oturan göçebe ve yarı göçebe kabileleri, birbirinden ayırt etmekte çok zorluk çekmişim-

---

(1) Ataman DEMİR, Anadolu Selçuklu Hanları, ilgi, yıl 19, Sayı 42, 1985, İstanbul, s.5.

(2) Tahsin ÜNAL, Tarım Kentleri, Akın Basımevi, Konya, 1977, s.27.

dir. Gerçek köylülerin bu göçebe halktan ne bakımlardan farklı olduğuna da pek anlayamadım, şeklinde belirtmektedir. Şu aşağıdaki noktalar en genel ayrıntılardan bazılarını ifade eder. Yazacaklarım arasındaki farkların ancak aralarında yaşamak ve dillerini anlamakla öğrenmek mümkün olabilir.

Bu ülkede yaşayan ve birbirinden ayırt edilebilen dört farklı sınıf bulunmaktadır.

1- Türk köylüleri köylerde oturur. Toprağı eker biçer, bu ülkenin gerçek tarım işçisidir. Genel olarak, bunların küçük birer bahçeleri de vardır. Bunlara "Yerli" adı verilir. Bunların daima belli birer meskenleri vardır. Fakat çokları yaz aylarında dağlarda veya civarlardaki serin yerlerde "Yayla" adı verilen mevkilere çekilirler. Bu durum da dahi çadırlarda değil evlerde yaşarlar.

2- Türkmenler'inde köyleri vardır. Kışın burada otururlar. Fakat pek nadiren toprağı işler veya buğday yetiştirirler. Sürülerin ürünleri ile geçinirler. Bazen deve de beslerler. Yazları daima koyun ve sığır sürülerine bakabilmek için, köyelerine yakın geniş ovalarda çadırlarda yaşarlar. Serin yerler aramak için dağlara tırmanırılar. Bunların kanunları, adetleri ve dilleri Türkler'inkininki aynıdır. Tanminime göre bunlar Türklerin aslı olan soyudur. Fakat göçebe adetlerini bırakmamıştır. Türkmenlere ancak geniş ovaların yakınlarında rastlanmaktadır.

3- Yörüklerin köyleri yoktur. Bu bakımdan kürtler gibi gerçekten göçebe insanlardır. Koyun ve sığır sürülerinin ürünleri ile geçinirler, fakat genel olarak dağlık ve ormanlık bölgelerde yaşamaktadırlar.

4- Kürtler büsbütün başka ırktandır. Başka bir dil konuşurlar. Kendilerine özgü reisleri ve önderleri vardır. Bunların köyleri yoktur. Toprakla uğraşmazlar. At beslerler ve geniş sürüleri vardır. İstinasız hepsi mevsimine göre ayrı bölgelere taşınırlar, ayrı yaylaları ve kışlıkları vardır. Küçük Asya'da bunların sayısı çok değildir.

Yalnız, bir yönden Türkmen, yörük ve kürt kabileleri birbirine benzemekte ve Türkler'den ayrılmaktadırlar" şeklindeki ifadesiyle Konya ovasında yaşayan köylülülerin, yaşayış biçimiyle yerleşme şekilleri ve evleriyle gerçek Türk toplumunu oluşturduğunu açıkça ifade etmektedir. Bugün söz konusu bölgede aynı gelenek, göreneklerin yaşadığı ve yerleşmelerin geçmişin izlerine taşıdığını söylemek mümkündür. Kısacası, burada yaşayan

insan topluluklarının tarihi özelliklerini fazla bozmadan bugün dahi devam ettiği gözlenmektedir.

Frederich Sarre ise; Konya'dan Aksaray'a 26 Haziran 3 Temmuz tarihlerinde Bozdağ eteklerinde ve Tuz gölü kıyısından dolaşarak gitmiştir. Seyahat esnasında edindiği izlenimlerini *Reisen Klassen* kitabında şu şekilde belirtmektedir.

Zamanın Konya Valisi, at arabasıyla, yanlarına bir kişi (zabit) ve Aksaray kaymakamının yardımcı olması için bir de belge vermiştir.

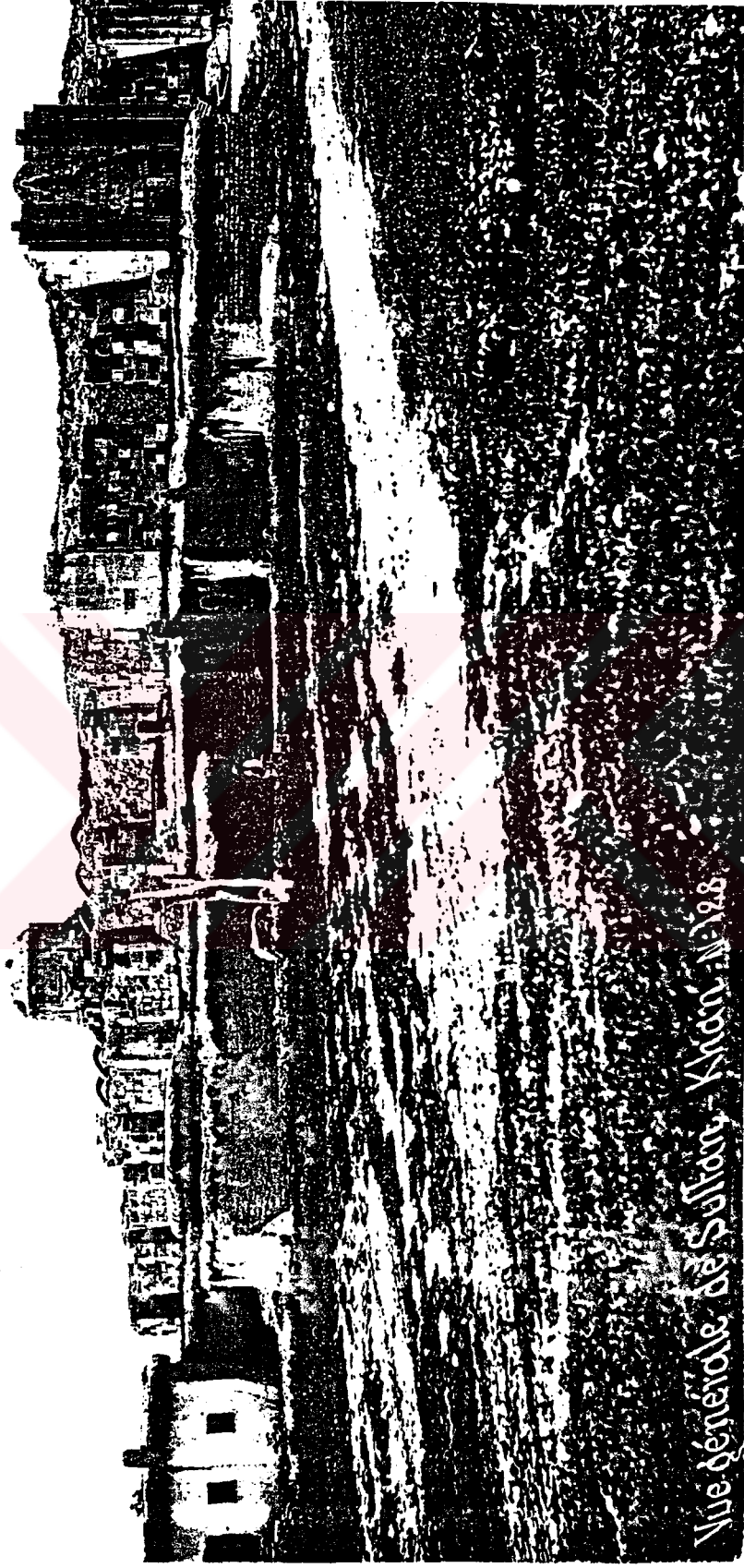
Konya'dan ayrıldıklarında şiddetli toz bulutu, Bozdağ eteklerine varınca şiddetli bir rüzgar ve gök gürlemesi ile birlikte yağmurla karşılaşırlar bu şiddetli yağış altında Pınarbaşı köyüne sığııırlar. Bundan sonra Mennek yaylasına ulaşııırlar. Bu yol boyunca uğradıkları köylerde çok insan olduğunu ve bunların yazın yaylalara çıktıklarını söylemektedir. Yaylaların bazılarının köylere çok yakın olduğunu bazılarının ise, çok uzak (1 günlük) mesafede olduğunu belirtmektedir. Bugün az da olsa yaylalara yapılan mevsimlik göç geleneğinin yörede devam ettiği gözlenmektedir.

Yaylalardaki evlerin ise tek gözlü kulube biçiminde ve taştan yapılmış olduğunu belirtmektedir.

Yol boyunca Bizans döneminden kalma taş parçalarına da rastladıklarını söylemektedir. Bugün de, bu taş parçalarına küçük konaklama yerlerinde ve bazı köy evlerinde yapı elemanı olarak rastlamak mümkündür.

Güzergah üzerindeki Obruk hanının uzaktan görüldüğünü, 70x20 ölçülerinde, Selçuklu'lar zamanında XII-XIV yüzyıllara ait olduğunu bahsetmektedir. Hanın etrafındaki toplama taşlardan yapıldığını belirtmektedir. Hanın güneyinde çok sayıda taştan yapılmış düz damlı köy evlerinin bulunduğunu ifade etmektedir (Resim 2). Köyün kuzeyinde 30 m çukurda (krater göl) 200 m genişliğinde suyu tatlı ve içilebilir bir göl (Obruk gölü) bulunduğunu belirtmekle, köylülerin göl kıyısında toplam taşlardan yapılmış küçük barınaklarda yıkandıklarını ifade etmektedir (Resim 2). Göl suyu Haziran dan Aralık ayına kadar temizlik (çamaşır, yün, halı vb. yıkama) işlerinin yapıldığını ve bu zamanda çok kalabalık olduğunu belirtmektedir.

Köylülerin eşya ve ürünlerini taşımak için, ağaçtan yapılmış büyük tekerlekli kağınları öküzlerle çektiklerini ifade etmektedir (Resim 3).

Resim 1- Sultan Hanı ve çevresinde kerpiç köy evleri (Foto: G. Berggren 1890).

Obruk'tan sonra Eşmekaya ya varırlar. Köyde 250 evin ve birde su değirmenin olduğunu belirtmektedir. Köyün yaz aylarında boş olduğunu, halkın yaylalara çıktığından bahsetmektedir.

Resim 2- Obruk Gölü ve köy evleri (Foto: F. Sarre 1880).

Resim 3- Köylülerin taşıma işlerinde kullandıkları ahşap (üç parçalı) tekerlekli kağrı (Foto: F. Sarre 1880).

4.2. BÖLGEDEKİ KIRSAL YERLEŞMELER VE KÖY KONUTLARI

Orta Anadolu "Köy Tarım İşletmesi Binaları" sözü, geniş anlamda bir köy konutudur. Yalnız kent konutundan çok farklı olmaktadır. Çünkü kent konutu, kişinin veya ailenin barınmasını ve konforunu sağlayan bir mekanda başka bir şey değildir. Ancak, köy konutu, köylünün bütün ekonomik faaliyetini sürdürdüğü ve genellikle geniş bir alanı işgal eden, tarımsal üretim birimidir. Bu tarımsal birim, geniş ve küçük araziler üzerinde faaliyetini sürdürmekle beraber, küçük ve büyük bir tarımsal işletme şeklinde fonksiyonunu üstlenmektedir (1). Başka bir deyişle kırsal kesimde tarımsal aile işletmesi ve konut bir bütündür.

Konya Ovasında işletme binalarının büyük bir çoğunluğunda, malzeme, strüktür sistemi ve mekan bakımından bir benzerlik ve ortak karakter görülmektedir. Bu yerleşmelerin bazılarında avlulaşma özelliği görülür. Merkezi yerleşmelerde geniş açık avluların etrafında bir birlik oluştururlar. Bu yerleşmelerin ana birimi konuttur. Buna ilaveten depo, ambar gibi kısımları da evle birlikte görülmektedir. Bunlar konutla direkt ilişkilidirler. Bu alt yapı elemanları normal olarak ev yapıları ile bağlantılıdır.

Yöredeki evler, kompleks formlar oluştururlar ve açık alanların etrafında veya kapalı avluların (hayat) etrafında gruplanmaktadır.

Genel olarak ailedeki bütün kişilerin üretim çalışmasına katıldığı tarımsal düzende konut, aynı zamanda işyeridir. Elbirliği ile yapılan üretim işinin yönetildiği, değerlendirildiği bir merkez niteliğindedir.

Bu düzen içinde konutların, spontane bir gelişme özellikleri vardır. İçlerinde yaşayan kişilerin çeşitli eylemlerine, doğal, bölgesel, sosyal ve ekonomik koşullara tamamen uyan çözümlerle şekillendirilmişlerdir. Konut ve çalışma ilişkisi iyi kurulmuştur.

Bu düzendeki konutların niteliklerini kısaca "Konut sade bir tüketim ve barınma ünitesi değil, sahip olunan toprağa bağlı bir üretim ünitesidir" şeklinde ifade edebiliriz (2).

---

(1) S. ORAN, Orta Anadolu Köylerinde Bir Aile Tarım İşletmesi Binaları, İTÜ Mimarlık Fkültesi, İstanbul, 1954, s.10.

(2) E. SUHER, "Çevre koşulları içinde konut eylemleri" Akademi 7, s.6-8, G.S.A. 1967.

Çalışma alanındaki kırsal yerleşmelerde ve küçük köylü aile işletmelerinde yapılan inceleme ve analiz çalışmalarında bazı, güçlüklerle karşılaşmıştır. Karşılaşılan güçlükler ise; dağınık küçük köylüler özelliğinden kaynaklanan güvensizlik duygusu ile köylünün bilerek yanlış bilgi vermesi ve evini göstermemesidir. Bu güvensizlik duygusunun önemli nedeni de, böyle bir araştırmanın sonucunda, kendileri için olumlu sonuçlar doğurmayacağına inandıkları bir kamu uygulamasının geleceği korkusudur.

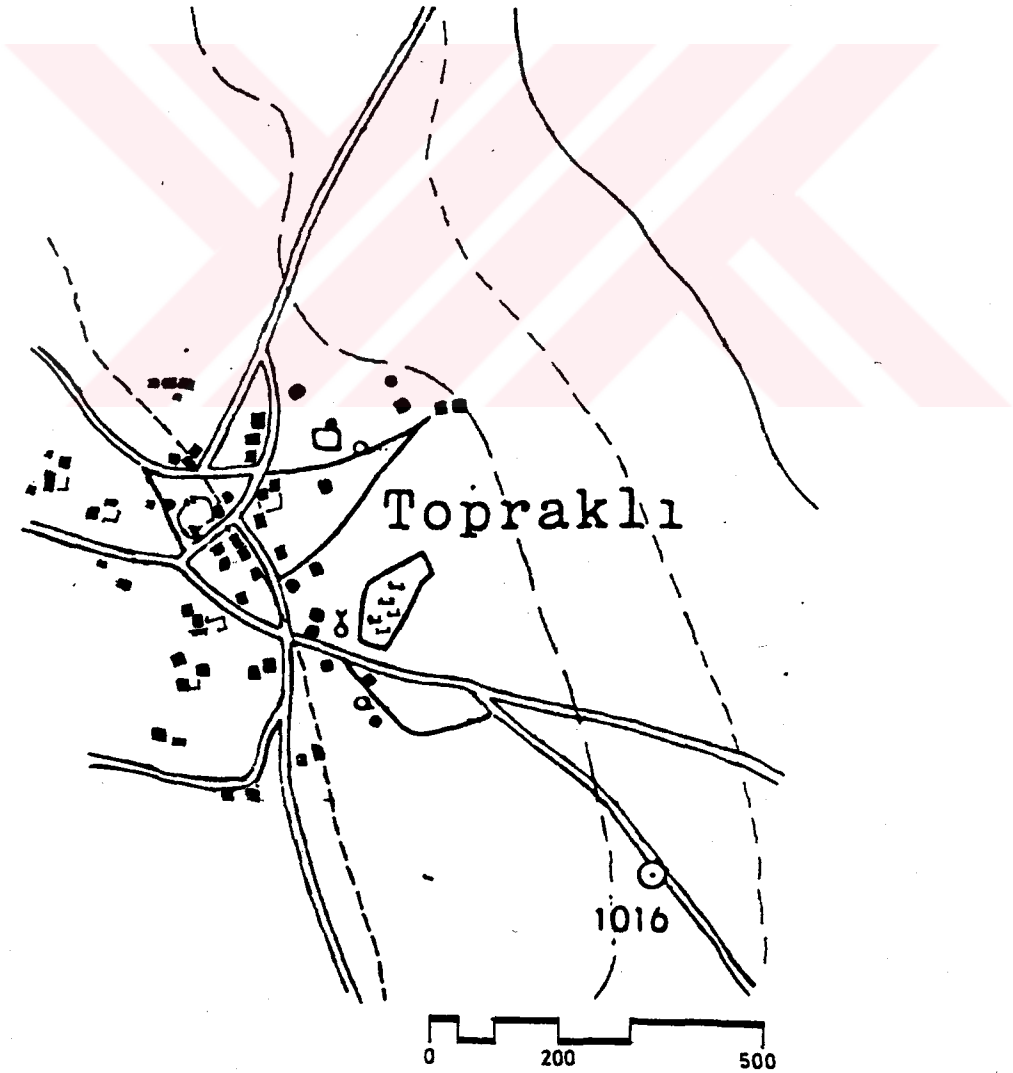
İncelemelerimiz kolaylıkla girebildiğimiz sosyal ilişkileri gelişmiş ve toplu yerleşim özelliğine sahip köylerde yoğunlaşmıştır. Bu yerleşmelerdeki yöresel malzemeler (toprak, kerpiç) ile yapılmış köy konutlarının karakteristik, özelliklerini detaylarıyla ortaya koyabilmek için aşağıdaki ölçeklerde çalışılmıştır.

- . Bölge
- . Köy
- . Konut kompleksi (konut, avlu, ahır, samanlık v.b.)
- . Konut
- . Yapı malzemesi ve özellikleri

Bu sistem doğrultusunda bölgenin fiziksel yerleşme özelliklerini (köylerini, köy evlerini) sırasıyla incelemeye çalışılmıştır. Ölçümle belirlenen, fiziki mekan ve eşya boyutları ile ilgili bilgiler, bu bölümde verilen rölövelere işlenmiştir.

TOPRAKLI MAHALLESİ (AKÖRENKIŞLA KÖYÜ) OBRUK-KONYA

Konya-Karatay ilçesi, Obruk bucağına bağlı Akörenkişla köyünün Topraklı (yayla) mahallesi Konya-Aksaray asfaltının 65. kilometresinden, şose yolla ulaşılan 3 km kadar güneyinde eski bir ova yerleşmesidir. Köy içinde ve yakın çevresinde temel kazılarda, tarihi mezarlara ve su tesislerine ait taş malzemelere rastlanması, bölgenin eski bir yerleşme olduğunu göstermektedir. Köy sakinlerince sökülen bu taşlar, halen inşaatlarda kullanılmaktadır. Köy toplu yerleşme özelliğine sahiptir (Şekil 5). Bu köy aynı soydan gelen birkaç aileden oluşan 40 haneli ve halkı yerli olan küçük bir yerleşmedir. Yönetim olarak Akörenkişla köyüne bağlıdır. Elektrik ve su tesisatı bulunmaktadır. Yerleşimin bulunduğu alanda geniş mer'a (otlak) olmasından dolayı koyunculuk yaygınlaşmıştır. Ayrıca, tarımsal faaliyetin esasını oluşturan tarla ziraatide yapılmaktadır.

Şekil 5- Topraklı Mahallesi yerleşim planı.

SÜLEYMAN ÇINAR'IN EVİ

KONUMU

Köy yerleşme alanının ortasına yakın yerde bulunan Süleyman Çınar'ın evi, çevresindeki avlu ve ahırların yıkılmasından sonra geriye sadece, taştan yapılmış tek bir konut halinde kalmıştır. Yapı doğu-batı yönünde yer alan mabeynin kuzeyinde iki odadan oluşan bir plan kuruluşuna sahiptir. (Şekil 6/a,b,c,d,f). Giriş kapısının üzerinde bulunan taş kitabeden de anlaşılacağı üzere (R. 1345) 1926 yılında yapılmıştır.

MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Orta Anadolu Bölgesi, ova yerleşmelerinin tarihi ve yöresel özelliklerini taşıyan ev, iki oda bir mabeyn'den oluşan plan kuruluşuna sahiptir. Taştan yapılmış iki basamakla, mabeyn'ine ulaşılmaktadır. Bu evde seki mekanı (giriş alanı) ayrılmamıştır. Mabeyn, ortada ağaç bir dikme üzerinde, doğu-batı yönünde uzanan 30'un kesitinde bir kiriş ve bu kirişin taşıdığı 12-15 cm kesitinde yuvarlamalarla örtülmüştür. Yöresel tabiriyle dışdam denilen 6,80x4,60 m ölçülerinde olan bu mabeyn kuzey yönde bulunan her iki odayı birbirine bağlamaktadır. Mabeyn mekanı evin depolama, pişirme, yıkama, süt çekme v.b. gibi günlük işlevleri için kullanılmaktadır. Giriş kapısı ve güney yöndeki duvarda bulunan küçük pencereler, bu mekanın aydınlanmasını sağlamaktadır. Pişirme ihtiyacına cevap veren ocak da, aynı zamanda ısınma ihtiyacını da karşılamaktadır (Resim 8).

Yaz mevsiminde, oturma, yeme ve evin günlük işlerinin yapıldığı mekan durumunda olan mabeyn, evin esas bölümünü oluşturmaktadır. Duvarlarda oyuklar, ve nişler küçük eşyaların konulmasına, kirişler ve dirseklerdeki metal kancalar kazan, legen, kalbur v.b. eşyalarının asılmasına için yapılmıştır. Duvar dibindeki kerpiç izgaralar da üzerinde un, bulgur, gibi ürünlerin depolanmasına yaramaktadır (Resim 8). Benzeri detayları Çatalhöyük evlerinde de görmek mümkündür.

Şekil 6/a'da yüklük, göç yeri (yatak, yorgan v.b. gibi örtülerin yığıldığı) toprak zemin üzerine kerpiçten yapılmış taşıyıcı izgaralar görülmektedir.

Mabeyn'in kuzeyinde bulunan her iki oda ise, yatma, oturma mekanı olarak kullanılmaktadır. 30 cm yüksekliğe bir eşikle girilen odaların ze-

mini topraktır. Odaların duvarlarında nişler (yükçükler) perde ile örtülürken, küçük eşyaların konduğu dolaplar ise, ahşap kapaklarla kapatılmıştır.

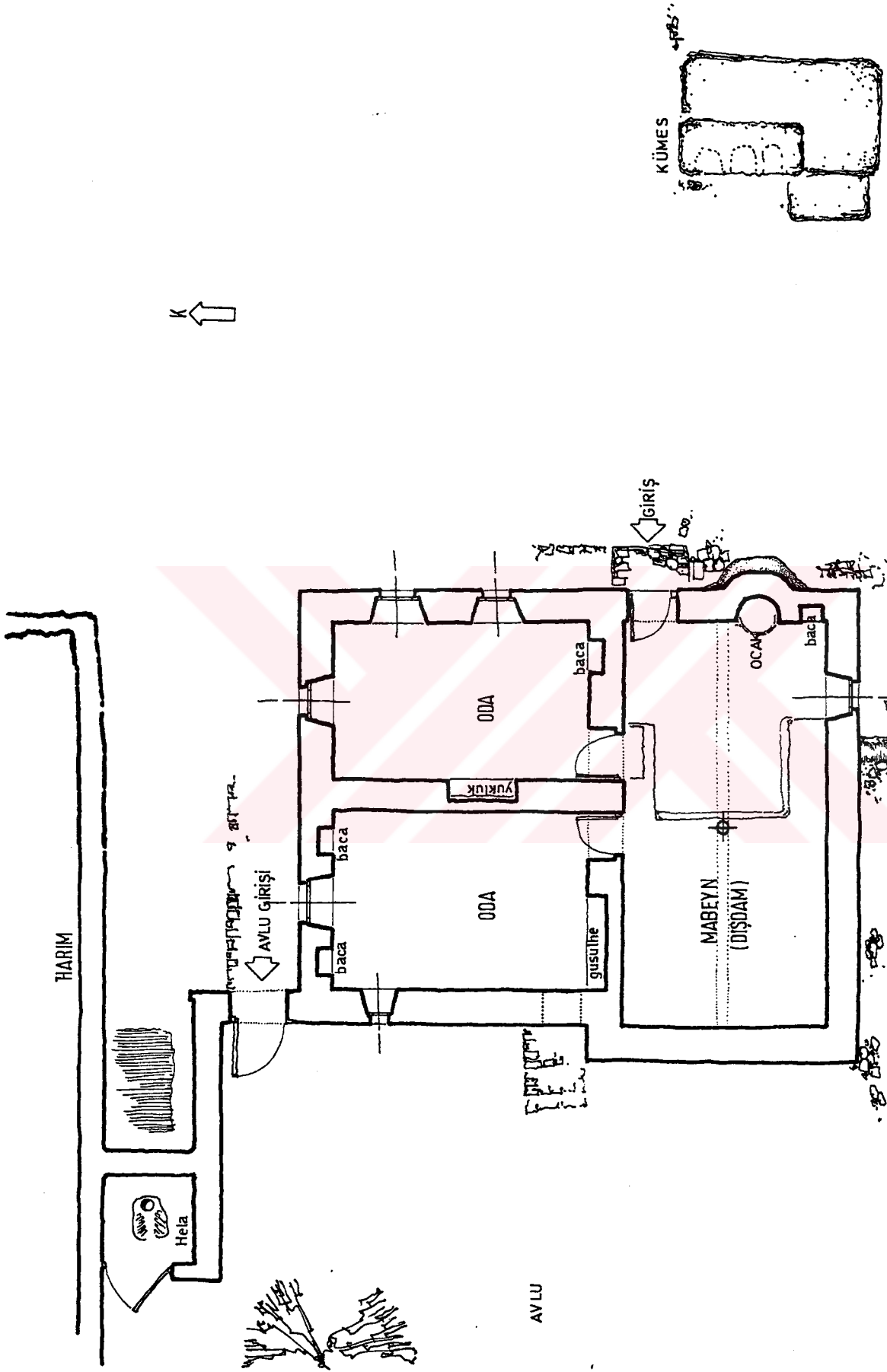
Halen zaman zaman ve dökülmüş sıvalardan, bozulmuş dam örtüsünden ve bakımsız harap durumundan da anlaşılacağı üzere konut, bugün tarım ürünlerinin depolanmasında kullanılmaktadır. Çünkü, konut bugünkü sahiplerince yeterli olmadığı için terk edilmiştir. Yakınında yeni bir konut yapmışlardır. Söz konusu konutla yenisi arasında ilişkiyi sağlamak amacıyla batı tarafından yeni bir giriş kapısı açılmıştır (Resim 6). Böylece, eski konutun mabeyn den, ev halkının gelir kaynağını oluşturan tahıl ürünlerinin ve gübre çuvallarının depolandığı yer olarak faydalanılmaktadır (Resim 9). Nitekim Şekil 6/a'da görülen odalardan biri, bugün kullanılmadığı için boş bırakılmış, diğeri ise yakacak malzemeleriyle doldurulmuştur.

YAPI MALZEMESİ VE ÖZELLİKLERİ

Konutun 65 cm kalınlığındaki, beden duvarları çevreden toplanan moloz taşlarla ve çamur harçla yapılmıştır. Duvarların dış ve iç yüzeyleri samanlı çamurla sıvanmıştır. Yöredeki diğerkonutlarda olduğu gibi, burada da iç mekanların duvarları beyaz toprak ile cilalanmıştır.

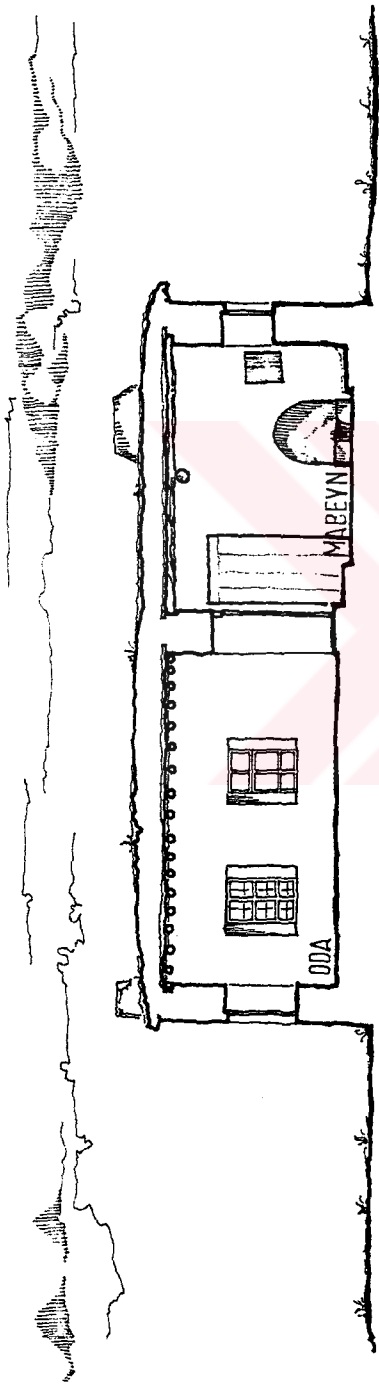
Konutun mekan boyutlarının giriş ve yuvarlama boylarına göre düzenlendiğini göstermektedir. Girişler üzerinde hazır örtü, kamış, saman dolgu ile çamur sıva ile sıvanan kalın dam örtüsü elde edilmiştir.

Pencerelerin yan duvarları içeriye doğru pahlı yapılarak, içeride ısık yüzeyi artırılmaya çalışılmıştır. Isı kaybını önlemek amacıyla dışta küçük ebad da tutululan percerelerde de, emniyet amacıyla demir parmaklıklı ahşap çerçevelere, dıştan kafes tel takılmıştır.

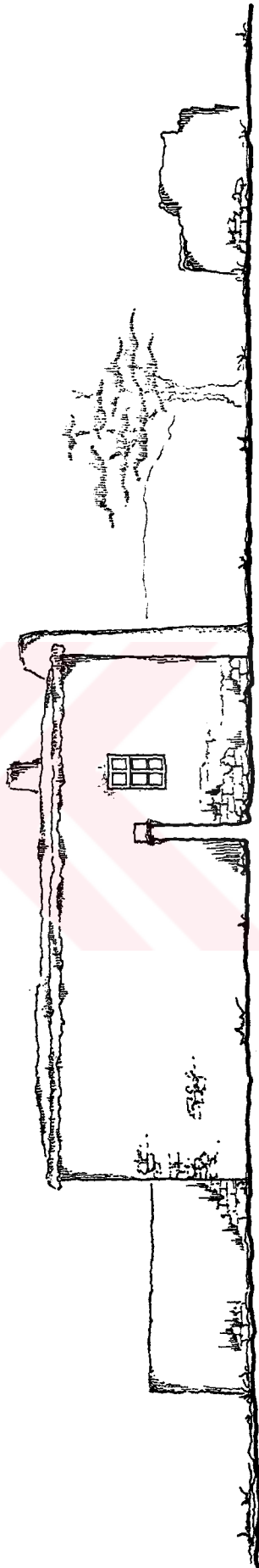
Şekil 6/a

PLAN

KESİT

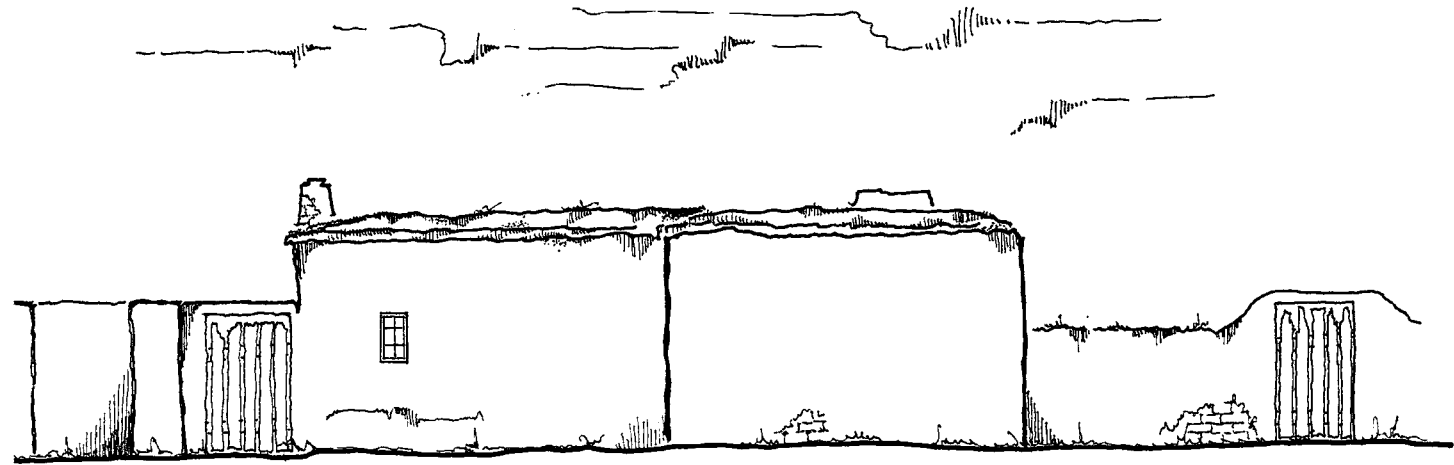
Şekil 6/b

GÜNEY CEPHESİ

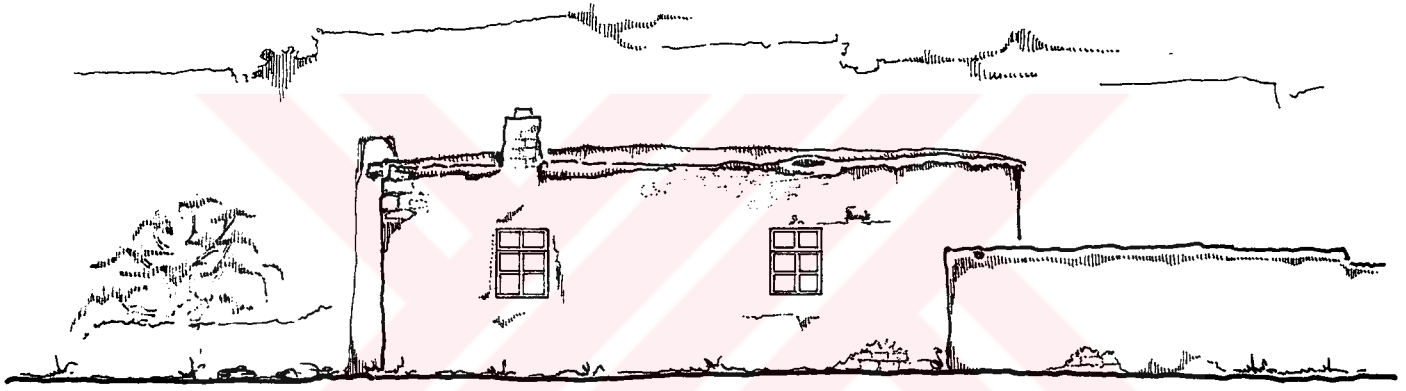
Şekil 6/c

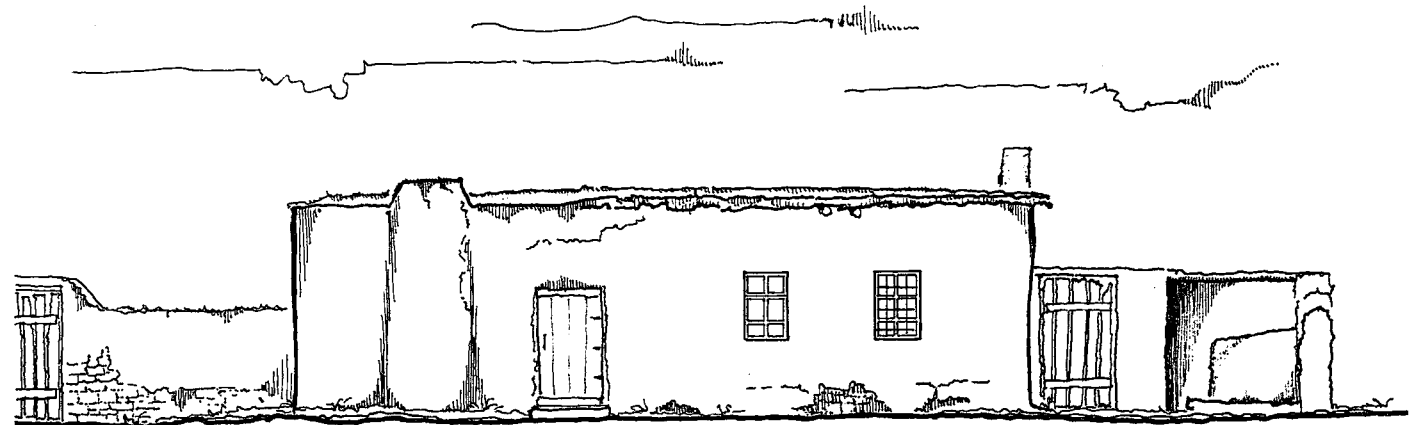
BATI CEPHESİ

Şekil 6/d

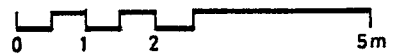
KUZEY CEPHESİ

Şekil 6/e

DOĞU CEPHESİ

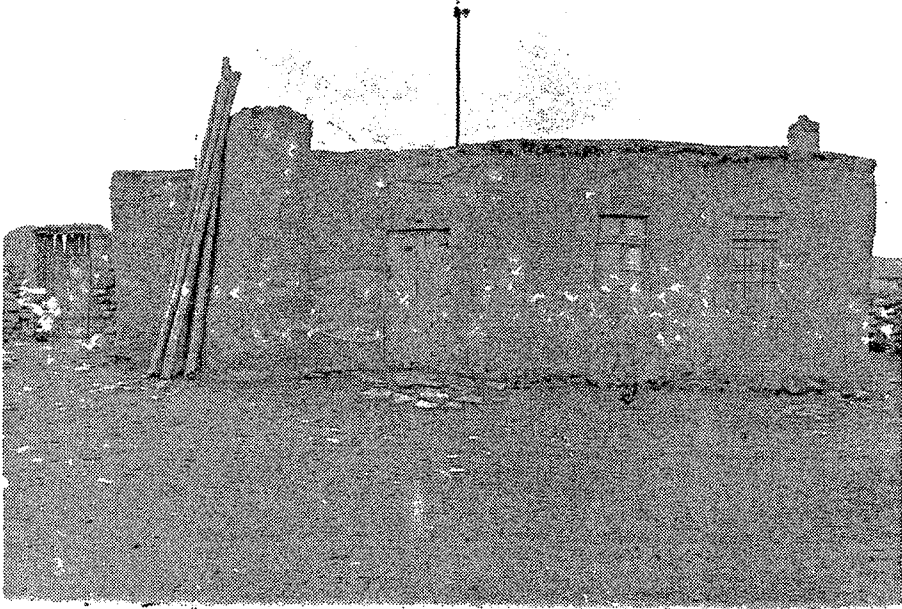
Şekil 6/f

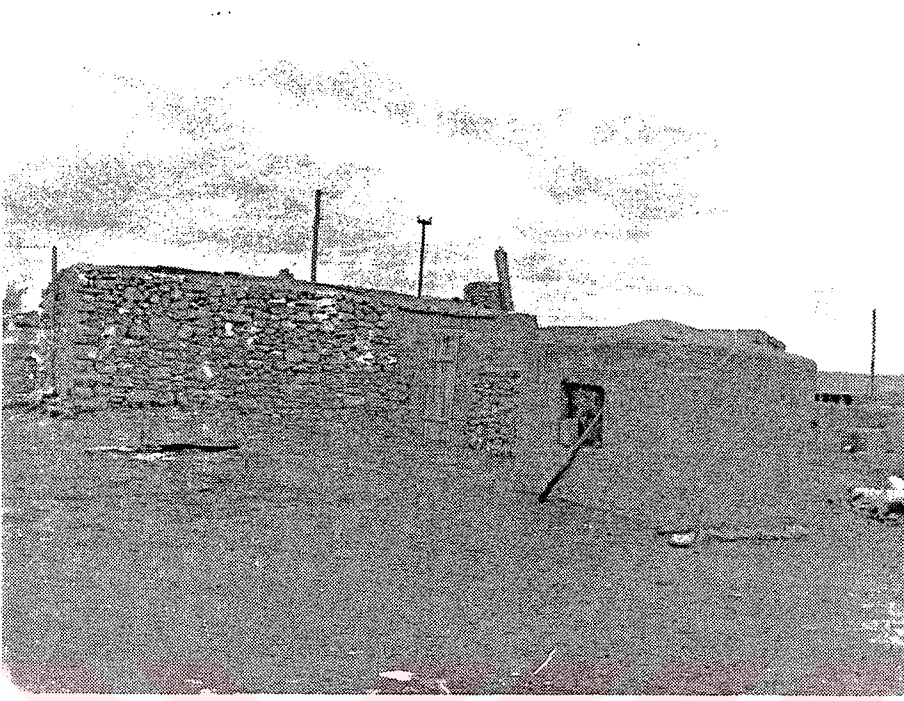

Resim 4- S. Çınar evinin güney taraftan görünüşü.

Resim 5- S. Çınar evinin kapısı ve buharinin görünüşü.

Resim 6- S. Çınar evinin arka cephesi ve f10101 detayı

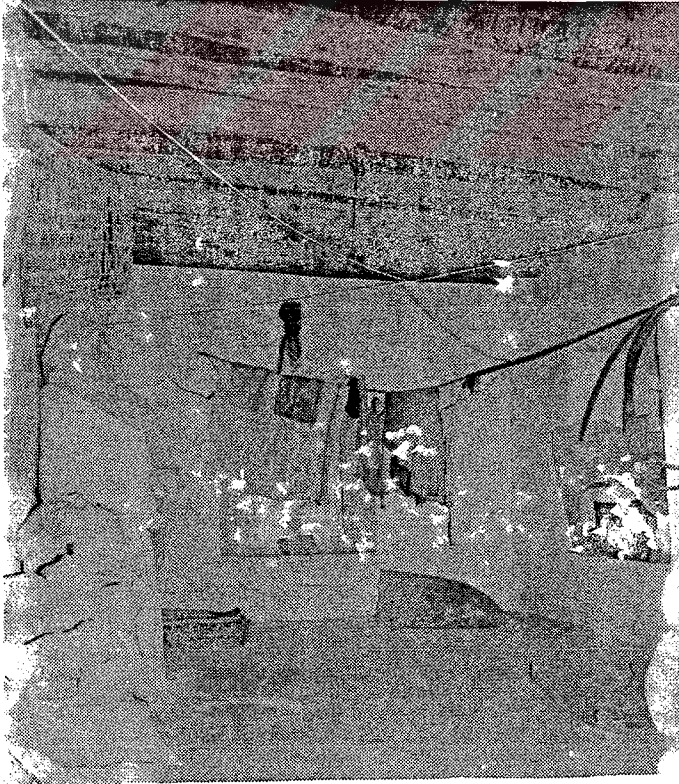

Resim 7- S. Çınar evinin kuzey cephesi

Resim 8- S. Çınar evini "dışdam" daki ocak ve tavan kirişleri ile dikme detayı.

Resim 9- S. Çınar evinin oturma odasında iç duvar yüzeyleri ve tavan kirişleri.

RASİM KONYA'NIN EVİ

KONUMU

Köy yerleşiminin güneyine yakın bir bölgede, köy camisinin batısında yer alan H. Rasim Konya'nın evi, avlu çevresinden işletmeye ait mekanlarla birlikte bir yapı kompleksini meydana getirir. Konutun, giriş kapısının üzerindeki taş kitabesinde (R. 1345) 1930 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Ev, avlunun batısında doğu yönde sekisi avluya açılan, kuzey ve batı yönlerinde dışa kapanmış biçimde, taşıyıcı beden duvarları taştan tek katlı bir yapıdır (Resim 10).

Avlu girişin de bir hela ve onun batısında ahır-samanlık bulunmaktadır. Avlunun kuzey duvarında dışarı taşan fırın ve içeride basık bir kümes yer almaktadır. Yapının, küçük ilavelerinin dışında yöresel özelliği değişmemiştir.

MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Konya ovasının tarihi izlerini taşıyan ve sık rastlanan karakteristik kırsal özellikli köy evi biçimlenmesini, Rasim Konya'nın evinde görmek mümkündür. Avluya bakan, doğuya yönelik, ahşap çift direkli ve +0,35 kotundaki seki mekanı, odaların açıldığı mabeyn (dışdam) ile avlu arasındaki eylemleri birleştirici özelliğe sahiptir (Şekil 7/a).

Ev, geniş bir mabeyn ve buraya açılan üç oda bir mutfaktan oluşan plan tipindedir. Avludan iki basamakla çıkılan sekinin batı duvarında, ahşap pervanlı iki kanatlı kapıdan girilen mabeyn (orta mekan), iki ayrı ahşap direğin taşıdığı iki kirişli (çapı 30 cm) örtü sistemine sahip, geniş bir mekandır. Odaları birbirine bağlayan bu geniş mekanda, oturmadan çok evin günlük eylemlerinin (süt çekmek, tuluk basmak v.b) geçtiği ve un, bulgur ve tahıl çuvallarının depolandığı görülmektedir. Giriş kapısının her iki yanında yer alan küçük pencereler ile kapı üzerindeki pencere bu mekanın aydınlanmasını sağlamaktadır. Giriş kapısının yanında bulunan ocak ise bugün kapatılmış durumdadır (Şekil 7/a).

Mabeynin kuzey-doğusunda bulunan mutfakta ise, pişirme, yiyeceklerin (yap, yoğurt, peynir, bastırık) saklanması gibi işler yapılmaktadır. Soğuk hacim olarak değerlendirilen bu mekanda bir de ocak bulunmaktadır.

Planda görülen, yatma, oturma, yaşama eylemlerinin geçtiği diğer odalar, mabeynin güney ve doğusunda bulunmaktadır. Döşemesi toprak olan odaların içinde yatak, yastık ve eşyaların konduğu yüklük nişleri ile eşyaların konduğu bacaların (oyuklar) yüzleri perdeyle örtülmüştür. Ayrıca, mabeynin güney duvarındaki ilk kapıdan girilen, odanın karşısına gelen 0,90 m genişlikteki niş; ahşap kapaklı yıkanma yeri (gusülhane) ve yataklar için yüklük amacıyla yapılmıştır. Bu odanın özgün kullanışı hakkında kesin bir fikrimiz bulunmamasına rağmen, haremlik olarak kullanılmış olabileceğini düşünmekteyiz.

Odaların iç mekan açısından, pencerelerin döşemeden 0,45 m yükseklikte olması, geleneksel oturma düzenine ve dış alanın rahatlıkla görünmesine imkan sağlamaktadır. Ayrıca, pencerelerin dışta dar ölçüde tutulması, buna karşılık iç mekanda daha geniş ölçüde olması, güneş ışınlarının uygun zamanda bol girmesi ve iç mekanda konfor ortamı yaz-kış ideal olacak şekilde yapılmıştır. Duvarların 0,70 m kalınlıkta olması yöre ikliminin gereği fazla sıcak ve soğuğa karşı yalıtım arzusunun bir sonucudur.

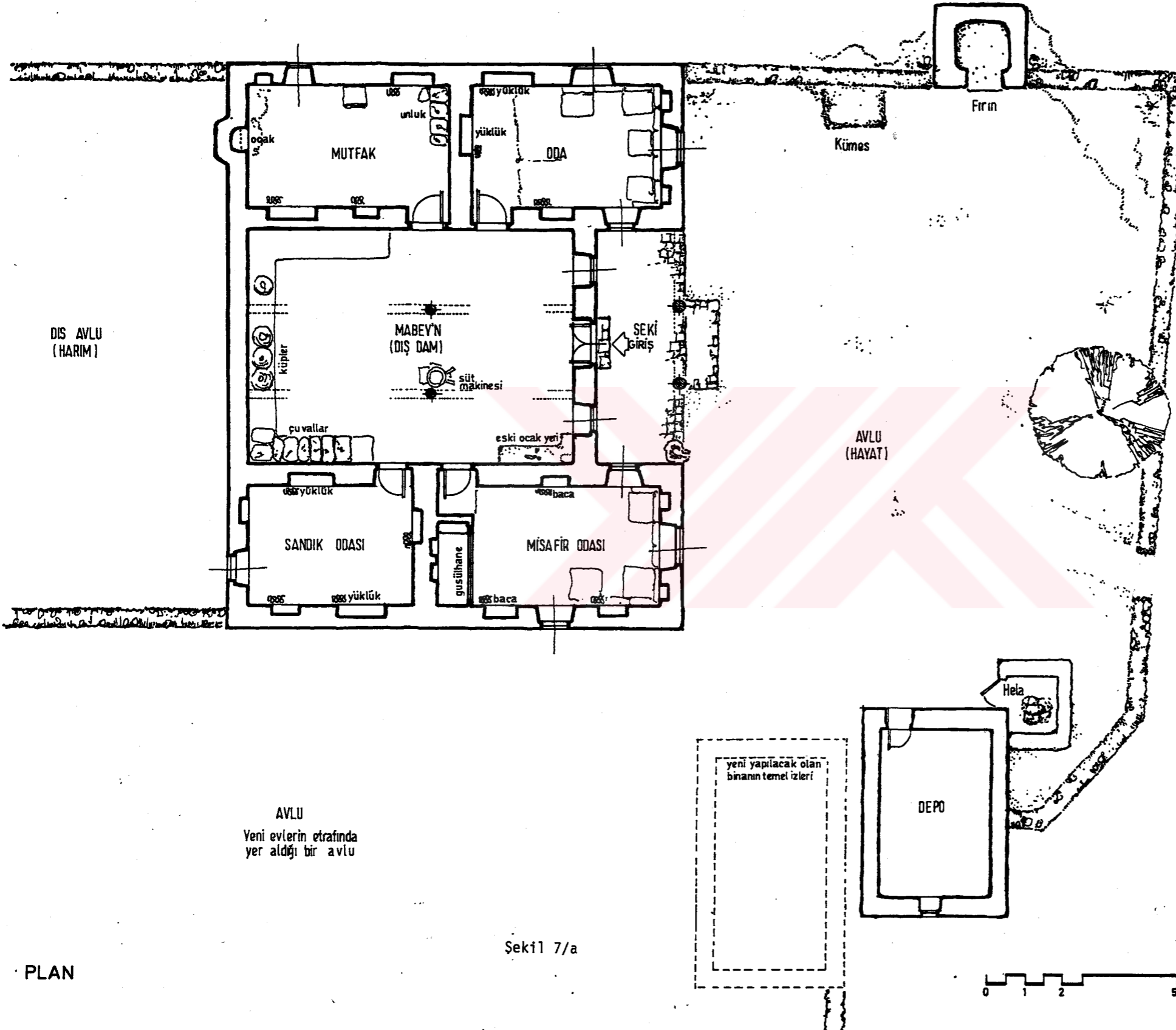
Son zamanlarda, yer yer dökülmüş sıvalarıyla bakımsız durumda olan ev, bugünün ihtiyacını karşılamadığı için sahipleri tarafından kiler, aşevi, v.b. gibi yardımcı mekan olarak kullanılmaktadır.

YAPI MALZEMESİ VE ÖZELLİKLERİ

Evin, zeminden tavana kadar bütün duvarlarında moloz taş, çamur harçla örülmüştür. Avlu duvarları, fırın ve hela toplama taştan yapılmıştır. Taşıyıcı duvarları 70 cm kalınlığında yapılmıştır (Şekil 7/b). Duvarların iç ve dış yüzüne vurulan çamur sıvayla birlikte kalınlıkları 75-76 cm olmaktadır. Bu yöredeki köy evlerinin iç duvar yüzeylerine, dışta da kapı ve pencere kenarlarına kireçli topraktan hazırlanan beyaz cila, bezle sürülmektedir. Yılda birkaç kez tekrarlanan bu işlemin, tarihi izler taşıdığı bilinmektedir. Buna benzer uygulama örneklerine Alacahöyük'te de rastlanmaktadır.

Dış mekanda, sekinin ahşap örtüsü, uzun kenara paralel yönde atılan 35 cm kesitindeki ana giriş, iki ayrı dikmeyle desteklenmiştir. Dikmelerin zemine oturan uçlarına birer yuvarlak kesitli taş kaide konmuştur (Resim 11).

DİŞ AVLU
(HARİM)

MABEYN
(DİŞ DAM)

AVLU
(HAYAT)

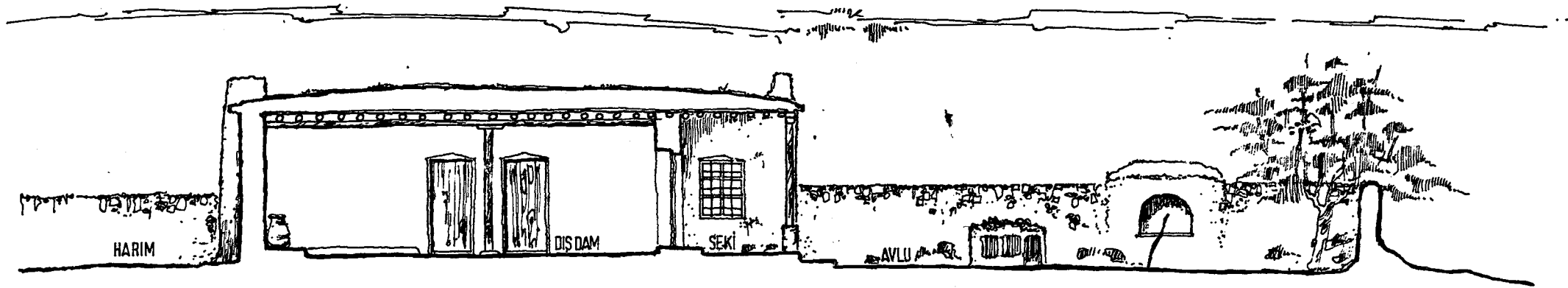
AVLU
Yeni evlerin etrafında
yer aldığı bir avlu

yeni yapılacak olan
binanın temel izleri

Sekil 7/a

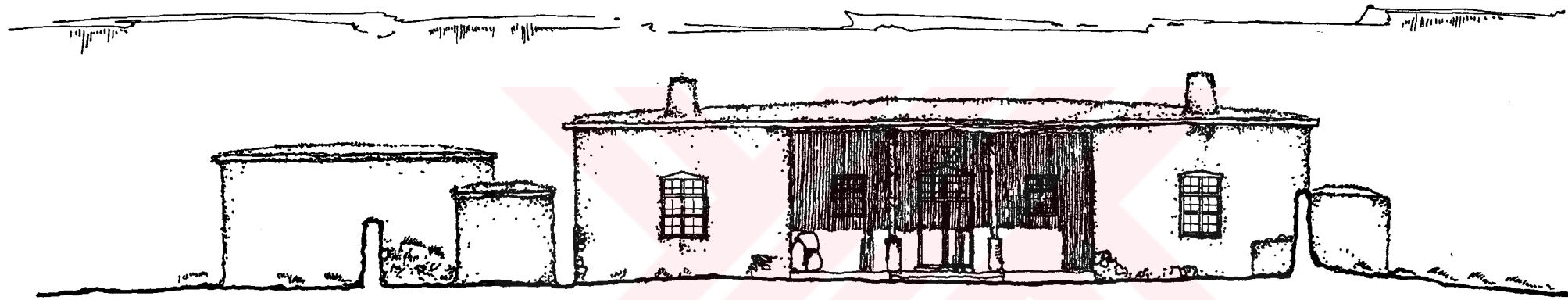
PLAN

0 1 2 5m

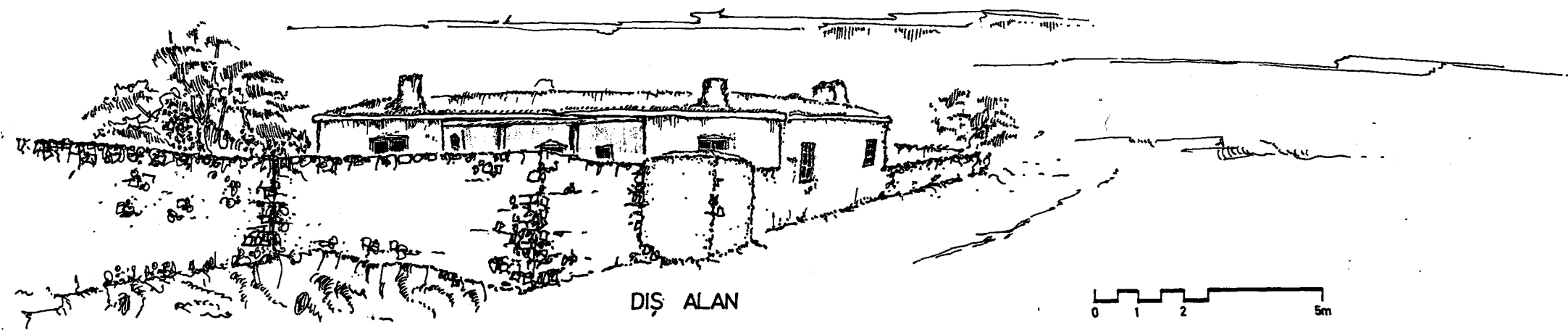
KESİT

Şekil 7/b

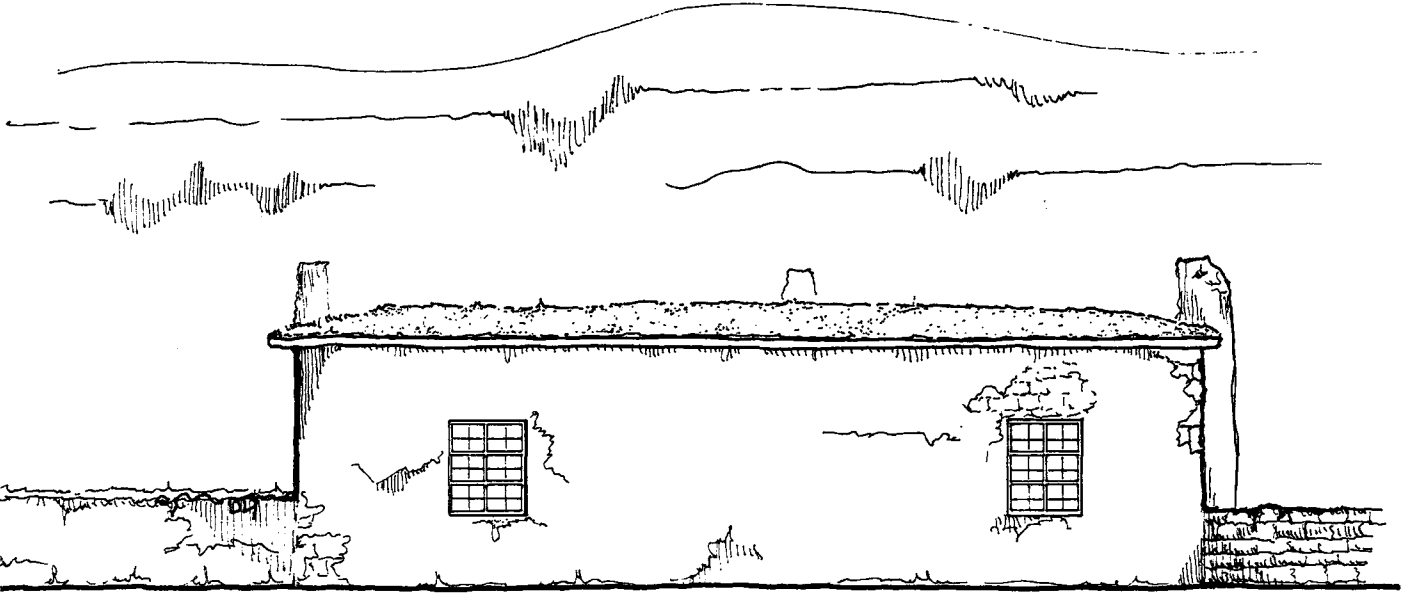
GİRİŞ CEPHESİ

Şekil 7/c

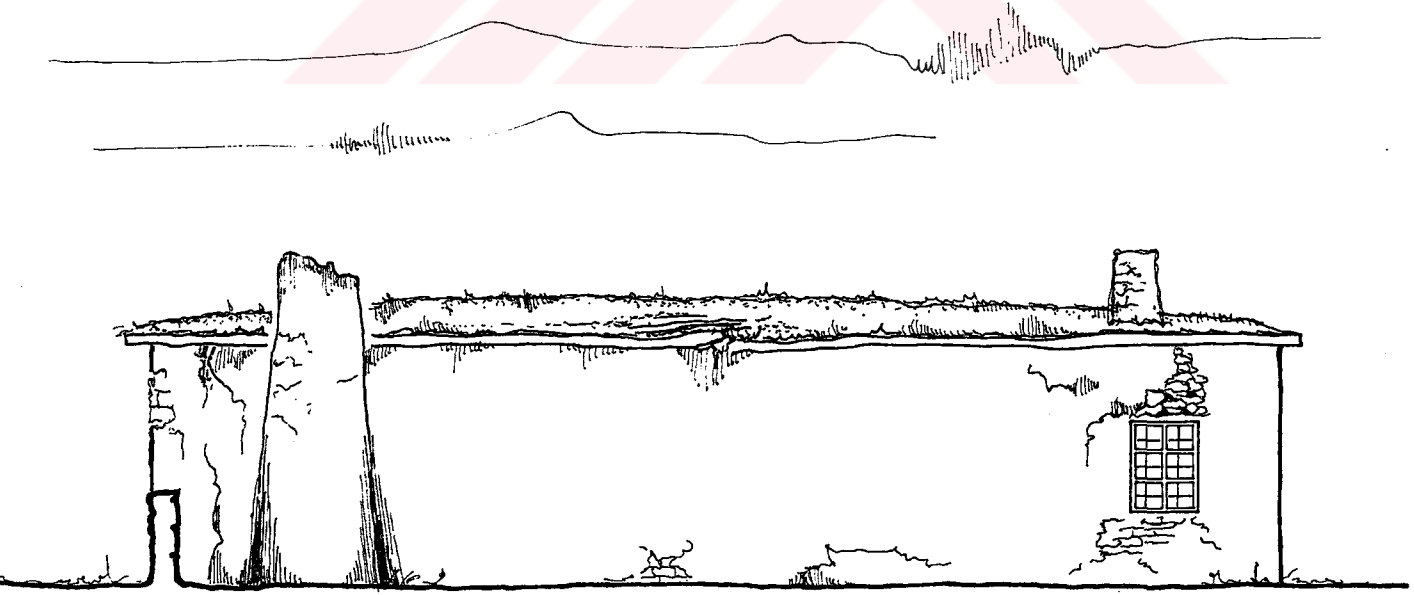
DIŞ ALAN

0 1 2 5m

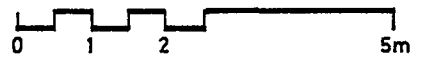
KUZEY CEPHESİ

Şekil 7/d

BATI CEPHESİ

Şekil 7/e

Odalardaki açıklıklar 3-3,5 m uzunluğunda 10-12 cm ahşap kesitinde ardıç ağaçlarıyla geçilmiştir. Evin orta mekanın (mabeynin) tavanı da doğu-batı yönünde uzanan 40-50 cm kesitinde kirişleri taşıyan iki ayrı dikmeyle desteklenmiştir. Bu örtü sistemi, mabeynde bir hareket serbestliği vermekte olup; birden fazla işlevin bu mekanda aynı anda yapılmasına imkan sağlamaktadır (Resim 13).

Tavan kirişleri üzerine, örme hasır, kamış, saman dolgu ve çamur sıva ile kapatılan kalın dam örtüsü yapılmıştır. Yerel ifadeyle makad şeklinde ifade edilen çamur sıva, her yıl kış öncesi yenilenmektedir. Yağmur sularının iç mekana akmasını engleyen çamur sıvanın kalınlığı 6-8 cm arasında değişmektedir. Duvar sıvası ise 2-3 cm yapılmaktadır.

Resim 10- R. Konya evinin içe dönük "seki" ile doğudaki mekanı avluya bakan pencerelerinin görünüşü.

Resim 11- R. Konya evinin "seki"si ve dikmelerin döşemeye oturus biçimi.

Resim 12- R. Konya evinin güney batı görünüşü.

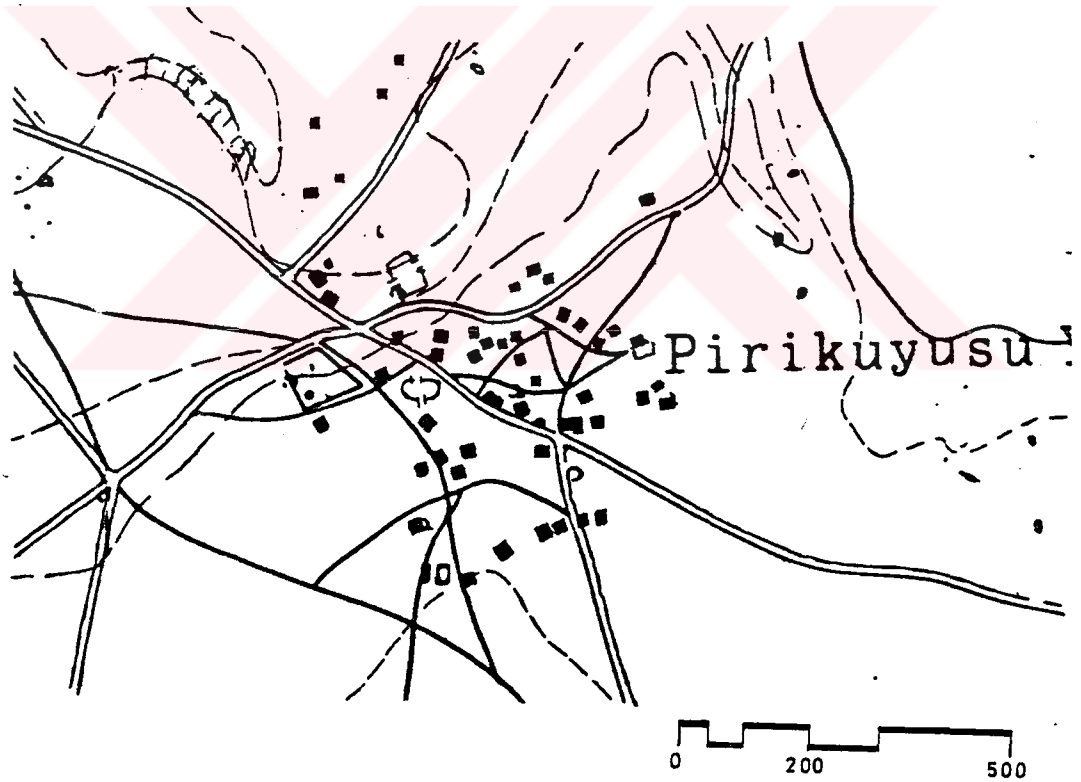
Resim 13- R. Konya evinin "mabeyn" mekanında tavan detayı.

Resim 14- R. Konya evinin oturma odasından görünüşü.

PIRİKUYUSU KÖYÜ - KONYA

Konya'nın Karatay ilçesi, Obruk bucağına bağlı olan Pirikuyu köyüne, Konya-Aksaray asfaltın 70 km'den kuzeye doğru 5 km'lik karayolu ile ulaşılmaktadır. 30 hanelik toplu küçük bir yerleşmedir. Geniş ovanın her tarafında görülen küçük yerleşmelerden bir olan bu köyde, kerpiç köy evleri ovayla bütünleşmektedir. Köyün 1 km kadar güneyinde, Obruk gölü ve tarihi (1230) Selçuklu dönemine ait Obruk Hanı bulunmaktadır. Bu yapı, yörenin eski bir yerleşme olduğunu göstermiştir. Bugünkü köy, eski Obruk Köyü yerleşimine oldukça yakın bir merkezinde kurulmuş küçük bir yerleşmedir (Şekil 9).

Şekil 8- Pirikuyusu Köyü yerleşim planı

AHMET DOĞAN'IN EVİ

KONUMU

Ahmet Doğan'ın evi, köyün yakınından geçen köyler arası (Obruk-Pirikuyu yolu) yolun kenarından geniş bir alanı kapsayacak biçimde konumlanmıştır. İşletme, avlu içerisinde konut ve servis mekanları ile birlikte, avlu dışında işletme yapılarını (ahır, samanlık, depo gibi) içeren yapılar bütünü şeklinde biçimlenmiştir. Yapının tarihi hakkında kesin bir bilgi olmamasına karşılık, konut sakinlerince 70 yıllık olduğu söylenmektedir.

Tarımsal fonksiyonun gereği biçimlenen işletmenin, ayrıca konuk ağırlama odası (misafir odası) bulunmaktadır. Bu oda, köye gelen yabancıların misafir edildiği sosyal yapıyı güçlendiren önemli bir unsurdur.

Konutun dışındaki, ahır, samanlık gibi işletme yapıları çoğunlukla konuttan ayrı olarak düşünülmüştür. Sözkonusu yapılar, günün ihtiyaçları doğrultusunda ilaveler şeklinde yapılmıştır. Bunun için, işletme yapılarında yöresel özelliklere rastlanılmamaktadır (Resim 15).

MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Yöreye özgü biçimlenen konut ve servis mekanları, avlu etrafında iklimle uyumlu bir biçimde yerleşmiştir. Konutun güneyindeki avlu alanına, dışarıdan ahşap parmaklıklı kapıyla girilmektedir. Sokak giriş kapısının karşısındaki konuta ve yan taraftaki servis (aşevi, depo) mekanlarına zemini taşla kaplı platformla ulaşılmaktadır. Avlunun konut ve servis hacimleri dışında kalan doğu kısmında meyva ağaçları ile güney ve doğu duvarlarının birleştiği köşede, üzeri açık hela bulunmaktadır. Hela duvarına bitişik, avlu dışında kümes yer almaktadır (Şekil 9/a).

Avluya bakan üstü örtülü seki alanına, avludan zemini taşla kaplanmış dört basamakla (+ 1.00 kotuna) ulaşılmaktadır. Buradan kuzey duvarındaki bir kapıyla konuta, batı duvarındaki kapıyla da aşevi girilmektedir. Üstü örtülü yarı-açık mekan, yaz mevsiminde oturma işlevine cevap vermektedir. Kış mevsiminde ise, ayakkabıların çıkartıldığı giriş önü mekanı olarak değerlendirilmektedir. Üstelik konutun girişini tarif eden bu alan, aynı zamanda konut iç alanı ile dış alanı arasındaki ilişkilerin yoğunlaştığı önemli bir unsur durumundadır (Resim 16).

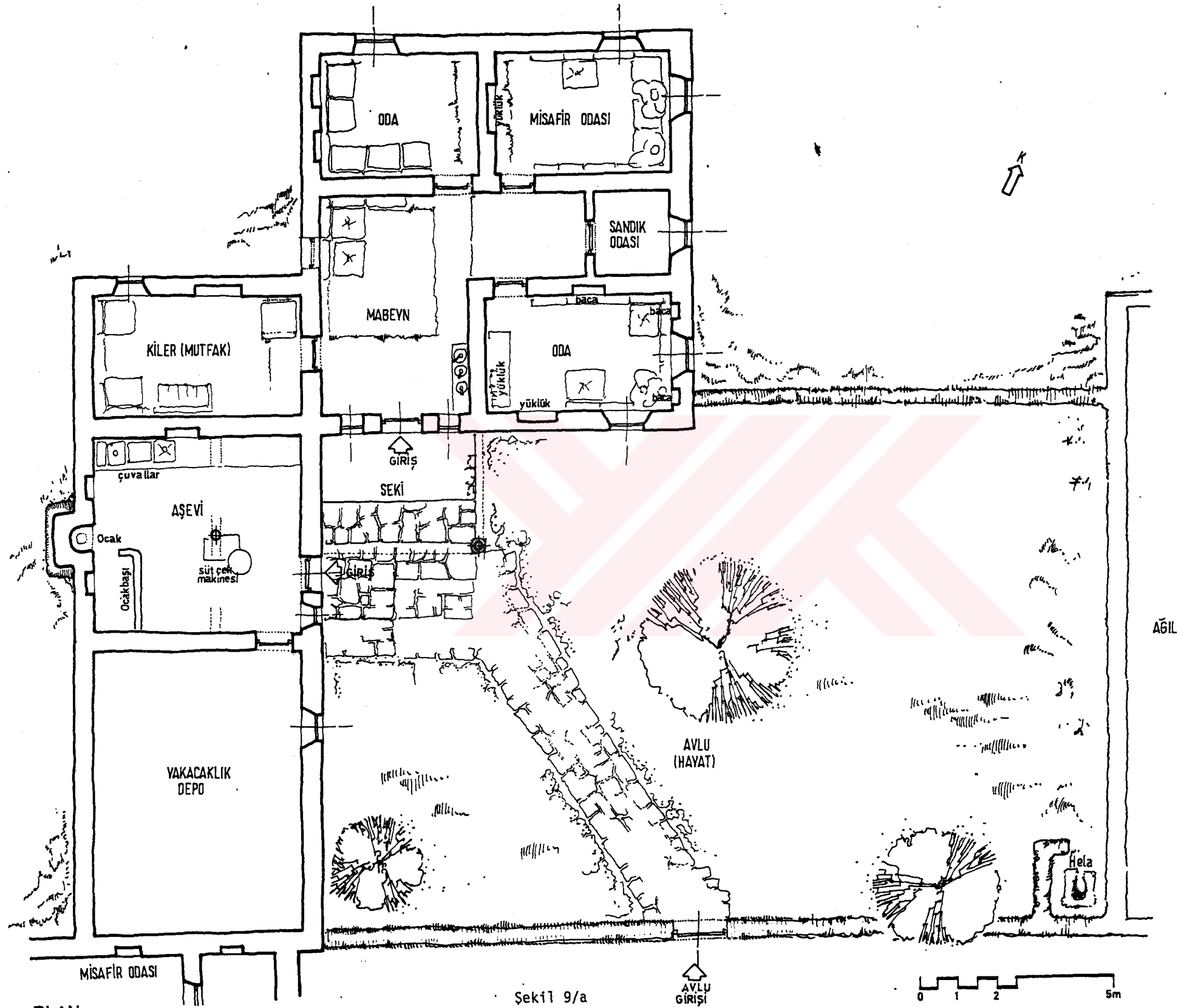
Seki alanından doğrudan girilen aşevinde, ocak, ocakbaşı, süt çekme gibi günlük işlemlerin görüldüğü mimari elemanlar bulunmaktadır. Burası evin kadınının kullandığı işlek durumundadır.

Konut, ilk örneklere benzer biçimde plan kuruluşuna sahiptir. Ancak, zamanla değişiklikler geçirmek suretiyle bugünkü şekline kavuşmuştur. Bu değişiklikleri konutun plan şemasında görüldüğü gibi, yapının üst örtüsünde ve pencere boşluklarından da anlaşılmaktadır. Plan kuruluşunda geniş olan mabeyn (orta mekan) sonradan bölünerek, bir oda ve küçük sandık odası elde edilmiştir. Konutun yol cephesine ise, bir oda eklenmiştir. Bütün bu değişimler sonucunda, yörede yoğun kullanılan mabeyn (orta mekan) mekanı, burada özelliğini az çok kaybetmiştir. Sadece odalar arası ilişkileri sağlayan geçiş mekanı durumuna dönüşmüştür. Mabeyn giriş kapısının her iki yanındaki iki küçük pencere ile aydınlatılmaktadır (Şekil 9/c).

Odalar ise, büyüklükleri ve buldukları yöne göre değerlendirilmektedir. Mabeynin bölünmesiyle elde edilen küçük (sandık odası) oda evin kıymetli eşyalarının (çeyiz, sandık vb.) saklandığı yer olarak kullanılmaktadır. Avluya bakan oda, evin sakinleri tarafından kullanılan günlük oda durumundadır. Kuzey-batı taraftaki her iki oda ise, daha çok yatma ve misafir ağırlama gibi zamanlarda, kişilik mekanı olarak kullanılmaktadır. Konutun yol cephesindeki oda ise, bugün (kış mutfağı) kiler olarak değerlendirildiği gözlenmiştir. Odalarda konumlarına göre (güney yönde iki, kuzey yönde bir olacak şekilde) pencere alanları açılmıştır. Yorgan, yastık vb. gibi günlük kullanılan eşyaların saklanması için, odaların duvarlarında nişler (oyuklar) açılmıştır. Bunların üzerleride kilim, cicim gibi örtü elemanları ile kapatılmıştır.

YAPI MALZEMESİ

Yapıda temel duvar taş malzeme ile örülerek + 1.00 kotuna kadar yükseltilmiş ve topra dolgu yapılarak zemin döşemesi elde edilmiştir. Beden duvarları, kerpîç, çamur harç ile örülerek yapılmıştır. Duvarlarda açılan kapı, pencere ve niş boşluklarının üzeri (balasar) ağaç dalları ile geçilmiştir. Konut içinde açıklıklar 3-3,5 uzunluğunda, 15 cm kesitinde ağaçlar (yuvarlamalar) ile geçilmiştir (Resim 17).

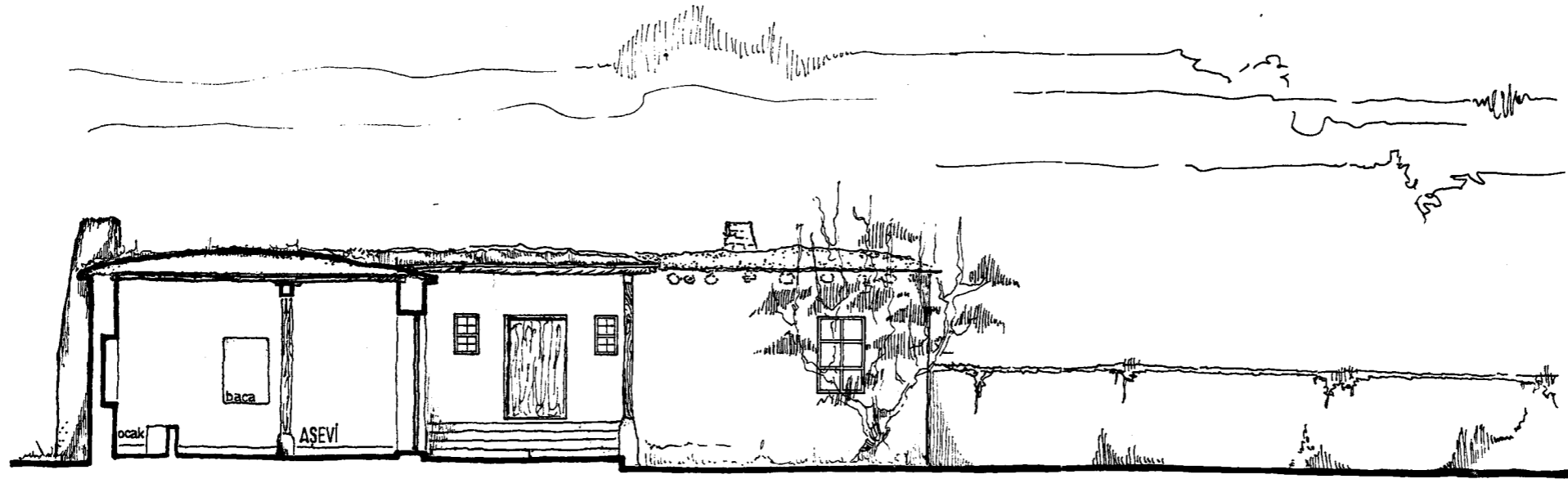

PLAN

Şekil 9/a

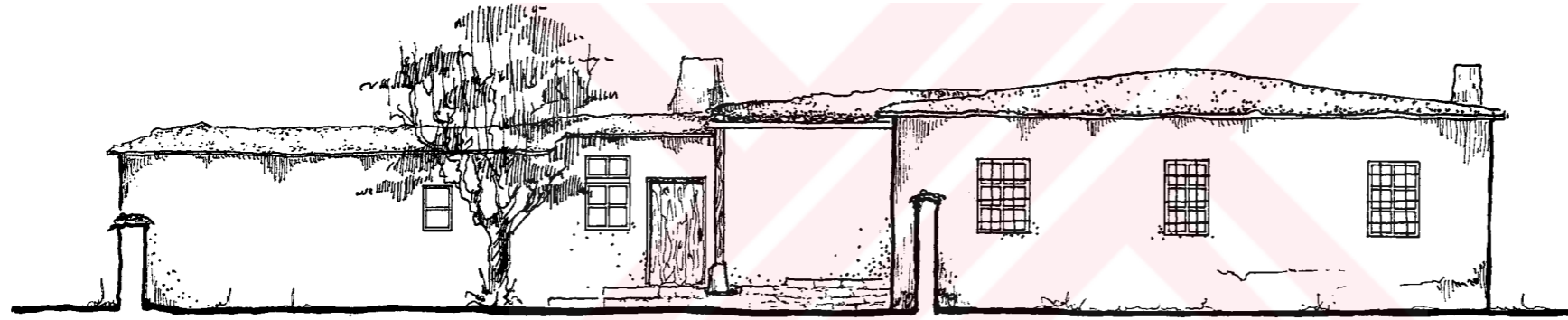
0 1 2 5m

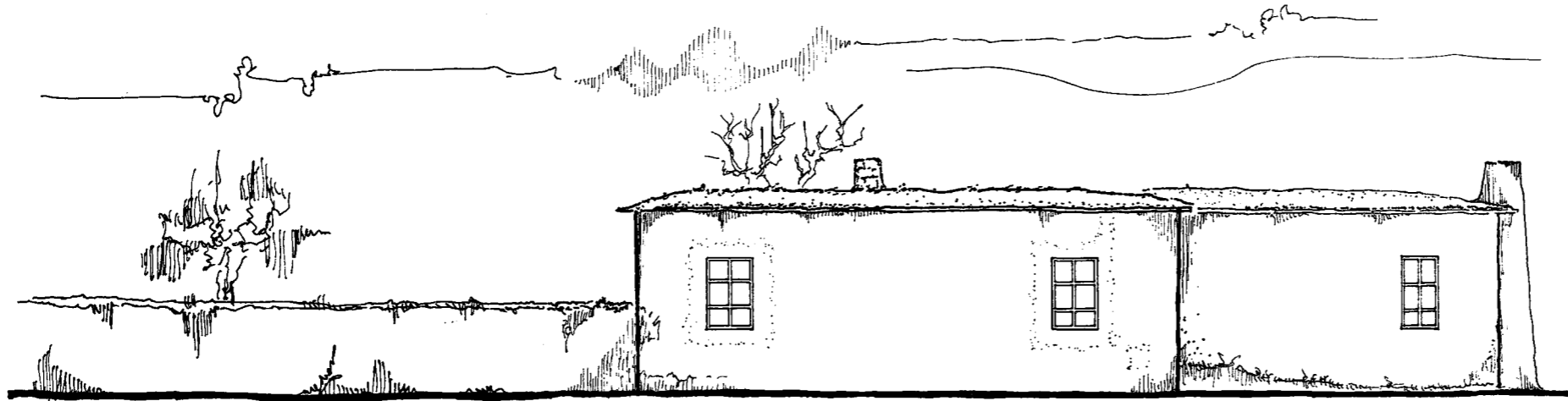
KESİT

Şekil 9/b

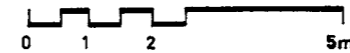
AVLU CEPHESİ

Şekil 9/c

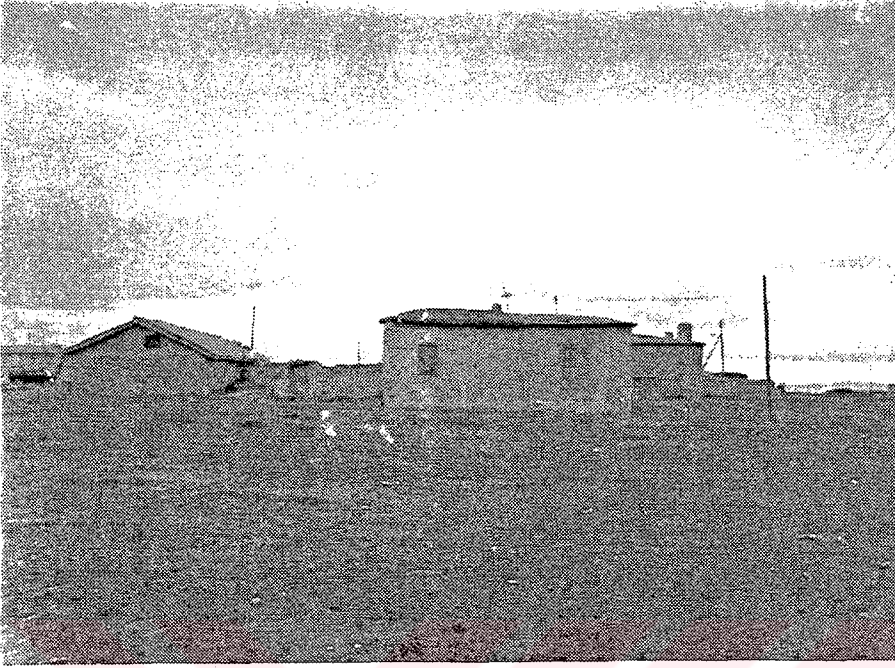
KUZEY CEPHESİ

Şekil 9/d

Konut dışında giriş mekanının (seki alanı) üst örtüsü, taşıyıcı duvarların karşı köşesindeki bir dikme üzerine uzatılan 25 cm kesitindeki iki kiriş yardımıyla geçilmiştir. Kirişler üzerine, iç mekanda olduğu gibi dar kenara dik olacak şekilde, ağaç dalları uzatılarak örtü oluşturulmuştur. Aynı şekilde, mutfak (aşevi) mekanında geniş alan (ihtiyaçtan kaynaklanan geniş mekan) elde etmek amacıyla, ortaya konan dikme ve bu dikme üzerine uzatılan 30 cm kesitinde ahşap kiriş yardımıyla üst örtü elde edilmiştir. Üstelik aşevi ve depo mekanı, konut içi odalarından daha yüksek tutulmuştur. Pencere boşlukları iç mekana doğru genişletilerek bol ışık elde edilmeye çalışılmıştır.

Dış ve iç duvarlar çamurla sıvanarak bitirilmiştir. İç mekanda duvar yüzeyleri beyaz toprakla cilalanmıştır. Zemin döşemesi topraktır. Duvar yüzeyleri beyaz toprakla cilalanmıştır. Zemin döşemesi topkak olan odaların halılarla kapatıldığı gözlenmiştir. Duvar kenarlarına yastıklar sıralanmıştır (Resim 17).

Resim 14- A. Doğan evinin konut ve ahırının kuzey taraftan görünüşü.

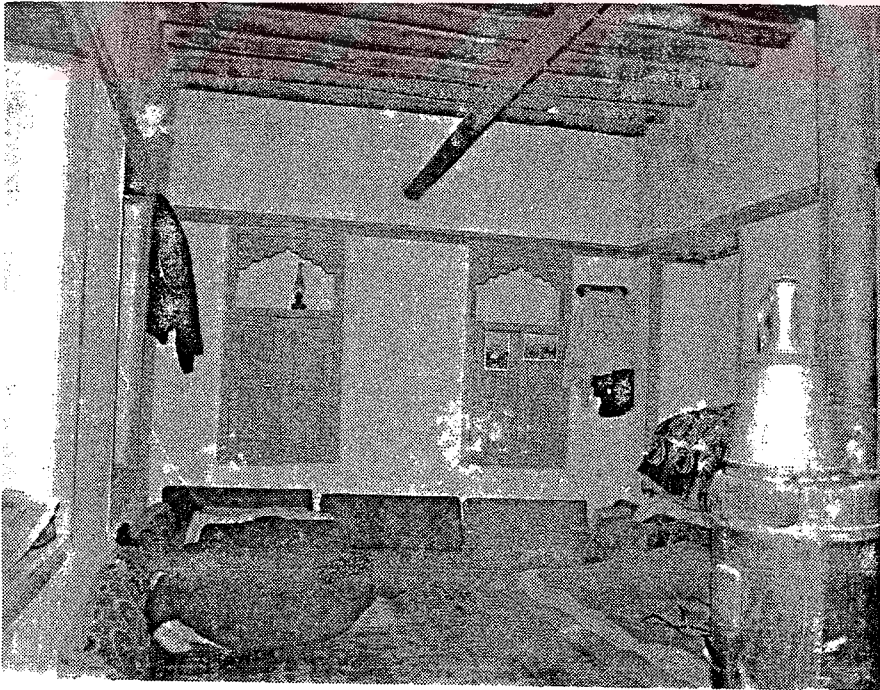

Resim 15- A. Doğan evinin doğu cephesi ve avluya açılan sokak kapısı.

Resim 16- A. Doğan evinin avluya açılan mutfak ve evin giriş kapısı.

Resim 17- A. Doğan evinin oturma odasının iç duvarları.

HACI ERDOĞAN'IN EVİ

KONUMU

Hacı Erdoğan'ın evi köyün kuzey-doğu tarafında yer almaktadır. Ev, ahır ve deponun yer aldığı geniş bir alanı kaplamaktadır. Çizilen planda da görüldüğü gibi, doğudan girilen ev, üç oda bir mabeyn ve aşevinden oluşan plan tipine sahiptir (Şekil 10). Yaklaşık olarak 1940 yıllarında yapılmıştır. Ev, kerpiç duvarla çevrili, avlu içinde bulunmaktadır. 1983 yılında yaptığımız incelemelerde, evin içindeki mutfak mekanının değiştirilerek 1988'de avlu içinde ayrı bir bina olarak yapıldığı gözlenmiştir (Şekil 10/a).

Hacı Erdoğan evinin doğusunda, alçak kerpiç duvarla çevrili avlu alanı bulunmaktadır. Avlu giriş kapısı yoktur. Avlu alanı çok basit olarak kerpiç duvarlar'a tariflenmiştir. Avlunun doğu duvarında açık hava fırını ve batı duvarının ucunda da tuvalet bulunmaktadır (Resim 20). Kuzey tarafında ise duvar yerine (tel örgü) çit çekilmiştir.

Ağıl ve depo mekanları avlunun dışında olup, konuta uzaktırlar. Bu yapıların konutun dışında ve sonradan ilave edilmiş olmasından dolayı detaylı olarak incelenmemiştir.

Toprak damlı, çamur sıvalı, karakteristik köy evi niteliklerini taşıyan bu ev, tek katlı bir yapıdır. Evin doğu yönündeki basamaklarla çıkarılan üstü örtülü seki mekanından, mabeyn'e girilmektedir. Mabeyn, odaların ve mutfahın açıldığı orta mekan (geçiş alanı) durumundadır. Kuzeyde misafir odası ve soğuk oda, güneyde günlük yaşama (yatma-oturma birlikte) ve mutfak mekanı bulunmaktadır. Odaları birbirine bağlayan orta mekan fazla gelişmemiştir. Ancak yaz aylarında oturma eylemine ve yüklük kayma işlevine cevap vermektedir. Mabeyn, giriş kapısının üzerindeki ve her iki yanındaki pencerelerle aydınlatılmaktadır. Kapının sağ tarafındaki köşe boşluğunda, el yıkamak ve abdest almak için yerel ifadeyle, leğen ve ibrik (1) ile üzerinde de elbise ve havluların asıldığı askılık bulunmaktadır.

Mabeyn'in kuzeyindeki ilk oda, yabancı konukların ağırlandığı ve gerektiğinde yatırıldığı (misafir odası) kişilik mekanıdır. Buradaki (ha-

---

(1) El, yüz ve ayakları yıkamak için kullanılan su kapları.

lılar, duvar yastıkları ve perdeler v.b. gibi) döşeme elemanları itinalı seçilmiştir. Kuzey -batı yöndeki ikinci oda (soğuk oda) daha çok yatma, gerektiği zaman oturma eylemine cevap vermektedir. Her iki odanın, mabeyn tarafındaki duvarında yıkanmak için gusülhane ve üzerinde yatak ve yorganların bulunduğu yöresel ifadeyle kayıldığı (gusulhane) yüklük bulunmaktadır. Yüklüklerin ağzı ahşap kapaklarla kapatılmıştır. Bu odalarda ayrıca üzeri perdelerle örtülü yüklükler (duvarlarda niş halinde) bulunmaktadır.

Girişin sol tarafındaki güney-doğuya bakan oda ise, oturma ve yaşama eylemlerine cevap vermektedir. Bulunduğu yer itibariyle sıcak olan güney cepheli oda, kış aylarında daha fazla kullanılmaktadır. Odanın iki duvarında bulunan nişleri (küçük eşyaların konduğu bacalar) perdeyle örtülmüştür. Dış duvarlarındaki iki küçük pencere, odanın köy alanına bakan geniş perspektifini sağlamaktadır. Ovanın sonsuzluğu ve köyün sessizliği bu küçük pencerelerin gerisinden seyredilmektedir (Resim 19).

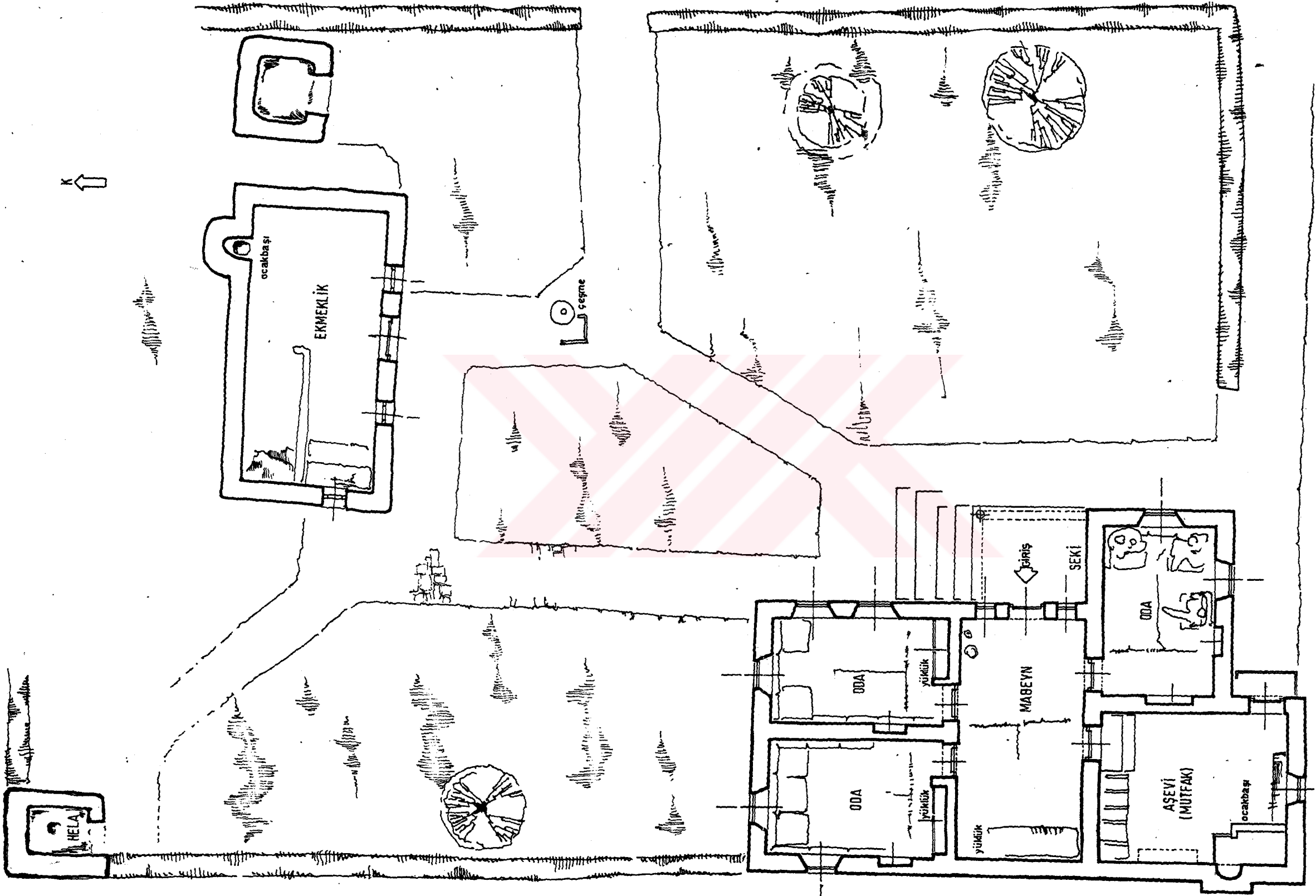
YAPI MALZEMESİ VE ÖZELLİKLERİ

Konutun taşıyıcı duvarları 60 cm kalınlığında kerpiç malzeme ve çamur harçla yapılmıştır. Duvarlar çamurla sıvanmıştır. İç mekan ve seki (yarı kapalı giriş mekanı) beyaz toprakla cilalanmıştır.

Toprak dam örtüsü, odaların kısa kenarı uzunluğundaki kirişlerin üzerinde hasır örtü, kamış saman dolgu ve çamur sıvadan oluşmaktadır. Dam örütünün dış duvarlar üzerinde 15 cm dışarıya taşırılmasıyla kamış çelenler (saçak) elde edilmiştir. Bu şekilde dam üzerindeki kar ve yağmur sularının kerpiç beden duvarları üzerinde yapacağı tahribatlar önlenmiştir.

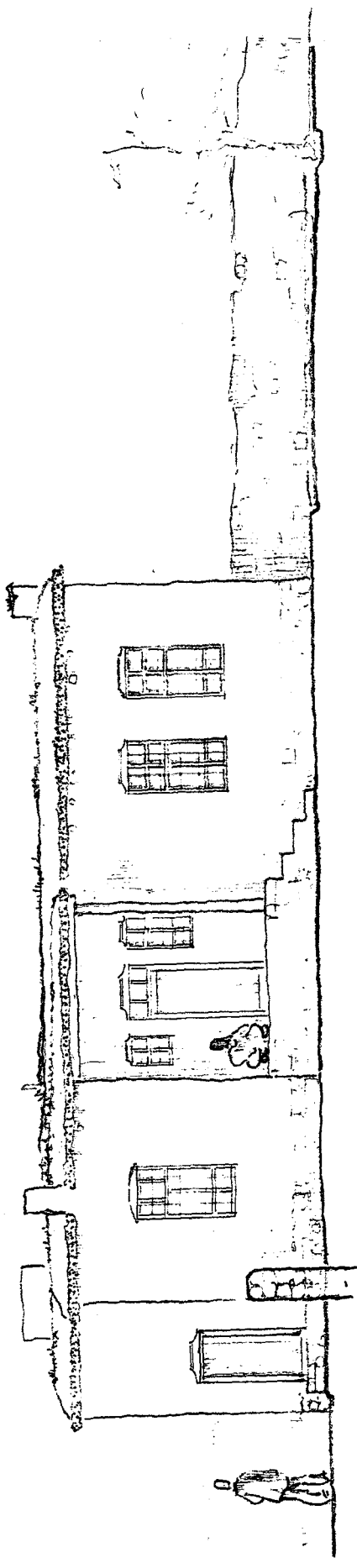
Konut iç mekanı ile dış alan arasında konfor ortamını sağlamak için (sıcak-soğuk, tozdan korumak için) pencereler küçük tutulmuştur. Pencerelerin yan yüzeyleri içeriye doğru genişletilerek, içeride ışık yüzeyi artırılmaya çalışılmıştır.

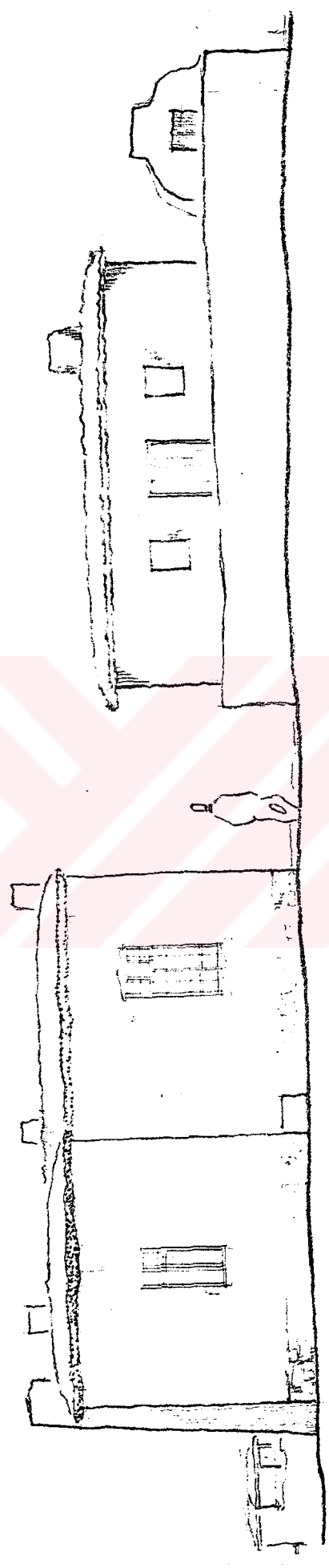
Şekil 10/a

PLAN

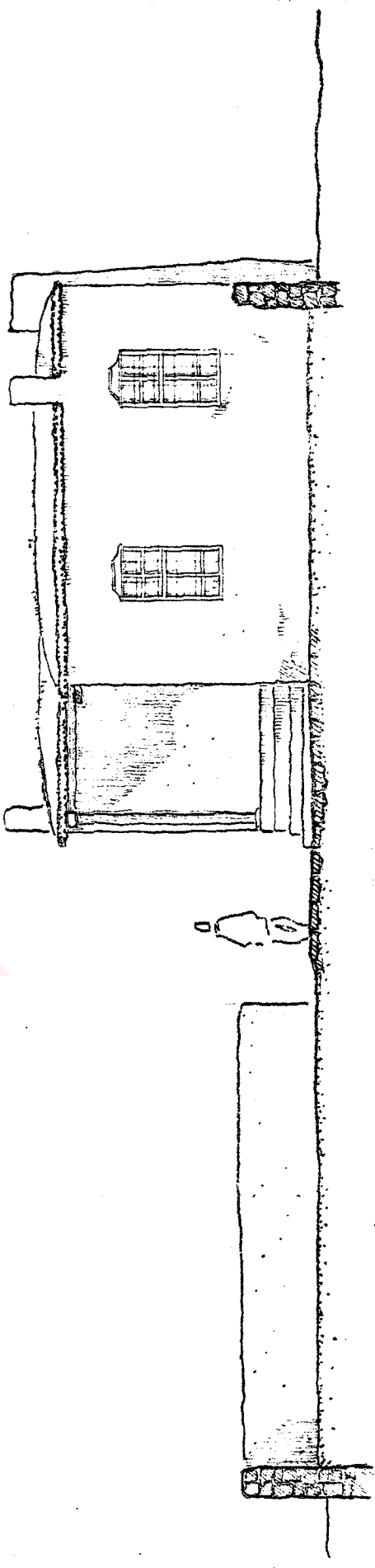
GİRİŞ CEPHESİ

Şekil 10/b

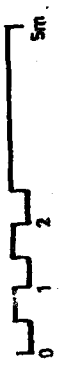
GÜNEY CEPHESİ

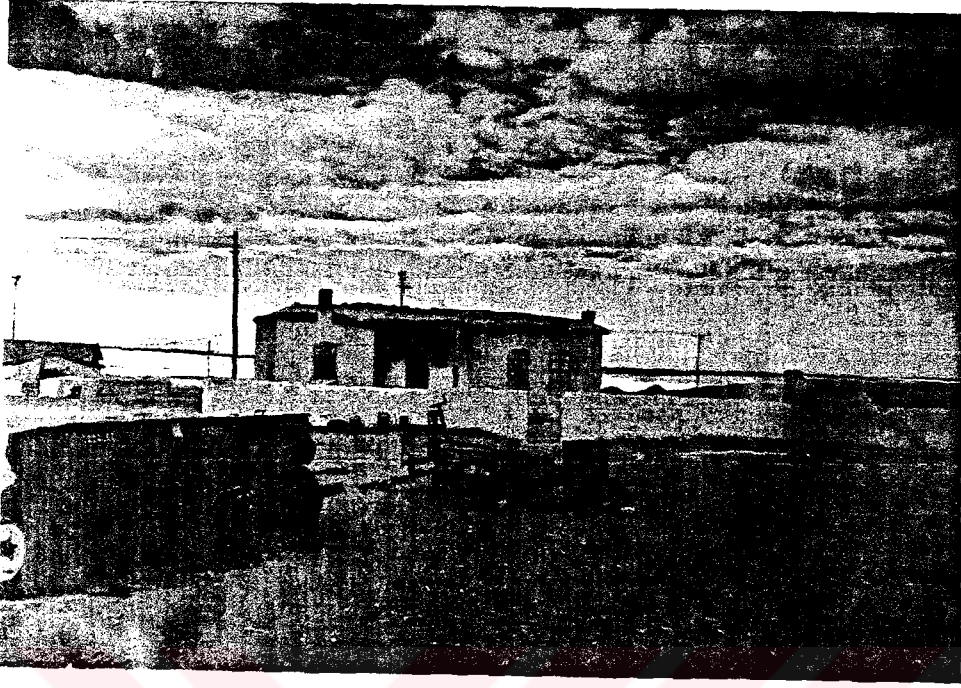
Şekil 10/c

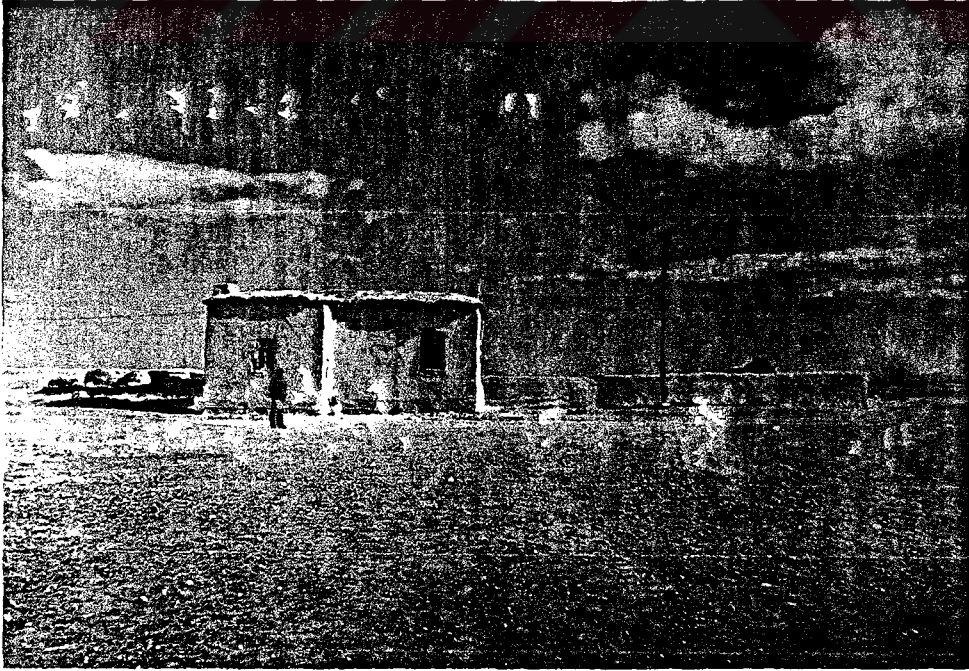
KUZEY CEPHESİ

Şekil 10/d

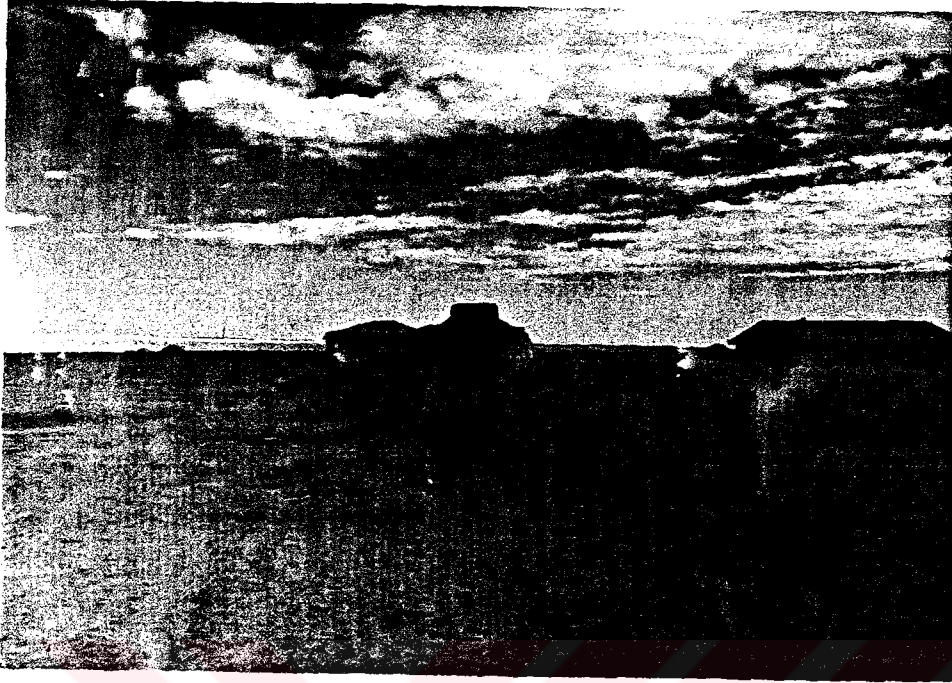

Resim 18- Hacı Erdoğan evinin doğu tarafındaki avluya bakan pencerelerin ve giriş kapısının görünüşü.

Resim 19- Hacı Erdoğan evinin batı taraftan görünüşü.

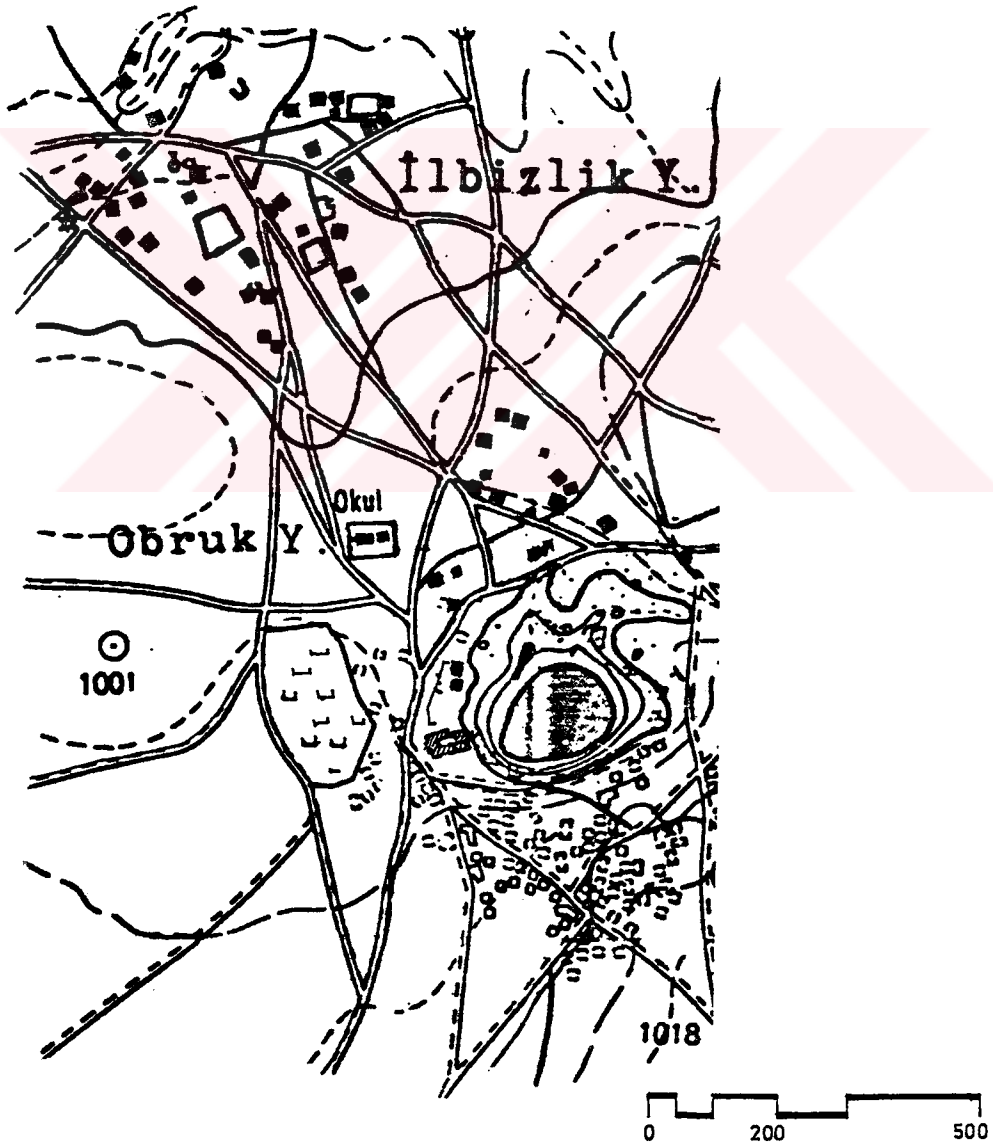
Resim 20- Hacı Erdoğan evinin avlusundaki fırovu.

Resim 21- Hacı Erdoğan evinin oturma odasının kullanım şekli ve pencerelerin görünüşü.

İBLİZLİK KÖYÜ-OBruk-KONYA

Konya İli, Obruk (Kızören) nahiyesine bağlı ilbizlik Köyü, Konya-Aksaray yolundan 70 km'si asfalt ve 4 km'si stabilize yol olmak üzere 114 km'lik yolla ulaşılmaktadır. Yönetim olarak Obruk nahiyesine bağlı olan köy 45 hanelik küçük bir yerleşmedir. Köy, tarihi Obruk Köyü'nün hemen yakınında (kuzeyinde) ve onun devamı şeklinde kurulmuş bir ova yerleşmesidir. Köyde camii, ilkokul ve köy odası gibi küçük ölçekli sosyal donatılar bulunmaktadır. Köy içerisinden Kızören ve ona bağlı diğer yerleşmeler arasını bağlayan stabilize bir yol geçmektedir. Köy yerleşme alanı bu yolun doğu tarafında yoğunlaşmaktadır (Şekil 11). Köyde elektrik, su ve PTT gibi alt yapı tesisleri bulunmaktadır.

Şekil 11- Eski Obruk Köyü ile ilbizlik yaylasının yerleşimi ve Obruk gölü

KEMAL ÖZTÜRK'ÜN EVİ

KONUMU

Yerleşmenin doğusunda, ana yoldan 500 m kadar uzaklıkta yer alan Kemal Öztürk'ün evi, birbirine geçen avlular içerisinde konut ve müstemilatı ile birlikte, yapılar topluluğunu meydana getirmektedir. Konut, işletmenin batı tarafında, köy meydanına cephesi olan ve avlu içerisinde yan mekanları bulunan geniş bir mimari konuma sahiptir. İşletmenin kuzeyinde çekme suyla çalışan geleneksel bir kuyu bulunmaktadır. Geniş bir alanı kaplayan işletmede geçen zaman içerisinde ihtiyaç doğrultusunda yeni mekanlar (çardak vb.) ilave edilmiştir. İşletme 1940 yılında yapılmıştır.

MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Konutun doğusunda kerpiç duvarlı, küçük bir iç avlu, güneyinde de alçak taş duvarlı geniş bir harım bulunmaktadır. Avlunun güneyinde ise ahır, ağıl ve samanlıkların ilişkisini sağlayan ve koyunların barındırıldığı, yem verildiği avlu bulunmaktadır.

Köy içi yoldan, ilk önce konutun önündeki esas avluya, dış kapıdan girilmektedir. Avlu içerisinden konuta, aşevine ve depoya ulaşılmaktadır. Avludan, diğer harım ve ahır avlusuna geçmek için kapılar açılmıştır. Avlu, konut ile müstemilatları arasında ilişkileri sağlayan merkezi bir mekan durumundadır. Buradan taş basamaklarla konut giriş mekanına ve daha sonrada konutun esas bölümlerine geçilmektedir. Şekilde görüldüğü gibi üç oda, aşevi ve bir mabeyn'den oluşan plan tipindeki konut kerpiç malzemeden yapılmıştır (Şekil 12/a).

Konut içinde odaların kullanımı mevsimlere göre biraz değişiklik göstermektedir. Genellikle avlu iç cephesine bakan ve büyük olanı kışlık oda olarak veya misafir odası olarak kullanılmaktadır. Küçük oda ise, kiler yatak ve yorgonların depolanmasında yararlanılmaktadır. Esasında orta mekanın, sonradan ikiye bölünmesiyle elde edilen bu mekan, fazla bir özellik taşımamaktadır. Mutfak ise, ancak kış aylarında ve kahvaltı hazırlama durumunda değerlendirilmektedir.

Kullanıcıların belirttiğine göre; önceleri yoğun kullanılan konut içindeki mutfak mekanının daha sonradan avlu içerisinde ayrı yapı olarak ikinci bir mutfak mekanının yapılmasından sonra, fazla kullanılmadığı göz-

lenmiştir. Bu durum, geçen süre içerisinde konutta bazı değişimlerin olduğunu göstermektedir. Ancak bu değişimler, ilave yapılar şeklinde olduğu için, konutta yöresel özellikler bozulmamıştır (Resim 24).

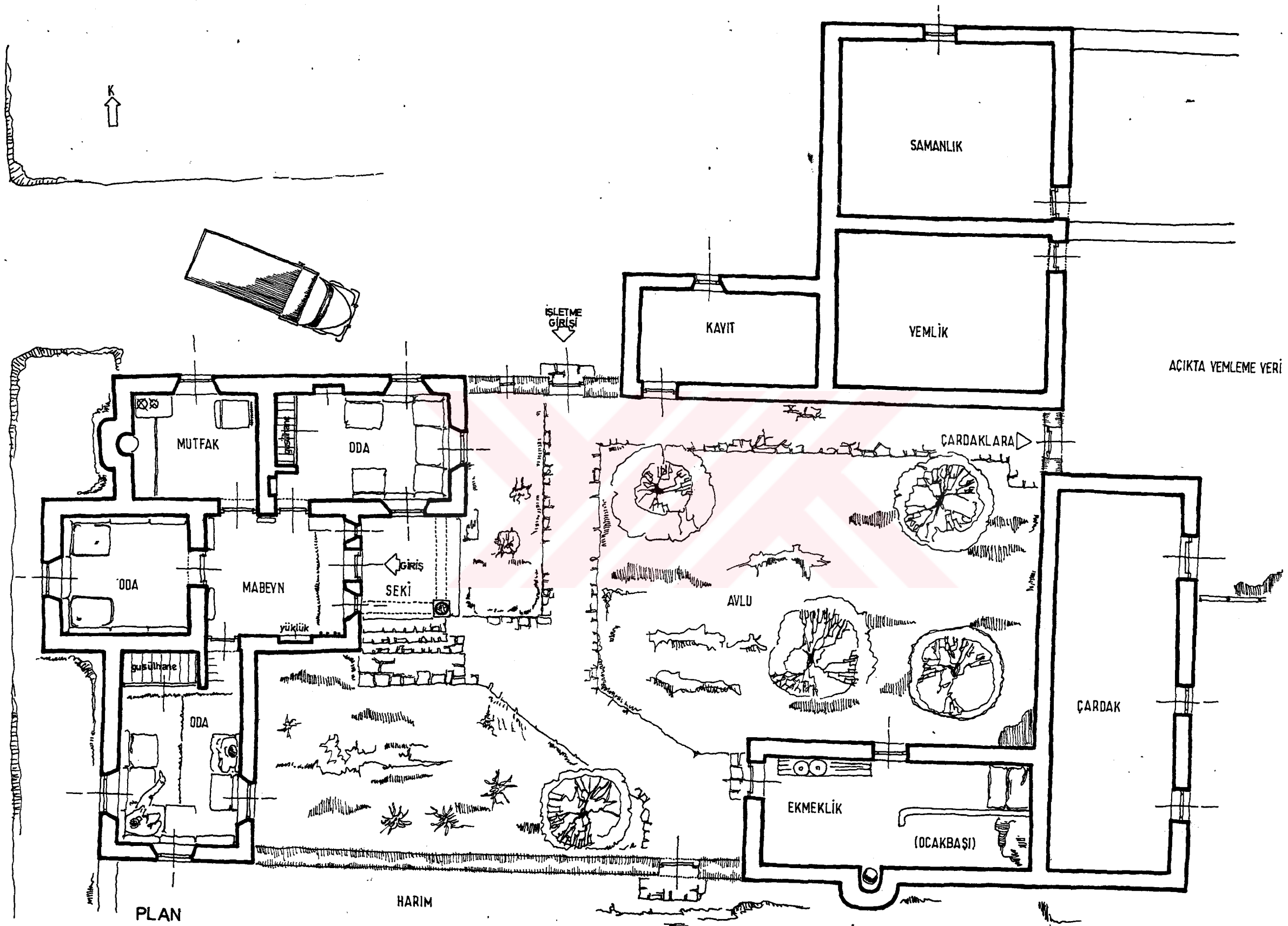
Odalarda, yatak ve yorganların bulunduğu dolaplar ve nişler giriş kapısına yakın yapılmıştır. Bu odalarda oturma yerlerine uygun pencereler açılmıştır. Pencereler, avluya ve köy meydanına bakacak biçimde geniş bir görüş alanına sahiptir. Bu ise, iç mekan ile dış alan arasında geniş perspektif ve bütünlük sağlamaktadır. Ayrıca iç mekanda ışık yüzeyi artırılmıştır. Dış mekanlarda pencereler ve nişler perdeyle örtülmüştür. Bunların dışında boş kalan duvar alanları (köşe birleşimleri) halı yada kilimle kapatılmaya çalışılmıştır. Tavanlarda, yörenin bitkisiyle (yüzerlik) süslemeler yapılmıştır (Resim 27).

Mutfak (aşevi) konut içerisinde kuzey-batı köşede bulunmaktadır. Diğer örneklerde olduğu gibi, esas amaç bu mekanın yaz, kış bütün yıl boyunca soğuk olmasını sağlamaktır. İçerisindeki ocak ise, gerektiği durumlarda pişirme işleminde kullanılmaktadır. Mutfak içerisinde eşyaların ve çuvalların saklandığı nişler yapılmıştır. Mutfak ile dış alan arasında doğrudan ilişki kurulmamıştır. Mutfak dahil bütün mekanların, dış alanla ilişkisi mabeyn'den sağlanmıştır.

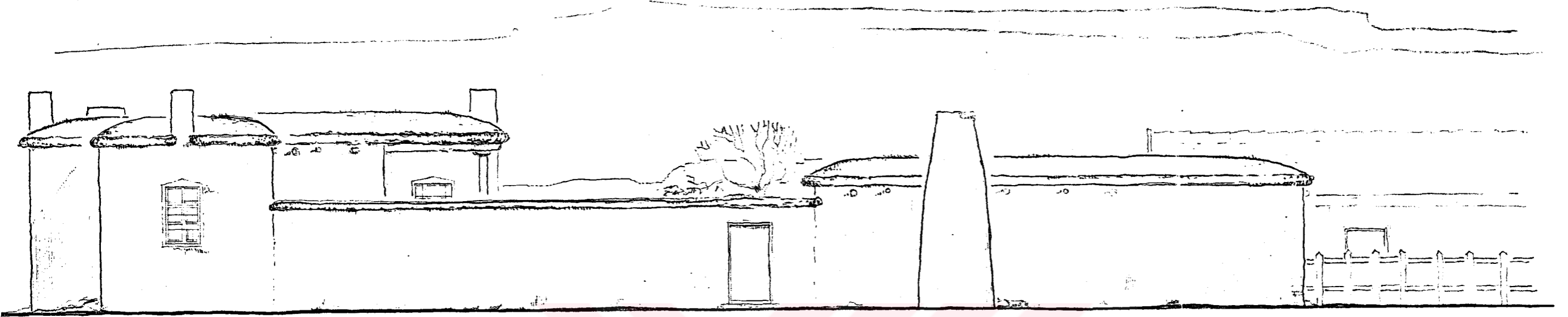
Dış alanda kalın duvarları ve küçük pencereleriyle yöresel karakterli, içine kapanık olan konutun, avlu cephesi avluyla bütünleşmiş biçimde şekillenmiştir (Şekil 12/f). Bu durum, yörenin iklim yapısından ve köylünün yaşama biçiminden kaynaklanmaktadır.

YAPI MALZEMESİ VE ÖZELLİKLERİ

Yapıda taş ve kerpiç malzeme birlikte kullanılmıştır. Avlu duvarlarının tamamı ve konutun temel duvarları zemin döşemesi yüksekliğine kadar, taş malzemenin çamur harçla örülmesiyle yapılmıştır. Konut ve diğer servis mekanlarının taşıyıcı duvarları tümüyle kerpiç yığma olarak yapılmıştır. Açıklıklar ahşap kirişlerle geçilmiş olup, üzerleri hasırla örtülerek saman dolgu malzemesi ile dam oluşturulmuştur. Dam örtünün kenarlarına kamışla çelenk yapılmıştır. Dam üzeri bol saman katkılı çamurla sıvanmıştır. Duvarların tamamı iç ve dış yüzeyleri de aynı çamurla sıvanmıştır. Konutun avluya bakan dış cephesi ve iç mekanlar beyaz toprak (yakın çevrede kazılarak elde edilen kil) ile cilalanmıştır. Konutun bütün mekanlarının zemi-

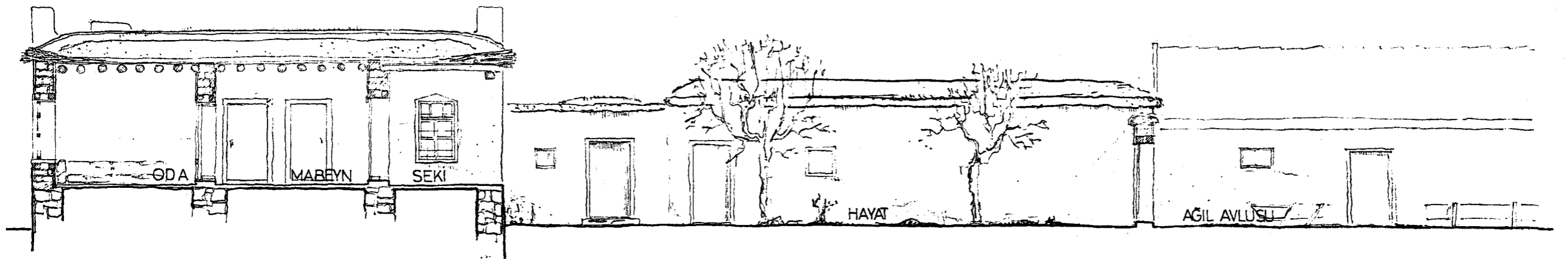

Sekil 12/a

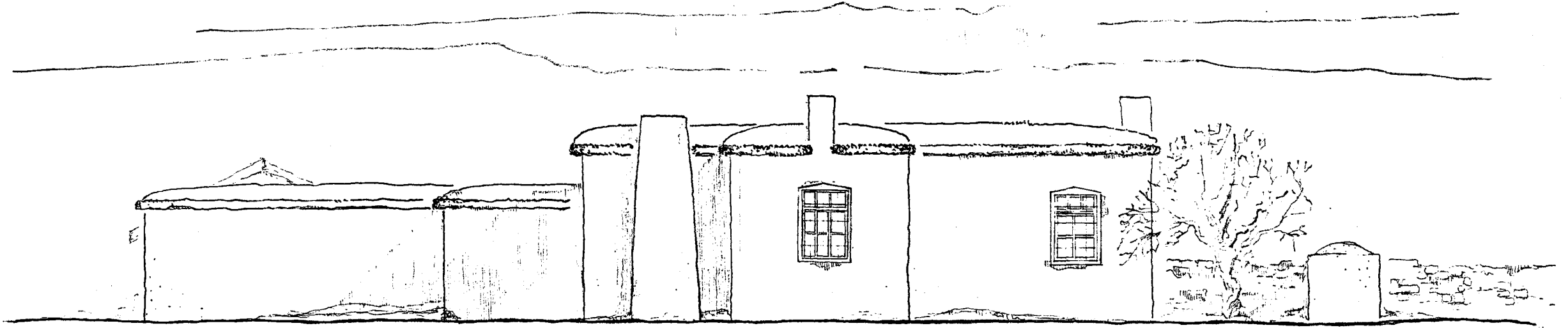
GÜNEY CEPHESİ

Şekil 12/c

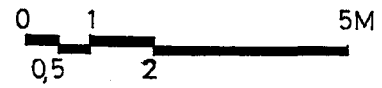
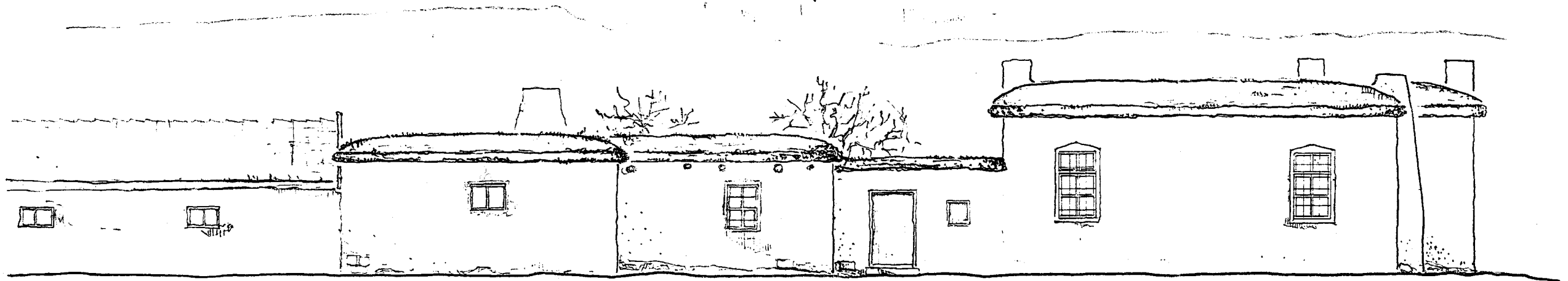
0 1 5M
0,5 2
KESİT

Şekil 12/b

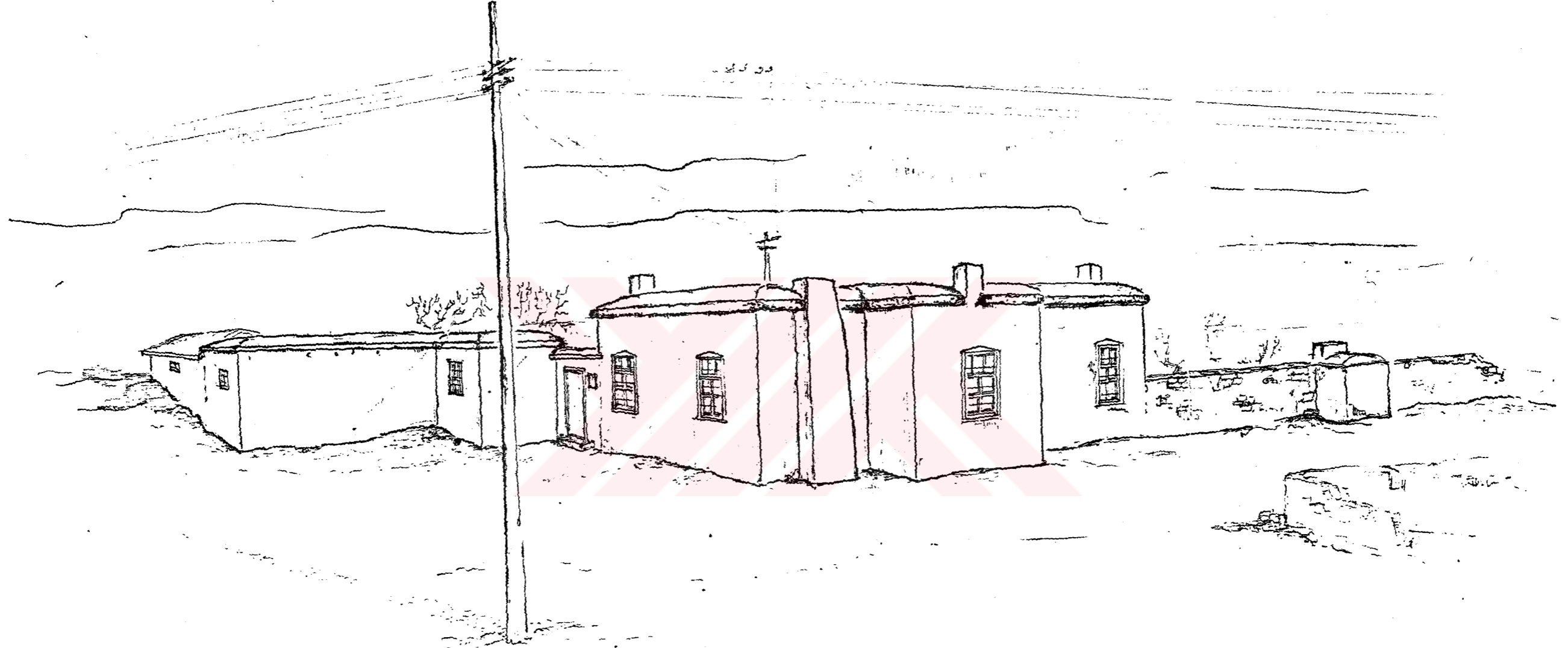
BATI CEPHESİ

Şekil 12/d

KUZEY CEPHESİ

Şekil 12/e

DIŞ ALAN

PERSPEKTIV

Y. S.
Yükseköğretim Kurulu
Bakımantasyon Merkezi

ni toprak dolgu üzeri çamur sıva ile kaplanmıştır. Yaşama mekanları hasır üzerine halı serilmek suretiyle döşenmiştir. Duvar kenarları yastıklarla çevrilmiştir (Resim 26).

Konut dışındaki servis mekanlarının pencereleri çoğunlukla küçük ve az sayıda tutulmuştur. Konutta pencere boşluklarının yeri, iç mekanla dış alan arasında bütünlük sağlayacak biçimde seçilmiştir. Pencere büyüklükleri, yöresel iklimin etkisinden dolayı küçük tutulmuştur. Pencere alanları dış yüzeyde dar, içte geniş yapılarak iç mekanda bol ışık sağlanmıştır. Pencereler dış yüzeylerde demir parmaklıklar ve tel örgü yardımıyla korunmuştur.

Resim 22- K. Öztürk evi, ova karakterinde geleneksel ve tarımsal düzen konut tipinin çevre koşullarına uygunluğu.

Resim 23- K. Öztürk evinin batı taraftan görünüşü.

Resim 24- K. Öztürk evinin avlusundan görünüşü.

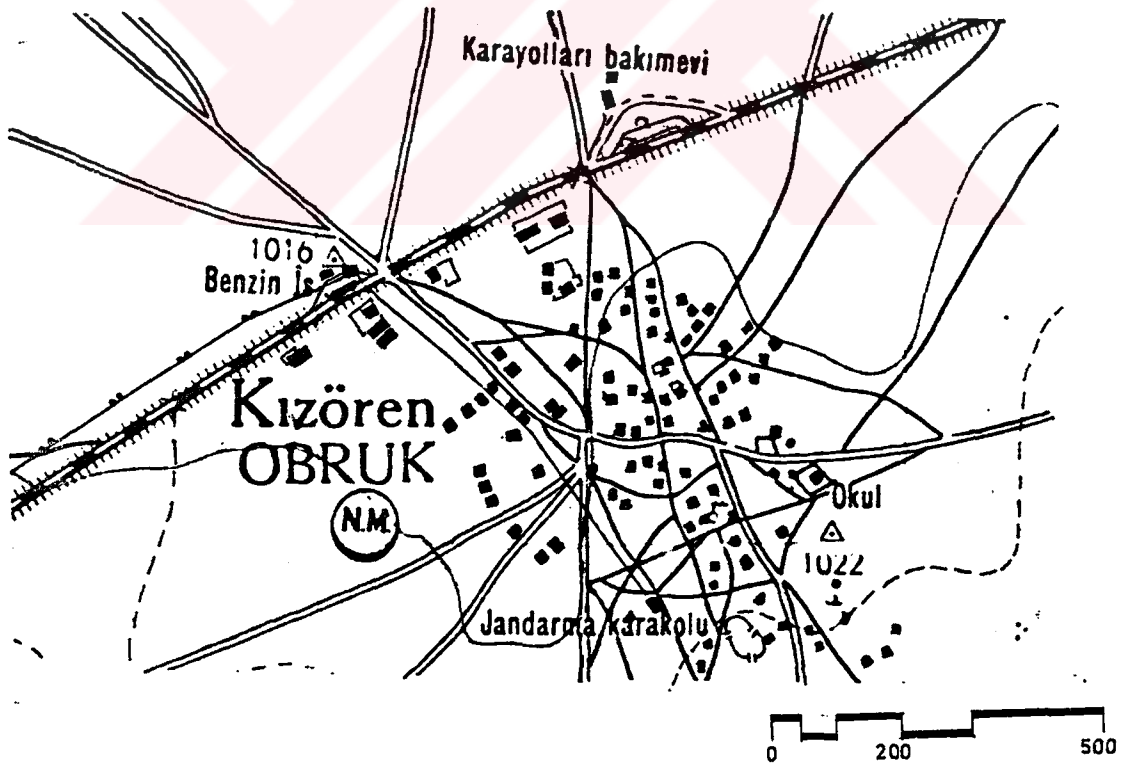
Resim 25- K. Öztürk evinin "mabeyn"i ve giriş kapısından detay.

Resim 26- K. Öztürk evi oturma odasının kullanım biçimi ve iç duvarları.

KIZÖREN KÖYÜ - KONYA

Konya ili, Kaçatay ilçesi, Obruk bucağına bağlı Kızören Köyü (Nahiye merkezi), Konya-Aksaray yolunun 70.km'sinde 60 haneli bir ova köyüdür. Köy 1936 tarihinde Obruk bucağının nehiye merkezi olmuştur. Köy içerisinde idari ve resmi kurumlara ait donatı (P.T.T. Jandarma karakolu, Sağlık ocağı, Karayolları Bakım İstasyonu, Köy-Kooperatifi) tesisleri bulunmaktadır. Ana yolun köy içinden geçmesi ve bazı tesislerin yapılması köy fiziki yerleşimi ve sosyal yapısında olumlu gelişmeler sağlamıştır. Ulaşımın kolay olması köy-şehir ilişkisini geliştirmektedir. Halkı yerli olan köy nüfusu yaz aylarında (hasat mevsiminde) şehirden gelenlerle birlikte 350 kişiyi bulmaktadır. Kış aylarında ise köyde oturanların sayısı 80 kişiye düşmektedir. Köyden şehire göç olmasına rağmen normal nüfus artışı köyde yeni iskan alanlarının açılmasına ve yeni konutların yapımına ihtiyaç duyulmaktadır (Şekil 13).

Şekil 13- Kızören Köyü yerleşim planı

VELİ KORMAZ'IN EVİ

KONUMU

Veli Korkmaz'ın işletmesi, köy yerleşiminin kuzey tarafında, Konya-Aksaray asfaltına yakın bir bölgede yer almaktadır. İşletme avlusunun batı tarafında konut ve kuzey tarafında diğer yan mekanlarla birlikte bir kompleks yapı topluluğunu meydana getirmektedir. Ahır, ağıl ve samanlık gibi yapılar grubu avlunun dışında, konutun kuzey tarafında bulunmaktadır. Böylece, konut ve yaşama bölümü, kokulu ve üretim yapılarından korunmaya çalışılmıştır. Ev, avlunun batısında, doğu yönde avluya açılan sekisi, kuzey ve batı yönlerinde dışa kapanmış (küçük percereleri ve sağır duvarları ile) kompakt bir biçimde konumlanmıştır. Yüksek avlu duvarları içinde yer alan konut 1945 yılında yapılmıştır. Taşıyıcı beden duvarları kerpiç olan yapı, yörenin karakteristik özelliklerini taşımaktadır (Resim 29).

MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Evin avlusuna güney ve batı yönündeki iki ayrı kapıdan ulaşılmaktadır. Avlunun batı tarafını konut, kuzey tarafını ise, wc, mutfak (aşevi), depo gibi mekanlar oluşturmaktadır (Resim 28). Konut ile dış alan arasında ilişkileri sağlayan avlu yaz aylarında yaşanan, esas mekan durumdadır. Avlu içinde fırın ve çeşme bulunmaktadır (Şekil 14/a,b,c).

Konutun avluya bakan ahşap direkli +0,50 kotundaki seki alanı, orta mekan (mabeyn) ile avlu arasındaki ilişkileri birleştirici biçimde konumlanmıştır (Resim 32).

Konut odalar arasında, bir mabeyn ve ona açılan üç odadan ibaret plan kuruluşuna sahip bulunmaktadır. Avludan taş basamaklarla çıkılan seki mekanının batı duvarındaki ahşap pervazlı tek kanatlı kapıdan mabeyn'e (orta mekana) girilmektedir. Mabeyn 3,5 m genişliğinde odaları birbirine bağlayan ve yaz aylarında oturma eylemine cevap veren mekan biçimindedir. Konut giriş kapısının her iki yanında bulunan küçük pencereler ve batı tarafındaki pencere ile bu mekanın aydınlanması sağlanmıştır.

Planda görülen mabeyn'in güney ve kuzey-doğusundaki odalar ise yatma oturma eylemlerine ayrılmıştır. Bu odalardan, güney oda kış aylarında yaşama mekanı olarak değerlendirilmektedir. Avlu ve dış alana (köy içine)

bakan birer penceresi ile geniş bir görüş alanına sahiptir. Kuzey-doğudaki oda, misafir odası olarak döşenmiş olup, kişilik mekanı durumundadır. Kuzey-batıdaki oda ise, daha çok kış mutfağı şeklinde değerlendirilmektedir.

Aşevi ile konut arasında ilişkinin uzak olması, bu tür mekanın konut içinde ayrılmasına neden olmuştur. Küçük servislere cevap veren ve hazır gıdaların bulunduğu soğuk mutfak şeklinde kullanılmaktadır.

Odalarda dışarıya açılan pencerelerin toprak döşemeden 0,40 m yükseklikte olması, geleneksel oturma biçimine ve köy alanının rahatlıkla görünebilmesine imkan sağlamaktadır. Bununla birlikte, pencerelerin dış yüzeyde dar, küçük ölçüde tutulması, iç mekanda genişlemesi, güneş ışınlarının uygun zamanda gerekli miktarda, oda içine girmesine imkan sağlamaktadır. Böylelikle iç mekanda konfor ortamı ideal olacak biçimde gerçekleştirilmiştir.

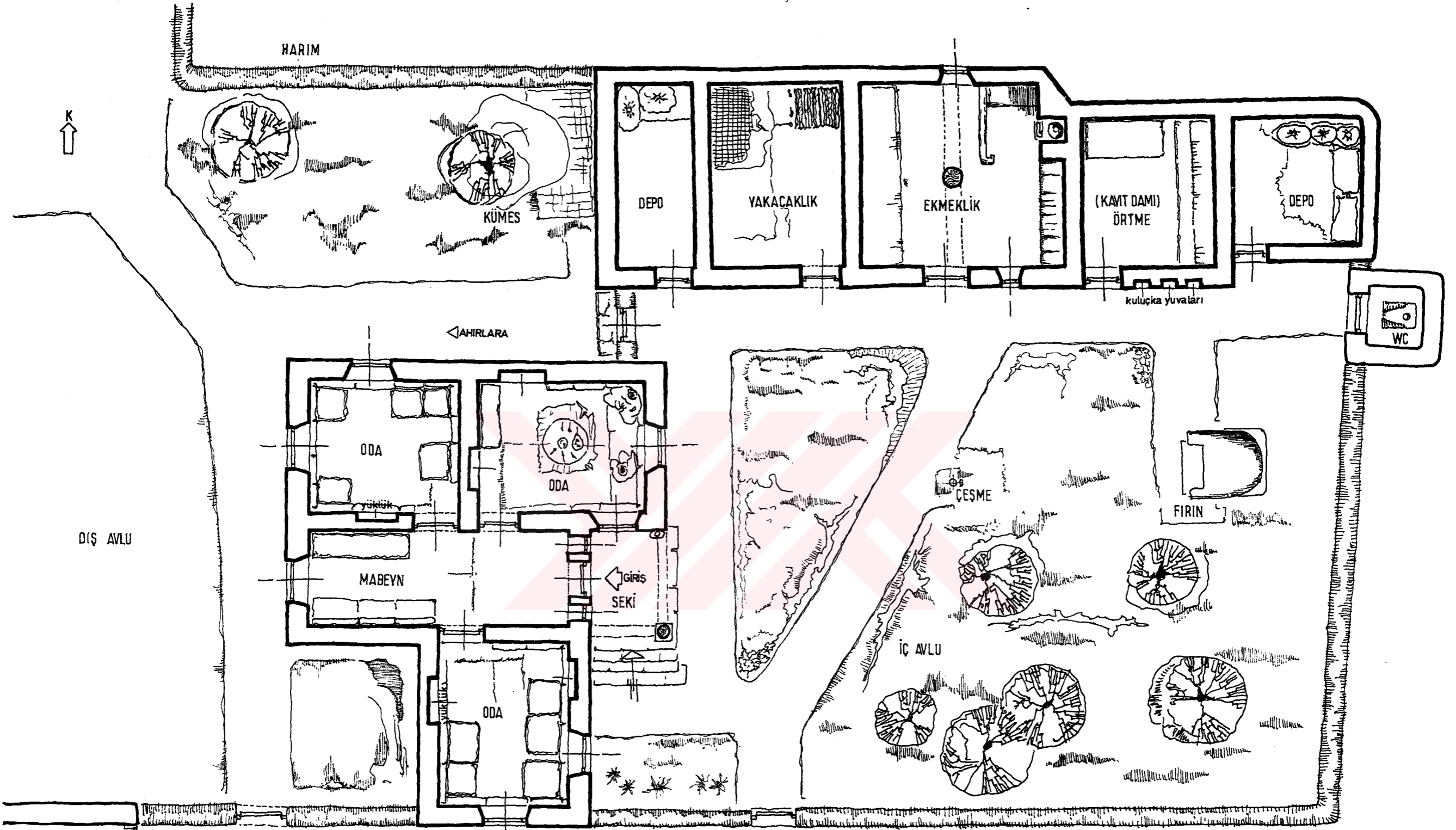
Ayrıca, 60 cm kalınlığında kerpiç duvar, taşıyıcı özelliğinin yanında iklimin gereği aşırı sıcak ve soğuğa karşı yalıtım görevini üstlenmiştir.

Odaların içinde gerekli görüldüğü ölçülerde, yatak ve yorganların konması için, yüklük nişleri ile eşyaların konması içinde bacalar (oyuklar) yapılmıştır. Bu nişlerin yüzleri perdeyle örtülmüş olup, yerler hasır üstü halılarla döşenmiştir. Duvarlar, beyaz toprak badanası ile cilalanarak, oturan insanın üzerine bulaşmasını önlemek için halılarla kaplanmıştır. Odalar duvar yastıkları ve oturma minderleri ile donatılmıştır (Resim 35).

YAPI MALZEMESİ VE ÖZELLİKLERİ

Konut ve işletme yapıları kerpiçten yapılmıştır. Fırın, avlu ve harım duvarları taştan yapılmıştır. Konutun taşıyıcı beden duvarları 60 cm kalınlığında kerpiçten yapılmıştır. Duvarların iç ve dış yüzeyleri çamurla sıvanmıştır. Yörenin geleneği olan cilalama işlemi, burada da konut içinde bütün duvar yüzeyleri, konut dışında da seki mekanı ile avlu cephesi saçak (çelen) seviyesine kadar yapılmıştır (Resim 32).

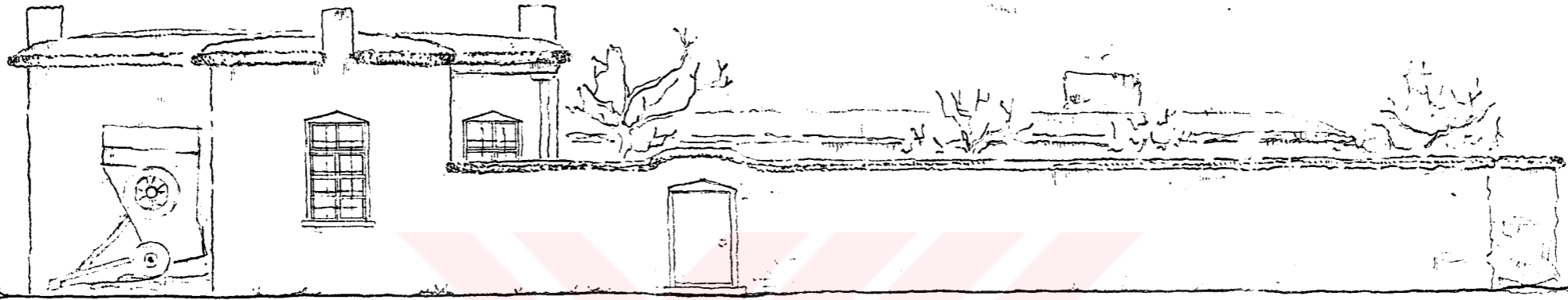
İç mekanda açıklıklar 3,5-4 m uzunluğunda ve 10.12 cm ketinde kavak ağaçlarıyla geçilmiştir. Dış mekanda, seki alanının örtüsü doğu ve kuzey

PLAN

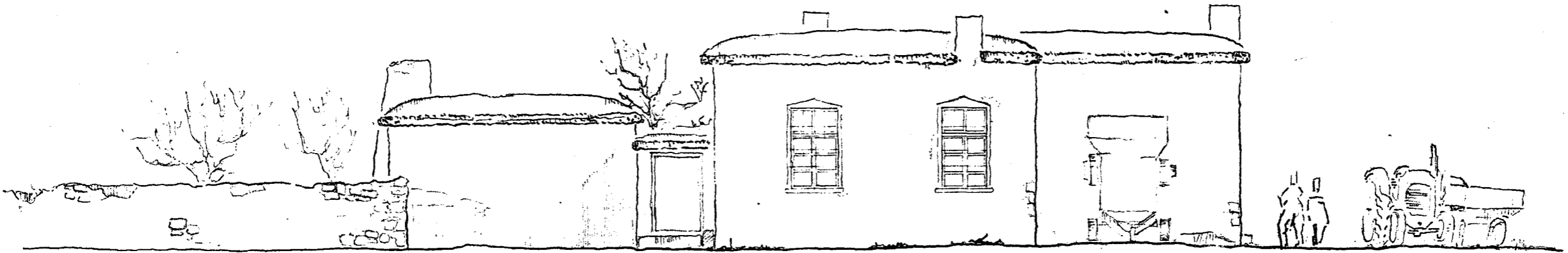
Şekil 14/a

0 1 2 5m.

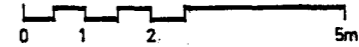
GÜNEY CEPHESİ

Şekil 14/b

BATI CEPHESİ

Şekil 14/c

İÇ ALAN (AVLU)

Şekil 14/d

PERSPEKTİV

yönde uzanan iki ayrı kirişin birleştiği köşe noktada 20 cm ketinde bir taşıyıcı dikme dikilmiştir. Dikmenin zemine oturan ucuna taş kaide konmuştur.

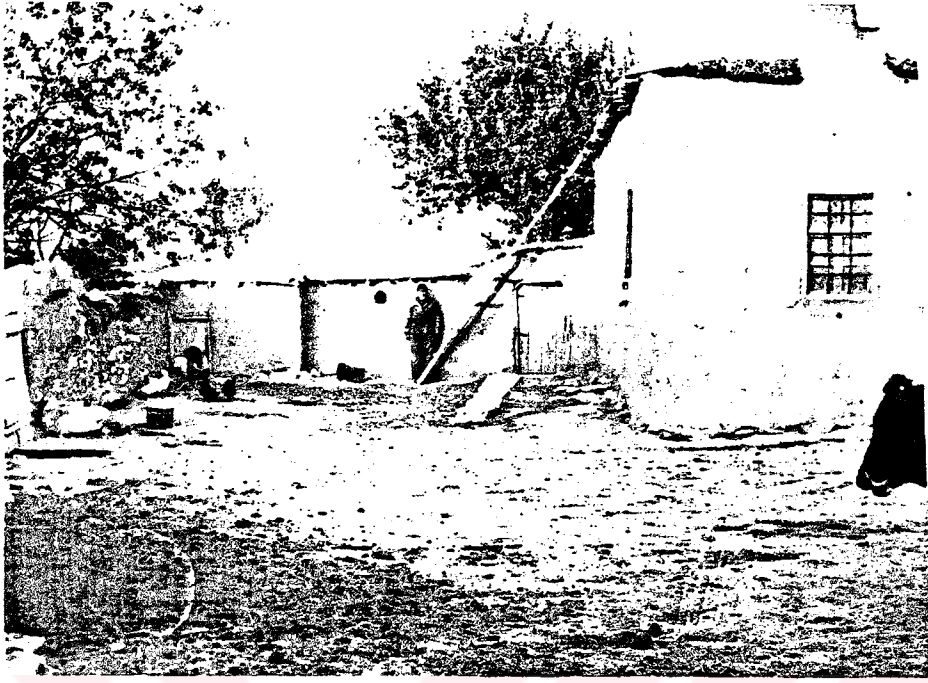
Konutun dışındaki müstemilat yapılarında açıklıklar ağaç boylarına göre yapılmıştır. Aşevinde ise, geniş mekan elde etmek amacıyla kuzey-güney yönde uzanan giriş ortada bir dikmeyle desteklenmiştir. Buda mutfakta hareket serbestliğini sağlamıştır (Resim 34).

Kirişler üzerine hasır örgü serilmiş, üzeri samanla doldurulmuş olup, çamurla sıvanarak eğim yapılmaya çalışılmıştır. Yağmur ve kar sularının kerpiç duvarlarda yapacağı tahribatı önlemek için dışta dam kenarlarında kamışla çelen yapılmaya çalışılmıştır.

Resim 29- V. Kormaz evinin yoldan görünüşü.

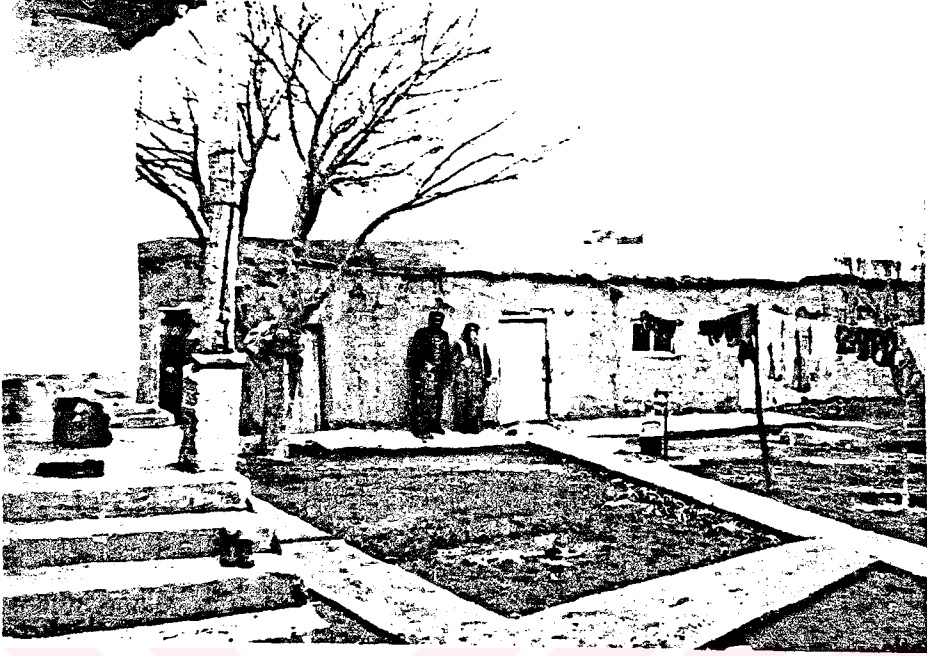

Resim 30- V. Korkmaz evinin batı taraftaki dış avludan görünüşü.

Resim 31- V. Korkmaz evinin avluya bakan "seki" si.

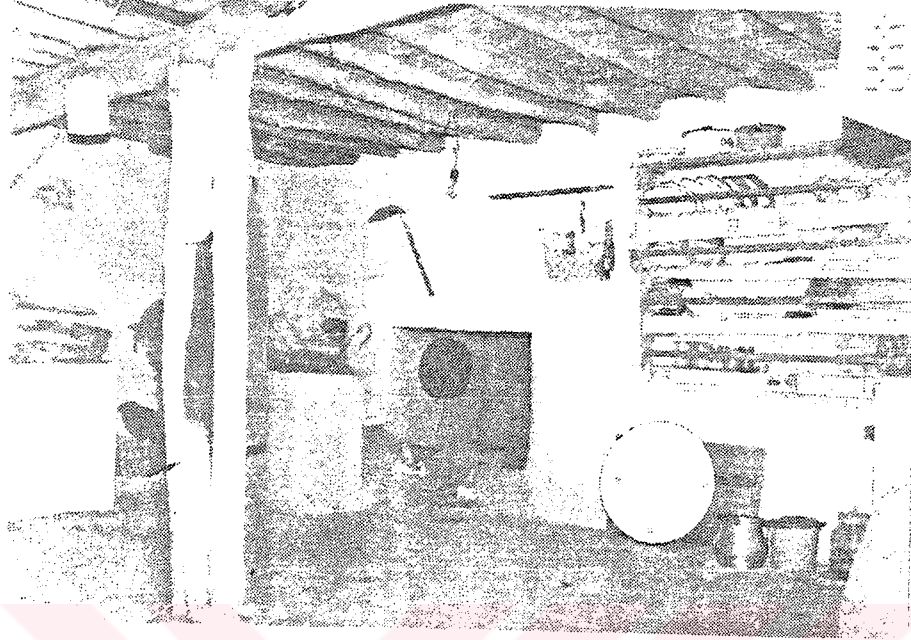

Resim 32- V. Korkmaz evinin avlu kısmı, merdiveni ve dikmenin döşeme oturuş detayı.

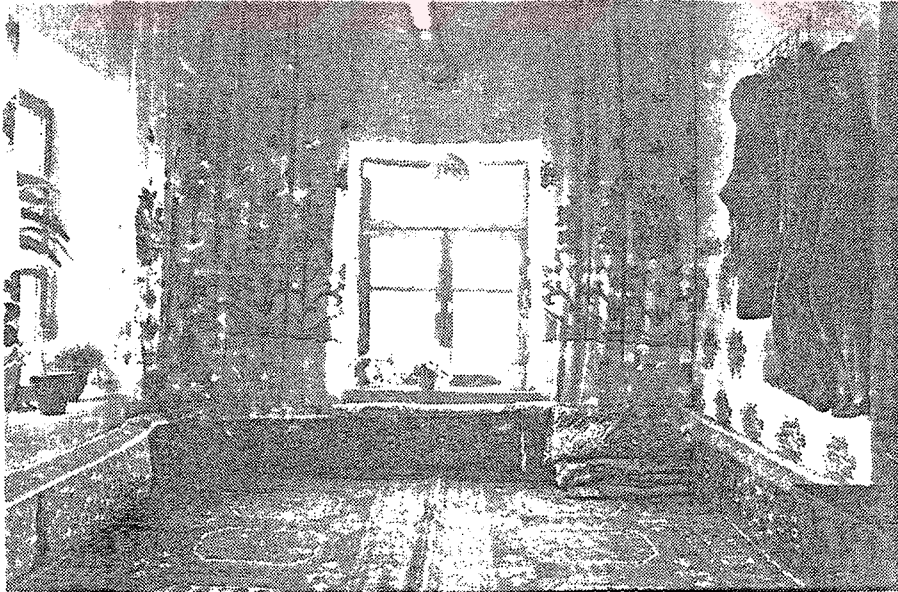

Resim 33- V. Korkmaz evinin avludaki ekmek fırını.

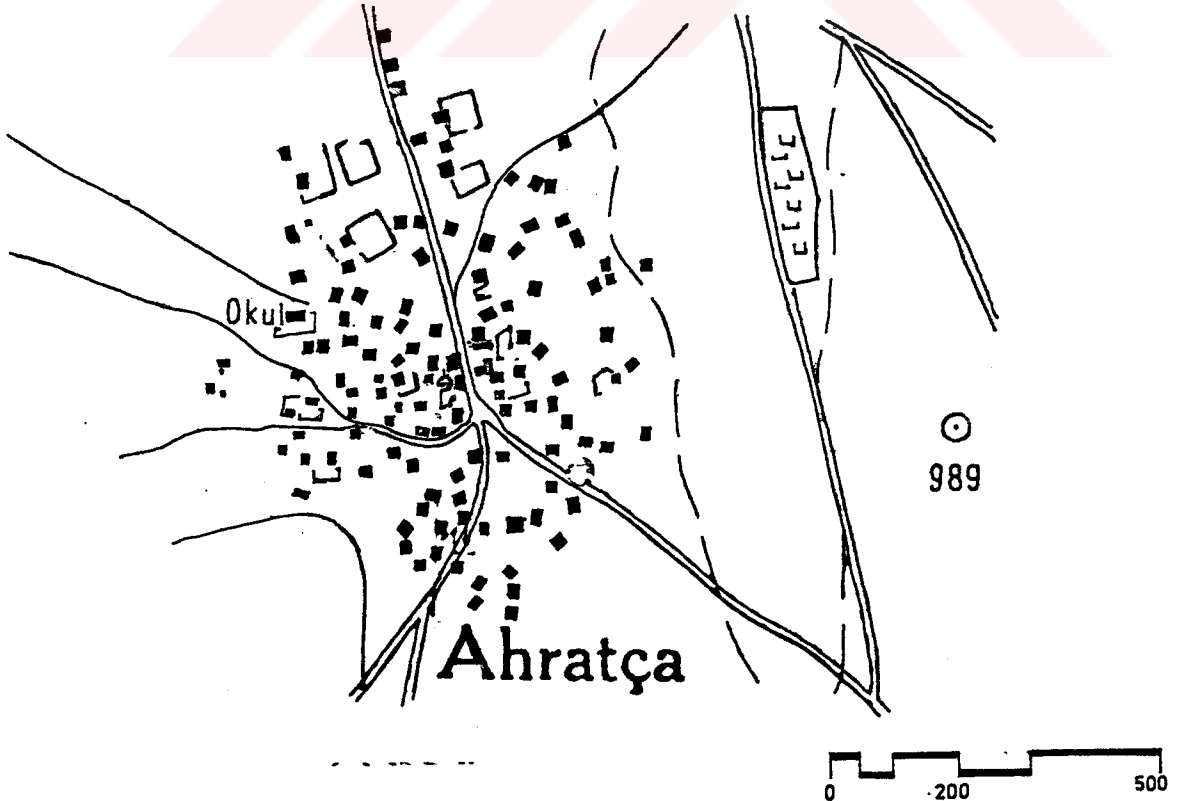
Resim 34- V. Korkmaz evinin aşevinden "ocakbaşı" detayı.

Resim 35- V. Korkmaz evinin oturma odasının iç mekanı.

GÜNEŞLİ (AHRATÇA) KÖYÜ - ESKİİL - AKSARAY

Aksaray İli, Eskiil kasabasına bağlı Güneşli köyü, Konya-Aksaray yolundan 100 km'si asfalt ve 14 km'si stabilize yol olmak üzere 114 km yolla ulaşılmaktadır. Yönetim olarak Eskiil kasabasına bağlıdır. Nüfusu yaklaşık 100 hanelik büyük bir ova yerleşmesidir. Köyden, büyük merkezlere ve yaylalara göç olgusu olmadığı için toplu kalmıştır. Köyde bir ilkokul, iki cami, PTT acentası, kavehaneler ile sağlık ocağı ve küçük dükkanlar gibi sosyal donatılar bulunmaktadır. Köy dışı ilişkiler, yakın çevredeki küçük merkezlerle (Eşmekaya ve Sultanhanı ile) olmaktadır. Köy içinden Eşmekaya ile Karapınar arasını birbirine bağlayan stabilize bir yol geçmektedir. Köy yerleşme alanı, bu ana yolun batı yönünde gelişmektedir. Yolun doğu tarafında çorak arazi olduğu için fazla bir gelişme olmamaktadır. Yerleşme alanı yakın çevresi, otlak alanı (mer'a) olarak değerlendirilmektedir. İhtiyaç doğrultusunda, köy yerleşme alanı her geçen zaman içerisinde genişlemektedir. Tapu ve kadastro çalışmalarının 1988 yılında tamamlanmasından sonra, yeni konut yapımı izne bağlı olarak köy sınırları içinde olmaktadır. Bu ise, köy içi yerleşme alanında sıkışık yerleşmenin doğmasına neden olmaktadır. Yeni yerleşme alanının açılmaması halinde bu durum daha da artacaktır (Şekil 15). Köy içerisinde araştırma konumuza temel olacak tarihi verilere sahip yöresel karakterli evler seçilmiştir.

Şekil 15- Güneşli (Ahratça) köyü yerleşim planı

CAVİT BOZGÖZ'ÜN EVİ

KONUMU

Köy yerleşme alanının merkezinde yer alan Cavit Bozgöz'ün evi, avlu içinde konut, harım içerisinde de ahır, samanlık ve ayrı olarak da çardak (ağıl) dan oluşmaktadır. Ev sakinlerinin belirttiğine göre 1900 yılında yapıldığı tahmin edilmektedir. Geçen zaman içerisinde, konutta bazı değişiklikler olmasına rağmen, bugün dahi tarihi özelliklerini taşımaktadır.

MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Konutun güneyinde ve doğusunda ayrı ayrı kerpiç duvarlı avlular bulunmaktadır. Avludan taş döşemeli yaya yolu ile konuta ulaşılmaktadır. Giriş önündeki + 0,50 kotunda taşlığa iki basamakla çıkılmaktadır. Buradan mabeyn alanına girilen konutun plan kuruluşu ise; mabeyn'in her iki tarafında birer odadan ve karşı tarafında da aşevi mekanından oluşmaktadır. Plan kuruluşundan ve 70 cm kerpiç beden duvarlarından da anlaşılacağı üzere konut, tarihi izler taşımaktadır.

Konutta seki (giriş önü) mekanı oluşmamıştır. Avludan bir kapı ile doğrudan mabeyne girilmektedir. Mabeynin sağ tarafında duvara yakın ağaç dikme üzerinde, girişe ters yönde 30 cm kesitinde ardıc ağaç (kiriş) uzatılmıştır. Bu taşıyıcı ağaç üzerinde yine 35 cm aralıklarla taşıyıcı ağaçlar bulunmaktadır. Geniş ölçülere sahip olan mabeyn mekanı, her iki odayı ve aşevini birbirine bağlayan orta mekan durumundadır. İç mekan ile dış alan ilişkisini sağlayan ve yaşama eylemine cevap veren bu mekan, konutun önemli bir bölümünü meydana getirmektedir (Şekil 16).

Giriş kapısına göre mabeyn'in sağ ve solunda bulunan her iki oda ise, yatma ve oturma eylemlerine cevap vermektedir. Sağ taraftaki odanın giriş kapısını karşısında, bir yönü duvarla çevrili, önü perdeyle örtülü yunmalık bulunmaktadır. Odanın iç tarafındaki duvarında yükülük ve eşya koymak için (nişler) yerel ifadeyle bacalar bulunmaktadır. Yüzleri halı ve perdeyle örtülüdür. Odanın iç düzeninden anlaşıldığı üzere, buranın oturmadan çok, yatma eylemine ayrıldığı izlenmektedir. Odanın dış duvarlarında doğu ve güney yöne bakan iki küçük pencere bulunmaktadır (Şekil 16).

Diğer taraftaki odanın aynı özelliklere sahip olmasına karşılık, yunmalık yeri bulunmaktadır. Bunun yerine, yatak ve yorganların (kayıldığı) istiflendiği yüklük bulunmaktadır. Odanın, mabeyn tarafındaki duvarında iki niş ve dış duvarında da bir niş bulunmaktadır. Değişik ölçülerdeki bu nişlerin (oyukların) yüzleri halı ve kilimlerle örtülmüştür. Odanın döşeme biçiminin ve eşyalarının (halı, minder v.b. gibi) özenle seçilmiş olması bu mekanın konukların ağırlanması için düzenlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Konukların ağırlandığı bu mekan, aynı zamanda geceleri yatma eylemine de cevap vermektedir.

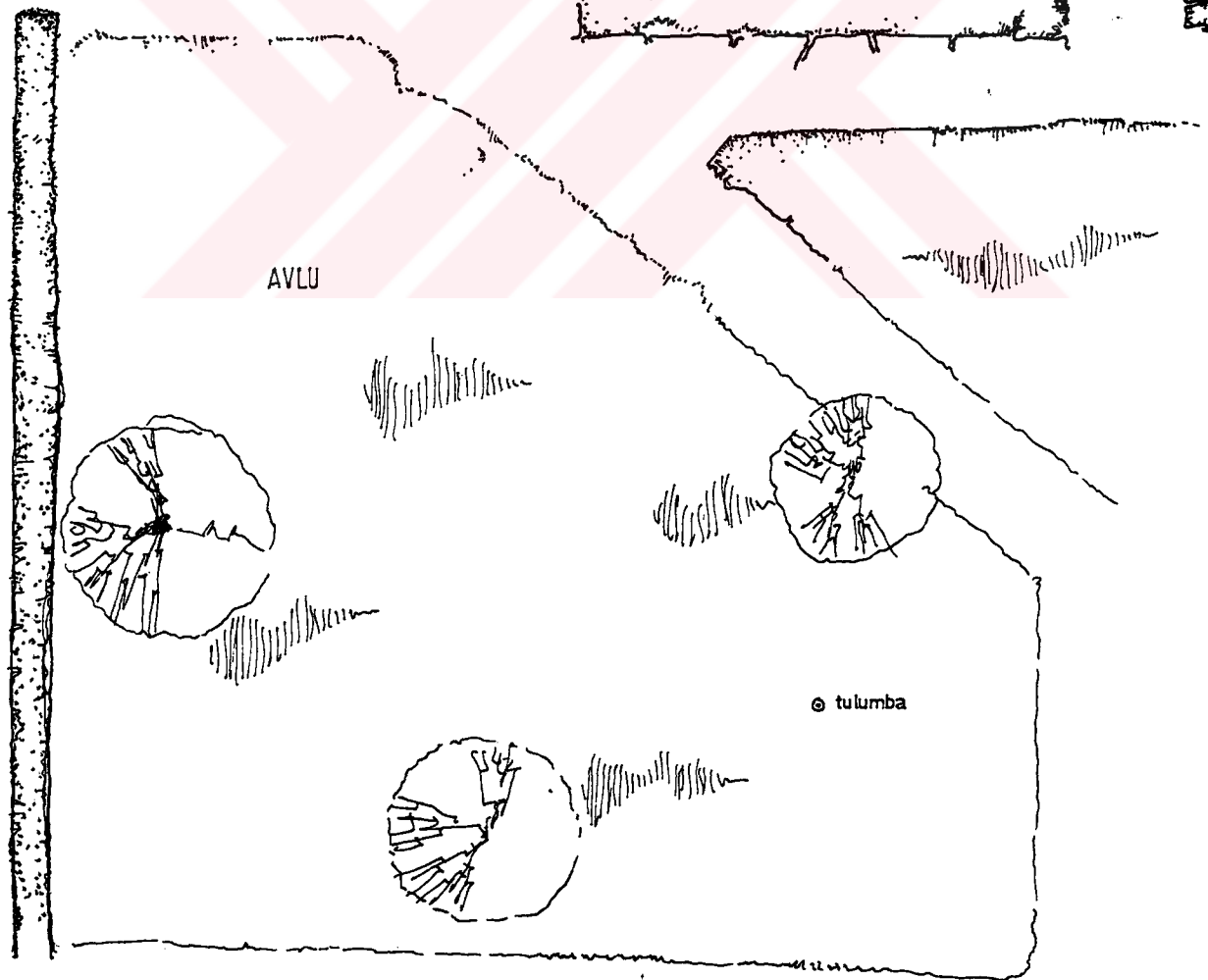
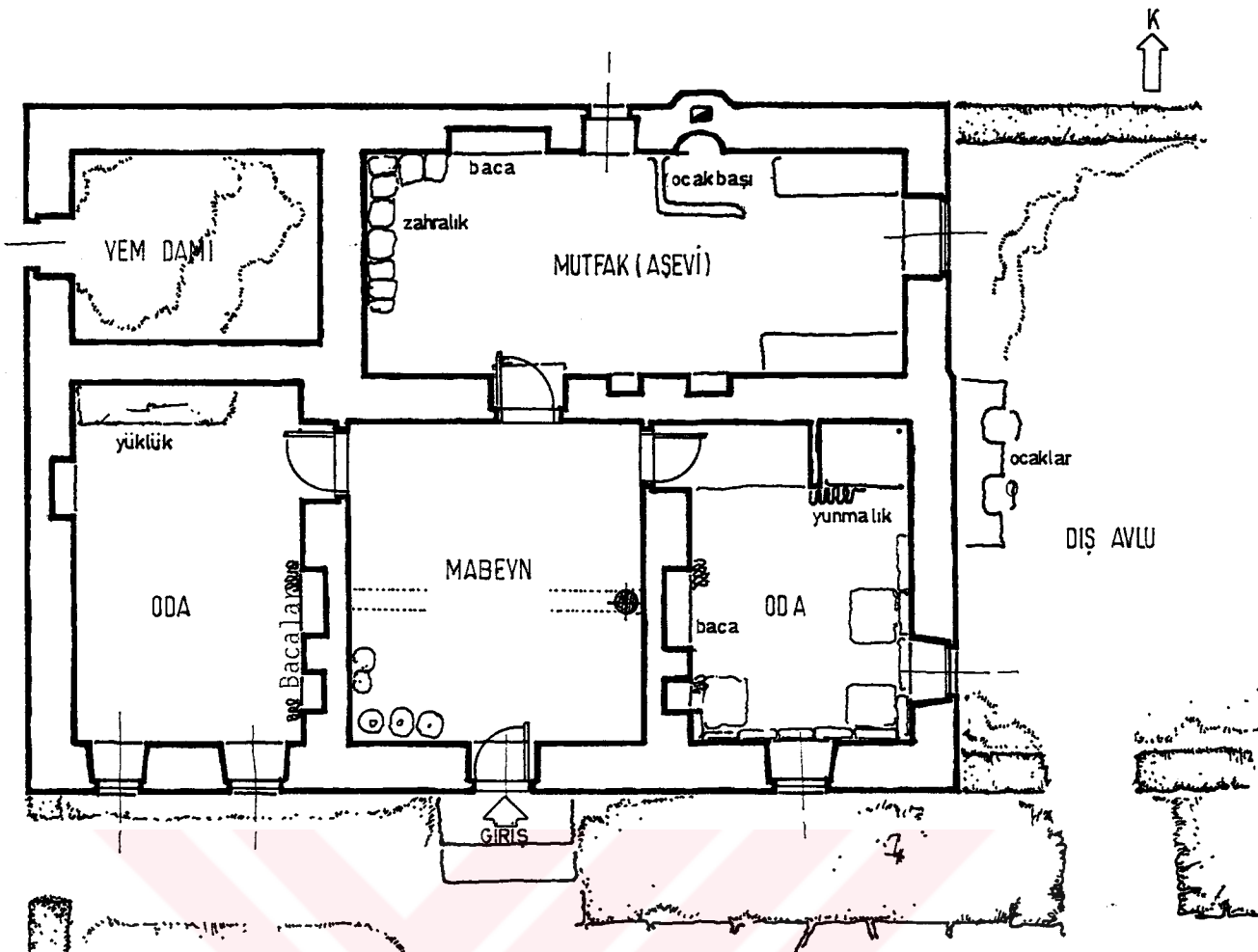
Mutfak (aşevi) mekanına, mabeynin kuzey tarafındaki duvarın ortasından açılan kapı ile girilmektedir. Mutfak, konutun en büyük mekanı (ince-uzun) durumundadır. Kapının arka tarafındaki kısım, zahralık (un, bulgur, buğday gibi kışlık yiyeceklerin saklanması) işlevine yaramaktadır. Ocak, açak başı ve tabakların bulunduğu raflar, esas kısımda bulunmaktadır. Pişirme eylemlerinin geçtiği bu bölümdeki elemanlar (ocak, ocak başı, tezgah) çamur sıvalı ve topraktan yapılmıştır. Ocağın bacası, bulunduğu duvardan dışarıya doğru taşmıştır. Avluda da bir de kerpiçten yapılmış küçük ocaklar bulunmaktadır. Fırın ve ocaklarında genellikle kerme (tezek) ve saman yakılmaktadır. Döşemesi de toprak olan mutfak mekanı dış duvarlarla açılmış küçük pencerelerden aydınlatılmaktadır (Şekil 16/b).

Mutfak mekanında kuzeye konumlanması ve küçük pencereleri ile serinlik sağlanmıştır. Buzdolabı gibi elektrikli soğutucuların olmaması, sorun olarak görülmemektedir. Çünkü, mutfak mekanında süt ve süt ürünlerinin (yağ, yoğurt v.b.) erken bozulmamasını önleyecek biçimde (uzun süre saklayabilmek için) serinlik sağlamıştır. Bu ise uzun zamanda gelenek ve göreneklerin sonucu ortaya çıkmıştır (1). Mutfak ile odanın köşesindeki yem deposu, konuta ihtiyaçtan dolayı sonradan ilave edilmiştir.

YAPI MALZEMESİ VE ÖZELLİKLERİ

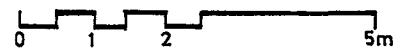
Konutun 70 cm kalınlığındaki taşıyıcı duvarları kerpiç ve çamur harçla yapılmıştır. Duvarların kalın olması, dönemde kullanılan kerpiçlerin ölçülerinden ve yapım şekline kaynaklandığı belirtilmektedir. Duvarların iç ve dış yüzeyleri samanlı çamurla sıvanmıştır. Özellikle bu yörede

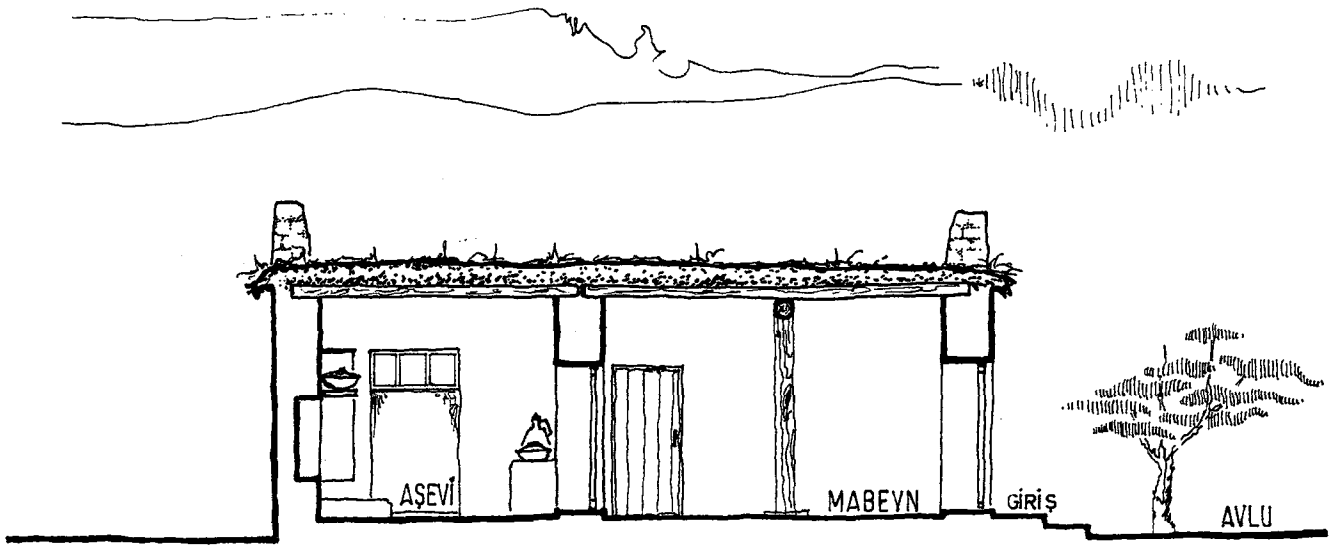
(1) Konutu kullanan yaşlıların belirttiğine göre.

PLAN

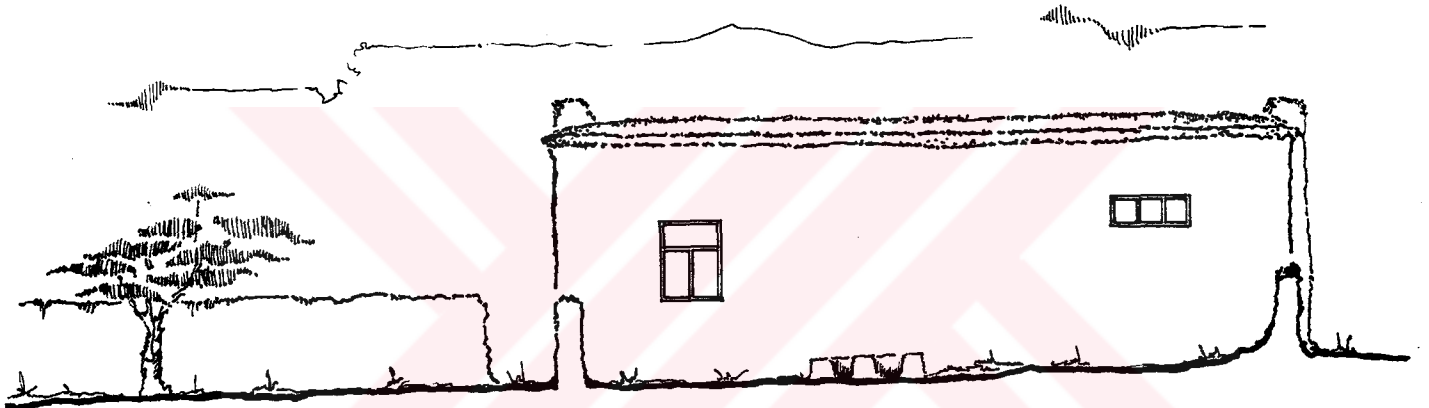
Şekil 16/a

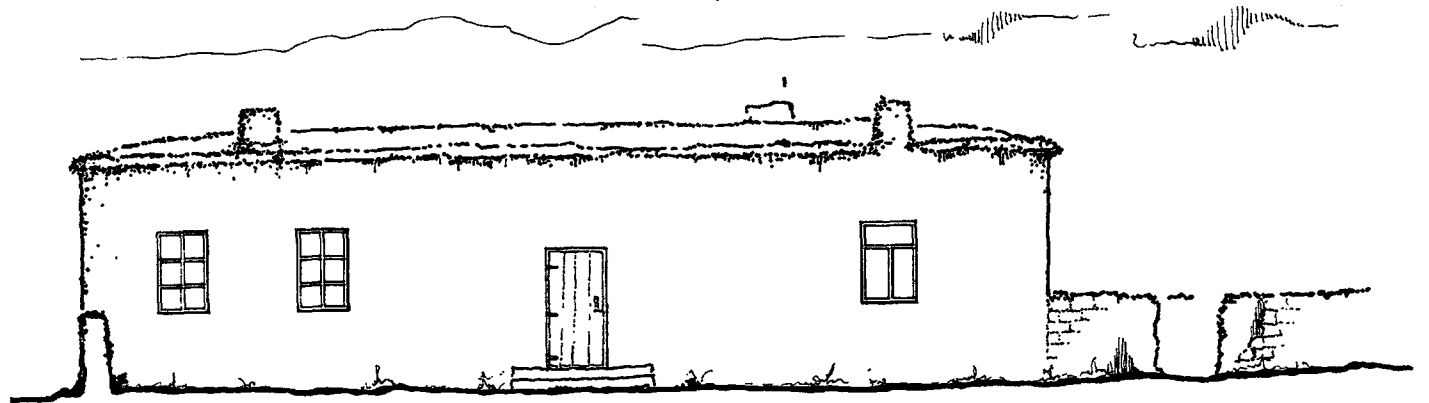
KESİT

Şekil 16/b

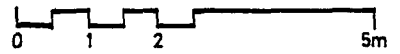
YAN CEPHE

Şekil 16/c

GİRİŞ CEPHESİ

Şekil 16/d

sık görülen cilalama geleneklerine konutun iç mekanında, dışta da pencere ve kapı kenarlarında rastlanmaktadır (Resim 37). Toprak damın örtüsü; ma-beyn de dikme üzerinde ahşap kiriş ve onun üzerinde tali kirişler yardı-mıyla, odalarda ise sadece kirişler yardımıyla açıklıklar geçilerek oluş-turulmuştur. Kirişler üzeri hasır örgü, kamış, saman dolgu sıkıştırılarak çamurla sıvanmıştır. Kamışlar dış duvarda 10 cm taşınarak (çelen) saçak elde edilmiştir. Döşemeler çamurla sıvanarak düzeltilmiştir.

Avlu duvarları, yakın çevredeki bataklıkların kurumasından sonra kerpiç biçiminde kesilerek (kürekle kesilen) çıkartılan ve bu yörede "çe-men" adı verilen çimli toprak kalıplarıyla örülmüştür. Yörede yaptığımız incelemelerde, bu malzemenin kolay temin edilmesi ve dayanıklı olmasından dolayı tercih edildiği belirlenmiştir (Resim 36).

Konutun pencereleri, günyedeki avluya yönlendirilmiş ve kuzeye ol-dukça küçük ölçüde mutfak penceresi açılmıştır. İç mekanda güneş ışığı yü-zeyini artırmak amacıyla pencerelerin iç yüzeyleri pahlanmıştır.

Resim 36- Güneşli köyünde tarımsal düzeni gereği şekillenen evler ve avlular.

Resim 37- Cavit Bozgöz evinin güney taraftaki avluya açılan pencereleri ve cilalanmış duvar yüzeyleri.

Resim 38- Cavir Bozgöz evinin giriş kapısı.

Resim 39- Cavir Bozgöz evinin mutfağından bir detay.

H. MEHMET BOZ'UN EVİ

KONUMU

Röleleveleri çizilen işletme H.Mehmet Boz'a ait olup 70 yıl önce yapılmıştır. İşletmenin önemli bir bölümü (ahır, depo) yapılar geniş bir avlu etrafında yer almaktadır. Bütün işletme binaları, sınırlanan arsa üzerinde, kuzey-güney yönleri dikkate alınarak iklimle uyumlu bir şekilde yerleştirilmiştir. Evin esas bölümü aşevi, ahır ve depo güney doğru bakacak şekilde yerleştirilerek, kuzey rüzgarlarına karşı kapalı tutulmuşlardır. İşletmenin üç tarafıda yolla çevrilmiştir (Resim 40).

MİMARİ ÖZELLİKLERİ

İşletme avlusuna geniş bir kapı boşluğundan girilmektedir (Resim 41). Avlunun kuzey tarafına, üç oda bir mabeyn'den oluşan konut yerleştirilmiştir. Konutun güney tarafında kuzey-güney yönde uzanan tek hacimden oluşan aşevi (mutfak) yer almaktadır (Resim 42).

Konutun güney cephesindeki iki basamaklı bir taşlıktan mabeyn'e girilmektedir. Plan kuruluşu olarak; mabeyn'in her iki tarafında birer oda, sonradan ilave edilen kuzey tarafta da bir oda yer almaktadır. Mabeyn ince uzun bir konumda olup, fazla gelişmemiştir. Burası kapının yanındaki küçük bir pencereden aydınlatılmaktadır. Mekanın ortasında bir basamakla kot farkı yapılmıştır. Aşağı tarafta (giriş kapısına yakın kısım) su testileri v.b. eşyalar ile ayakkabılar bulunmaktadır. Yukarı tarafta ise, oturmak için kilim serilmiştir (Şekil 17/a).

Mabeyn'in sağ ve sol tarafındaki odalar birbirlerinin aynısı olup, karşı taraftaki oda ise, sonradan ilave edilmiş olduğundan diğerlerinden farklı karaktere sahiptir. Konutun tipik taraflarından biri, odalarda günlük ihtiyaçları karşılayacak biçimde kiler yapılmış olmasıdır. Ayrıca iç mekanda tavan örtüsü yüksek tutularak ferahlık sağlamıştır. Bu durum, yörede sık görülmeyen bir özelliktir.

Birer "evlik" gibi düşünülen odanın giriş kapısının yan duvarından açılan küçük bir kapıyla kilere girilmektedir. Odanın kuzey tarafında bulunan ve soğuk hacim olan kiler, yiyeceklerin saklanması için ideal özellik-

lere sahiptir (Resim 45). Bir insanın girebileceği ölçülerdeki bu mekana pencere açılmamıştır. İçerisinde yağ, yoğurt ve peynir gibi sıcaktan bozulabilen süt ürünlerinin ve yiyeceklerin depolama işlemine yarayan küpler ve testiler (toprak malzemedен yapılmış eşyalar) bulunmaktadır.

Oda giriş kapısının karşısında, döşemesi beton eşik ve yunmalık yer almaktadır. Yan duvarlarda yatak, yastık ve yorganların saklandığı yüklük nişleri (oyuklar) bulunmakta olup, yüzleri cicim, kilim gibi örtülerle kapatılmıştır (Şekil 17/c). Konutun günyedeki avluya bakan pencereleri ile oda içerisinden geniş bir görüş alanı elde edilmiştir.

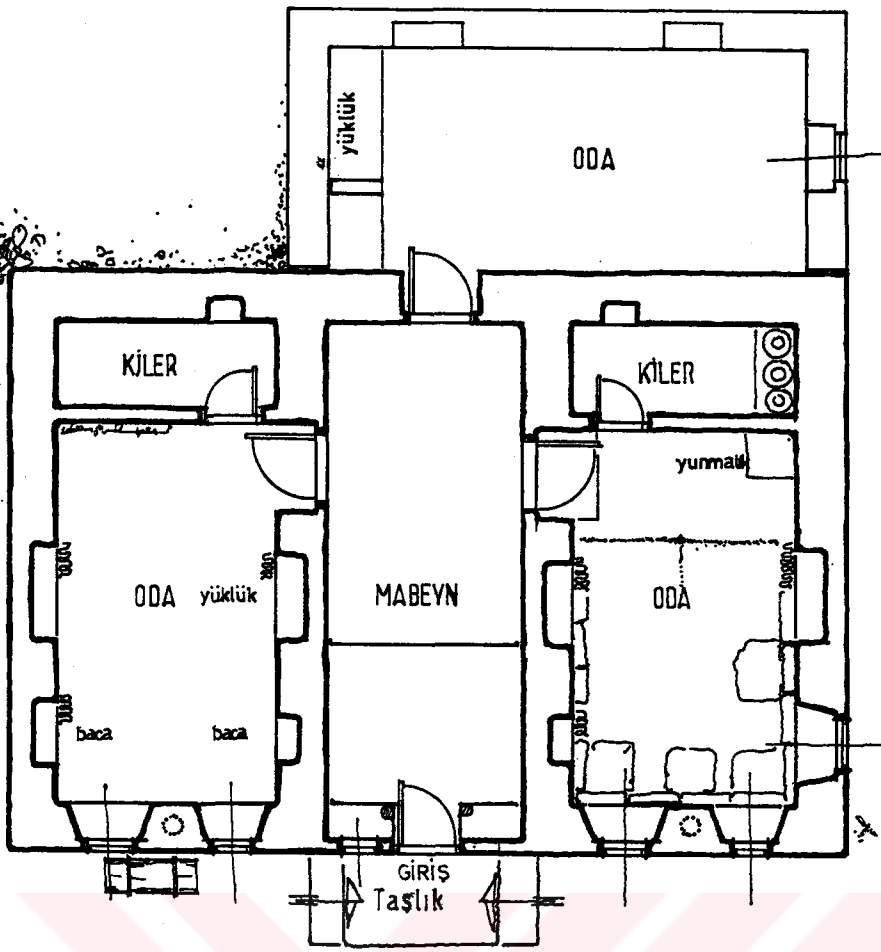
Helâ, konutun kuzey-doğu tarafında, avlu içerisinde tek bir ünite şeklinde yapılmıştır. Kapısız helaya küçük bir aralıktan girilmektedir (Resim 43).

Konutun kuzey tarafına sonradan ilave edilen oda da yüklük, yunmalık gibi elemanların bulunması, geleneğin devam ettiğini göstermektedir.

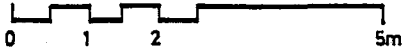
YAPI MALZEMESİ VE ÖZELLİKLERİ

Konut ve servis mekanlarının tamamında, temel duvarlarında dolgu seviyesine kadar taş, taşıyıcı duvarlarda ise, kerpiç malzeme çamur harçla birlikte yığma sistem kullanılmıştır. Açıklıklar 20 cm aralıklarla dar kenara paralel yönde, ahşap yuvarlamalarla geçilmiştir. Bunun üzeri, hasır örgü ile örtülerek, saman dolgu ile dam oluşturulmuştur. Dam örtüsünün dış duvar kenarları (saçaklar) kamışlarla (sazlıkta yetişen ot) örtülerek çelen yapılmıştır. Bütün dam yüzeyi saman katkılı çamurla sıvanmıştır. Yapıda iç ve dış duvar yüzeyleride aynı çamurla sıvanmıştır. Konutun giriş cephesinde, pencere üst seviyelerine kadar ve iç mekanların tamamı beyaz toprakla cilalanmıştır (Resim 42).

Yapıda pencereler yön faktörü dikkate alınarak, güney yönde dört ve doğu yönde bir pencere açmak suretiyle iç mekanda konfor ortamı sağlamaya çalışılmıştır. Ayrıca, yönlendirmede iç mekanla dış alan ilişkisi kurulmuştur. Kapı ve pencerelerde ahşap malzeme basit bir şekilde kullanılmıştır.

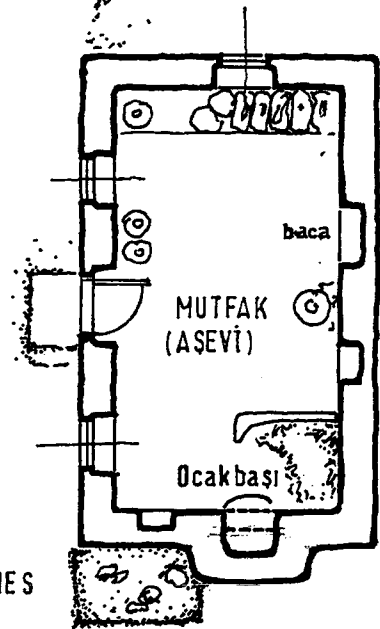

AVLU

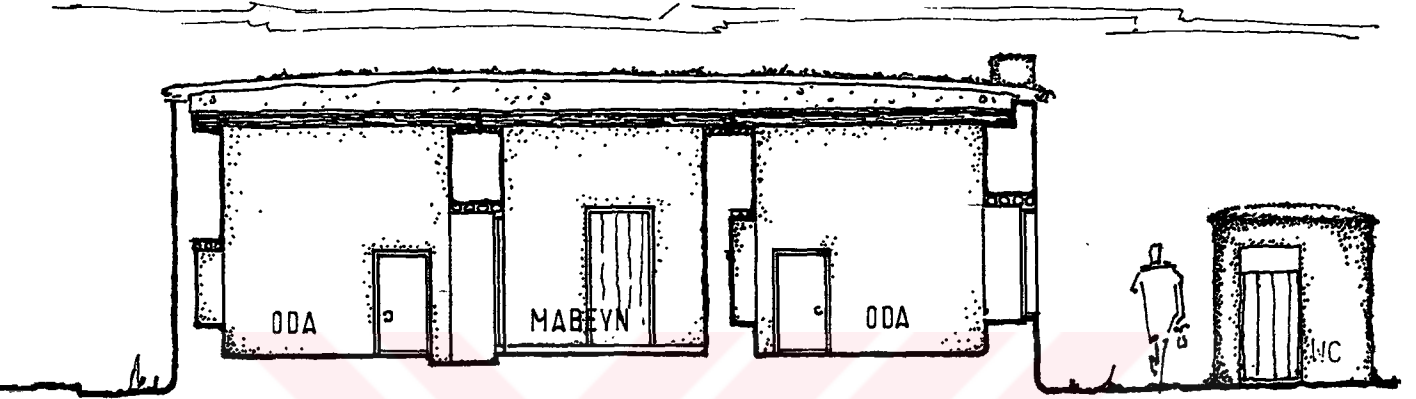

PLAN

Sekil 17/a

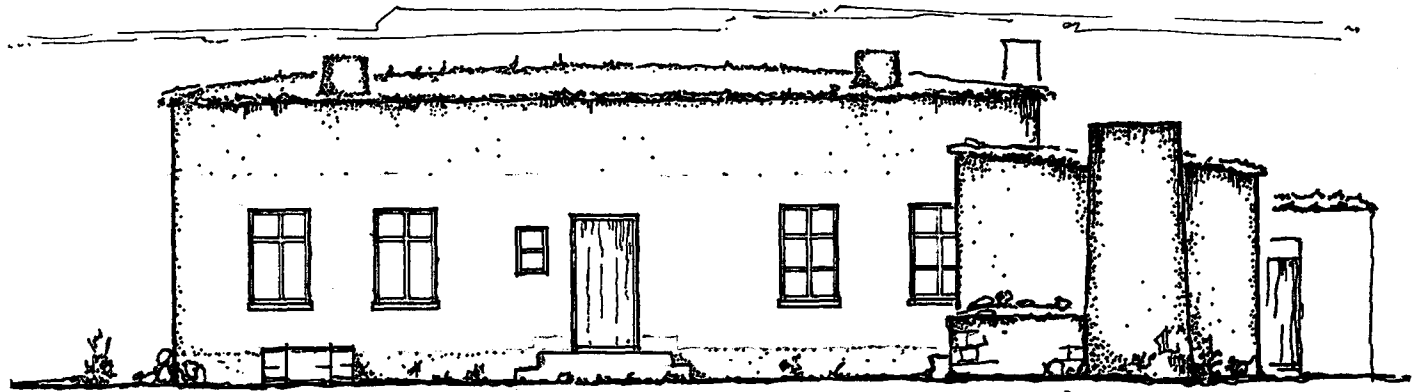

KÜMES

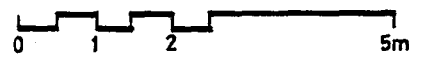
KESİT

Şekil 17/b

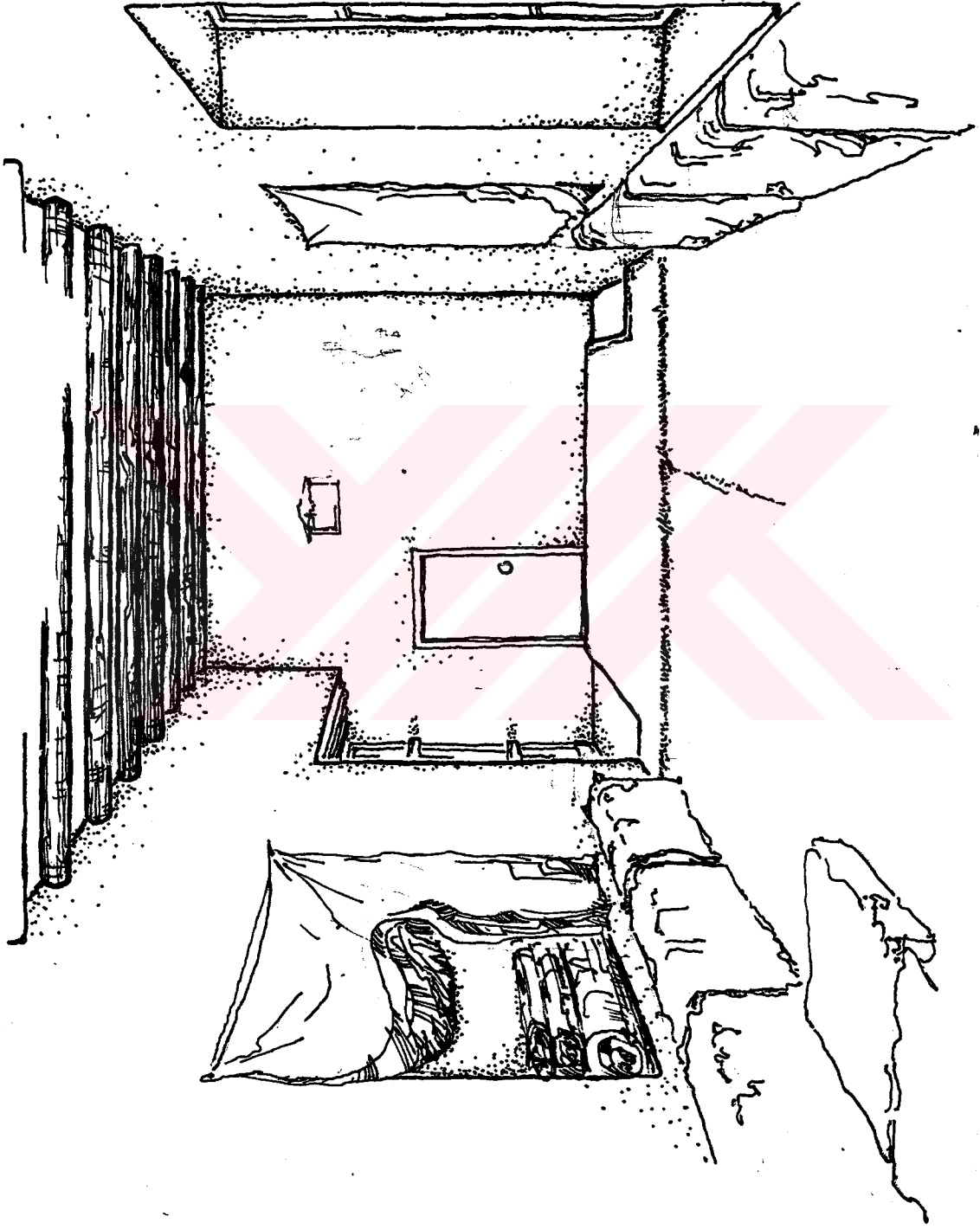

GİRİŞ CEPHESİ

Şekil 17/c

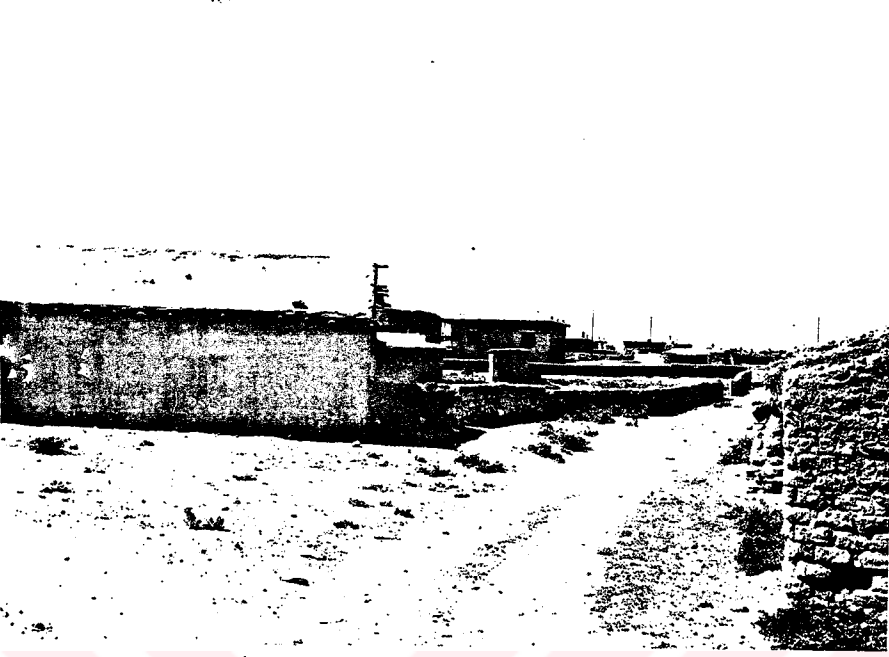

İÇ MEKAN (ODA)

Şekil 17/d

PERSPEKTİF

Resim 40- H. M. Boz evine yol tarafından yaklaşırken köye bakış.

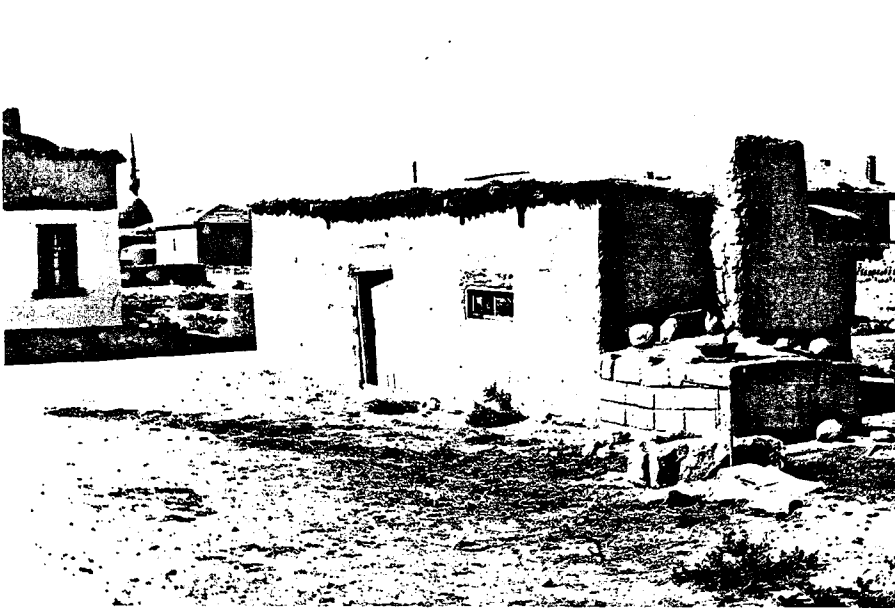
Resim 41- H. M. Boz evinin yol tarafından görünüşü.

Resim 42- H. M. Boz evinin güneydeki avluya bakan pencereleeri ve giriş kapısı.

Resim 43- H. M. Boz evinin, konut dışındaki tuvaleti.

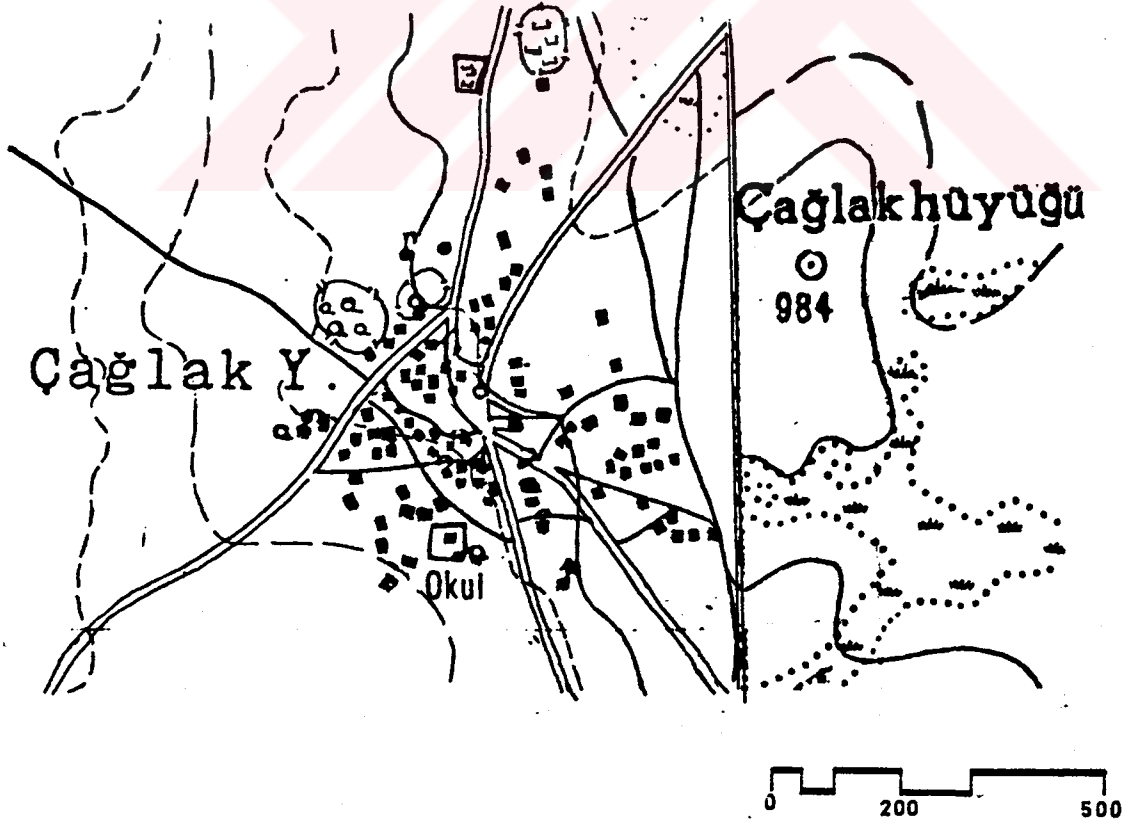
Resim 44- H. M. Boz evinin avlu kısmındaki aşıvi ve kümesi.

Resim 45- H. M. Boz evinin oturma odasından bir detay (kiler kapısı).

ÇAĞLAK KÖYÜ - ESKİİL - AKSARAY

Çağlak köyüne, Konya-Aksaray karayolunun 100. km'sinden sonra güneye doğru 10 km'lik bir, köy yolu ile ulaşılmaktadır. Yerleşme yönetim olarak Eskiil Kasabasına bağlı olup, 400'e yaklaşan nüfusu bulunmaktadır. Köy yerleşimi (ova karakteri) toplu yerleşme özelliğine sahiptir. Köy dışı ilişkiler, yakın çevredeki yakın merkezlerle (Eşmekaya-Sultanhanı ile) yoğun olmaktadır. Köy içinden Eşmekaya ile Karapınar'ı birbirine bağlayan bir karayolu geçmektedir. Köy yerleşimi bu yolun batı tarafında yoğunlaşmıştır. Yolun doğu tarafı çorak olduğu için yerleşmeye uygun düşmemektedir. Buralar daha çok, köy hayvanları için otlak (mer'a) olarak değerlendirilmektedir. Köy içinden büyük merkezlere göç olgusu gerçekleşmediği için, yerleşme toplu kalmıştır. Köy, sosyo-ekonomik ve nüfus yapısı bakımından tamamıyla kırsal (ova karakterli) özellik gösteren bir yerleşmedir. Söz konusu özellik köy evlerinde de görülmektedir.

Sekil 18- Çağlak Köyü yerleşim planı.

ADEM KOZAN'IN EVİ

Köy yerleşim alanının güney tarafında bulunan işletmenin önemli bir kısmı avlu etrafında toplanmıştır. İşletme binaları kuzey-güney yönleri dikkate alınarak iklimle oldukça uyumlu bir biçimde yerleştirilmiştir. Evin esas kısmı, yön faktörü dikkate alınarak avlu içerisinde aşevi ile birlikte kuzey rüzgarlarına karşı kapalı bir biçimde konumlanmıştır.

MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Sokaktan avluya, iki kanatlı geniş bir kapıdan girilmektedir. Avlunun batı tarafında konut, güneyinde ise aşevi yer almaktadır. Ayrıca, avlu içerisinde kerpiçten yapılmış kümes ve birde ocak bulunmaktadır. Mutfak içerisinde bir fırın, pişirme yeri ve yiyeceklerin depolandığı kısım bulunmaktadır. Planlarda gösterildiği gibi evde bir ocak ve aşevinde birde kerpiçten yapılmış fırın bulunmaktadır. Fırın ve ocaklarda genellikle, kerme (tezek) ve sap önemli yakacak malzemesini oluşturmaktadır.

Ev, üç oda, mutfak ve bir de aralıktan oluşan plan tipine sahiptir. Avludan taş basamaklarla gölgelikli giriş alanına (seki mekanı) ulaşılmaktadır. Buradan, iki kanatlı ahşap bir kapıyla aralığa girilmektedir. Bu aralık, bütün mekanların (odaların ve mutfağın) kapılarının açıldığı ve dış mekanla ilişkilerin sağlandığı merkezi mekan durumundadır. Diğer evlere göre, burada (mabeyn) aralık mekanı oldukça küçük tutulmuştur. Bunun için oturma eylemine cevap vermemekte olup, sadece geçiş mekanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 19/a).

Planda görüleceği üzere, aralıktan odalara ve mutfak mekanına geçilmektedir. Bu odalardan güneydeki iki oda kışlık oda, kuzeydeki oda ise yazlık oda olarak kullanılmaktadır. Odaların buldukları yerlerden dolayı mevsimlere göre kullanılmalarına rağmen, biçim ve fonksiyonları bakımından birbirinden pek farklı olmadıkları görülmektedir. Odalardan güney-batı yöndeki odanın döşeniş biçimi ve eşyalarının itinalı seçilmiş olması ise, buranın misafir odası olarak kullanıma ayrılmış olduğunu göstermektedir. Kuzey-batı yöndeki mutfak ise, daha çok kış aylarında pişirme işleminde, yaz aylarında da (depo) soğuk mutfak olarak değerlendirilmektedir.

Oturma mekanlarında açılan pencerelerin, toprak döşemeden 0,40 m yükseklikte olması, iç mekandan dış alanın rahatlıkla görülmesini sağla-

maktadır. Bununla birlikte pencerelerin mekan içerisindeki konumu ve biçimi, güneş ışınlarının uygun zamanda gerekli miktarda iç mekan içerisine girmesini sağlamaktadır (Resim 49).

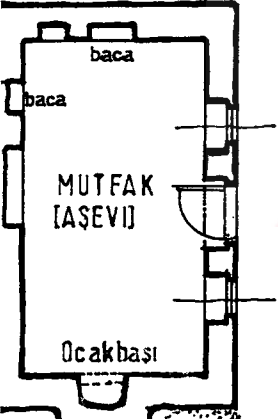
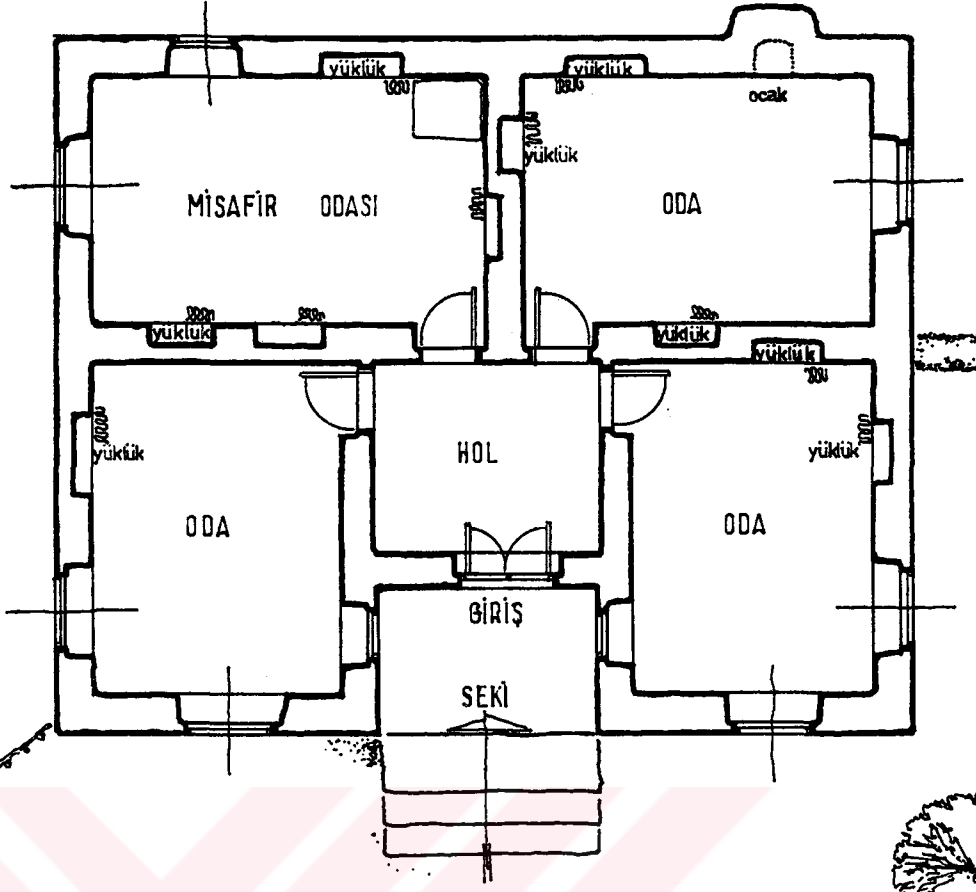
Odaların her birinde duvar iç yüzeylerinde yatak ve yorganların saklanması için imkan sağlayacak büyüklükte ve miktarda bacalar (nişler) yapılmıştır.

YAPI MALZEMESİ VE ÖZELLİKLERİ

Konut ve servis mekanlarının tamamında, taşıyıcı beden duvarları kerpiçten yapılmıştır. Temelde döşeme yüksekliğine kadar yörede kolay temin edilen taş malzeme kullanılmıştır. İç mekanda açıklıklar 4 m uzunluğunda 10-15 cm kesitinde kavak ağaç yuvarlamalarla geçilmiştir. Dışta seki alanının üst örtüsü, odalardaki uygulamaya benzer biçimde yuvarlamalarla geçilmiştir. Ağaç kirişler üzerine hazır örgü kapatılmış ve üzeri samanla doldurularak, az meyilli dam örtüsü oluşturulmuştur. Saçaklar sazlık kamışlarıyla (çelen) kapatılmıştır. Daha sonra dam üzeri bol saman katkılı çamur ile sıvanmıştır. Döşemeler, çamur tabakası ile sıvanmıştır. Konutun dışta açılan pencerelerinin küçük olması ve duvarların 60 cm kalınlığında kerpiçten yapılmış olması, yöredeki inşaat sisteminin soğuk ve kurak iklimle oldukça iyi uyum sağlandığı gösterilmektedir.

Bütün duvarlar, iç mekanda ve dışta giriş cephesi ve pencere kenarları belirginleştirilerek, beyaz toprakla cilalanmıştır. Kapı ve pencerelerde ahşap malzeme, basit bir biçimde kullanılmıştır (Resim 47).

K
↑

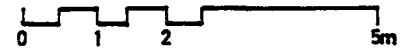

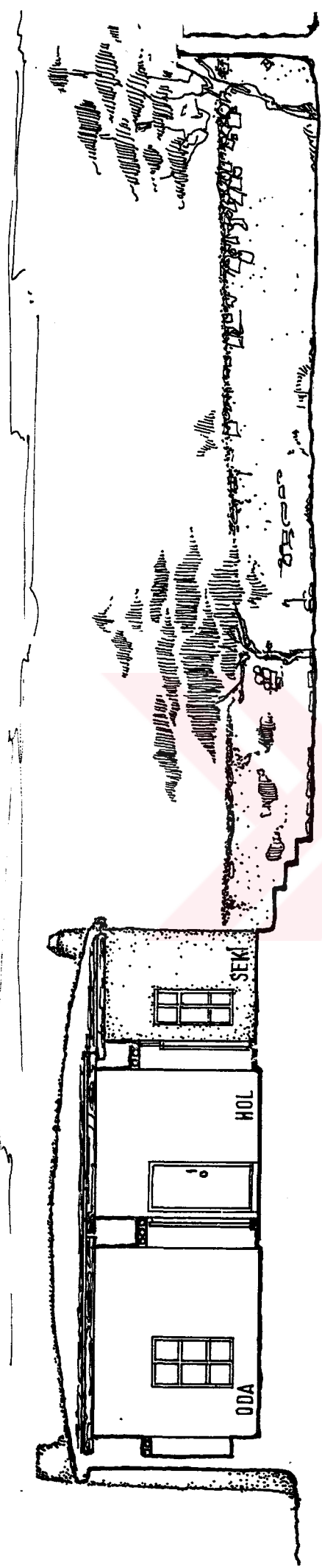
KÜMES

AVLU
(HAYAT)

PLAN

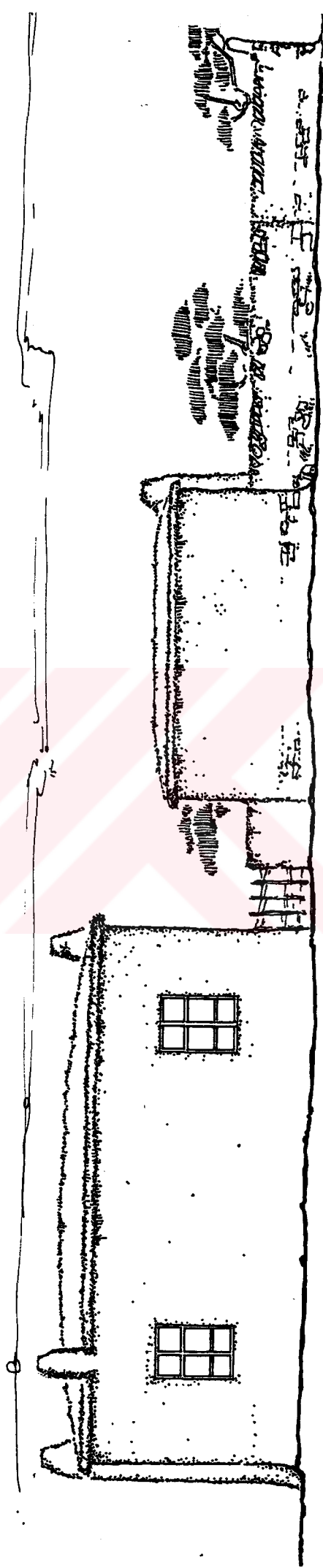
Şekil 19/a

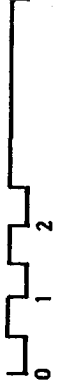
KESİT

Şekil 19/b

BATI CEPHESİ

Şekil 19/c

Resim 46- A. Kozan evinin hayat ve samanlığından yoldan görünüşü.

Resim 47- A. Kozan evinin "seki" ve "aşevi"nin avludan görünüşü.

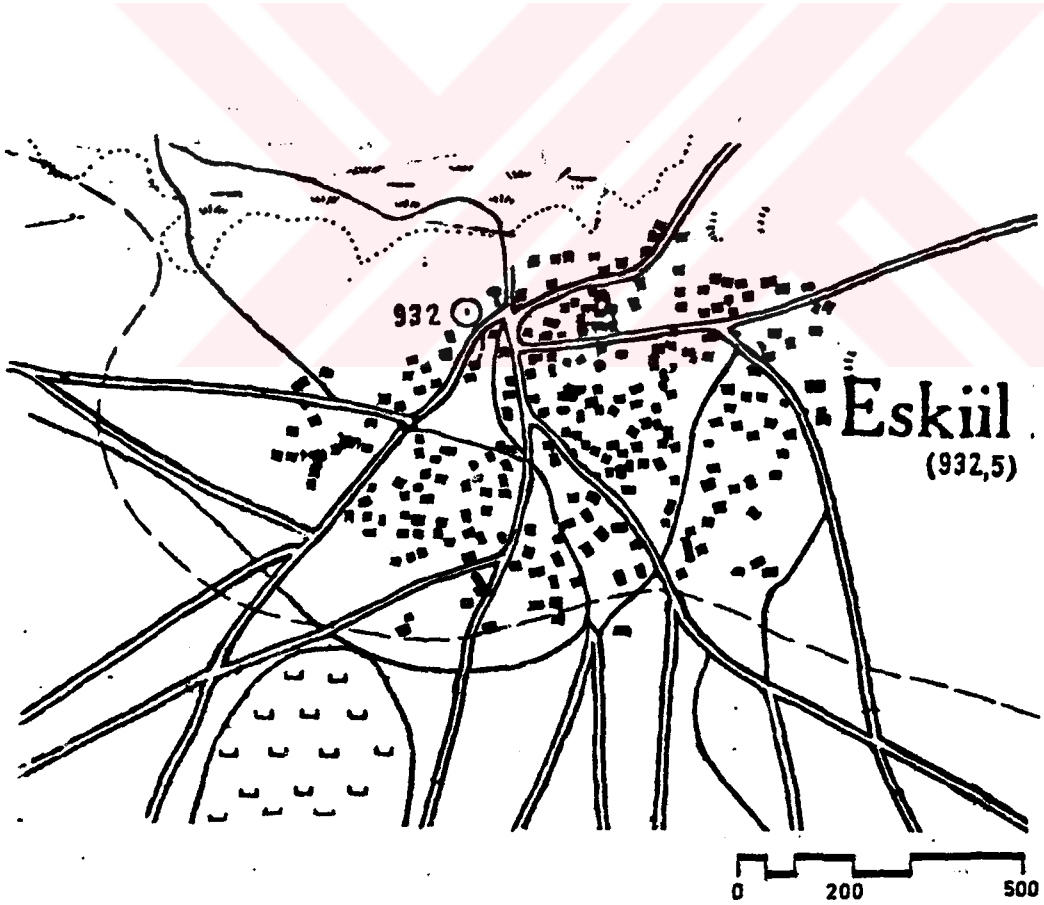
Resim 48- A. Kozan evinin avludaki aşevinin "buhari"si ve kümes de-

Resim 49- A. Kozan evinin aralıktan oturma odasına geçiş biçimi ve iç mekan.

ESKİL (ESKİL) KASABASI - SULTANHANI - AKSARAY

Eskil, Tuzgözü'nün güneyinde, denizden ortalama 980 m yükseklikte yer alan bir beldedir. Eskil'in ulaşımı Konya - Aksaray asfaltının 90. km sinden kuzeye doğru 17 km'lik bir karayolu ile sağlanmaktadır. Bu nedenle Eskil, bölge içinde ulaşılabilirliği kolay olan yerleşmelerden biridir. Yerleşme, 2000'e yaklaşan nüfusu, ticaret ve sosyal donatım faaliyetlerinin yoğunlaştığı Eskil Merkezi ile nüfusları 100-750 arasında değişen çok sayıda birbirinden ayrı yerleşim biriminden (Yaylalardan) oluşmaktadır. Belde, ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan bir yerleşmeler topluluğudur. Eskil merkezi yüklendiği yönetim, ticaret, sosyal ve ekonomik fonksiyonlardan dolayı, kasaba özelliği taşıyan bir yerleşme olmasına rağmen, yaylalar sosyal-ekonomik ve nüfus yapısı bakımından tümü ile kırsal özellikler gösteren yerleşmelerdir (Şekil 20).

Şekil 20- Eskil kasabası yerleşim planı

Eskil'in bulunduğu bölge tarih boyunca, ticaret yollarının geçtiği, insan topluluklarının yaşadığı ve yerleşmelerin kurulduğu bir alan olmuştur.

İbrahim Hakkı Konyalı'nın (1974) Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi isimli yayınında; yöre tarihine ait bazı bilgiler verilmiştir.

Frigyalılar döneminde, Gordiyon-Arhelais (Aksaray) yolunun Eskil'in şimdiki Tersiakın yöresinden, Bağdat yolu olarak bilinen yolun da Eskil'in Bayramdüzümü mevkiinden geçtiği bilinmektedir. Bu yolların taş döşeli kısımları bugüne kadar korunmuştur. Bunların dışında, bu yörede İslam öncesi döneme ait yapı kalıntıları, mezar eşyaları, heykel v.s. kalıntılarına da rastlanmaktadır.

Bölgede, Selçuklulara kadar, Hitit, Kapadokya, Frigya, Pers ve Bizans uygarlıkları egemenlik sürmüştür.

Yöreye Selçuklular döneminde, II. Kılıçarslan tarafından, Türk boyları yerleştirilmiş ve bugünkü Eskil Merkezi'nde Selçuklular tarafından kurulmuştur. Eskil merkezi, bugünkü yerleşmenin kuzeyindeki "Gavuröreni" denilen yerde iken, Selçuklular döneminde bugünkü yerinde Eskil Merkezi kurulmuştur. Selçuklular yöreyi Türkleştirirken ve Müslüman yaparken mevcut gayr-i İslami yapılardan istifade etmişlerdir. Bunları birer taş ocağı gibi kullanmışlardır. Yerleşmedeki Ulucami 13. yüzyılda yapılmış ve bugüne kadar korunmuş olan tek yapıdır. İç mekan ahşap taşıyıcı elemanlarla belirlenmiştir. Kirişler, sütunlar ve ara taşıyıcı elemanlarla ilk çok kolonlu (Ulucami) camilerinin tipik bir örneğidir.

Selçuklular döneminde Konya, Aksaray ve Kayseri kentlerinin önem kazanması sonucu bu merkezleri bağlayan yollarda önem kazanmıştır. Eskil'in bağlı olduğu Sultanhanı bucak merkezinde bulunan tarihi Sultanhanı'da, bu dönemde 1229 yılında 1. Alaaddin Keykubat zamanında yapılmış önemli bir eserdir.

Selçuklular döneminde Anadolu'ya yerleşen Türk boylarından Kınık, Yuva ve Afşarlar Eskil yöresine yerleşmişlerdir. İ.Hakkı Konyalı'ya göre Eskil yöresine yerleşen aileler şunlardır (1) ;

---

(1) İ.Hakkı KONYALI, Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi 2. Cilt, Fatih Yayınevi, İstanbul 1974, syf 1889-1893.

Şeylillah, Hacı Hamza, Konurca, Ballı, Atacık, Südüklü, Doğdu, Uveyfakılı, Bulargı, Yerikli, İlmî, Kafir, İsaklı, Alihallaç, Köse Yusuf- lar, Zeyne, Koyuncaemir, Sarıkızlı, Çetin, Karılı, Karadevli, Hoşkadem ve Hocasanlı. Eski ve yaylalarında yerleşen bu topluluklar Selçuk ve Osmanlı dönemlerinden beri hayvancılık ve tarıma bağlı kırsal bir ekonomik düzeni bugüne kadar sürdürmüşlerdir. Başlangıçta, daha çok hayvancılıkla uğraşan göçer topluluklarda, bugün yerleşik düzende tarımsal üretimin önemi artmıştır. Araştırma alanına giren yerleşmeler, genellikle eski yerleşmeler olmalarına rağmen tescilli ya da tescilsiz eski eser ve sivil mimarlık örnekleri bulunmamaktadır. Bunun başlıca nedeni, geçmişte ve bugün, yapıların ekonomik ömrü kısa olan kerpiç malzeme ile yapılmış olması ve bugüne kadar korunmayışıdır. Diğer yandan geçmişte bu alanda kentleşmenin görülmeşi nedeniyle, ekonomik değeri yüksek yapı yapılmamıştır.

Araştırma alanındaki yerleşmelerin kırsal nitelikte olması ve organik mekan yapısında olması, mekansal gelişmenin etaplar halinde gösterimini engellemektedir. Yapılaşmalar yerleşme içindeki boş alanlarda ya da avlu içinde yeni yapıların yapılması şeklinde olmaktadır (Resim 50).

SALIK (DİLOR) KOYUNCU'NUN EVİ

KONUMU

Eskil Kasabası'nın eski yerleşim bölgesinde, Selçuklu dönemi ahşap direkli (1300 tarihi) Eskil camisine yakın, Girne sokakta yer alan Salık Koyuncu'nun evi, alçak duvarlı bir avlu içinde iki katlı kerpiç yapıdır. Konutun yüzey tarafındaki kerpiçten yapılmış avlu içinde ayrıca ahır ve samanlık bulunmaktadır. Yol tarafındaki iki kanatlı ahşap kapıdan avluya girilmektedir.

MİMARİ ÖZELLİKLER

İki katlı konutun güney tarafındaki taşlıktan (yaya yolu ile) zemindeki giriş kapısına ulaşılmaktadır. Giriş kapısının önünde +0,15 kotunda zemini yassı taşlarla kaplı, üzeri açık taşlık alanı bulunmaktadır. Buradan geniş ahşap kapıyla mabeyn'e girilmektedir. Yaz mevsiminde oturma, yaşama mekanı olarak kullanılan bu medhalden mutfak ve oturma odasına geçilmektedir (Şekil 21/a). Mabeyn'in bir köşesinden ahşap merdivenle üst kat sofasına çıkılmaktadır (Resim 57).

Mutfak zemin katta, mabeyn'in sol tarafında ve oldukça geniş bir mekan durumundadır. Söz konusu genişlik ise mekanın üst örtüsünde kirişler ve dikmelerle sağlanmıştır. İçinde kerpiç malzemedен yapılmış ocak, ocak başı ve eşyaları koymak içinde, çamurdan yapılmış tezgahlar bulunmaktadır. İhtiyaç doğrultusunda şekillenen bu elemanlar, mekan içinde ilginç görünmektedirler (Şekil 21/f).

Yazlık oda, mabeyn'in güney doğu köşesinde bulunmaktadır. Oda içerisinden bir kapıyla kışlık yiyeceklerin saklandığı kilere geçilmektedir. Bu mekan penceresiz ve karanlıktır. Kuzey cephede olması, bu mekanın yaz-kış aylarında devamlı soğuk kalmasını sağlamaktadır. Oturma odasının içerisindeki yunmalık, yüklük nişleri gibi elemanlar günlük eylemlere cevap verecek nitelikte yapılmıştır. Odanın avluya bakan cephesinde üç ayrı pencere bulunmaktadır (Şekil 21).

Bölge içerisinde sık rastlanan plan biçimlenmesini bu evin üst katında da görmek mümkündür. Zemin kattan ahşap merdivenle üst kattaki sofa

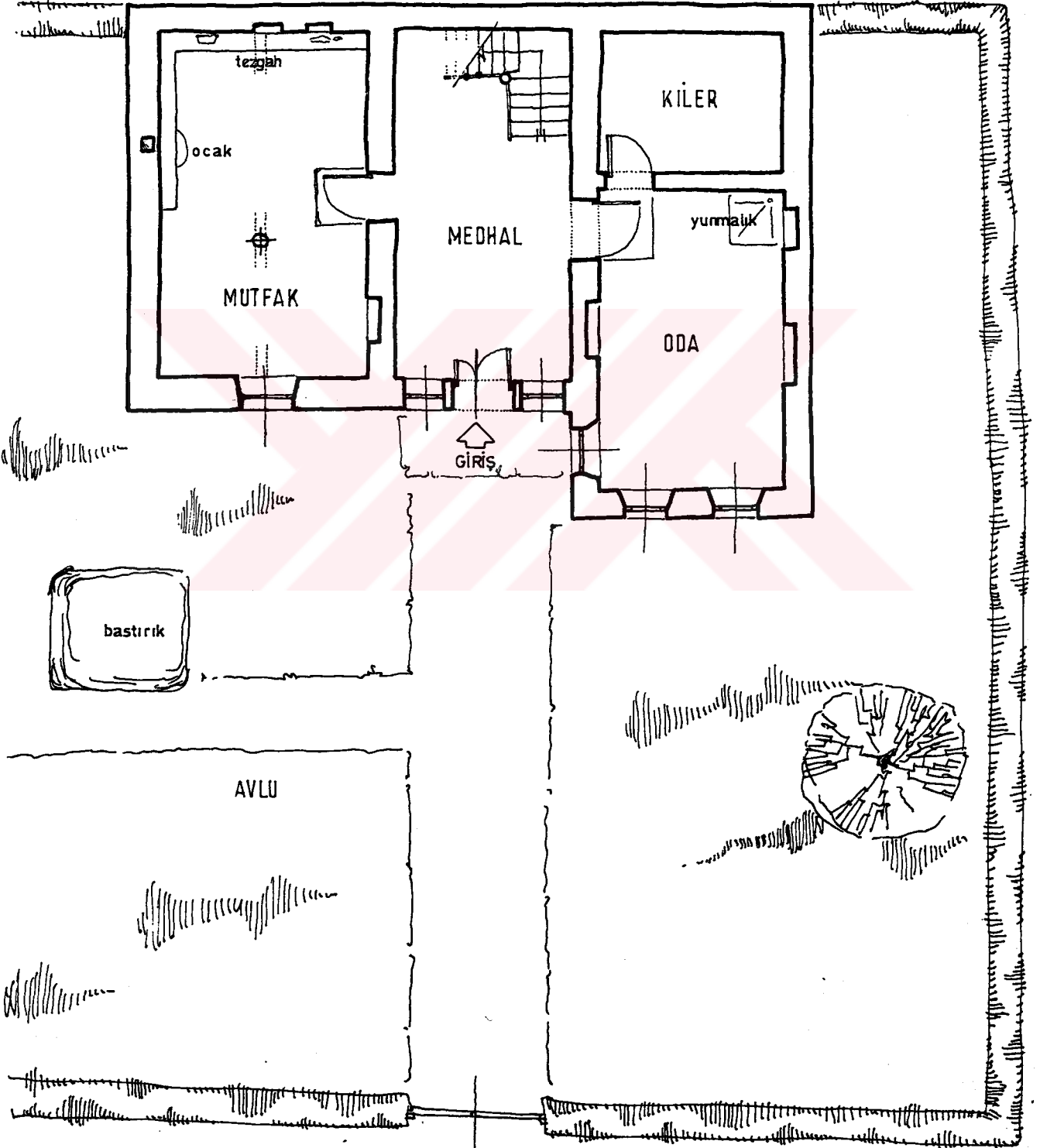

mekanına çıkılmaktadır. Buradan diğer odalara geçilmektedir. Sofada dış tarafa doğru çıkma yapılmamıştır. Merdivenin sağ tarafında yer alan baş oda, evin diğer mekanlarında ve bu yörede sık görülmeyen dolap ve gusülhanesiyle dikkati çekmektedir (Resim 54). Zemin kattaki mutfağın üzerinde bulunan ve güneye doğru uzanan baş oda, batıda bir ve güneyde iki pencere ile avluya bakmaktadır (Şekil 21/b).

YAPI MALZEMESİ VE ÖZELLİKLERİ

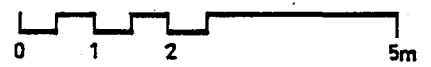
Konutun zemin kat mekanları ile üst kat mekanları, yöresel malzemenin özelliğinden dolayı aynı ölçülerde tutulmuştur. Bunun için üst kattaki sofa mekanı ile oturma odası, zemin kattaki odalara benzer şekilde yapılmıştır. Bu durum, konutun dış formunda da gözlenmektedir. Sofa mekanı, avlu cephesine iki pencere ile dışarıya bakarken, oturma odası güneyde ve doğu cephesinde iki ayrı yönde, ikişer pencere ile geniş bir alana bakmaktadır (Resim 51).

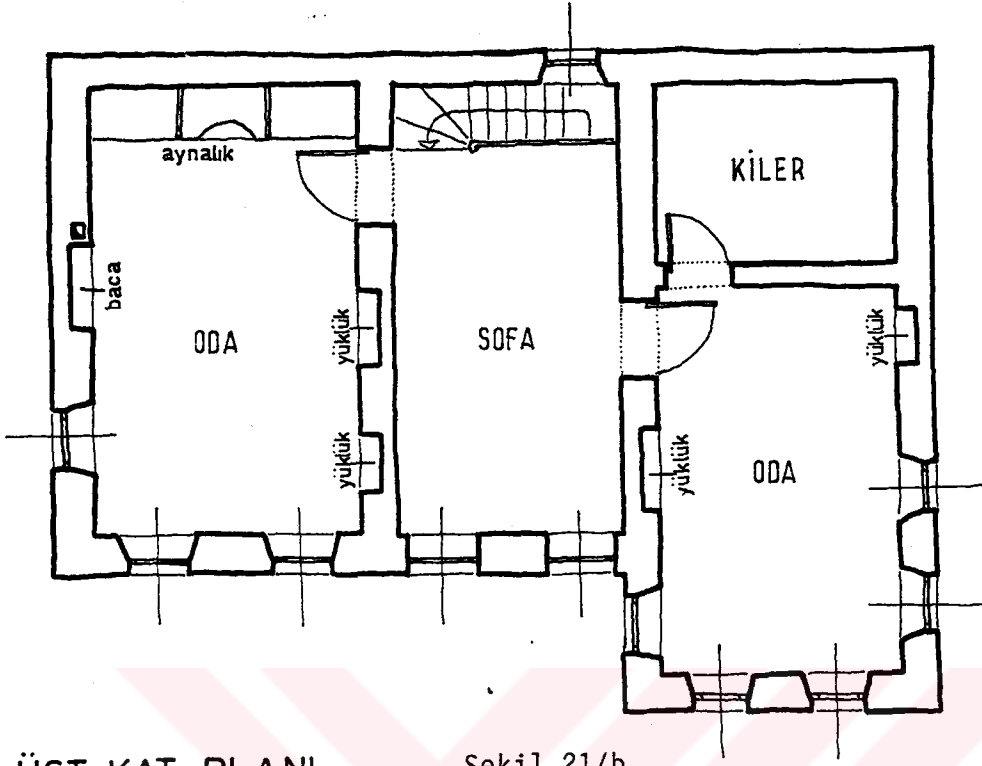
Yapıda zemin ve üst kat duvarlarında yığma kerpiç sistem kullanılmıştır. Döşemeler ve tavanlar ahşap kirişlerle geçilmiş olup, zemin döşemesinde çamur sıvalıdır. Ayrıca, iç mekanların tümü ve dış duvarlarda da zemin katın üst seviyesine kadar, beyaz toprakla (kireçle) cilalanmıştır. Zemin kaplaması toprak olan odaların sergisi, halı ve kilimle döşenmiştir. Duvar kenarlarına yastıklar sıralanmıştır.

PLAN

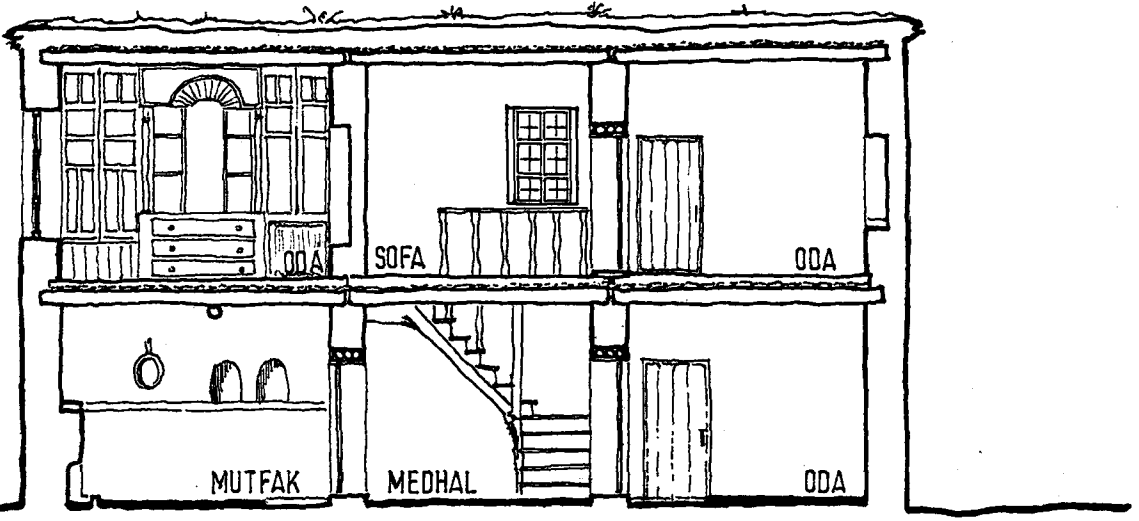
Şekil 21/a

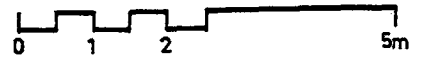
ÜST KAT PLANI

Şekil 21/b

KESİT

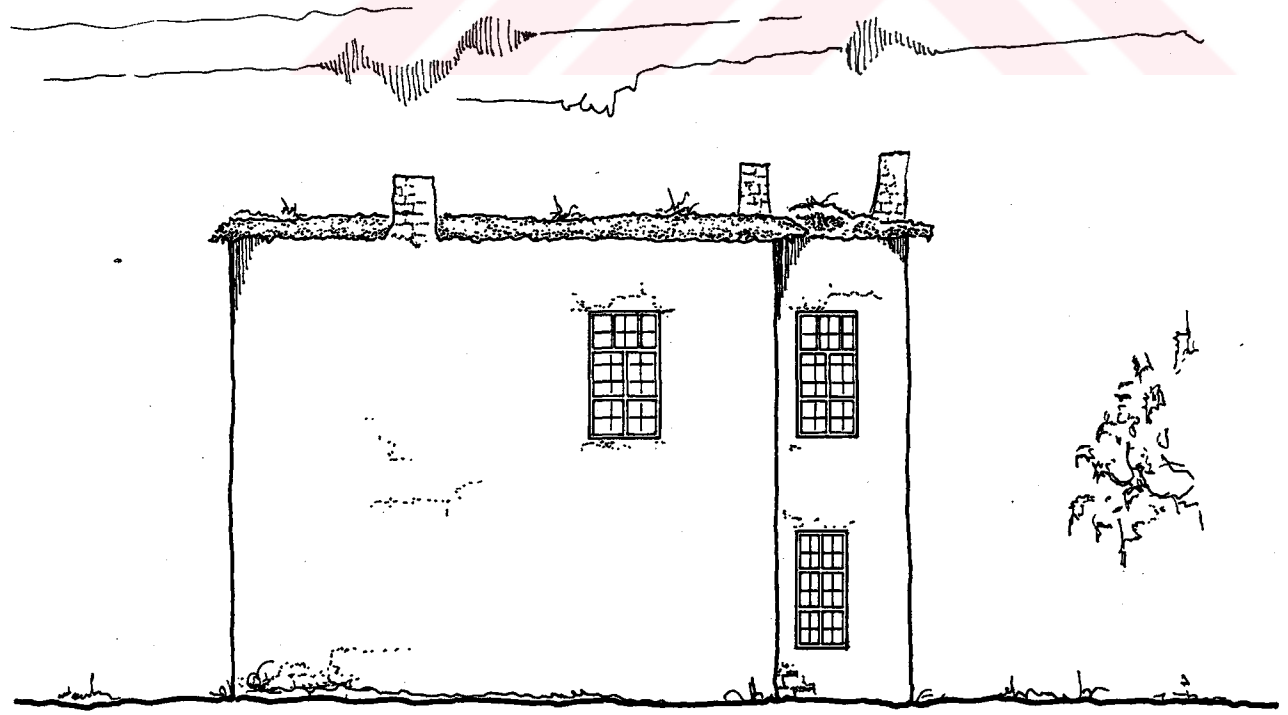
Şekil 21/c

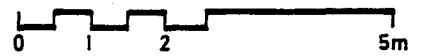
GİRİŞ CEPHESİ

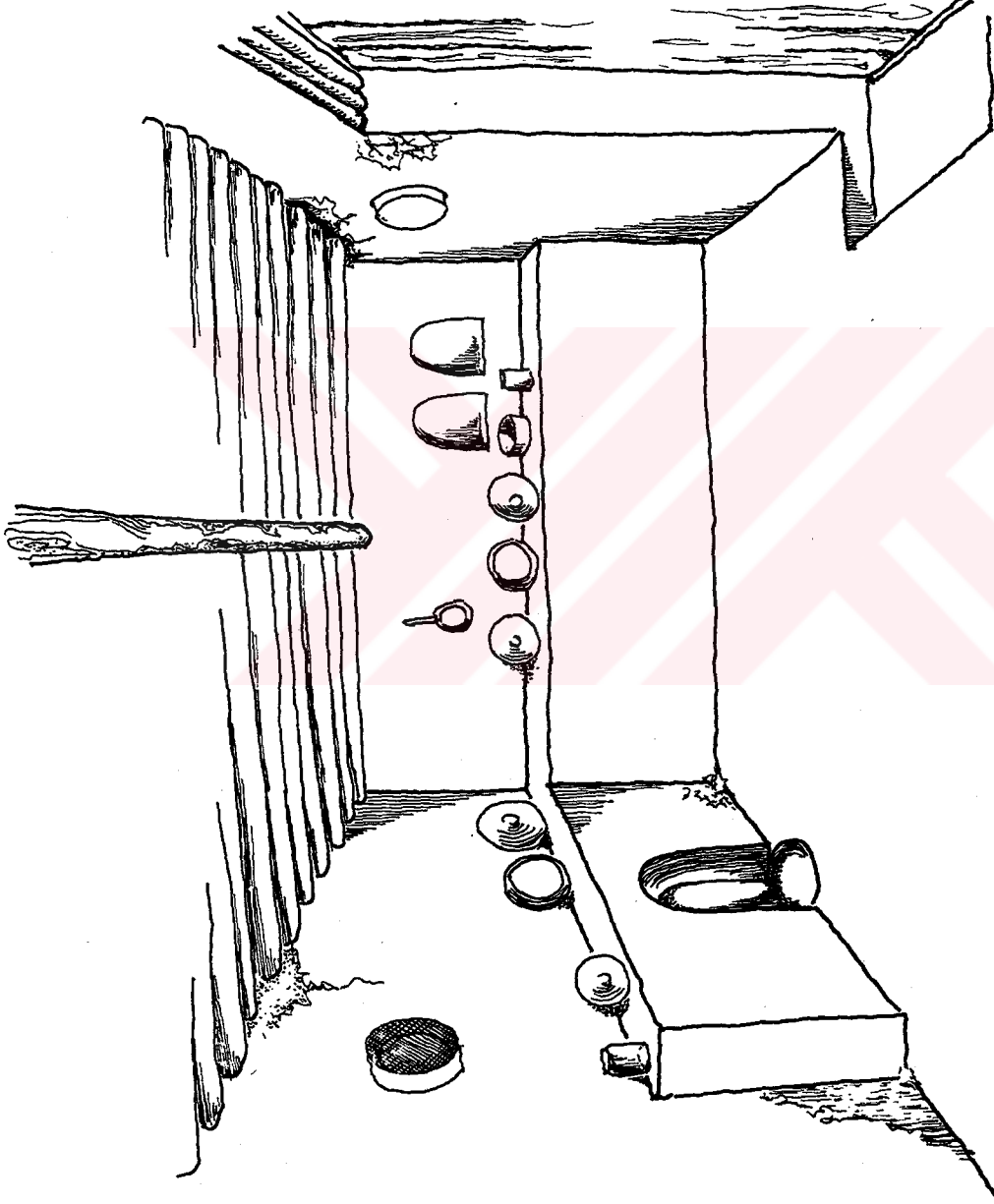
Şekil 21/d

AVLU CEPHESİ

Şekil 21/e

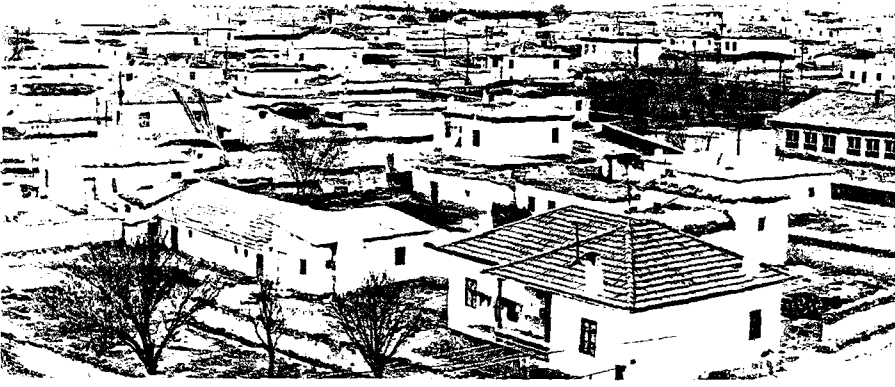

PERSPEKTIV

MUTFAKTAN İÇ MEKAN

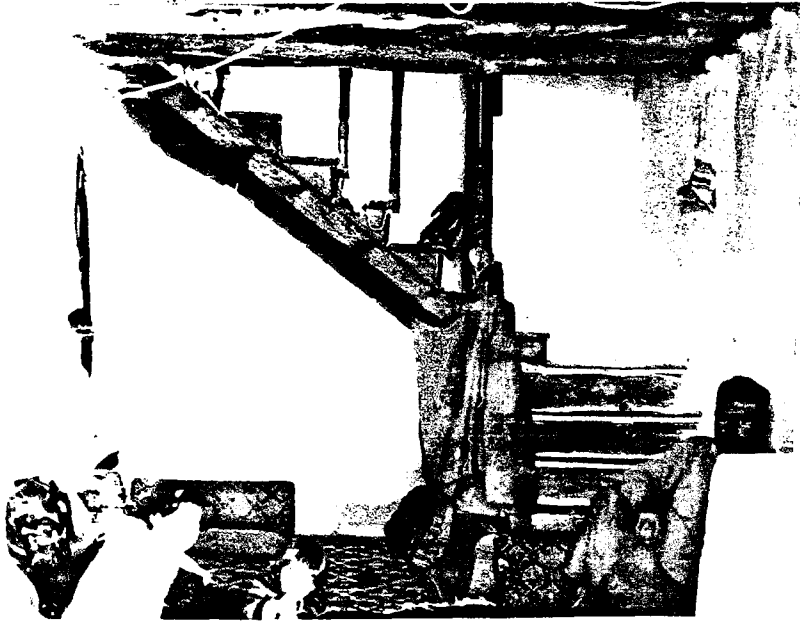

Resim 50- Eskiil Kasabasının, Ulu Camii çevresinde tarımsal düzen tipi evler ve avlular.

Resim 51- S. Dilor'a ait iki katlı tipik evin avluya bakan pencereleri ve giriş kapısı.

Resim 52- S. Dilor evinin giriş katındaki "medhal" ve üst kata çıkan merdiven detayı.

Resim 53- Üst kat sofaya çıkış yeri ve pencere detayı.

Resim 54- S. Dilor evinin baş odadaki dolap ve gusülhane detayları.

Resim 55- S. Dilor evinin oturma odasındaki dolap detayı.

MÜNİR TUZUN'UN EVİ

KONUMU

Eskiil kasabasının doğu tarafında, taşkesik mahallesinde yer alan ev, ön cephesi güneye yönelmiş, beden duvarları kerpiçten ve iki katlı olmasıyla dikkati çekmektedir. Yöre insanlarınınca konak diye isimlendirilmedi ise, önceleri varlıklı aileler tarafından kullanıldığı ifade edilmektedir. Öyleki, yapı büyüklüğü ve biçimi ile yerleşme içerisinde dikkatleri üzerine çeken karakteristik bir özelliğe sahiptir. Evin önünde, kerpiç duvarlı geniş bir avlusu ve bu avlu içerisinde servis mekanları ve sonradan yapılmış ikinci bir tek katlı ev bulunmaktadır (Resim 56). Ahır, samanlık ve depo gibi işletme yapıları evden oldukça uzakta ayrı bir yerde bulunmaktadır.

MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Yapının güneyindeki büyük avludan evin giriş mekanına ulaşılmaktadır. Konuta, avlu cephesinde içeriye doğru çekilmiş zeminden 15 cm kadar yükseklikteki giriş mekanındaki iki kanatlı ahşap bir kapıdan girilmektedir (Resim 59). Giriş alanının üstü balkon şeklinde kapatılmıştır (Şekil 22/a).

Büyüklüğü ve yapısal özelliğiyle dikkati çeken konutun zemin katında bir medhal, buna açılan üç ayrı oda ve bir mutfak yer almaktadır. Medhal ile odaların genişliği, ferahlığı ve işçiliği bakımından ilk bakışta dikkati çekmektedir. Bununla birlikte odaların yöresel kullanıma göre biçimlendikleri gözlenmiştir.

Mutfak kuzey-doğu yönde bulunmaktadır. Medhal'den girilen mutfak mekanının güney duvarındaki ikinci bir kapısıyla, avluya ulaşılmaktadır. Böylelikle, mutfak mekanının istenildiği durumlarda kullanım alanı genişletilmektedir. Fırında ekmek yapımında, çamaşır ve bulaşık yıkama esnasında mutfaktan avluya geçiş bu kapıdan sağlanmaktadır.

Mutfağın karşısındaki küçük oda, daha çok kiler olarak değerlendirilmektedir. Batı cephesinde dışa, açılan küçük bir pencereyle bu mekanın havalandırılması sağlanmaktadır (Şekil 22/e).

Bölgede sık rastladığımız zemin kattaki plan biçimlenmesini, evin üst katında da aynı şekilde görmekteyiz. Medhal mekanının kuzey duvarında,

dışarıya doğru taşan ahşap merdivenle üst kata çıkılmaktadır. Merdivenin ilk sahanlığından sonradan ilave edilmiş (yapı malzemesi ve özelliği ile ayrı karakterde) olan helaya girilmektedir (Şekil 22/b).

Bugünkü kullanıcılar tarafından evin, ihtiyaca göre fazla büyük olmasından dolayı zemin ve üst katın ayrı ayrı kullanılabilmesi için, merdiven evine dışarıya sonradan bir giriş kapısı açılmıştır. Bugün evde iki ayrı aile yaşamaktadır.

YAPI MALZEMESİ VE ÖZELLİKLERİ

Yapının taşıyıcı beden duvarları, zemin ve üstkatta da aynı şekilde yığma kerpiç malzemedan yapılmıştır. Bu sebeple, zemin ve üst katlarda ki mekanlar aynı ölçülerde tekrar edilmiştir. Bu durum konutun dış formunda yansımaktadır.

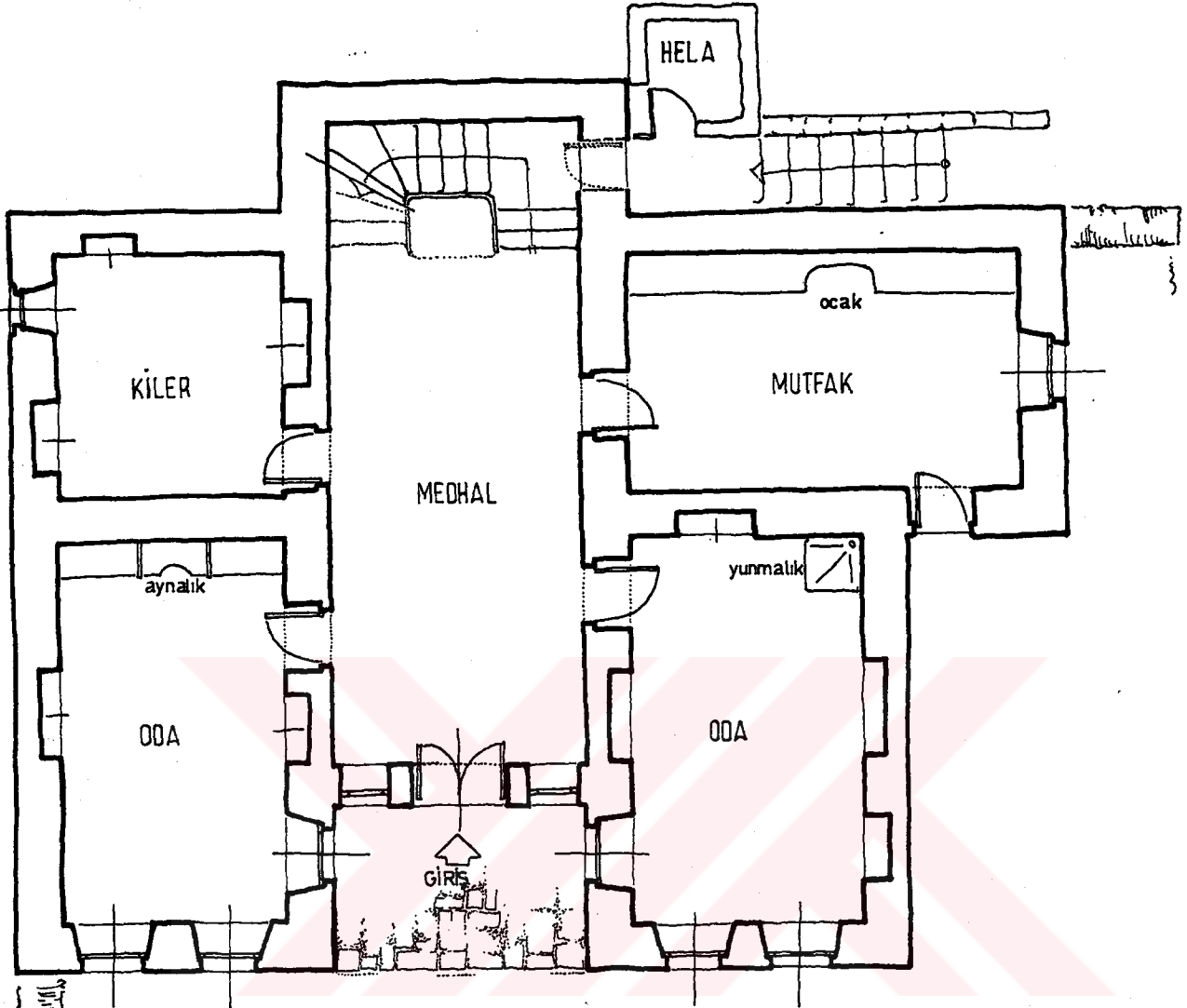
Yapının güney-doğu (avlu) cephesinde pencere boşlukları mümkün olduğunca fazla açılmasına karşılık, diğer kuzey-batı cephelerinde ise, az miktarda ve küçük tutulmuştur. Bu ise konutun biçimlenmesinde yön faktörünün etkili olduğunu göstermektedir (Resim 58).

Konut odalarında açıklıklar, düzgün kesilmiş 15x20 kesitinde ahşap dilmelerle geçilmiştir. Yapının zemin ve üst kat örtüsü aynı şekilde yapılmıştır. Zemin ve tavan döşemeleri çamurla sıvanmıştır. Yapının dam örtüsü, önceleri düz dam şeklinde olmasına karşılık, sonradan çatı ile örtülmüştür.

Yapıda ahşap işçilik, kapı ve pencerelerinde (üst katlarda yuvarlak biçimde) itina ile yapıldığı görülmektedir. Resimlerden de anlaşılacağı üzere, odalardaki dolap ve aynalıkların aynı şekilde titizlikle seçilmiştir. Balkon ve üst örtüdeki ahşap detaylar da aynı anlayışla yapılmıştır (Resim 60).

Yapıda iç ve dış duvar yüzeyleri çamurla sıvanmıştır. İç mekanda duvar yüzeyleri renkli plastik boyalarla boyanmıştır. Her bir odadaki dolaplar, yatak, yorgan vb. gibi eşyaların saklanması için yapılmıştır. Dolaplar ağız açık şeklinde olduğu gibi, bazıları da ahşap kapaklarla kapatılmıştır. Ayrıca dolap ve aynalıkların üst seviyeleri ahşap motiflerle bitirilmiştir (Resim 61).

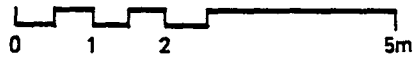

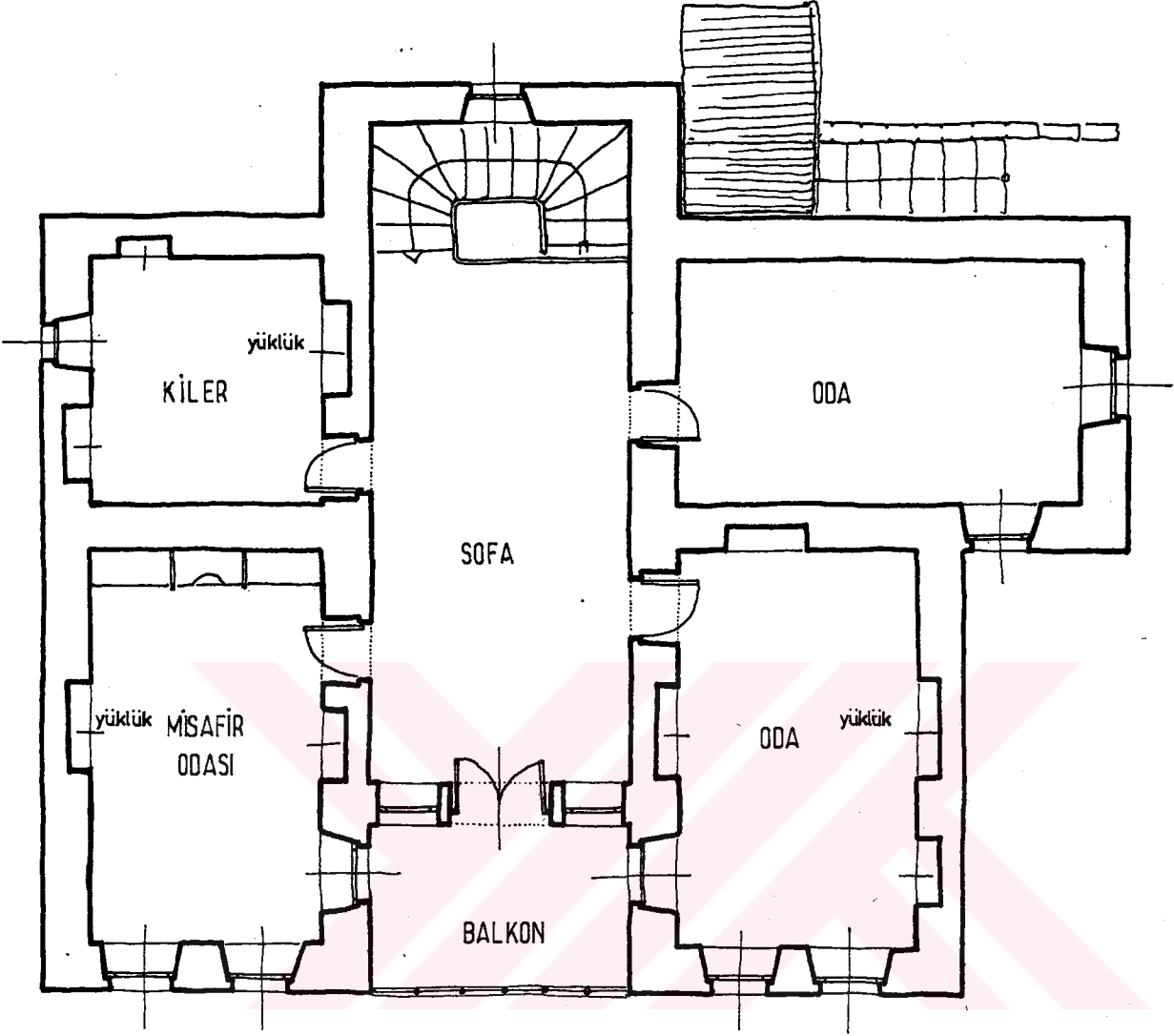

AVLU

ZEMIN KAT PLANI

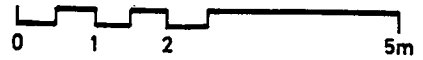
Seki1 22/a

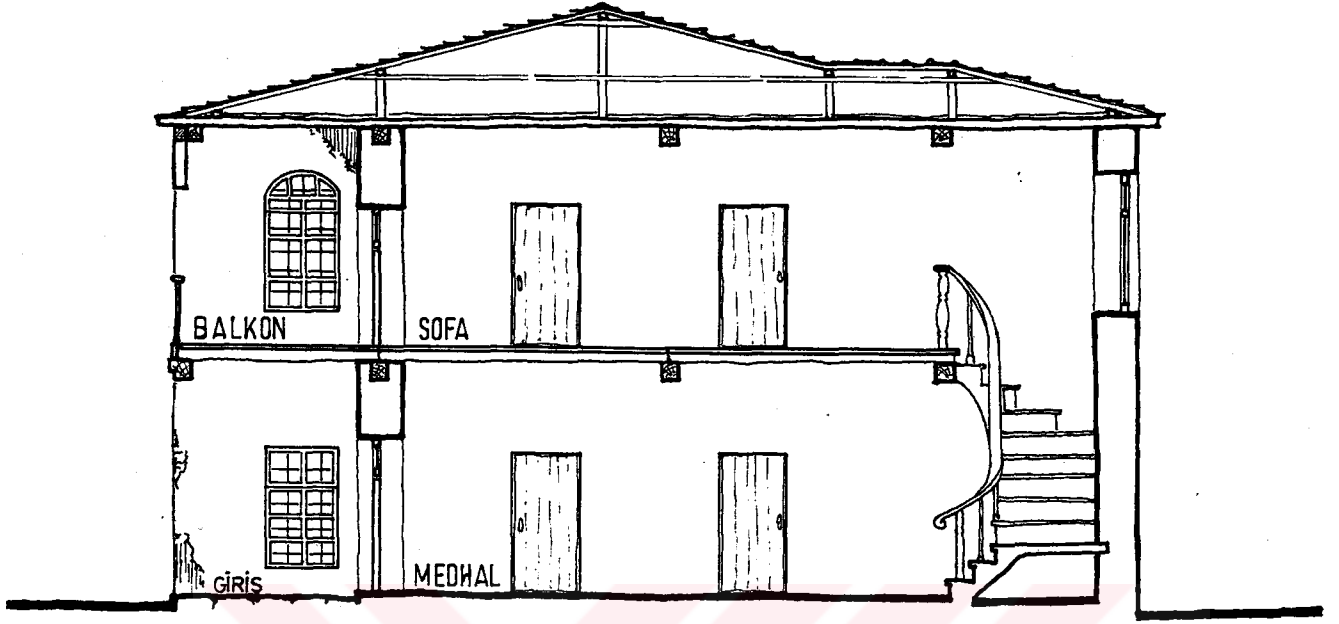

ÜST KAT PLANI

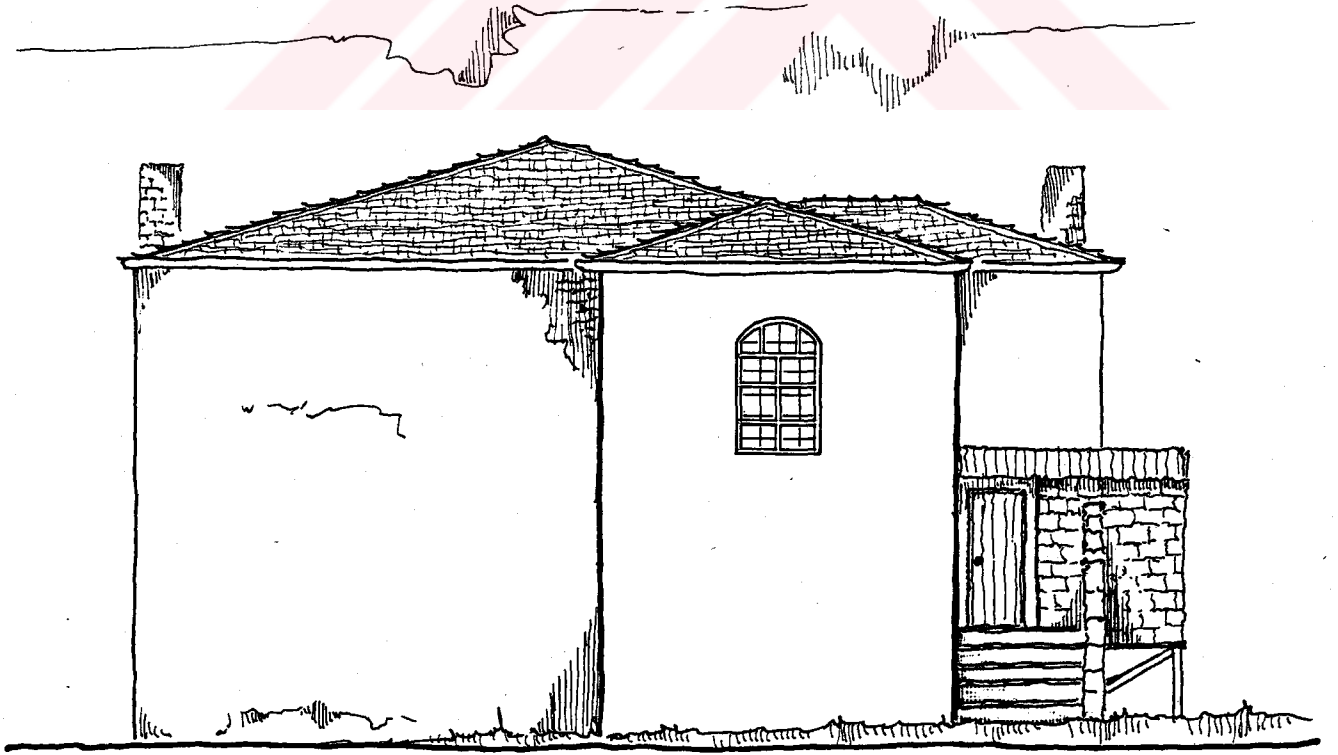
Şekil 22/b

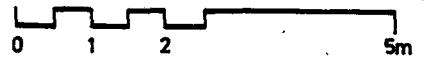
KESİT

Şekil 22/c

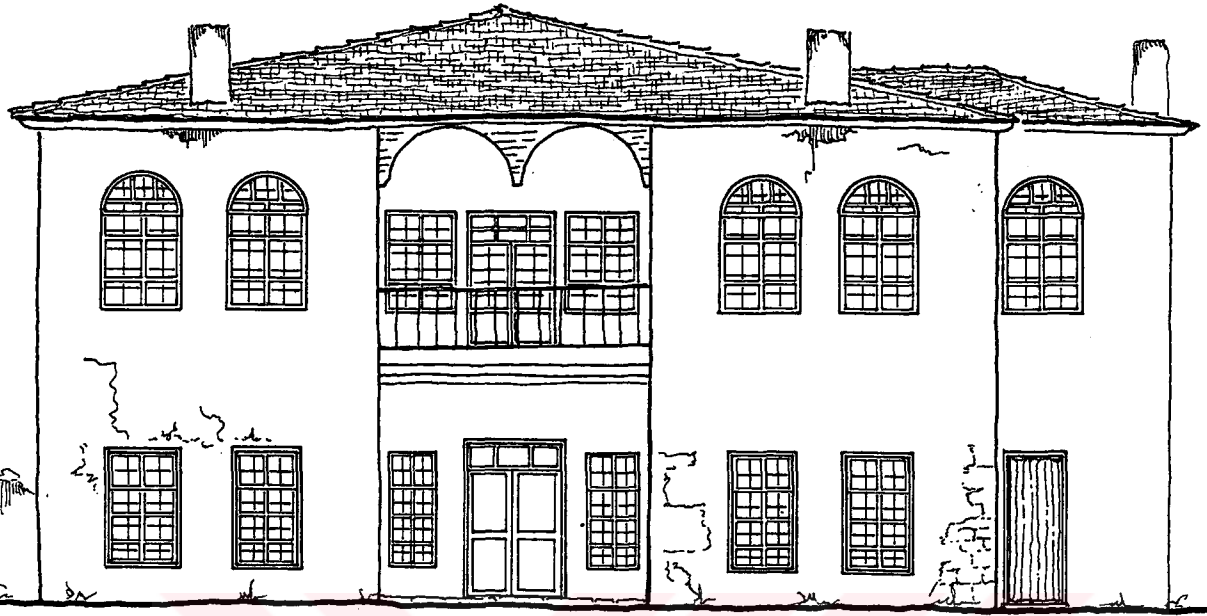

SAĞ YAN CEPHE

Şekil 22/d

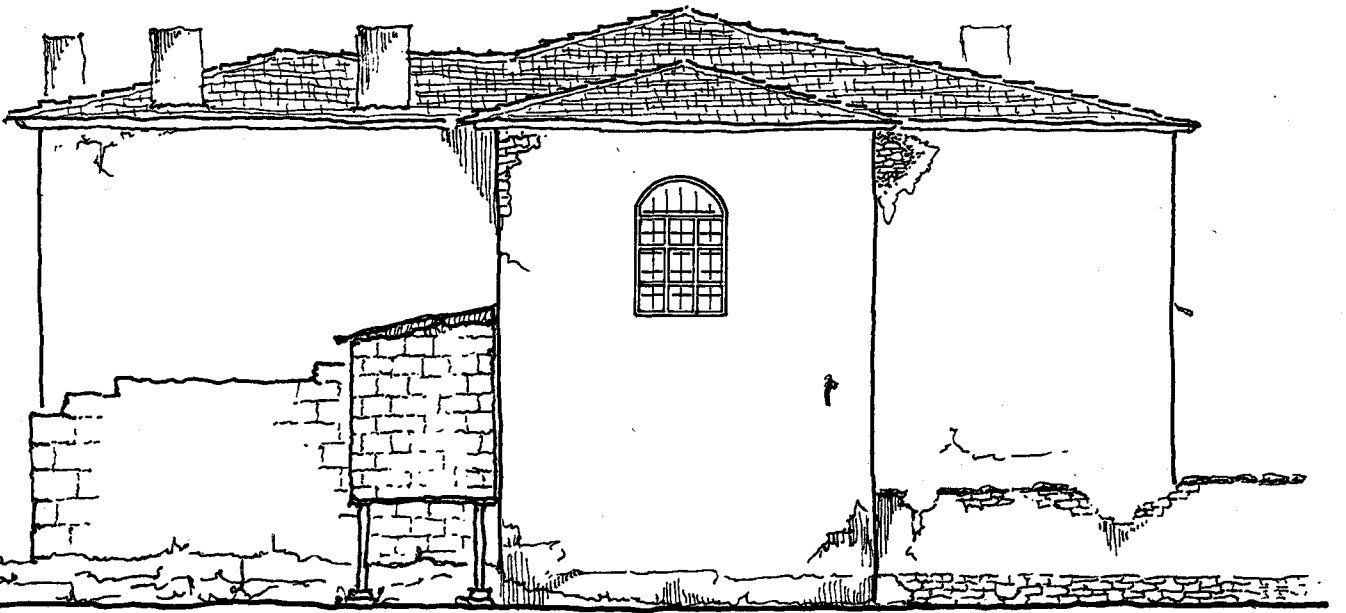

22

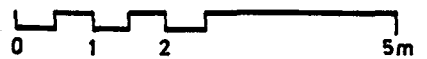
GİRİŞ CEPHESİ

Şekil 22/e

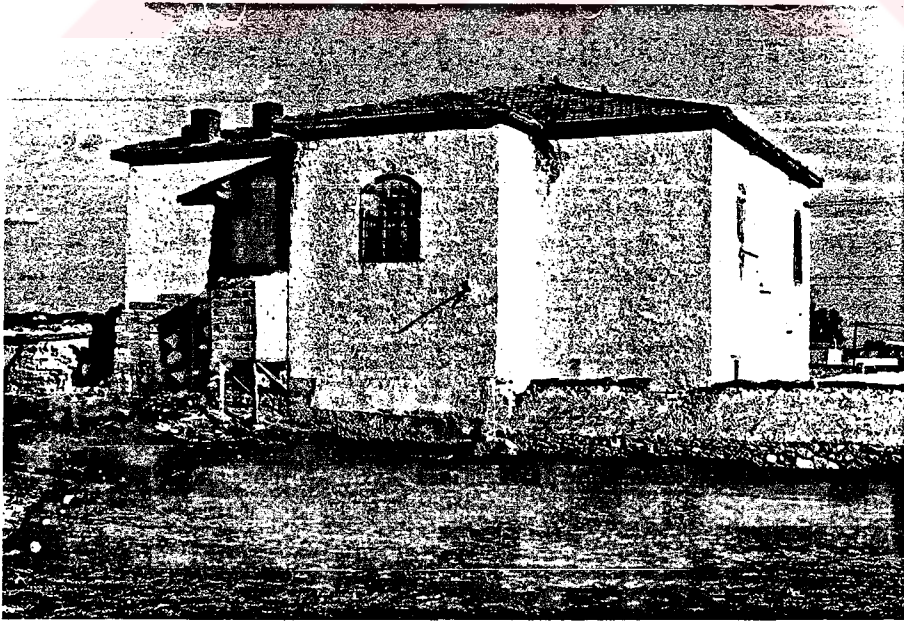
ARKA CEPHE

Şekil 22/f

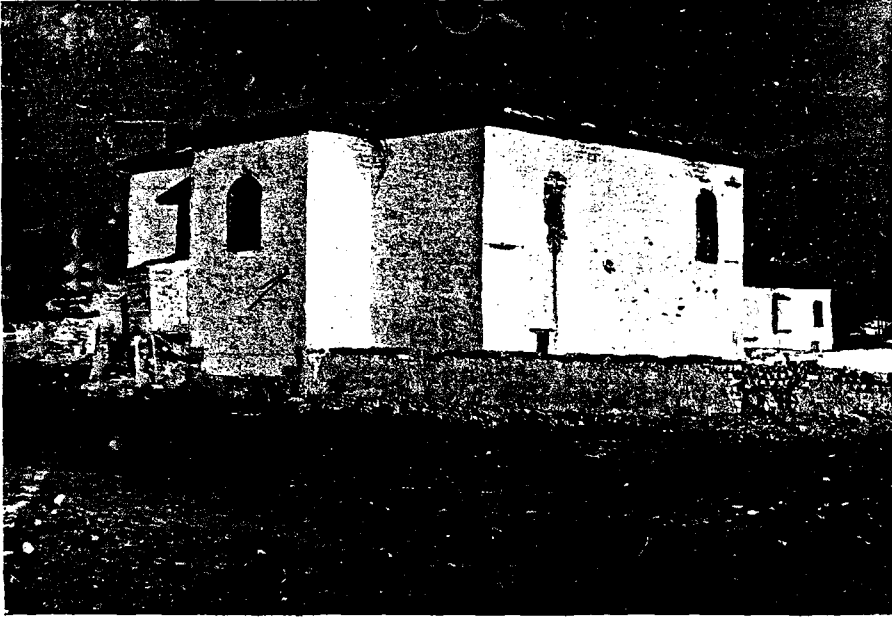

Resim 56- Büyük bir ailenin yaşadığı evlerin yer aldığı bir avlu girişi ve tarihi taş malzeme.

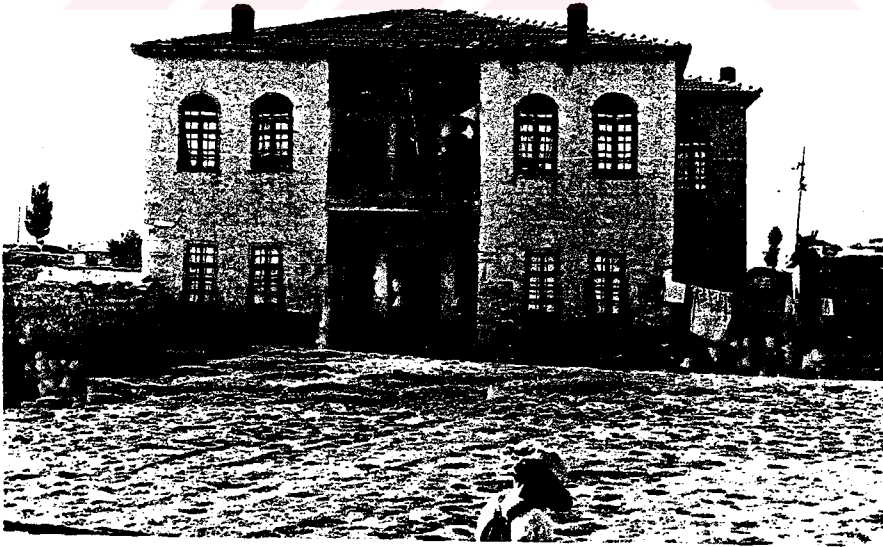

Resim 57- M. Tüzün evinin kuzey taraftan görünüşü.

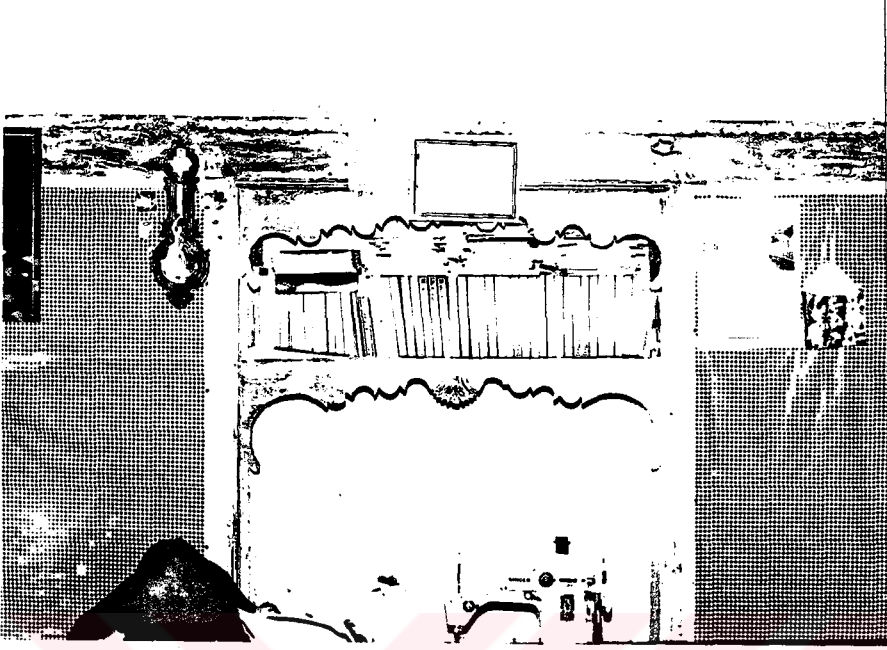

R sım 58- M. Tüzün evinin batı tarafta sağır duvar yüzeyleri ve k -
  k pencereleri.

Resim 59- M. Tüzün evinin avluya bakan pencereleri ve evin giriş
 kapısı.

Resim 60- M. Tüzün evinin oturma mekanındaki ahşap dolap detayı.

Resim 61- M. Tüzün evinin dolap ve gusülhane detayı.

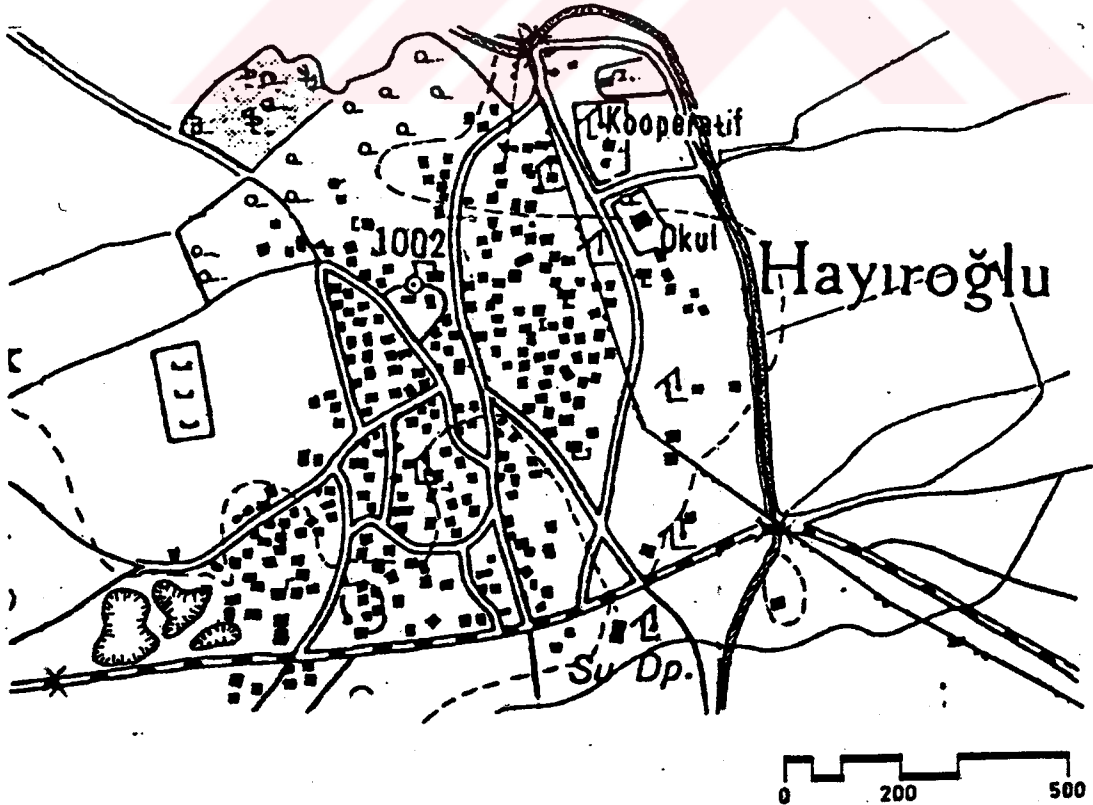
HAYROĞLU KÖYÜ-YARMA-KONYA

Hayroğlu köyü, kuzey Bakıtlı, güneyi Küçükköy, batısı Abditolu köyleri ile doğusu ise Çarşamba kanalı (drenaj kanalı) ile çevrili olup düz sulak ovada yerleşmiştir. Köyün tarım alanları yerleşmenin yakın çevresinde bulunmakta ve yeraltı sularının yükselmesi sonucu sık sık sular altında kalmaktadır. Bunun için köyün çevresi ve tarım alanları drenaj kanalları ile donatılmıştır.

Köyün kuruluşu hakkında kesin bir bilgi bulunmamakta ve oldukça eski bir yerleşme olduğu söylenmektedir.

Köye, Konya-Karapınar yolunun 25. km (Yarma)'dan sonra anayolun güneyine doğru 15 km'lik köy yolu ile ulaşılmaktadır. Köy Yarma bucağına bağlı olup 300 hanelik toplu büyük bir yerleşmedir (Resim 62). Nüfusu yaklaşık olarak 1200 kişidir.

Köyde kerpiçten yapılmış konutlar, birbirini görmeyen iç avlular ve çevresinde diğer müstemilat yapılarıyla birlikte yörenin karakteristik mimari özelliklerini taşımaktadırlar (Şekil 23).

Şekil 23- Hayroğlu köyü yerleşim planı.

YAŞAR ULUSOY'UN EVİ

KONUMU

Yaşar Ulusoy'un evi, köyün kuzey-batı tarafında yer alan güneydoğuya yönelmiş, taşıyıcı duvarları kerpiçten, iki kattı bir yapıdır. Evin kuzey ve batı yönünde ahır, samanlık, çoban evi gibi tarımsal faaliyetlerin geçtiği tek katlı mekanlar sıralanmıştır (Resim 63).

MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Sonradan ilave edilen ve üzeri kapatılmamış depo ile avlu duvarı arasında yer alan doğudaki giriş kapısıyla karşılaşmaktayız. Ahşap kapıdan evin güneyindeki avluya girilmektedir. Avlu girişinin hemen yanında, ahşap dirsekli bir çıkmanın altında evin giriş kapısı yer almaktadır. Avlunun kuzey kenarını oluşturan evin girişine, onun yanında yer alan aşevine (mutfak, kiler) ve su çekmek için tulumaya, zemin yassı taşlarla düşeli 0,15 m yükseklikte bir platformla ulaşılmaktadır. Avlu döşemisinden 0,35 m yükseltilmiş sıkıştırılmış toprak döşemesi ve batı duvarındaki ocak ve nişleriyle yemek ve yufka pişirme, çamaşır yıkama gibi işlerin görüldüğü kuytu alan, evin kadını tarafından işlik olarak kullanılmaktadır. Avlunun ev ve aşevi dışında kalan güney kısmında, sebzelik ve meyva ağaçları ile güney ve batı duvarının birleştiği köşede, kerpiçten yapılmış bir de hela bulunmaktadır (Şekil 24/a).

Avlunun dışındaki giriş kapısının yanında, ağıl ve kuzuluğa açılan kapı bulunmaktadır. Sokak zemininden 0,20 m düşük olan ağıl döşemesi topraktır. Ağılın girişinde ahşap korkuluklarla çevrili kuzuluk yer almaktadır. Ağılın diğer duvarına bitişik üzeri açık kısım buğday ve sap deposu olarak kullanılmaktadır (Resim 64).

Evin ve aşevinin kuzey duvarına bitişik olan ahır ve samanlığın güney-kuzey doğrultusundaki tavan kirişlemeleri, iki dikmenin taşıdığı kirişle; samanlık kısmında da bir dikmenin taşıdığı ana kirişle desteklenmiştir. Bu durum, bazı mekanların çoğunlukla sonradan ilave edilmiş olduğunu göstermektedir.

Tarımsal fonksiyonun gereği biçimlenen ve farklı mekanları içeren Y. Ulusoy işletmesinde, konutun iki katlı olması dikkati çekmektedir. Avludan girilen evin zemin katında bir medhal ve buna açılan mutfak mekanı ile yazlık oda bulunmaktadır. Mutfak, güneydeki avluya açılan kiler, aşevi gibi mekanların sonradan ilave edilmesi sonucu büyümüştür. Mutfağın batı duvarından 0,80 m enindeki basit bir kapısız açıklıktan kilere geçilmektedir. Bulgur, un gibi kışlık yiyeceklerle, yağ küpleri ve tahıl çuvalları-

nın depolandığı kileri, güney duvarında bulunan iki ufak camsız pencere aydınlatmaktadır. Yazlık oda ise, evin eşyalarının saklandığı depo durumdadır. Giriş kapısının karşısındaki ahşap merdivenle üst kat sofasına çıkılmaktadır.

Konya yöresinde sık rastladığımız gelenekler plan biçimlenmesini, bu evin üst katında da görmekteyiz. Güneydeki avluya yönelmiş çıkmalı sofa mekanı, üst kattaki diğer odaların açıldığı, avlu ve odaların arasındaki eylemleri birleştirici ve dağıtıcı bir özelliğe sahiptir. Ayrıca, sofanın avlu yönünde birde sediri bulunmaktadır. Merdivenin sağında yer alan baş oda (misafir odası) evin diğer odalarında ve kırsal çevrede sık görmediğimiz süslü dolap ve yüklükleriyle dikkati çekmektedir. Mutfağın üzerine oturan ve güneye doğru uzanan baş oda, güneyinde bir ve doğusunda iki pencere ile avluya bakmaktadır (Şekil 24/b). Odanın kuzey duvarında aynalık ve her iki yanında yüklükler yer almaktadır. Odanın güneyinde 0,10 m yükseklikte zemin toprak sedir bulunmakta, pencereler ve yüklük nişleri perdeyle örtülmüştür. Baş odanın kuzeyinde sofadan girilen, küçük bir kışlık oda vardır. Buranın yüklük ve kuru yiyeceklerin saklandığı yer olarak kullanıldığı görülmektedir. Merdiven sahanlığının yanına birde testilik yerleştirilmiştir.

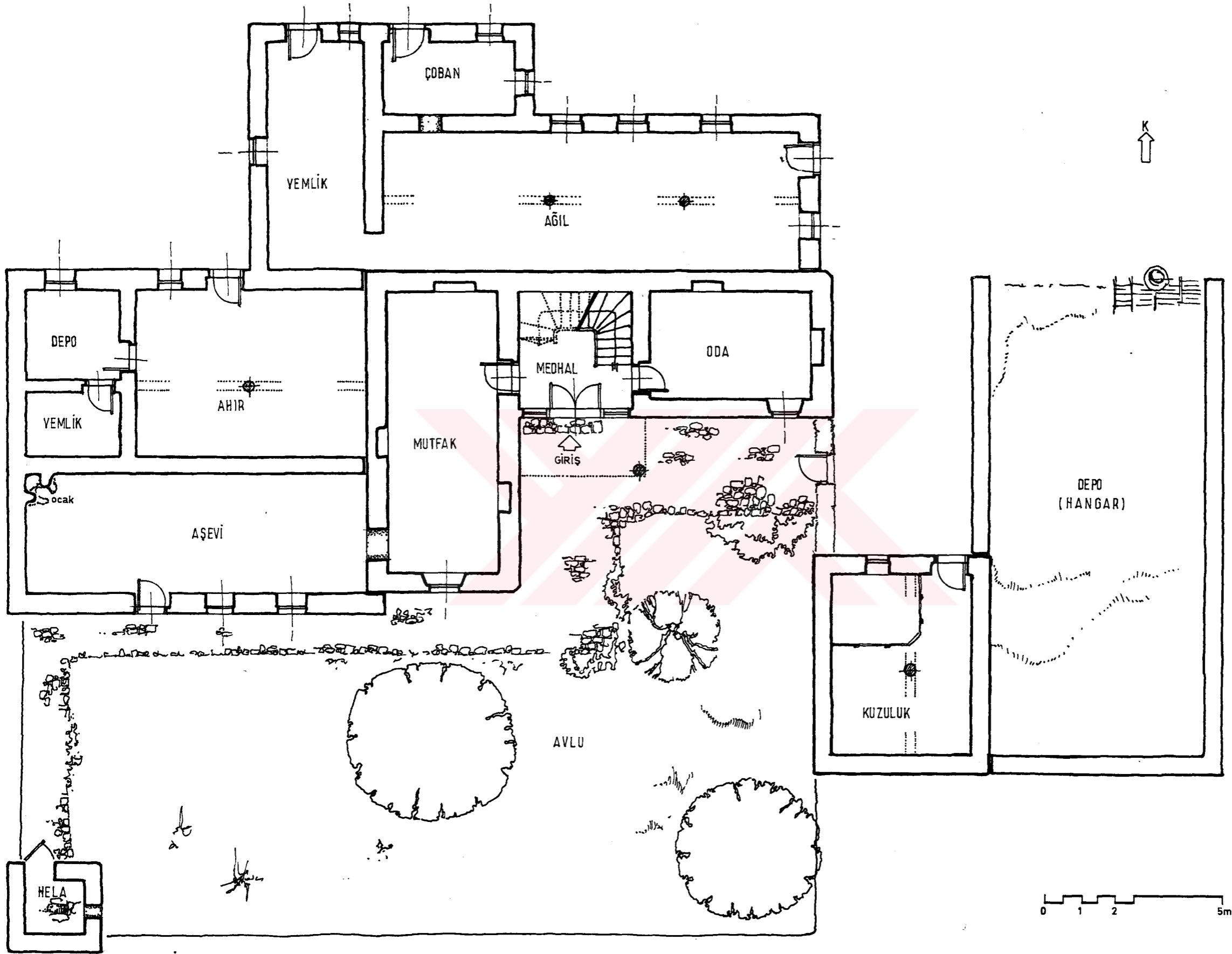
Sofanın doğu tarafında yer alan günlük oda ise; evin sakinleri tarafından kullanılmaktadır. Doğu, kuzey ve güney duvarlarındaki birer pencereleriyle köy içine ve avluya bakmaktadır (Şekil 24/e).

YAPI MALZEMESİ VE ÖZELLİKLERİ

Yapıda, yağma ve bağdaki sistemler birlikte kullanılmıştır. Birinci kattaki sofanın avlu cephesi bağdaki sistemle, diğer dış duvarlar tümüyle kerpiç yağma olarak yapılmıştır. Zemin kat duvarlarında pencere alt yüzeylerine kadar taş malzeme kullanıldığı görülmektedir. Döşemeler ve tavanlar ahşap kirişlerle geçilmiş olup, üzerleri hasır ile örtülerek çamurla sıvanmıştır. Duvarların iç ve dış yüzleri de çamur sıvalıdır. İç mekanlar beyaz toprakla (kil) çilalanmıştır. Zemini toprak kaplama olan odalara, halı ve duvar yastıklarıyla döşenmiştir.

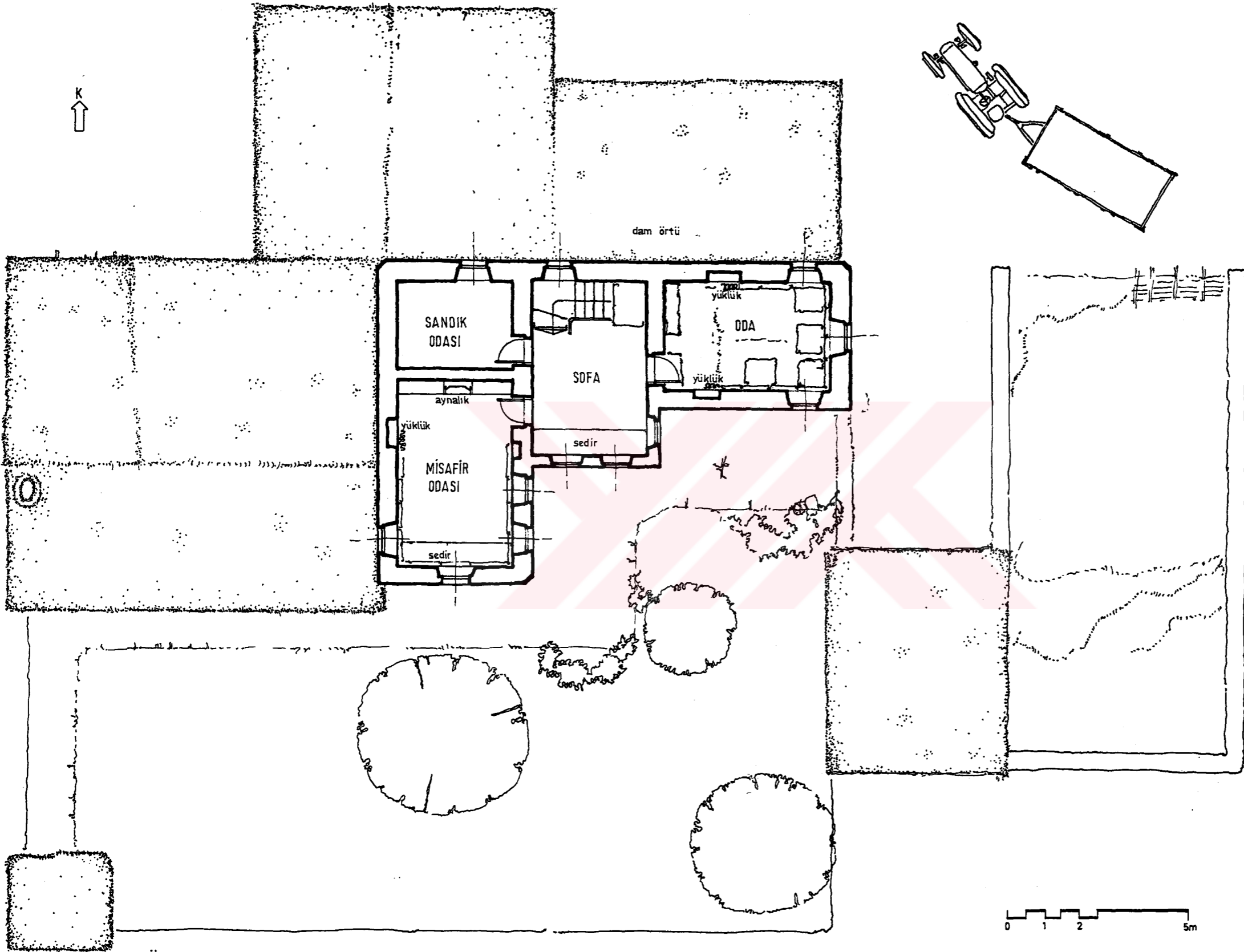
Avlu cephesindeki ve üst kattaki pencereler diğer pencerelere göre büyük yapılmıştır. Yapıda tüm pencere enlerinin birbirine yakın olmasına karşılık üst katta yükseklikler daha fazla tutulmuştur. Pencere boşlukları dışta dar içte geniş yapılarak bol ışık sağlanmaya çalışılmıştır. Dışarıdan korunma amacıyla basit demir parmaklıklar yerleştirilmiştir (Resim 65).

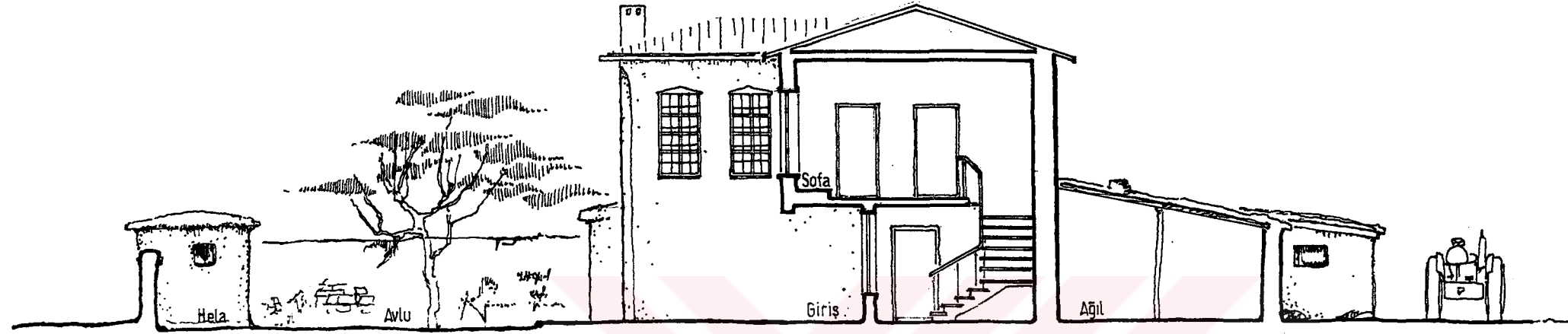
ZEMİN KAT PLANI

Sekil 24/a

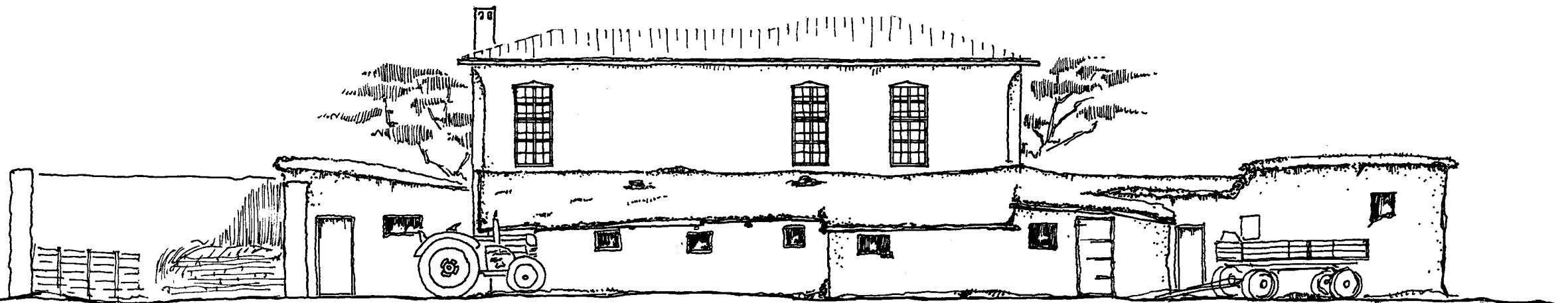
ÜST KAT PLANI

Şekil 24/b

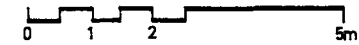
KESİT

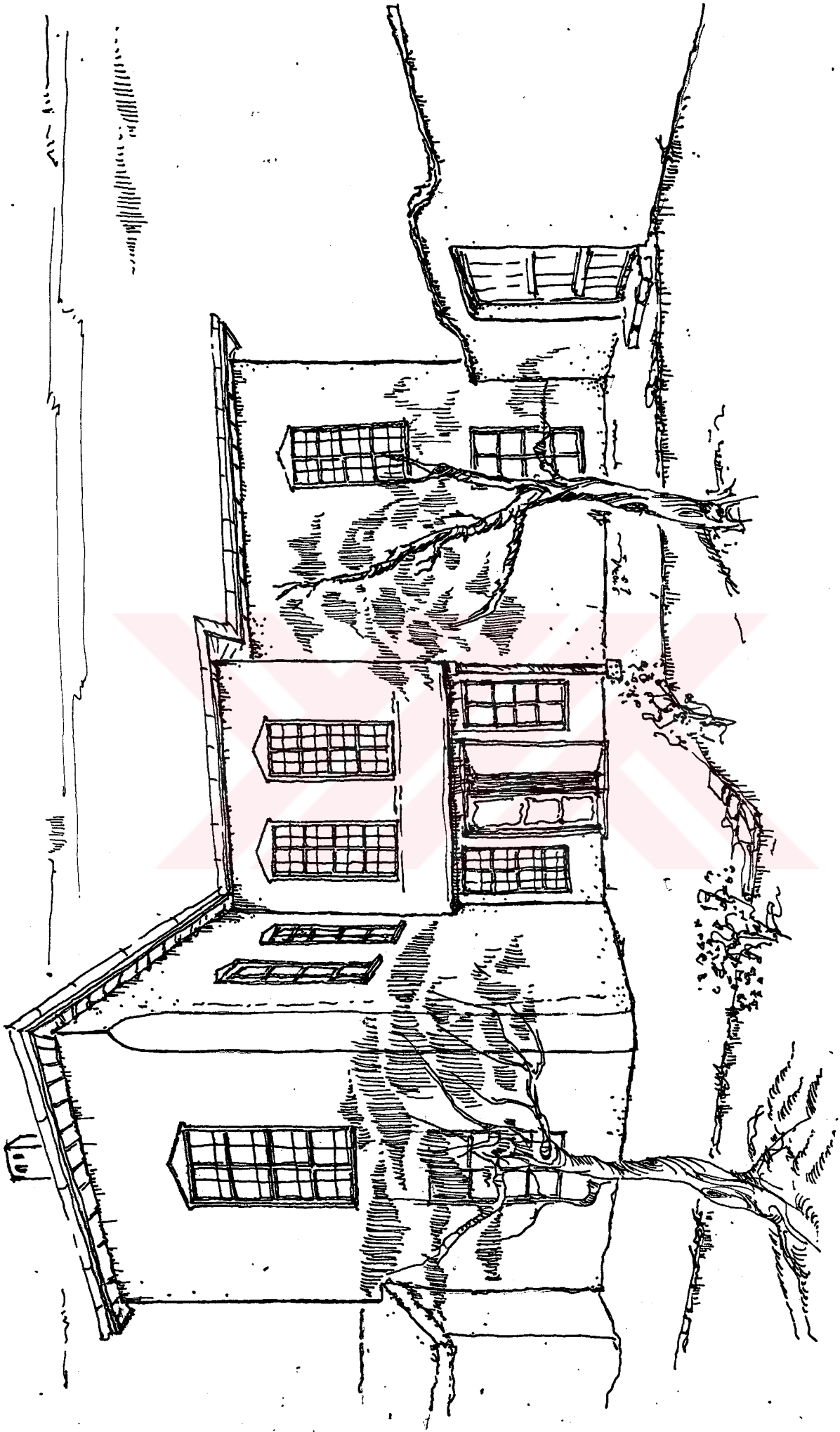
Şekil 24/c

KUZEY CEPHESİ

Şekil 24/d

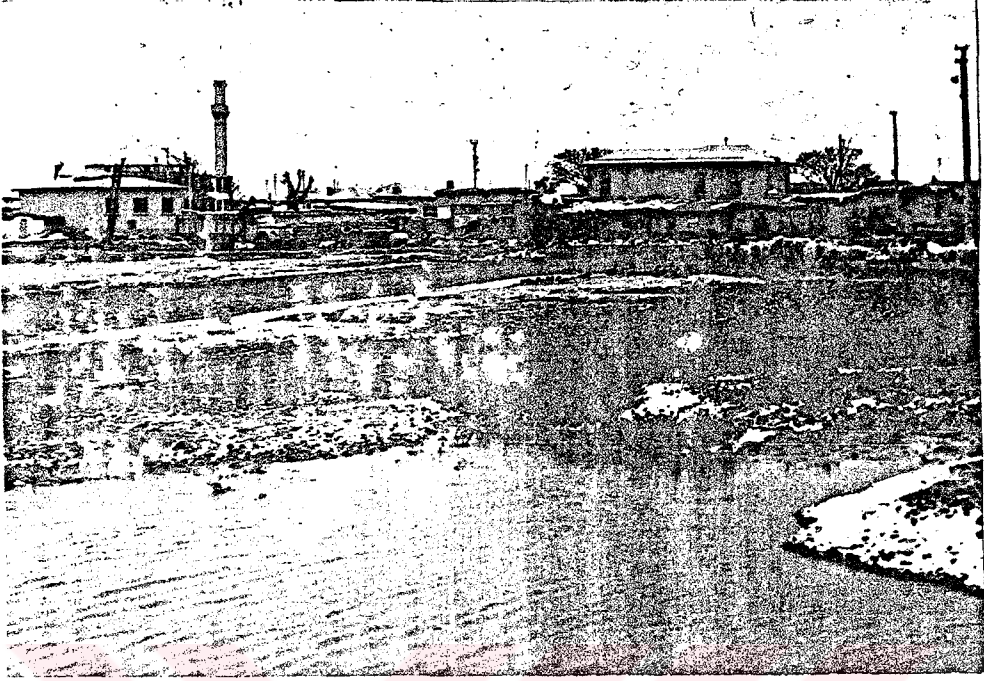

İÇ ALAN (AVLU)

Şekil 24/e

PERSPEKTİF

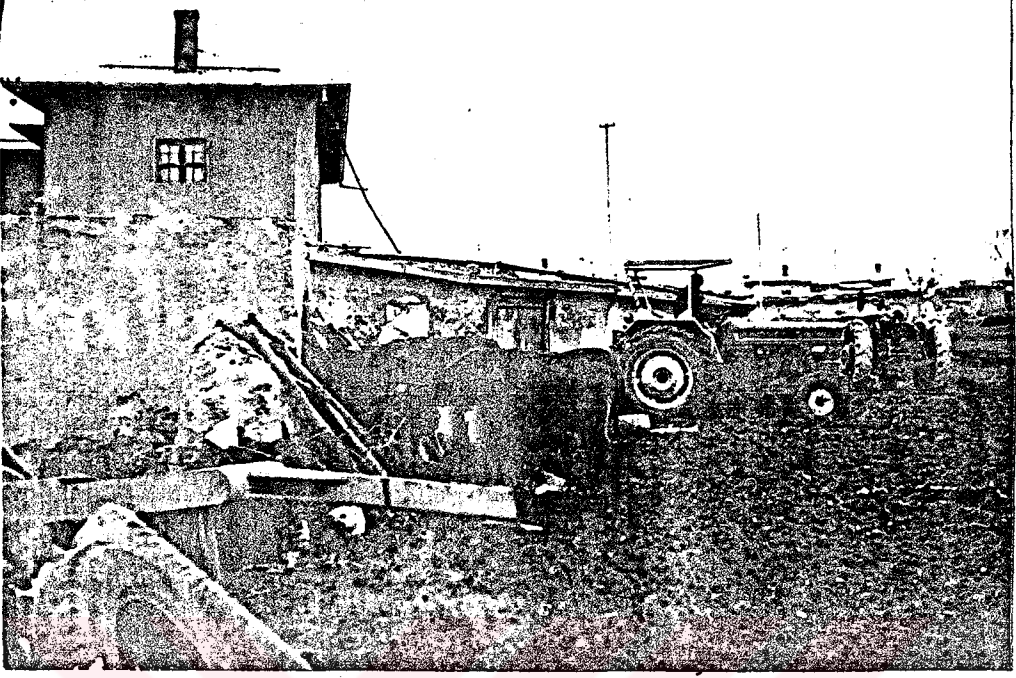

Resim 62- Hayroğlu köyünün cami çevresinde evler ve avlular.

Resim 63- Y. Ulusoy evinin, ahır ve samanlığına yol tarafından görünüşü.

Resim 64. Y. Ulusoy evinin doğu (giriş) tarafından görünüşü.

Resim 65- Y. Ulusoy evinin giriş kapısı ve avluya bakan pencereleri.

KESMEZ KÖYÜ - KARAPINAR - KONYA

Kesmez Köyü, Karacadağ'ın güney yakasında batıda; SE-KALESİ, kuzeyde; Artıç Tepe, Kara Sivri tepelerinin arasından inen "Asma Boğazında" Bizanslılardan kalma örenler üzerinde kurulmuş bir yerleşmedir (Şekil 24).

Köye, Karapınar-Ereğli karayolunun 10'uncu kilometresinden sonra, stabilize kum (volkanik, tüf) 15 km köy yolu ile ulaşılmaktadır. Kesmez Köyü, Karapınar ilçesine toplam 25 km uzaklıkta olup Karacadağ'ın güney yamaçlarında kurulmuş küçük kırsal yerleşmedir. Köy yaklaşık 45 hanelik olup toplu bir yerleşme özelliği göstermektedir.

Köyün kuruluşu hakkında kesin bir bilgi bulunmamasına karşılık, bazı yayınlarda, Kanuni Sultan Süleyman zamanında yapılan tahrirde, Karaman Eyaleti, Ereğli ilçesi, Karacadağ Nahiyesi'nin, Kesmez adlı bir köyü olup, Keremoğulları, Güzey ve Salur cemaatleri vardır. (1) Bu durum, köyün kuruluşunun sözü edilen tarihlerden öncesine dayanmaktadır.

Ayrıca "Oğuzlarda BOZ-OK, Şam Bayatları içinde Kesmezli Obasına rastlanmaktadır. Bunlar Keş, Suriye'de, yaz mevsiminde ise Kayseri yöresinde geçirip çiftçilik yaparlardı. M.1613 yıllarında Orta Anadolu'ya Kesmezli Oymağı gelmiştir." (2) Kesmez Köyü halkının sözü edilen Boy'un bir kolundan meydana geldiği tahmin edilmektedir.

ŞAHİN KARAGÖZ'ÜN EVİ

KONUMU

Şahin Karagöz'ün evi, köyün aşağı tarafında yamaçta yer alan, esas cephesi güneye yönelmiş, taşıyıcı duvarları taştan yapılmış tek katlı bir yapıdır. Evin kuzeyinde (konuta bitişik) ağıl, doğu tarafında ise, üstü örtülü ağız güneye yönelmiş (sundurma biçiminde) yarı kapalı koyun avlusu, tuvalet ve kümes bulunmaktadır.

(1) İ.H. KONYALI, Abideleri ve Kitabeleri ile Konya-Ereğli Tarihi, Fatih Matbaası İstanbul, 1970, s.408.

(2) İbrahim GÜNDÜZ, Bütün Yönleriyle Karapınar, Kuzucular ofset, Konya 1980, s.511.

Şekil 25- Kesmez Köyü yerleşim planı.

Arazinin eğimli olmasından dolayı, duvarlarla set çekilerek içi doldurulan kademeli teraslarla, konut ve ağılların güney tarafında avlular oluşturulmuştur. Koyunların su ihtiyacının karşılamak için arazinin uygun bir yerine taştan su sarnıcı yapılmıştır. Sarnıç, yağmur ve kar sularının birikmesiyle çalışmaktadır (Resim 66).

MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Yörede, hayvancılığın önemli bir uğraş (300.400 koyun) olmasından dolayı, konut dışındaki ağıl, samanlık gibi mekanlar büyüklüğüyle dikkati çekmektedir. Yaz ve kış aylarında hayvanları barındırabilen kapalı ve yarı kapalı ağıllar yapılmıştır. Evin doğu duvarında bitişik olan açık ağılın kuzey-güney doğrultusundaki tavan girişlemeleri; bir dikmenin taşıdığı ana girişle kapalı kısımda da iki dikmenin taşıdığı bir ana girişle desteklenmiştir. Yarı açık avludan kapalı kısma, kapı ile geçilmektedir. Koyun ağılının doğu duvarına bitişik aynı usulde samanlık yapılmıştır. Onun yanında kümes ve üstü açık tuvalet mekanları bulunmaktadır. Bütün bu mekanlar fonksiyon gereğinden ziyade, arazinin topografyasından dolayı farklı kot-larlarda, kuzeye kapalı ve güneye açık bir biçimde konumlanmışlardır (Şekil 26/a).

Avlu duvarları ve teraslar, ihtiyaca göre konutun güney yönünde değişik kademelerde yapılmıştır. Avlunun kuzey tarafını kapatan evin girişi-ne, zemini yassı taşlarla döşeli +1,00 m yüksekliğe, basamaklarla çıkılan bir platformla ulaşılmaktadır (Resim 67).

Yöresel ifadeyle taşlıktan (platform), evin orta mekanına girilmektedir. Plan kuruluşu olarak, bir orta mekan (mabeyn) ve her iki tarafında da birer odadan ibarettir. Ortadaki mabeyn mekanı, diğer odaların açıldığı, dış mekanlarla odalar arasındaki eylemleri birleştirici ve dağıtıcı özelliğe sahiptir. Ayrıca, mabeyn'in giriş kapısına yakın bir noktada, pişirme eylemine cevap veren, duvar içerisinde girintili ocak bulunmaktadır. Mabeyn'i kuzey duvarında da un, bulgur çuvaları ile yüklük yer almaktadır. Bu mekan oturma ile birlikte pişirme, yeme (mutfak) eylemlerine de cevap vermektedir. Bu mekan, giriş kapısının yanındaki pencere ile aydınlatılmaktadır (Şekil 26/c).

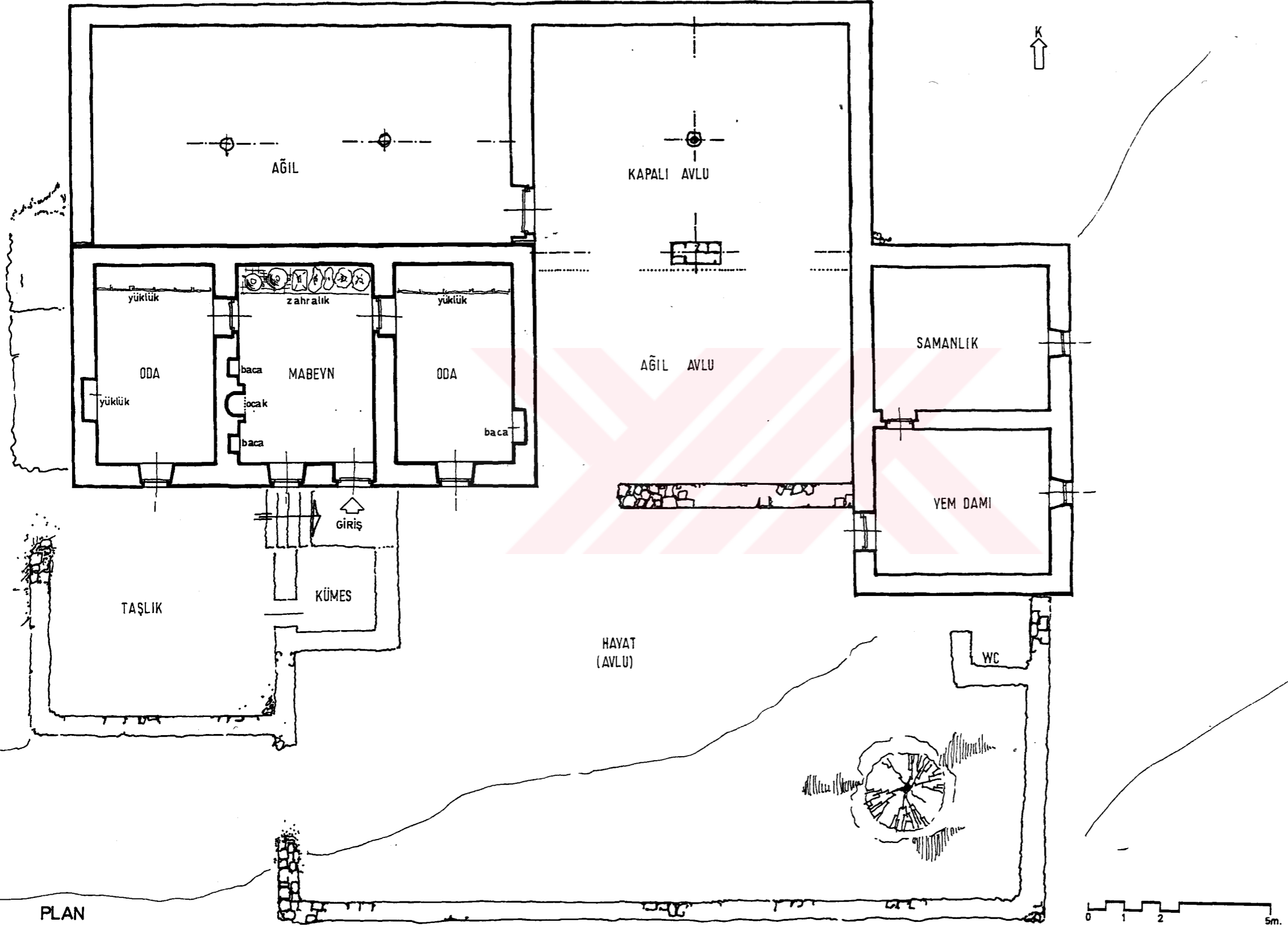
Orta mekanın doğusunda ve batısındaki odalar birbirine benzemektedirler. Her iki oda da güneydeki birer pencere ile avluya bakmaktadır. Odaların kuzey duvarında, birer yüklük (yatak, yorgan koymak için) nişi yer almaktadır. Bununla birlikte odaların dış cephedeki yan duvarlarında birer baca (küçük nişler) bulunmaktadır. İç mekanda pencereler ve yüklük nişleri perdeyle örtülmüştür.

Avlu cephesindeki küçük pencere boşlukları dışta dar içte geniş yapılarak bol ışık sağlanmaya çalışılmıştır. Pencereler ısı kaybını azaltmak için, mümkün olduğunca küçük yapılmıştır.

YAPI MALZEMESİ ÖZELLİKLERİ

Yapıda, yığma taş (düzgün kesilmiş) duvar kullanılmıştır. Döşemeler toprak dolgu üzerine çamur sıva sıvanarak yapılmıştır. Tavanlar, ahşap kirişlerle geçilmiş olup, hasır örtü üzerine toprak dam örtüsü yapılmıştır. Teras şeklindeki dam örtüsü dış kenarlarda taş çelenlerle tamamlanmıştır. Konutun iç duvarları çamur sıvalı olup, beyaz toprakla (kil) cilalanmıştır. Dış duvarlar düzgün kesme taş duvar şeklinde sıvasız bırakılmıştır. Pencerelerin dışta kenar yüzeyleri beyaz cila ile cilalanarak belirginleştirilmiştir. Bu durum, geleneğin devam ettiğini göstermektedir. Zemini toprak kaplama olan odaların içi, halı, kilim ve duvar yastıklarıyla döşenmiştir.

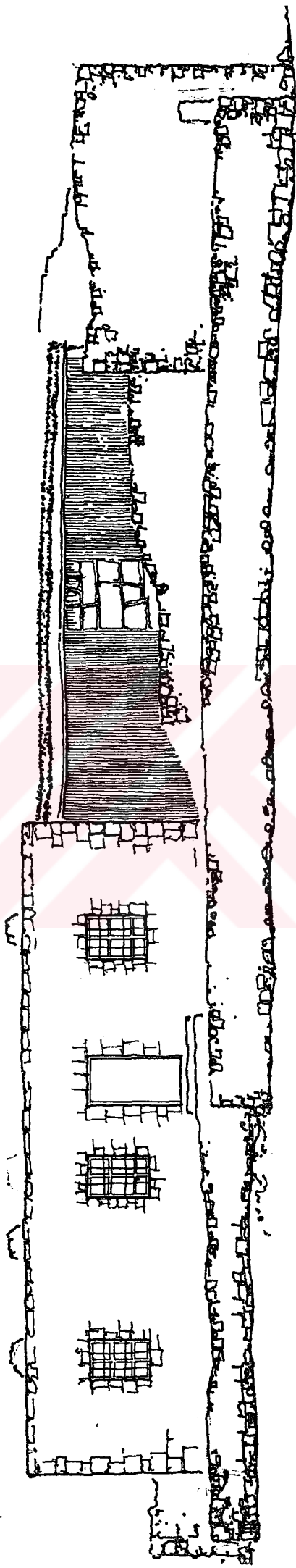

PLAN

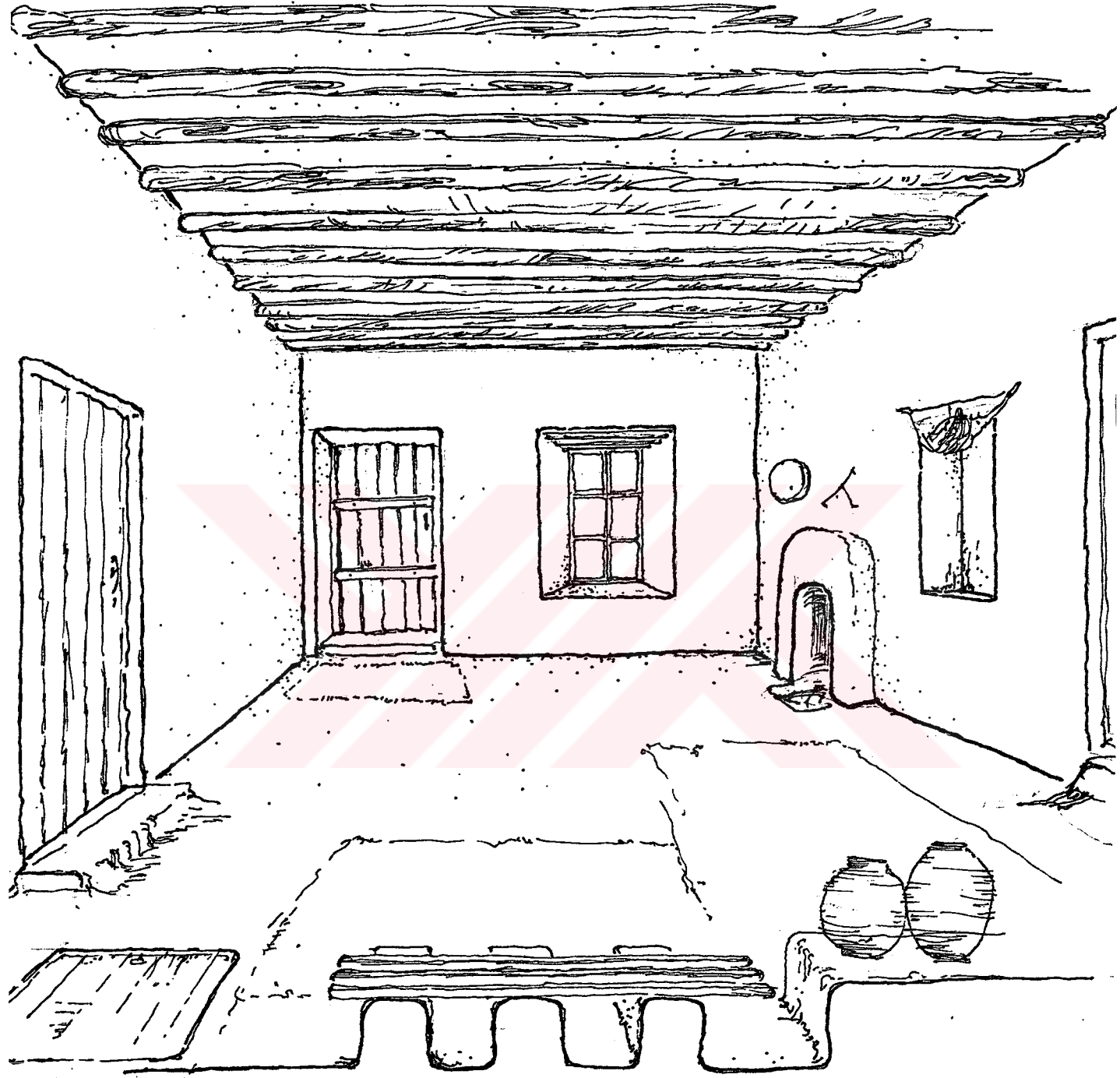
Şeki126/a

Şekil 26/b

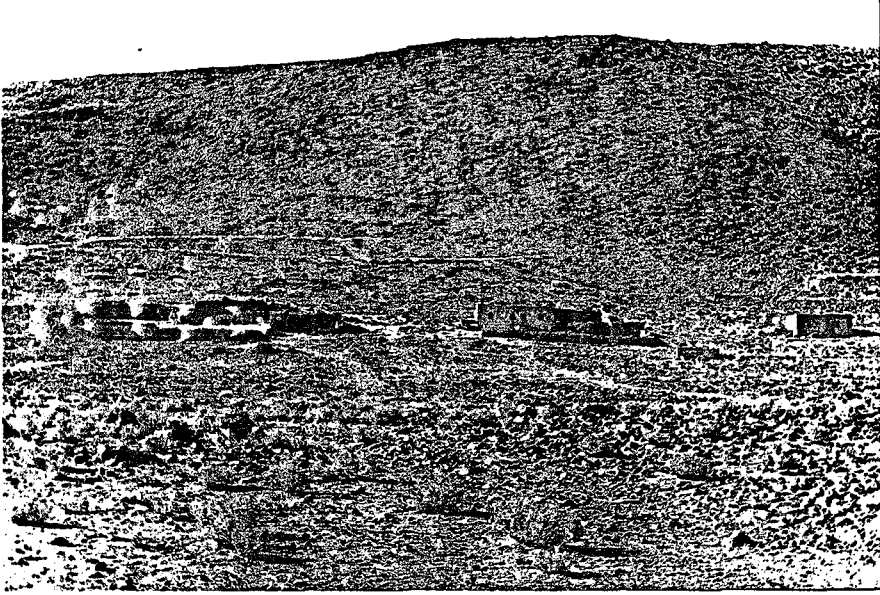
GİRİŞ CEPHESİ

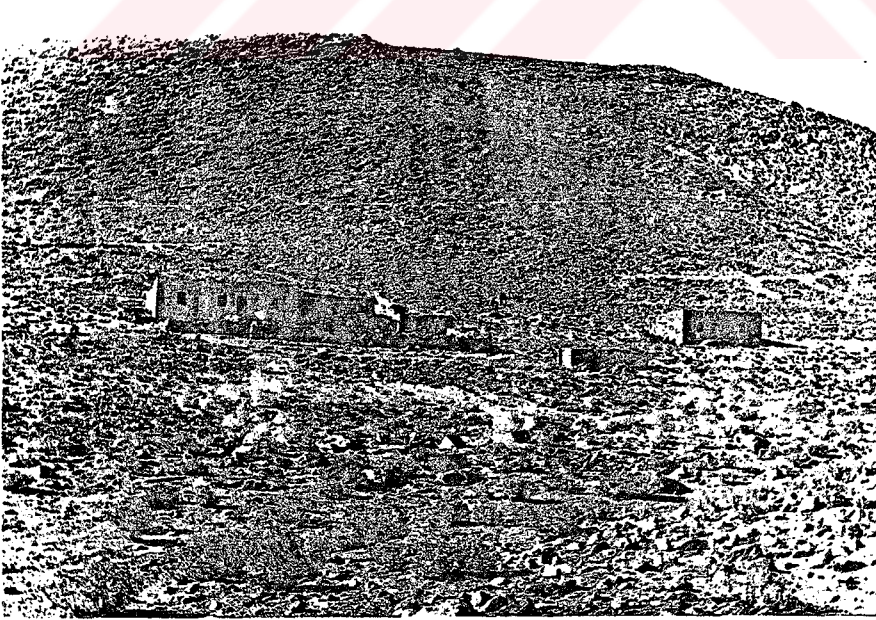
İÇ MEKAN

Şekil 26/c

PERSPEKTİF

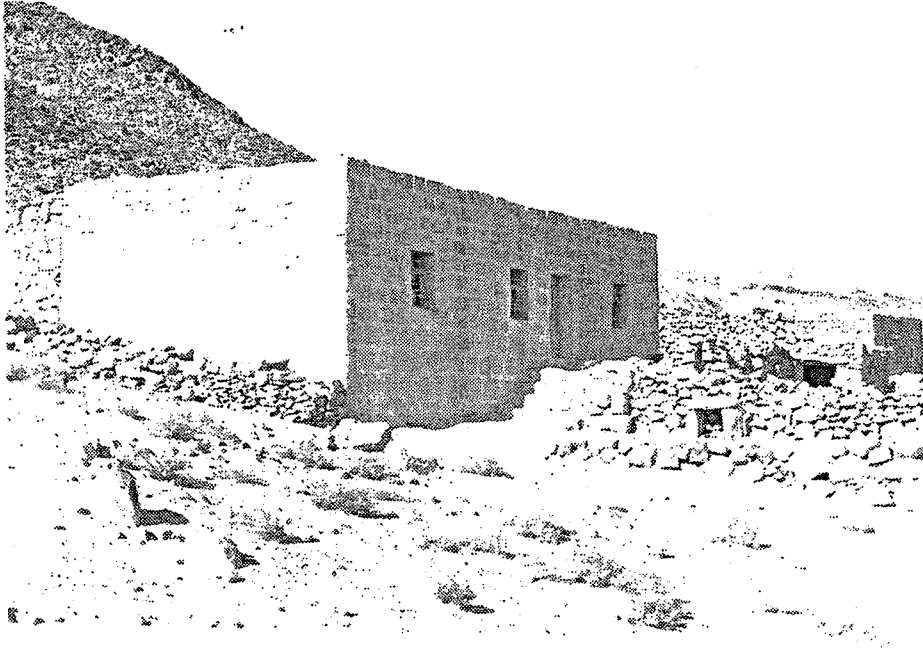

Resim 66- Karacadağın güney yamaçlarında çevre verilerine uygunluk gösteren köy evleri.

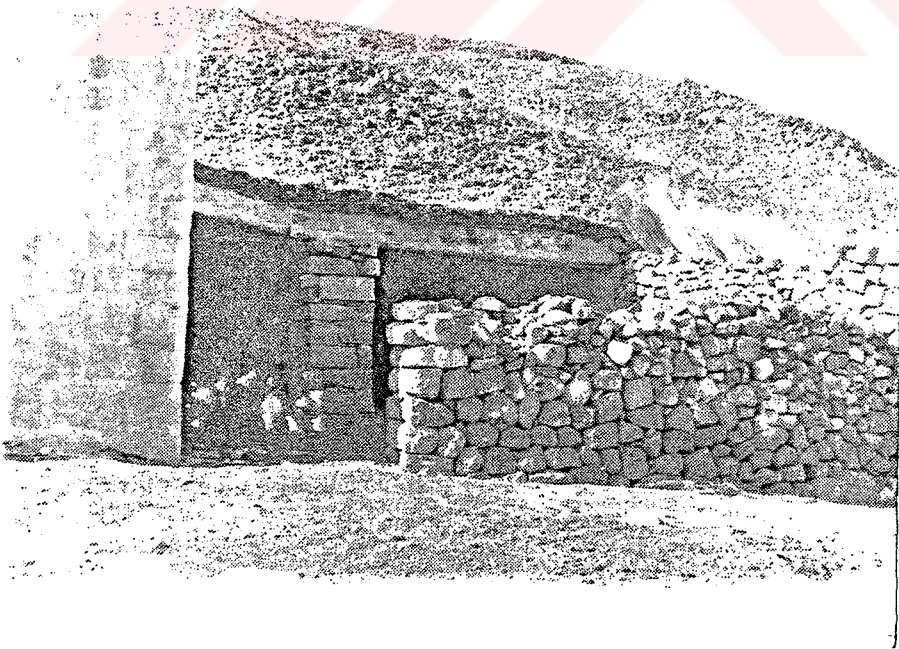

Resim 67- Ş. Karagöz'ün evi, çevresel koşullar içinde tarımsal düzenin gerektirdiği şekillenme.

Resim 68- Ş. Karagöz evinin giriş merdiveni ve güneydeki avluya bakan pencereleri.

Resim 69- Ş. Karagöz'ün evi ağıulunun avludan görünüşü.

KARAPINAR (AKVİRAN) AKÖREN KÖYÜ

Köy yerleşim yeri, doğusu Oymak, batısı Kesmez Köyü, güneyi Karapınar ve Hortu (Sazgeçit), kuzeyi Kıçıkışla ve Bağdaylı Köyleri ile çevrili olup, köyün büyük bir bölümü Karacadağ eteklerindedir (Resim 70). Tarım alanları ise, Ereğli Ovası'ndadır.

Köyün kuruluşu hakkında İ.Gündüz'ün (1980) belirttiğine göre; köyün kuzeyinde Kirazlı Dere'ye inciloğlu Kara Ahmet adında bir aşiret gelip yerleşmiştir. İkinci bir aşiret de Konya Ovalarından kalkarak, Kepçe Yaylasına yazlık için çıkmıştır. Kışı geçirmek üzere tekrar Konya Ovasına dönen aşirettin bir yarısı geri dönmüştür. Yaz mevsiminde yine Kepçe Yaylasına gelerek burada kalanlarla birleşerek köyü kurmuşlardır (1).

Başka bir ifade ise, Romalıların zulmünden kaçan yerli halk ve hristiyanlar, Karacadağ'ın çevresinde toplanmışlar ve yurtlar kurmuşlardır. Bu köyde o yurtlardan birinin "ören" adını almıştır. Köyün çevresinde, eski devirlere ait kale, yeraltı şehirleri, kilise harebeleri ve diğer yapı kalıntıları çoktur.

İ.H. Konyalı'nın (1970) belirttiğine göre, Akören Köyünün meydana getiren halk, Şehy Ömer Cemaatı ve Burnaz Kor Cemaatları'dır (2).

Köye Karapınar-Ereğli karayolunun Kutören Kasabası'na ayrılan kavşaktan asfalt bir yol ile (1977 yılında açılan yol) ulaşılmaktadır. Akören (Akviran) köyü Karapınar ilçesi'ne 35 km uzaklıkta olup, yaklaşık 50 hanelik yamaçta kurulmuş küçük bir yerleşmedir (Şekil 27). Nufusu 400 kişidir.

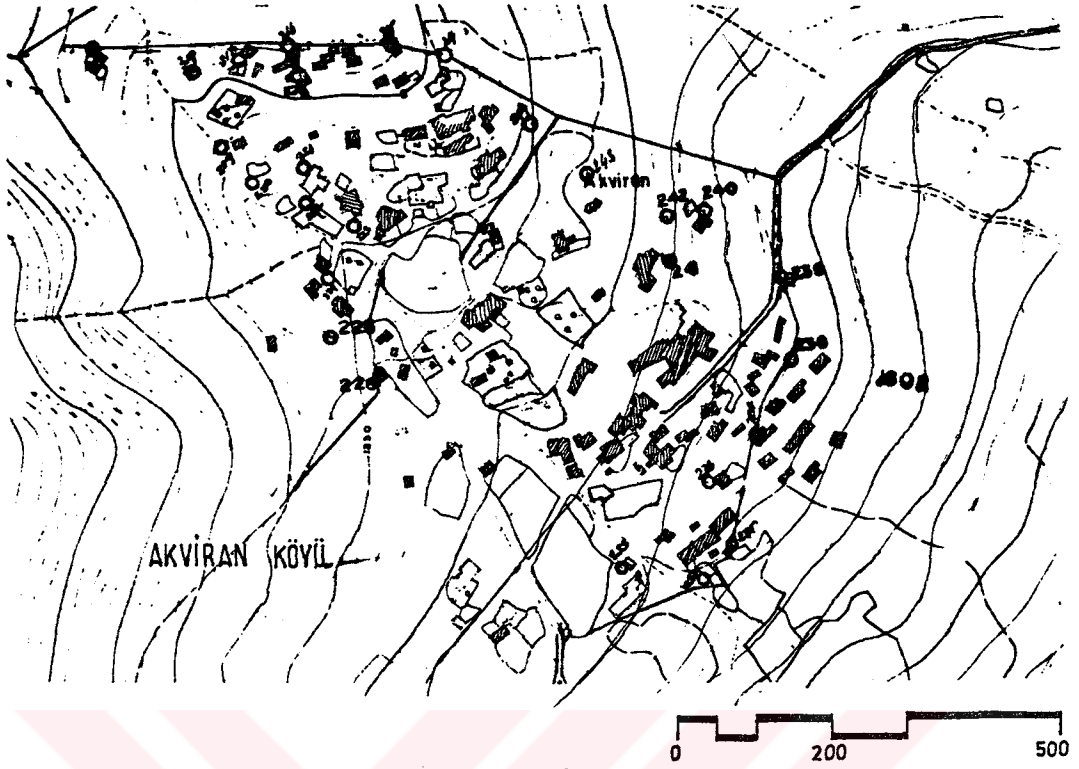
Köy evleri taştan yapılmış olup düz dam örtülüdür. Plan kuruluşları genellikle iki oda bir mabeyn'den ibarettir. Evlerin yapımında kullanılan taşların, hristiyanlardan kalma yapıların kalıntılarından getirildiği anlaşılmaktadır.

---

(1) İbrahim GÜHDÜZ, Bütün yönleriyle Karapınar, Kuzucular Ofset, Konya 1980. s.506.

(2) İ.Hakkı KONYALI, Abideleri ve Kitabeleri ile Konya-Ereğli Tarihi, Fatih Matbaası, İstanbul 1970, s.408.

Şekil 27- Akören köyü yerleşim planı.

Resim 70- Akören köyüne yoldan yaklaşırken genel bakış.

İBRAHİM İLASLAN'IN EVİ

KONUMU

Köye ulaşan yolun sağ tarafında, yerleşim bölgesinin aşağısında yer alan İbrahim İlaslan'ın evi, iki katlı taş yapıdır. Avlunun kuzey tarafındaki konut, giriş cephesi güneye yönelmiş biçimde konumlanmıştır. Zemin katında ahır, depo, üst katında ise yaşama mekanları bulunmaktadır (Resim 71).

MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Konutun güney tarafındaki avlunun duvarı taşla çevrilmiştir. Yol kenarından kapısız bir aralıkla avluya girilmektedir. Arazinin eğimli olmasından dolayı avlu mekanı, teraslar şeklinde ve avlu duvarı sınır belirleyici biçimde (alçak taş duvar) yapılmıştır. Avlunun doğu köşesinde sundurma ve tuvalet mekanları bulunmaktadır.

Esas avlunun kuzey tarafında, ahır kapısının önünde ayrıca hayvanlar için küçük bir avlu yapılmıştır. Konutun doğu cephesindeki bu küçük avludan zemin kattaki ahıra girilmektedir. Taşıyıcı duvarların arasındaki boşlukların değerlendirildiği küçük hacimler halinde olan, ahır ve depo mekanlarına basık bir aralıktan ulaşılmaktadır. Bu aralığın, sağ tarafından konutun dışına taşan samanlık mekanı yerleştirilmiştir. Küçük ve basık tutulan bu mekanlar yetersiz kalmıştır. Oldukça basit yapılmışlardır (Şekil 28/a).

Konutun güney cephesindeki taş basamaklarla, giriş kapısının önündeki platforma (+1.20 kotuna) ulaşılmaktadır. Buradan ahşap bir kapıyla mabeyn (orta mekan) mekanına girilmektedir. Plan kuruluşu olarak, iki oda bir mabeyn'den ibaret olan konutun esas mekanı mabeyn'dir. Çünkü, yemek yeme, pişirme ve oturma eylemleri bu mekanda geçmektedir. Ayrıca, yiyeceklerin (un, bulgur, testiklerin) depolandığı ve konut iç alanı ile dış alanı arasında ilişkilerin yoğunlaştığı ana mekan durumundadır (Şekil 28/d). Pişirme ve ısınma eylemlerine cevap veren birde ocak yer almaktadır. Dış giriş kapısının yanındaki percereden bu mekan aydınlatılmaktadır.

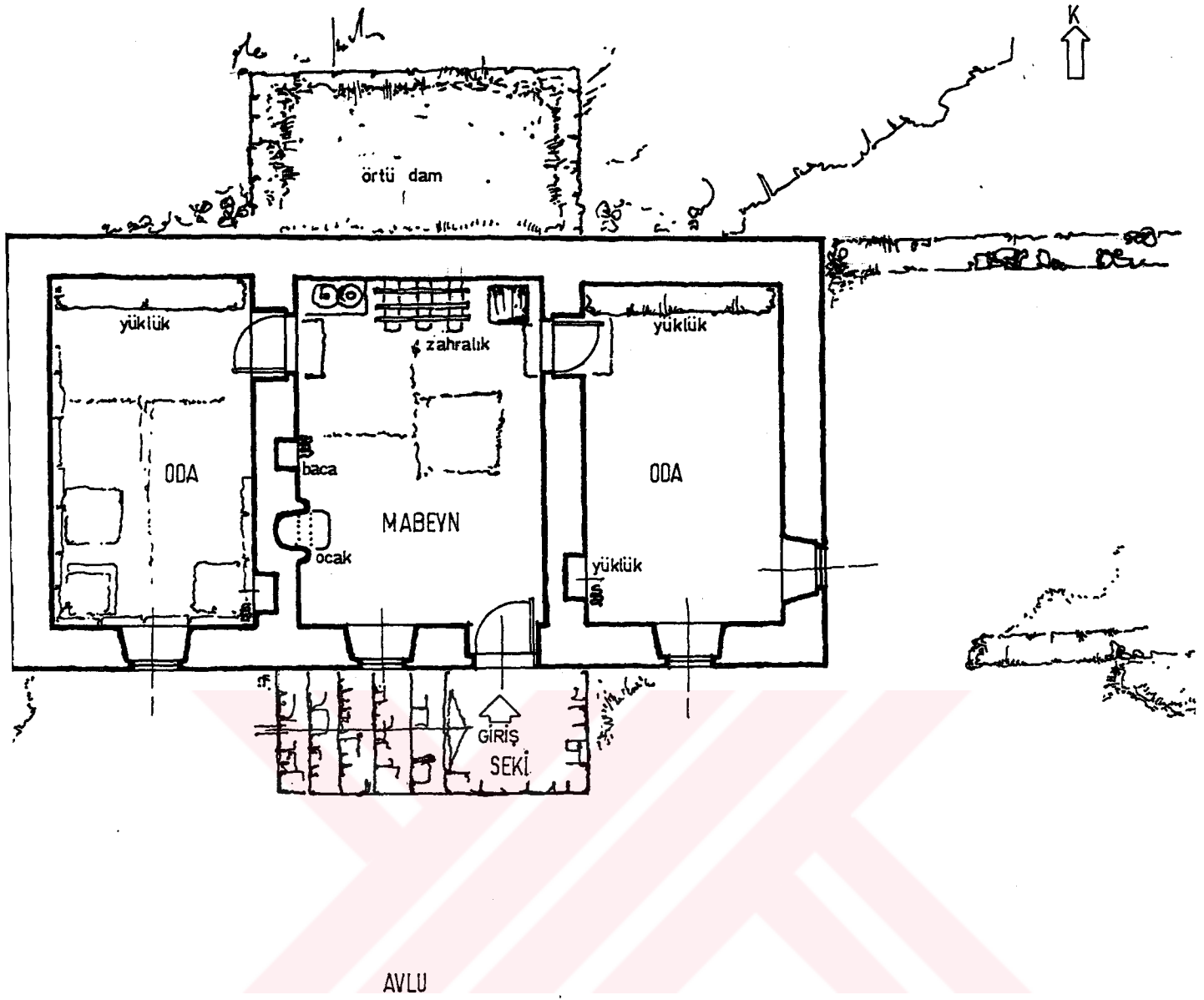
Mabeyn'in her iki yanındaki birer "evlik" şeklindeki düşünülen odalar birbirine benzemektedirler. Odaların iç taraftaki duvarlarında eşya

koymak amacıyla nişler yapılmıştır. Yüklük kaymak (yatak, yorgan vb. eşyaları koymak için) içinde odanın kuzey duvarlarındaki kapı arkası boşluklar değerlendirilmiştir. Yüklük ve baca nişleri perdeyle yada kilimle örtülmüştür. Odaların, oturma ve daha çok yatma eylemlerine cevap verdiği gözlenmiştir (Şekil 28/e). Yol tarafındaki odanın avluya bakan cephesinde bir pencere bulunmaktadır. Doğu taraftaki odanın ise, güneydeki avluya ve doğuya bakan cephesinde iki ayrı pencere bulunmaktadır. Pencereleler genellikle küçük tutulmuştur. Aynı şekilde, zemin kattaki ahır ve ağılın havalandırılmasını sağlamak amacıyla küçük delikler açılmıştır. Üst kattaki kapı ve pencerelerin dış kenar yüzeyleri beyaz toprakla cilalanarak belirginleştirilmiştir. Pencerelelerin iç mekanda ışık yüzeyini artırmak amacıyla iç yüzeyleri pahlanmıştır.

YAPI MALZEMESİ VE ÖZELLİKLERİ

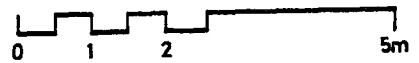
Konutun 70 cm kalınlığındaki taşıyıcı duvarları taştan yapılmıştır. Duvarların iç yüzeyleri çamurla sıvanmış olup, bayaz toprakla cilalanmıştır. Dış yüzeyleri ise sıvasız bırakılmıştır. Konutun giriş ve yan cephelelerinde taş işçiliğinin oldukça itinalı yapıldığı gözlenmektedir (Resim 73).

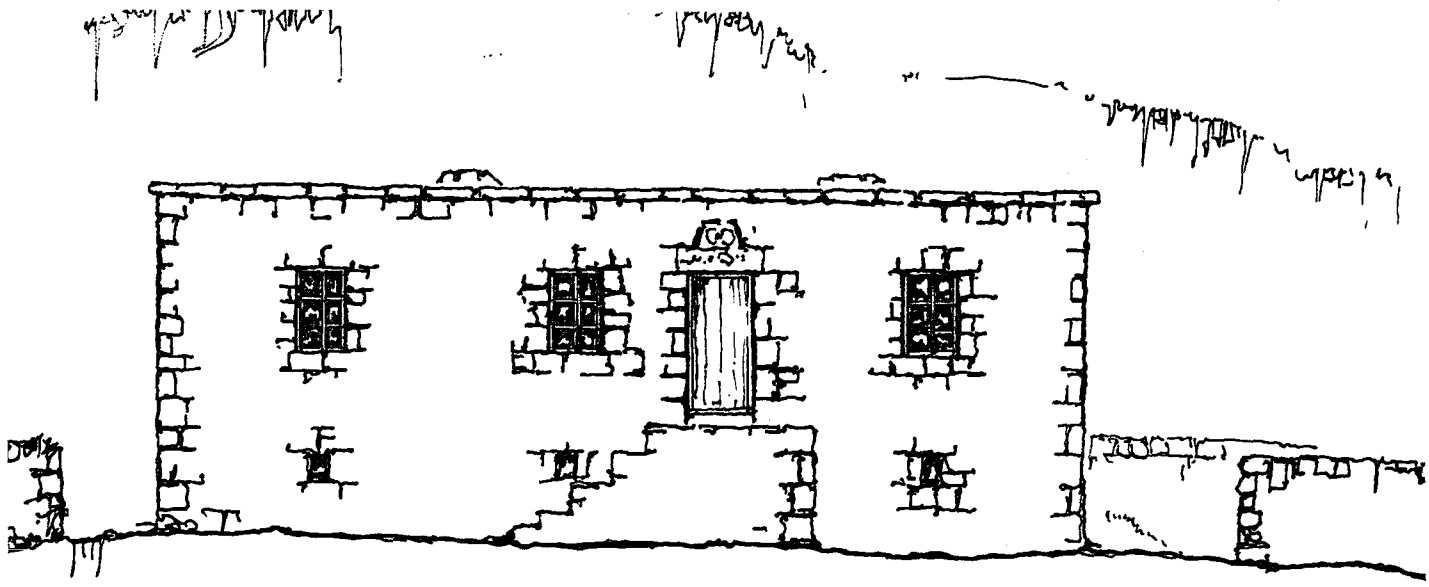
Konutun toprak dam örtüsü, ahşap kirişler üzerine, hasır örtüsünün serilmesi ve toprak dolgunun sıkıştırılmasıyla elde edilmiştir. Dış duvarların üzerindeki çelenler, taş plakalarla çevrilmiştir. Avlu ve tuvalet duvarlarında, çevreden toplanan taşların harçsız ve gelişigüzel örüldüğü görülmektedir (Resim 74).

PLAN

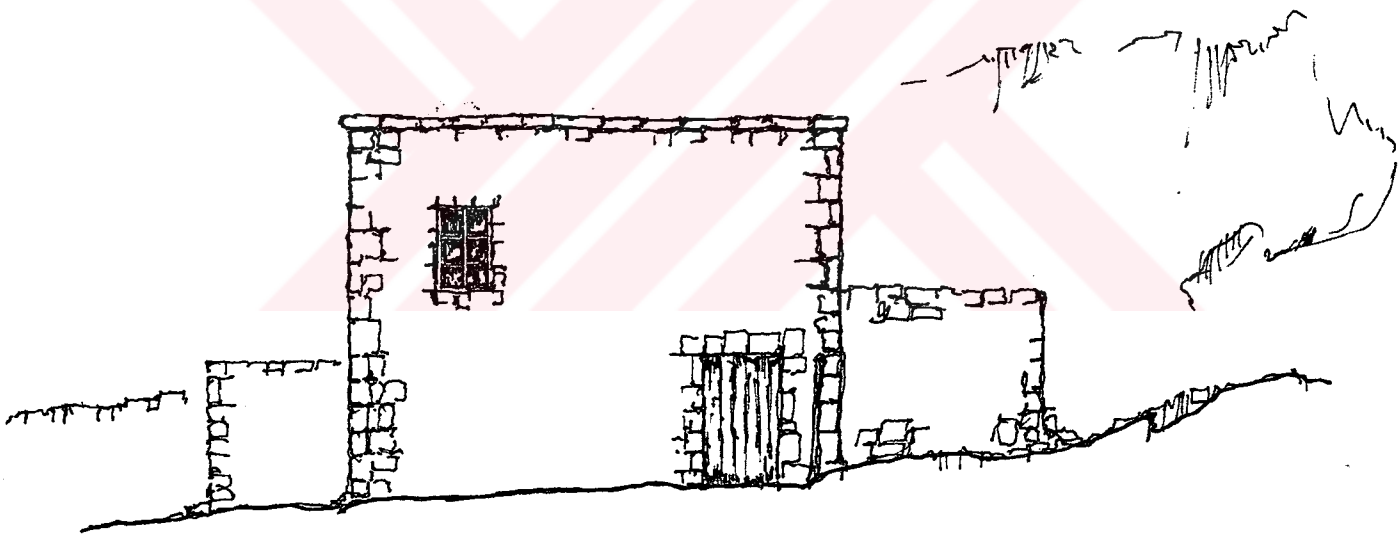
Şekil 28/a

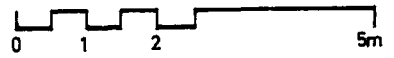
GİRİŞ CEPHESİ

Şekil 28/b

DOĞU CEPHESİ

Şekil 28/c

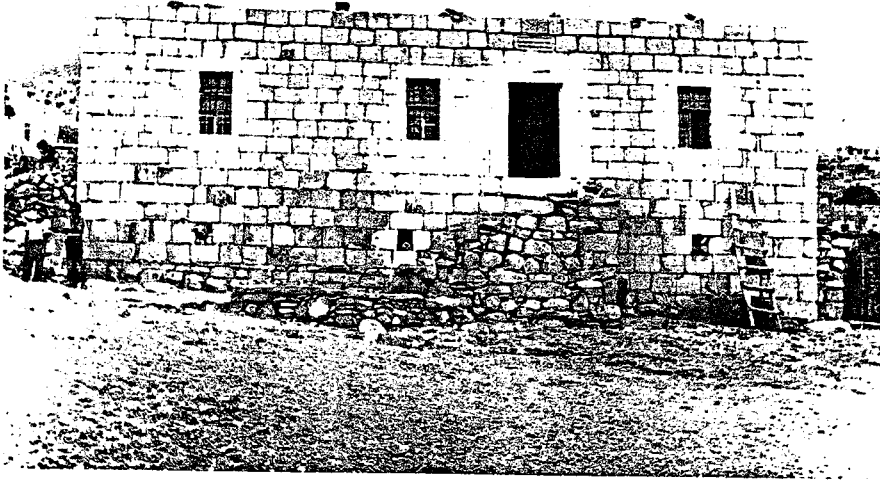

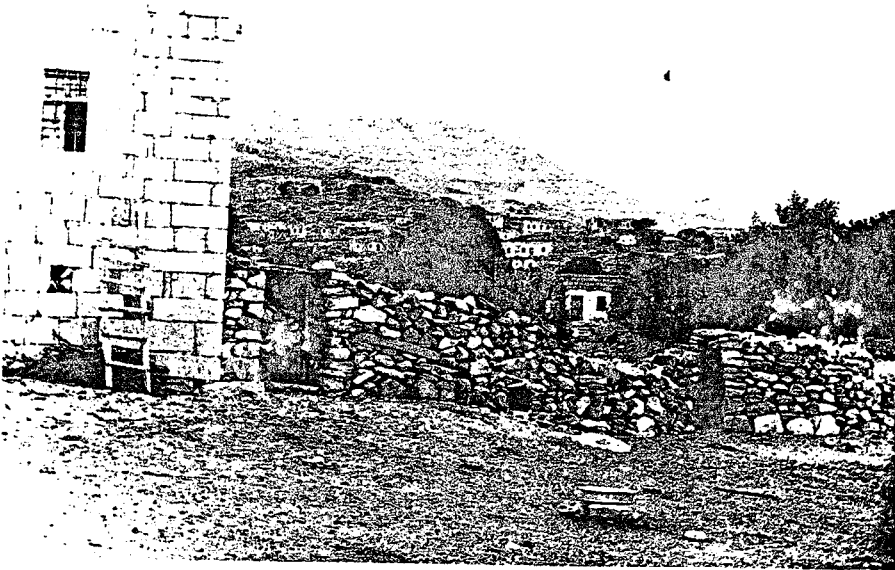
Resim 71- İ. İlaslan evinin kuzey tarafından görünüşü.

Resim 72- İ. İlaslan evinin güney tarafa bakan giriş kapısı ve pencereleri.

Resim 73- i. ilaslan evinin güneydenki avluya bakan giriş kapısı ve taş işçiliği.

Resim 74- i. ilaslan evinin avlu kapısı ve tuvaletinin görünüşü.

4.2.1. GELENEKSEL KÖY YERLEŞMELERİNİN VE KÖY KONUTLARININ ORTAK ÖZELLİKLERİ

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma alanında tesbit ettiğimiz ova yerleşmeleri ve köy konutları incelenerek ortak özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma alanı Konya Ovası ve yöresi ortalama denizden 980 m yükseklikte yer alan, topografyası düz ve düze yakın eğimli yapıya sahip bir bölgedir. Yörede iç Anadolu Bölgesi'ne özgü karasal (kurak, soğuk) iklim egemendir. Bitki örtüsü zengin olmayıp, çayır ve mer'a bitkileri yörenin doğal bitki örtüsünü meydana getirmektedir.

Kırsal yerleşmelerin yakınında otlaklar ve onların çevresinde de tarım alanları bulunmaktadır. Hayvancılık yöre insanının tarımdan sonra en önemli uğraşı ve varolmanın gereğidir. Tarım, bölgenin en önemli gelir kaynağıdır. Uçsuz, bucaksız gibi görünen Konya Ovası'nın her tarafında çok sayıda küçük kırsal yerleşmeler bulunmaktadır. Köylü, tarlasından elde ettiği ürününü evinin yakınındaki harman yerine taşımaktadır. Geriye kalan işlerini burada tamamlamaktadır. Bölgedeki kırsal yerleşmeler birbirinden 3-5 km uzaklıkta yerleşmiş olup nüfusları 100-800 kişi arasında değişmektedir.

4.2.1.1. KÖYLER VE ÇEVRESİ

Konya Ovası ve çevresi köylerinde iklim özelliklerinden, topografik yapısından ve toplumun sosyal yapısından kaynaklanan kendine özgü (ova karakterinde) bir yerleşim biçimi sözkonusu olmaktadır.

Fiziksel yerleşme açısından bölgenin toplu kırsal (köy) yerleşmelerinde yapılan araştırmalar sonunda;

. Yerleşmeler, bölgenin topografik yapısından ve iklim özelliklerinden dolayı suyun kolay bulunduğu düz ve düze yakın alanlar üzerinde kurulmuşlardır.

. Köyler ulaşımın kolay olduğu şehirler arası yolların üzerinde ve yol kavşaklarında yoğunlaşmışlardır.

. Tarımsal ekonominin gereklerine uygun olarak yerleşmeler, tarım yapılan arazilere servis verecek uzaklıkta ve büyüklükte kurulmuş ve arazi

kullanışı da buna göre şekillenmiştir. Çoğunlukla köy yerleşmeleri, birbirlerine yakın (3-4 km aralıkla) ve toplu olarak yerleşmişlerdir.

. Tarım kültürünün bir sonucu olarak yöredeki köy evleri, konutun yanında diğer fonksiyonları içeren servis mekanları ile birlikte toplu ve birbirinden ayrı olarak gruplanmışlardır. Köylerin, konut ve konut grupları dağınık olup, aralarında boşluklar bulunan organik bir dokuya sahip oldukları gözlenmektedir (Şekil 29).

. Bölgede hayvancılığın yaygın olması, mer'a ve otlakların geniş olduğu yerler seçilmiştir. Önceleri yaylak olarak gidilen küçük yerleşmeler, daha sonra bütün yıl boyunca oturlan köy durumuna dönüşmüştür. Bu durum, yörede çok sayıda ve birbirine yakın küçük köy yerleşmelerinin (mahallelerin) doğmasına neden olmuştur.

. Toplum yapısından ve tarihi verilerden (1) dolayı içine kapanık (bir kaç ailenin bir araya geldiği yayla, mahalle, oba v.b.) yerleşim birimleri küçük köy niteliğindedir. Bölgede bu şekilde yerleşme sayısı çoğunluğu oluşturmaktadır.

. Yörede, ailede evlenen oğlan için, avlu içinde bir oda eklenir. Bu oda eve bitişik olduğu gibi, tek ev şeklinde ayrı da oluşmaktadır. Böylece ev büyüdükçe, ailenin de büyüdüğü gözlenmektedir. İçe dönüklük kimi zaman bütün sülaleyi içine alacak şekilde kümeleşmektedir. Bu durum, oba, mera gibi köy altı yerleşmelerin doğmasına neden olmuştur.

. Bölge ilk yerleşen köylerin, güvenlik bakımından tarihi yapıların çevresinde yada yakın noktalarda kurulmuş oldukları tesbit edilmiştir.

4.2.1.2. KONUTLAR VE AİLE YAŞAM ALANI

Araştırma alanında incelenen köyler ve çevresindeki köy tarım yapılarında genel olarak binaların yapımı, fonksiyonu ve mimari özellikleri açısından tipik ve ilginç yönleri bulunmaktadır. Konutlar çoğu kez bir avlu içinde yer almaktadır. Konut yapısının yanısıra, hayvanlar için ahır ile, tarım ürünlerinin depo edildiği servis yapıları konutu tamamlayan elemanlardır.

---

(1) Çatalhöyük savunma ve koruma amacıyla içe dönük, kapalı bir yerleşme tipine sahiptir.

Şekil 29- Ova karakterli kırsal (köy) yerleşimi.

Türk toplum karakterini yansıtan köy yapıları, tarımsal yaşama biçiminin ihtiyacına göre şekillenmiştir. Bununla birlikte, köy evlerinde tarihi verilerden kaynaklanan bazı gelenek ve göreneklere bağlı izler açıkça görülmektedir (1). Araştırma alanındaki konut ve servis yapıları kerpiç malzeme ile yapılmış ve büyük çoğunluğu tek katlı olan binalardan oluşmaktadır. Genel olarak birbirinin tekrarı olmayan organik bir plan düzeni içinde yapılan işletmelerin, cepheleri, damları ve iç duvarları çamurdan yapılmıştır.

Ova yerleşmelerinde, aynı yapının bütün görünen dış yüzeylerinin aynı malzeme (çamur sıva) ile örtülmesiyle ortaya çıkan bir devamlılık, köy yapılarda adeta köşe kavramını ortadan kaldırmıştır. Devamlı düz yüzeylerin, duvarların, damların (çatılar) ve bütün mimari elemanların (bir odası, ocağı ve bacası v.b.) içeride ve dışarıda birbirlerine bağlantıları, çamurdan yapılmış bir heykeldeki plastiğe benzeyen ilginç bir biçim düzeni ortaya koymaktadırlar (Şekil 29).

Orta Anadolu Bölgesi, ova yerleşmelerinde köy konutlarının ana taşıyıcı malzemesi genellikle kerpiçtir. Ancak, Karapınar ve Eskiil yöresinde bazı köylerde binalar taştan yapılmıştır. Buna rağmen bu bölgede, esas yapı malzemesi kerpiç olarak tesbit edilmiştir. Çatıların çoğunluğu, kerpiç duvar ve ağaç kirişleme üzerinde, düz dam veya çok az eğimli (toprak ve çorakla örtülü) olmaktadır. Ancak, son zamanlarda büyük veya varlıklı köylerde kiremit örtü de görülmektedir. "Her yerde kullanılan bir malzeme olan toprağın kullanılma sebebi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, yapı eylemine bir noktada her zaman girmekle birlikte, asıl taşıyıcı sistemi, toprak malzemeye dayanan yapı gurubu, daha çok iç Anadolu'da görülür. Bu sistem küçük açıklık, az delik ve düz yüzey şeklinde özetlenebilecek bazı özellikler zorunlu hale getirmiştir (2).

---

(1) Çatalhöyük savunma ve korunma amacıyla içe dönük, kapalı bir yerleşme tarzına sahiptir. Anadolu'ya özgü yapılar (altı taş, üstü kerpiç duvar ve düz damlı) bugün Boğaz köyde halen görülmektedir. Bazı geleneklerin, Orta Anadolu'da (hala izleri köy mimarisinde seçilebilen) Hitit mimarisine kadar çıkartılabilir. Bkz. Rudolf Naumann, Eski Anadolu Mimarılığı, Ankara, 1975, s.68-75, 297-346.

(2) Doğan KUBAN, "Türkiye'de Malzeme Koşullarına Bağlı Geleneksel Konut Mimarisi Üzerinde Bazı Gözlemler" "Mimarlık Dergisi" Yayını No:1, İstanbul 1970, s.69-70.

Kısaca, kerpiç duvar ve ağaç kirişleme üzerinde düz toprak dam, bu bölgenin esas yapıım şekli olarak tesbit edilmiştir. Söz konusu yapıım tekniği, küçük açıklıklar, küçük ve az delikli kalın duvarlar, fazla süslemesi olmayan ve basit düz yüzeyler biçiminde özetlenebilecek nitelikleri taşımaktadır. Bu geleneksel tasarım ve yapıım teknikleri uzun bir süre sonunda gelişmiş ve Orta Anadolu bölgesinde çok ilgi çekici biçimler ortaya koymuştur (Şekil 30).

"Anadolu'da çoğlar boyunca çok farklı kültürlerin yaşaması iklimsel faktörler ve yöresel koşullar nedeniyle farklı yapıım sistemleri, farklı malzemeler ve farklı plan şemaları gelişmiştir (1).

Özetle, bu bölgede kırsal yerleşmelerdeki yapıların biçimlenmesi, yıllar boyunca oluşan yapı geleneği ve sistemin sonucu ortaya çıkmıştır. Biçimlerin öz yapısı kullanıcı, iklim topoğrafik yapı, malzeme imkanları, sosyo-ekonomik verilerin ve mevcut binaların dinamik iletişimi sonucu ortaya çıkmıştır. Kırsal mimarinin en önemli temel özellikleri İç Anadolu'da mevcuttur (2).

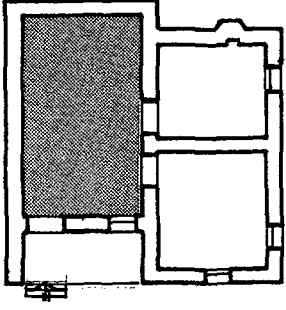
4.2.1.2.1. DIŞ ALAN

Araştırma alanı içinde tesbitlerini yaptığımız kırsal yapıların, bölgenin kurak-soğuk iklim özelliğinden kaynaklanan kapalı ve içe dönük biçimde yapıldıkları gözlenmiştir. Bu kapaklık mahremiyetten ziyade yöresel özelliğın getirdiği bir biçimlenmedir. Konutların giriş cephesi, oturma ve yaşama mekanlarının (adaların) pencereleri güney ve doğu yöne bakmaktadır. Konutlar kuzey ve batı yönlerine çoğunlukla kapalı ve sırtını dönmüş konumdadırlar (Şekil 31).

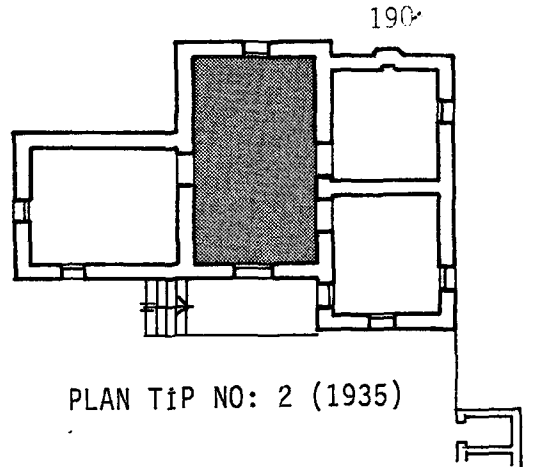
Kurak iklim hakim olduğu bu yerleşmelerde kalın taş ve kerpiç duvarlar, tahammülü güç olan yaz sıcağına, soğuk ve sert kış rüzgarına karşı korunmak amacıyla yapılmışlardır. Konut içi yaşama mekanlarında iklimle uyumlu konfor ortamı sağlanmıştır. Köylerden konut ve aile yaşama alanı

(1) Ülkü ALTINOLUK, "Geleneksel Türk Evi ve Yaşamı", İlgı, yıl 23. No:56, İstanbul 1989, s.2-7.

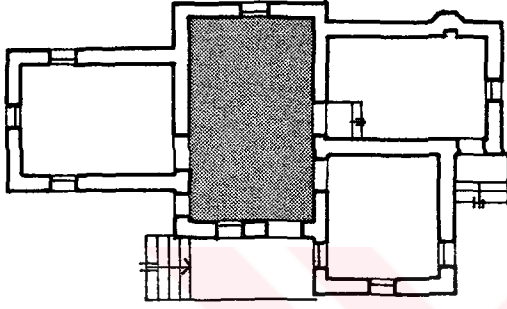
(2) Erdem AKSOY, Orta Mekan; Türk Sivil Mimarisinde Temel Kuruluş Prensipleri, Mimarlık ve Sanat, Yıl 1963, Sayı:7-8, İstanbul, s.49.

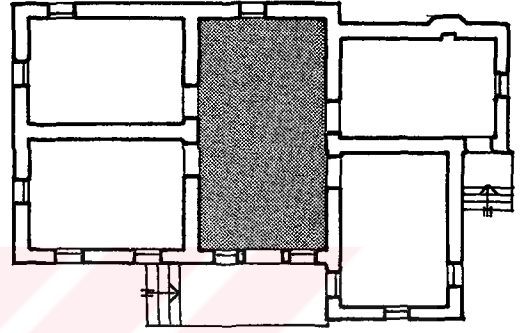
PLAN TİP NO: 1 (1930)

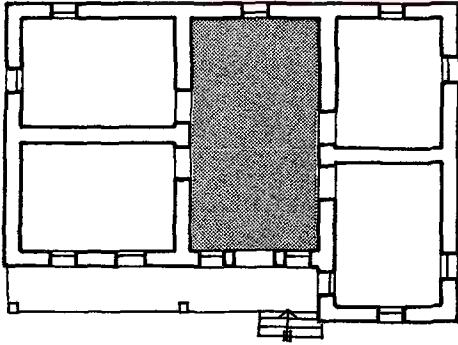
PLAN TİP NO: 2 (1935)

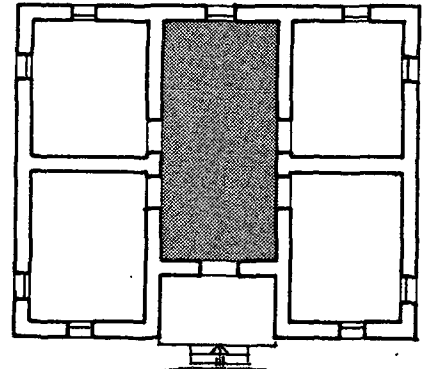
PLAN TİP NO: 3 (1945)

PLAN TİP NO: 4 (1955)

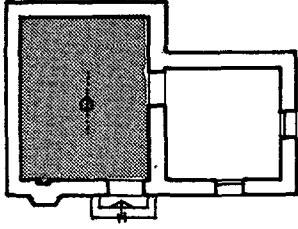

PLAN TİP NO: 5 (1965)

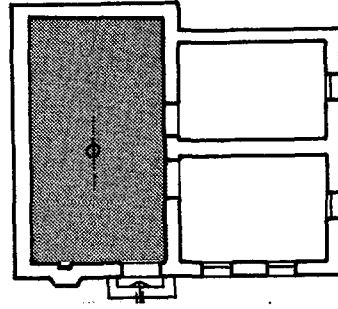

PLAN TİP NO: 6 (1940)

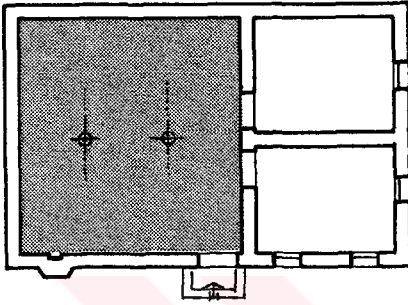
Şekil 30/a- Ova yerleşmelerinde (1900-1935 yıllarında) taş malzemeden yapılan geleneksel ve tarımsal düzen konutlarının plan tipleri

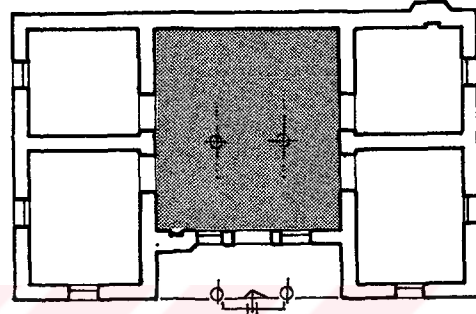
PLAN TİP NO: 1 (1900)

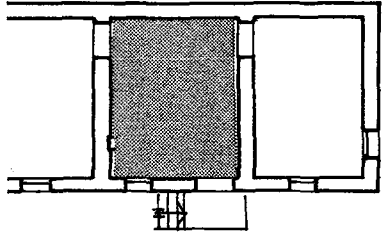
PLAN TİP NO: 2 (1910)

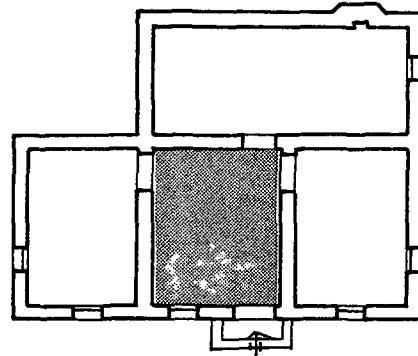
PLAN TİP NO: 3 (1920)

PLAN TİP NO: 4 (1925)

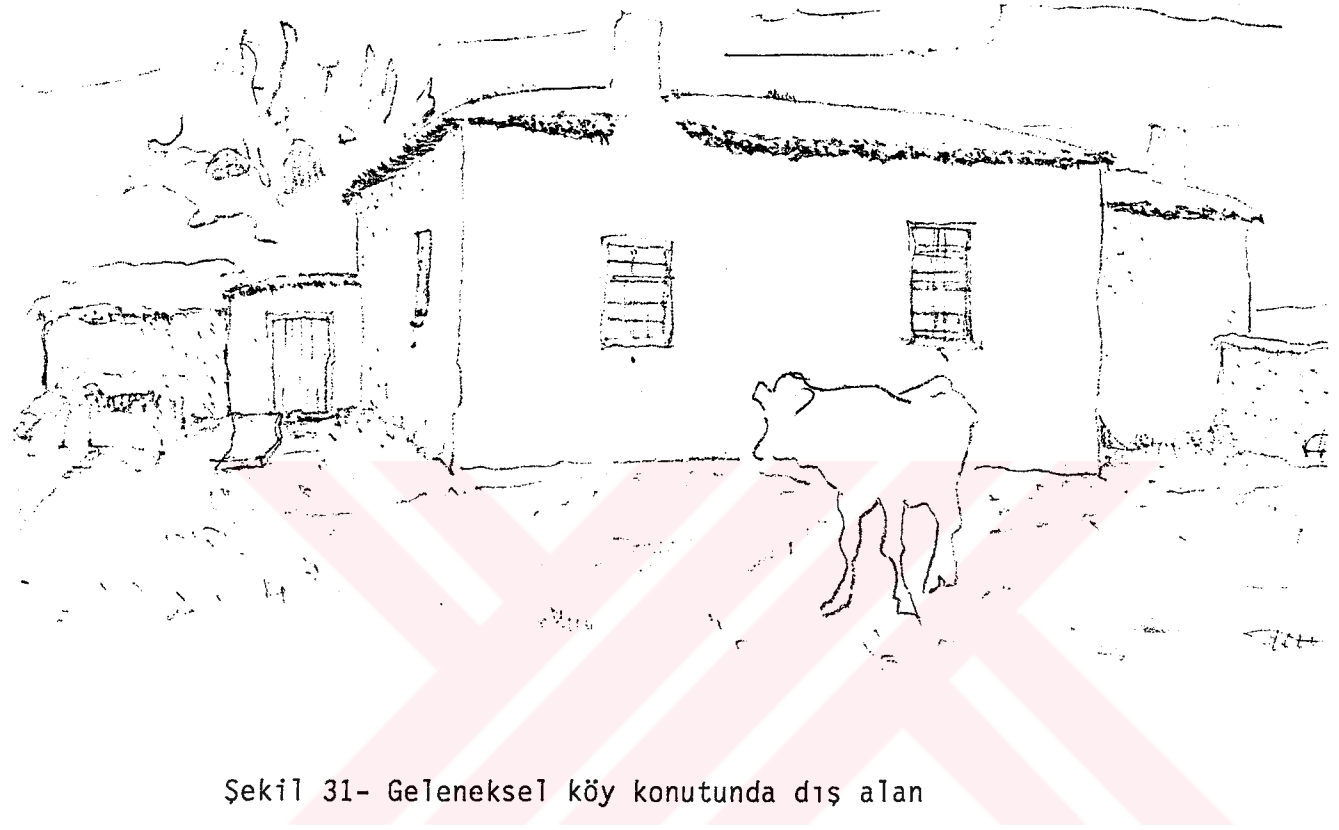

PLAN TİP NO: 5 (1900)

PLAN TİP NO: 6 (1920)

Şekil 30/b- Ova yerleşmelerinde (1935 ve sonrası yıllarda) kerpiçten yapılan geleneksel ve tarımsal düzen konutlarının plan tipleri.

Şekil 31- Geleneksel köy konutunda dış alan

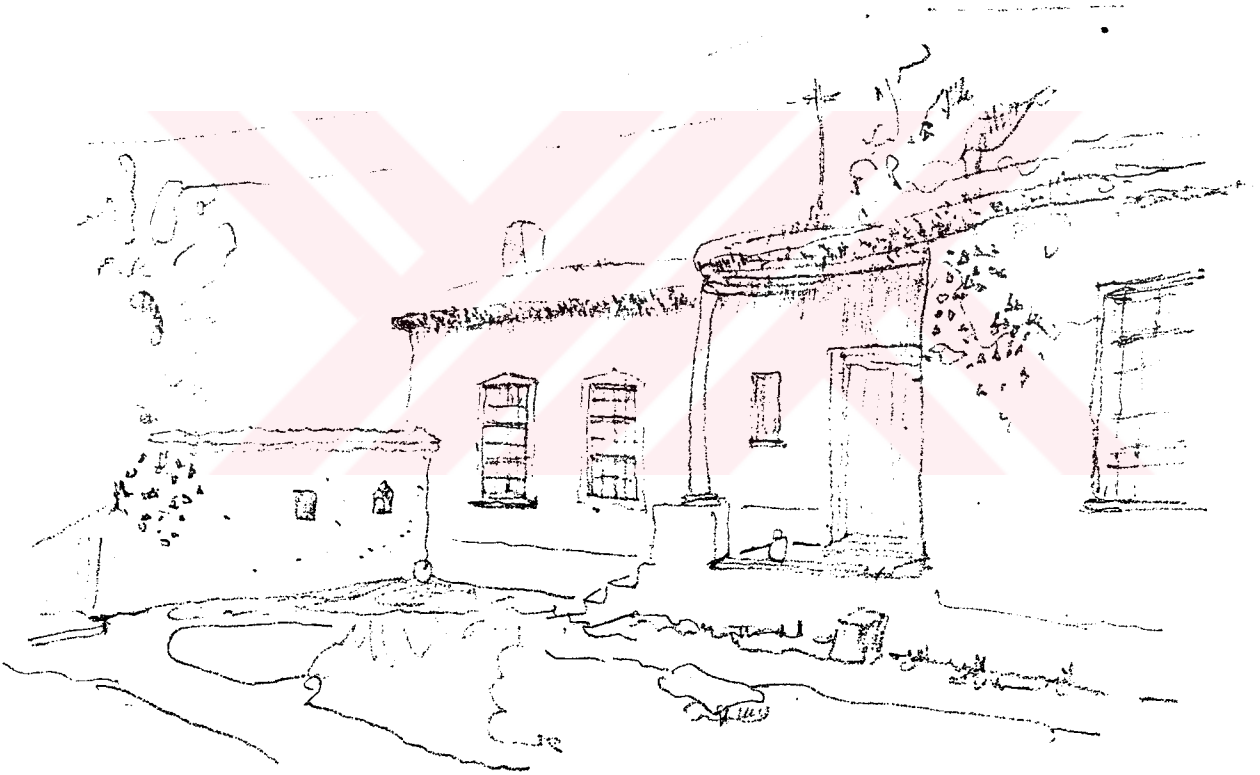
salt konuttan ibaret değildir. Aynı zamanda mutfak, çamaşır, depo vb. gibi çeşitli fonksiyonları içeren servis mekanlarının yer aldığı ve gündelik uğraşların yapıldığı bir dış alan bulunmaktadır.

Ayrıca, yazın rüzgarların sürüklediği toz, toprak insanları daima rahatsız etmektedir. Bunun için rüzgarlara kapalı, tozdan ve topraktan korunmak amacıyla yapılan hayatlar (avlular), böylelikle burada önemli bir fonksiyonu yerine getirmektedirler. Bu avlular, aynı zamanda ev işlerinin yapıldığı (ekmek yapımı, çamaşır, bulaşık v.b.) merkez durumundadırlar. "Avlunun kullanım yerlerine bağlı olarak açık-kapalı hatta alçak-yüksek alanlara ayrılması birden çok işlerin aynı hacimde görüldüğü köy evlerinde olağandır" (1). Burada değişmeyen özellik içe dönük ve avlulu olmalarıdır.

(1) A. MUHTAR, Küçükköy, "Balaban'da Bir Ev" I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi, V. Ankara 1977, s.182-190.

Avlu yaz aylarında yaygın olarak kullanılan yerdir. Geleneksel Türk evi küçük yada büyük mutlaka bir bahçesi olan, kendi içinde dönük bir plan tipine sahiptir (1). Avlu konutun özel alanları ile köyün halka açık bölgeleri arasında oluşmuştur. Bu avlu konut kompleksinin çeşitli bileşenleri arasında bir bağ oluşturmaktadır. Bu alan değişik şekillerde birleşir; bazen gerçek anlamda bir avludur ve etrafı duvarlarla çevrilmiştir (Şekil 32). Bazen de fırın, aşevi gibi yardımcı mekanlarla, ya da ahşap parmaklıklarla kısmen kapatılmış bir alandır. Günlük dış yaşam faaliyetleri burada odaklanmıştır. Ailenin dış yaşam alanında, gündelik işlerinin burada yapıldığını göstergesi bazı araç-gereç (ocak, fırın, v.b.) bulunmaktadır.

Şekil 32- Geleneksel köy konutunda avlu mekanı (iç alan)

incelediğimiz konutlarda, dikkatli bir etüd, kapalılık arzusunun ne kadar sade ve tabii bir şekilde ortaya çıktığını gösterir. Yükseltilmiş ön

(1) Ülkü ALTINOLUK, a.g.e., s.5.

avlunun karşısına yerleştirilmiş iki depo mekanı yardımıyla ön bahçe bir iç avlu haline dönüştürülmüştür (Şekil 32).

Erdem'in (1963) belirttiğine göre; Türkler Anadolu'da hiç bir zaman Yunan veya Bizans evinin geometrik çözümlerini taklit etmemiştir. Mahremiyeti içe dönük yaşamayı mümkün kılan yerleşme şekillerini daima tercih etmişlerdir. "Bir Konya evinin planında karakteristik ön avlulu Hitit Hilam sinin Orta Anadolu Türk evi üzerindeki etkilerini izlememiz mümkündür" (1).

Yaşayış şekli ve biçimi bakımından şehir evleri ile büyük bir farklılık gösteren köy yapılarında kapaklık ve içe dönüklük ise, daha çok fonksiyon gereği ortaya çıkmıştır.

4.2.1.2.2. SERVİS MEKANLARI

SEKİ (ÖRTME)

Köy konutlarında mabeyn önündeki seki, üzeri kapalı yarı açık bir mekandır. Dar cephedeki taşan basamaklarla avluya bağlanmaktadır. Konut içi ile avlu arasında ilişkileri sağlayana bu ara mekan avludan 1.00 m kadar yükseklikte bulunmaktadır. Zemin döşemesi taş yada beton olan seki mekanı, yaz aylarında güneş ışığını kestiği için gündüzleri oturma ve dinlenme eylemine cevap vermektedir. Kış aylarında ise, evin giriş kapısını yağıştan korunmaktadır. Ayrıca, konutun girişi belirleyen ve girişte ayak-kabıların çıkartıldığı mekandır.

MUTFAK (AŞEVİ)

Yöredeki konutlarda ilk örneklerinde mutfak (aşevi), ana mekanın (mabeyn'in) önemli bir elamanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ocak ve ocak-başı ile birlikte bir bütün olarak mabeyn'in önemli bir kısmını meydana getirmektedir. Ayrıca ocak ısınma eylemine de cevap vermektedir.

Daha sonraları ise, mutfak konut içerisinde odalarla birlikte, mabeyn'in dışında ayrı bir mekan durumuna dönüşmüştür. Böylelikle sadece pişirme ve depolama eylemine cevap veren ve mabeyn'le birlikte dış mekanla

---

(1) Erdem AKSOY, a.g.e., s.60.

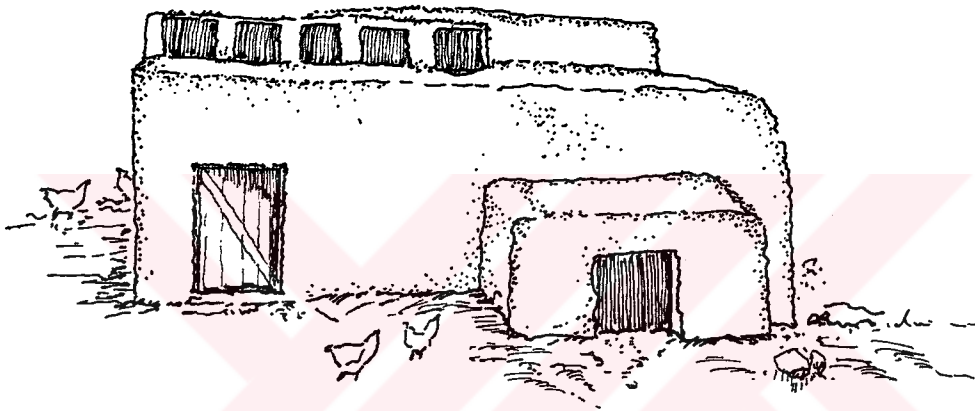
ilişkisi kurulan mekan haline gelmiştir. Bunun yanında konutun diğer odaları ise, duman ve koku gibi etkilerden kurtulmaya çalışılmıştır. Son zamanlarda ise mutfak, konutun dışında ayrı bir yapı olarak gerçekleştirilmiştir.

Konuttan ayrı olarak yapılan, ama konutun yakınında hem mutfak eşyalarını hem de çeşitli un, bulgur çuvallarını depolamaya cevap veren yapı duruma dönüşen yapıya yörede "aşevi" yada "aşhane" denilmektedir. Bunlar avlunun herhangi bir köşesinde üzeri toprak örtü "dam" ile örtülü kapalı mekanlardır. İçlerinde pişirme ve su ısıtma eylemlerinde kullanılan "ocak" gibi sabit elemanlar bulunur. Pişirme işlemleri ocakta yakacak olarak kullanılan tezek, sap ve saman gibi yakacak malzemelerinin hazır bulundurulması için, depo işlevini gören "ocak başı" yapılmıştır. Ocakta yanan ateşin dumanının dışarı çıkması için binanın dışına taşan geniş bir baca deliği (buhari) yapılmıştır. Bu bacalar en az 50 cm çapında, kerpiçten örülerek yapılmıştır. Yöredeki aşevlerinin bir köşesinde temel gıda (un, bulgur, peynir, yağ v.b. gibi) maddelerini korumak ve depolamak amacıyla "zahralık" yapılmıştır. Bu tip zahralık kerpiçten yapılmış destekler üzerine tahtaların konmasıyla yapılabilmektedir. Aşevi olmayan evlerde ise, bu durum konut içinde mabeyn'in bir köşesinde çözümlenmiştir.

Aşevinin bir başka elmanı "tandır ocağı" veya "fırın" ise, avlunun bir köşesinde yer almaktadır. Bu ocaklar, daha çok ekmek yapmak amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca aşevinin yanında, bacanın dış yüzeyine (ısısından yararlanmak amacıyla) bitişik yada ayrık olarak, tavuk kümesleri bulunmaktadır. Bu mekanlar küçük ve basık tutulmuştur (Şekil 33). Tavukların yumurtlaması ve üremesi için kuluşka yuvaları ise, kümesin üzerine yuvalar şeklinde ilave edilmiştir.

HELA (TUVALET)

Ova köylerinde helalar, alt yapının olmaması ve koku yapmasından dolayı, yaşama bölümlerinden uzakta, konutun dışında avlu içinde veya avlu duvarına bitişik bir yere yerleştirilmişlerdir. Ova köylerinde alt yapının tamamlanmış olduğu durumlarda dahi bu gelenek devam ettirilmektedir. Tuvaletlerden bazılarının kapısı yoktur. 2.20 x 2.00 m ölçülerinde, etrafları repiç veya taş duvarlarla çevrilmekte ve üzerleri de ağaç dalları ve toprakla kapatılmaktadır (Şekil 34).

Şekil 33- Tavuk kümesi ve kuluçka yuvaları

Hela artıkları açık bir kanaldan 1,50-2,00 m derinliğinde çukura akmaktadır. Çukurun iç yüzeyi taş duvarla örülerek üzeri çalı ile örtülmektedir. Tabanı toprak olduğundan çukur dolmamakta ve etrafa sızmaktadır. Üzeri açık olan helalar koku, sinek yapmaktadır. Helaya girenler, ibrikle taşıdıkları suyla kendilerini yıkadıkları gibi çıkarken, helayı da yıkarlar, sonra da muslukta veya çeşmede ellerini sabunlamaktadırlar.

Bu çeşitli yapıların (alu, hela, fırın aşevi vb.) duvarlarında, hacimlerde geçen eylemlerin gerektirdiği eşyaların konulması ve depolanması için kapaklı kapaksız, rafı, rafsız bir takım boşluklar ve nişler bulunmaktadır. Buralarda çeşitli eylemler için gerekli olan araçlar saklanmaktadır.

Şekil 34- Geleneksel karakterde yapılmış helalar.

Helaların tavan yükseklikleri hiç bir zaman 3.00 m'yi bulmuyor. 190 m'ye kadar inen yerler vardır. Normal olarak 2.30 - 2.50 m arası çok kullanılıyor. Giriş açıklığı genellikle 70-85 cm genişlikte ve 170-185 cm yükseklikte tutulmaktadır.

TEMİZLİK İŞLEMİ

Bölgedeki konutlarda genelde su ihtiyacı avlu içindeki çeşmeden karşılanmaktadır. Bazı konutlarda su ihtiyacını köy içindeki çeşmelerden temin etmektedir. Su şebekesi arızalandığı zamanlarda veya suyun yetersiz olduğu durumlarda köylüler eski kuyulardan traktör yardımıyla su çıkartmaktadırlar. Bu usul çok miktarda su kaybına sebep olmaktadır. Genel olarak temizlik, çamaşır, banyo, taharet ve elyüz yıkama için ise, evin önünde (avlunun içinde) bulunan çeşmeden gerekli miktarda su alarak faydalanılmaktadır.

Çamaşır yıkama; Yıkama yeri kışın mutfak, yazın avludur. Leğende yıkanan çamaşırlar, avludaki çalılar üzerine veya ipe asılır. Yıkama işlemi sırasında kazan veya teneke kullanılır. Sıvı artıklar avluya serpilir.

Konut temizliği; Günlük temizlik, oda süpürge ile ıslatılıp süpürüldükten sonra gerekli yerlerin tozları alınarak yapılır. Haftalık temizlikte ise halılar ve hasırlar kaldırılıp silkelenir ve silinir. Döşeme su ile ovularak bir bezle düzeltilir. Mevsim temizliği olarak, yılda iki defa genel temizlik yapılır. Bir teneke toprak-saman karışımıyla döşeme cilalanır. Duvar yüzeydeki kahverengi çamur ve beyaz sıva (cila) ile bitirilmiştir. Doğramalar su ile silinerek tamamlanır.

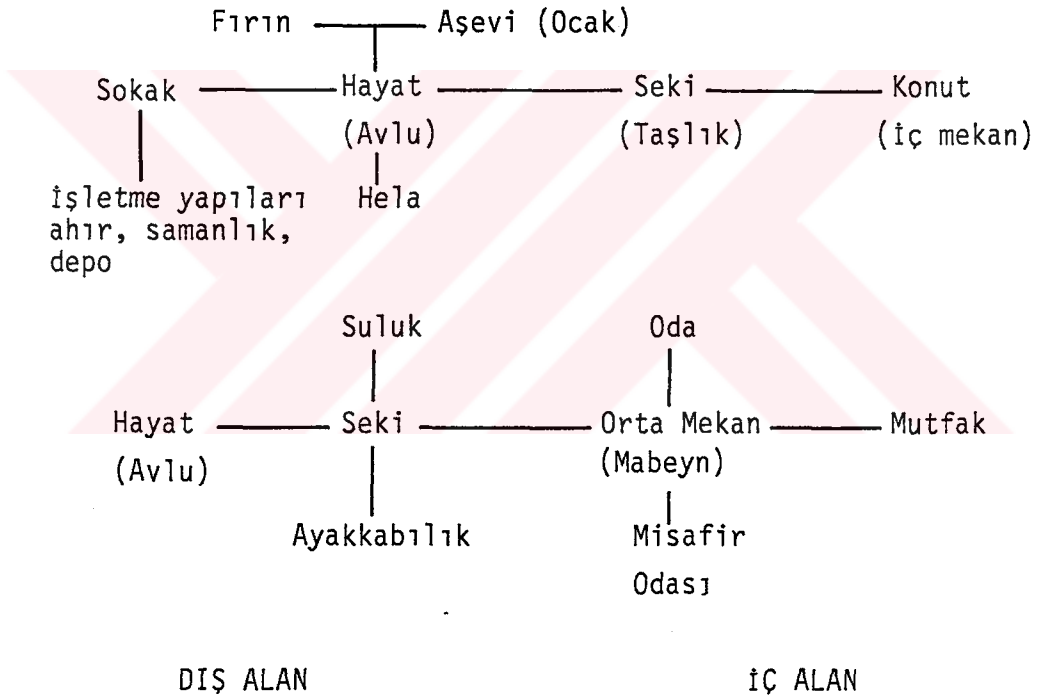
4.2.1.2.3. İÇ ALAN

Bölgedeki köy konutlarında günlük kullanım alanlarının yaz-kış odalarına ayrılması konusunda ise daima önemle durulmuştur. Yaz odaları kuzeye, kış odaları güneye yönlendirilerek iklimle uyumları sağlanmıştır. En küçük köy evinde dahi, kuzeye yönlendirilmiş bir yaz odasına rastlanmaktadır. Yöredeki konutlarda yaz odaları kuzeye yönelirken, bazılarında pencere yüzeyi açılmayarak (karanlık oda) gölgelikli satırlar ve yazın serinlikli mekanlar elde edilmiştir. Kışlık oda güneye yönelerek güneşli satırları elde etmekte ve kış rüzgarlarına da sırtını dönmüş olmaktadır. Kısacası, iklim açısından yöredeki konutların genel biçimlenmesi, yazın çok fazla sıcağa karşı koruyacak ve kışında mümkün olduğu kadar ısı kaybını azaltacak şekilde olmuştur.

Araştırma alanında, küçük yerleşmelerde tek katlı olan köy evi daha büyük yerleşmelerde ise, iki katlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, bu

evlerinde plan kuruluş biçimi, yapım teknikleri ve nitelikleri bakımından fazla bir değişiklik görülmemektedir. Anadolu'da daha eski devirlerden beri varolan ve başlarda tek katlı olarak inşa edilen köy evi toplum yapısındaki gelişmelere koştut olarak kat sayısı çoğalmıştır.

Bu örneklerde tipik olan tek öge mabeyn (orta mekan) dir. Tipik olan tek ilişki ise, odaların birbiriyle bağlantılı olmaması ve hepsinin mabeyn'e açılmasıdır. Bir başka önemli ilişki ise, yarı örtülü alanın (seki, örtme) açık avlu (hayat), ile kapalı birimler arasında bir geçiş oluşturmalarıdır (Şekil 31). Arel'in (1982) belirttiğine göre, Türkiye'de öteden beri bilinen ve Horasan evinden kaynaklanan orta sofalı şemanın kapalı ev tipine uyarlanması sonucudur. Bu tip evler geleneksel bir kültür tasarımının değişen koşullardaki yorumundan başka bir şey değildir (1).

Şekil 35- Geleneksel köy evlerindeki temel kuruluş prensibinin karşılıklı dış alan - iç alan ilişkisi.

(1) Ayda AREL, Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar, Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, No:11, İzmir 1982.

Şekil 35'de ifade edildiği gibi geleneksel köy evi mimarisinde temel kuruluş prensibinin, karşılıklı ilişkileri bulunan mekanların bir dizge halinde bir araya getirilmesinde saklı olduğunu görüyoruz. Burada, evlerin plan düzeninde kendini gösteren etkili bir içeri-dışarı ilişkisi söz konusudur. Ancak, evlerdeki bu ilişki, binanın içi ile dışı arasındaki basit ayrılıktan ibaret değildir. Çünkü, evlerde içeri konumunda olan mekan birimi, ona göre dışarı sayılabilecek bir başka mekanla sıkı ilişkileri bulunmaktadır. Böylece avlu yada bahçenin olduğu dış bir mekan alanına göre seki alanı iç mekan durumundadır. Bu mekanın, odalara göre olan konumu ise dış mekan sayılmaktadır.

Bu evlerde yöresel ifadeyle örtme (seki) denilen, dış mekana göre içeri sayılan bu ara alan, avlu ile evin orta mekan mabeyn arasındaki ilişkiyi sağlamaktadır. Mabeyn ise odalar arasındaki ilişkiyi sağlamaktadır. Konut içindeki bütün odalar ve mutfak dahil, orta mekana (mabeyn'e) açılmaktadır. Odadan odaya geçiş genellikle yoktur. Burada, ilk örneklerinde olduğu gibi ocak, yüklük v.b. gibi elemanlara rastlanmaktadır. (Mabeyn'in giriş kapısına yakın bir köşesinde ise, el yıkamak için leğen ve ibrik bulunur.) Yalnız geçiş mekanı olmadığı ve yaşanan bir mekan olduğu gözlenmektedir.

ODALAR (İÇ MEKAN)

incelediğimiz örneklerde mekanların yemek, yatak, oturma odası olarak ayrı ayrı kullanımı söz konusu olmamaktadır. Bu özellik ise, Anadolu'nun bütün bölgesindeki geleneksel konutları için geçerlidir. Evin, yaz ve kış odalarına bölünmesi temel ilke olarak benimsenmiştir. Odalar, kullanım ve biçim bakımından birbirine benzemektedirler. Geleneksel konutlarda "Odaların arasında; önemli ölçüde boyutsal farklılıklar görülmez. Bunun nedeni tek fonksiyonlu odalarla tasarıma gidilmesi yerine her odanın aynı fonksiyonları yerine getirebilecek biçimde donatılması, başka bir deyişle işlevsel farklılıklar olmamasıdır (1). Bu nedenle, yöredeki geleneksel yaşam şekli aynı olduğu için, konutun önemli bir mekanı olan odanın düzeni, her değişik biçime sahip bina için de aynı görünümde olmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, yörede incelediğimiz bazı büyük tip (iki katlı) konut-

---

(1) Metin SÖZEN, Türk Mimarisinin Tarihsel Gelişimi, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul 1980, s.94.

larda, baş oda örneklerine de rastlanmaktadır. Bu tip evlere genellikle büyük ve kalabalık kırsal yerleşim birimlerinde rastlanmaktadır. (Bkz. Y. Ulusoy evinin üst kat planı) "Odaların özel fonksiyon kazanması, misafir odaları (baş oda) ile başlar" (1).

Köy konutunda misafir odası, tek katlı alanlarda giriş kapısının yanında ve avludan dışarıya doğru bakacak biçimde yerleştirilmiştir. İki katlı olanlarda ise konutun ikinci katında ve en ideal köşesinde yerleştirilmiştir. "Eski bir alışkanlık olarak, yüksek sınıf konutlarında misafir odanın yeri, diğer odalara göre genellikle giriş kapısına yakındır. Bunun nedeni, aile bireylerinin ve konut içinin gelen yabancıların gözlemi dışında kalmasını sağlamaktır (2).

Orta Anadolu insanının alçak gönüllüğü evinin döşemesinde de görülür. Odalarda eşya olarak, üç duvarı boyunca dizilmiş yastıklar ve minderler, yere serilmiş halı yada kilim bulunur. Duvarlardaki bacalar (oyuklar) ve dolaplar günlük eşyaların, yüklükler (nişle) ise yatakların, yorganların depolandığı ideal elemanlardır. "Anadolu geleneği tümü ile ilevsel bir konut düzeni ortaya koyar. Odalar işlevlerine göre ayrılmamış, aksine ihtiyaca göre kullanılmaktadır. Bu nedenle konutun planında eşyanın, sandık ve yatakların korunması için yüklükler, dolaplar önemli yer tutmaktadır (3).

Oldukça süslemeden uzak ve basit döşenmiş olan bu evler, kalın duvarlardaki nişleri, küçük pencereleri ve perdeleriyle kırsal yaşama biçimini yansıtmaktadırlar. Yatak ve yorganların saklandığı yüklüklerin aynı yörede dokunan halı, kilim türünde örtü ile örtülmektedir. Ahşap kapaklı olanlarda ise yıkanmak için "güsülhane" bulunmaktadır. Yüklükler, geceleyin yayılıp sabah yerine kaldırılan yatak, yorgan ve yastıkların yerleştirildiği büyük ahşap dolaplardır. Ayrıca Türk odasında sık görülen bir özellik genellikle kapının yanında bulunan yüklüklerden birinin yıkanma yeri "gusulhane" olarak kullanılmasıdır (4). Yıkanma hacmi, iki odalı küçük konut-

(1) N. BAYAZIT, "Türk Evinde Mekanların Kullanıma Ayrılmasında Üst Düzeyde A. YÖNDER, Mahrumiyet Davranışı", İTÜ.Mimarlık Fakültesi Yayınları, A. BAKIR 1976, Sayı: 4, s.56.

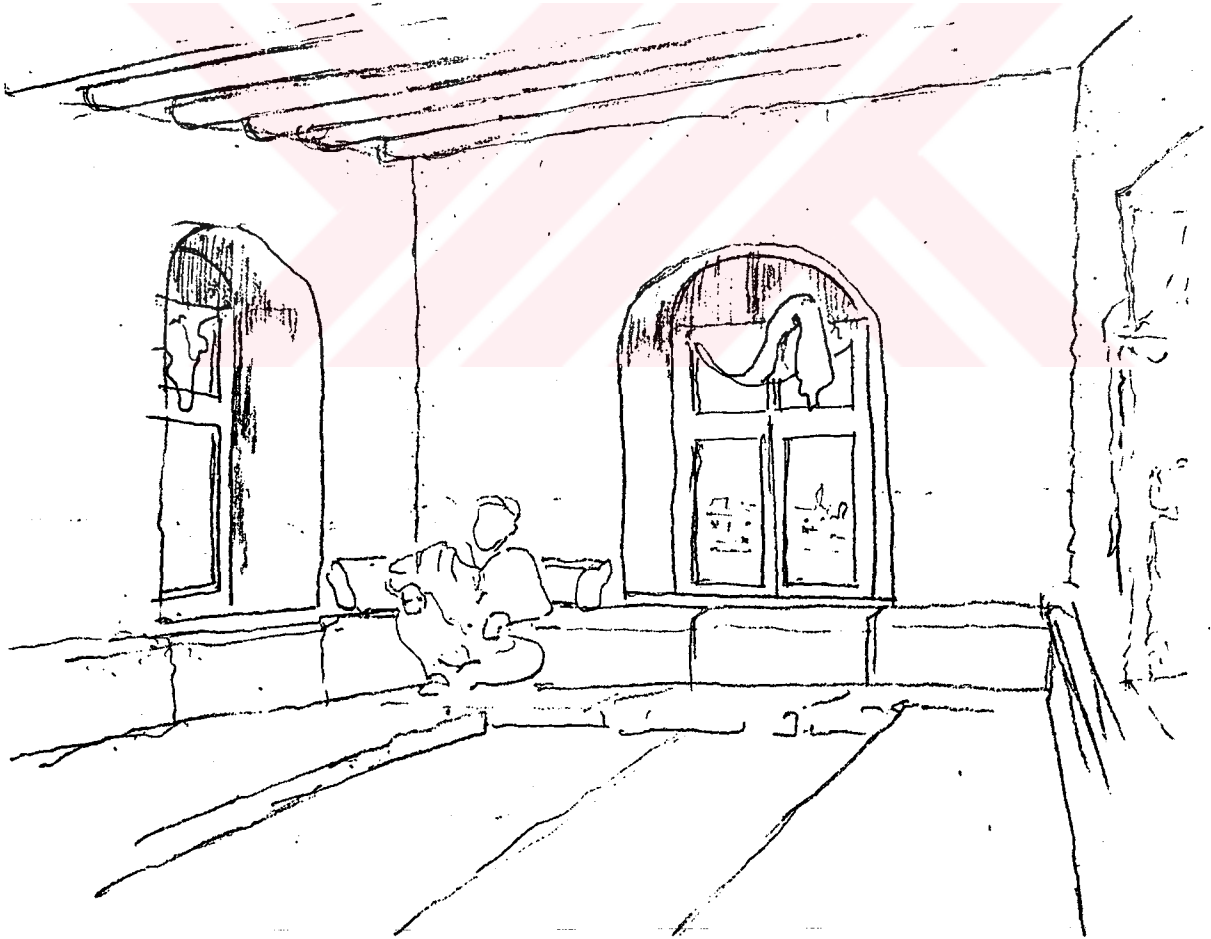
(2) N. BAYAZIT, a.g.e., s.57.

(3) Doğan KUBAN, 100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi, Gerçek Yayınevi, 1970, s.207.

(4) Metin SÖZEN, a.g.e., s.86.

larda çoğunlukla bulunmamaktadır. Bu konutlarda, yakınma eylemi odanın bir köşesinde (yunmalıkda) veya legende yapılmaktadır. Daha büyük konutlarda ise, sonradan ya odaya ek olarak yada oda içinde "gusulhane" şeklinde yapılmıştır. Yıkanmak için, bir bölümü taş veya çimento kaplı olan bu hacim, aynı zamanda yatak, yorgan ve yastıklar için bir depo olarak da kullanılmaktadır. Artıkları ise, herhangi bir yoldan boru ile avluya veya konutun arka tarafına akıtılmaktadır.

Oda içinde duvar boyunca yastıklara pencere önünde sedirler üzerine ve yerde serili halılara, evin kadını tarafından göz nuru, el emeği ile yöresel motifler işlenmiştir. Bunların dışında odalarda gösterişli ve süslenmeli nakışlar pek görülmemektedir (Şekil 36).

Şekil 36- Oturma odasından bir iç mekan görünüşü

4.2.1.3. YAPI ELEMANLARI

DUVARLAR

işletme yapılarının bütün duvarları, taşıyıcı özelliğe sahip bulunmaktadır. Duvar kalınlıkları ise 50-70 cm arasında değişmektedir. Duvarlarda kerpiç ve taş malzeme kullanılmaktadır. Harç malzeme olarak çamur kullanılmaktadır. Yörede kerpiç binaların temel kısmında, yakın çevrede bulunan dağlardan sökülerek getirilen kaya taşlarından veya eski köy yerleşim bölgesinde (ören yeri) (1) bulunan yıkıntılardan getirilen taşlardan yapılmaktadır. Temel taş duvarı döşeme seviyesine kadar yapılmış ve içi toprakla doldurulmuştur. Gerek taş duvar, gerekse kerpiç duvarlarda kullanılan harç içine katkı malzemesi katılmamış çamurdur. Çamur harç 2-3 cm kalınlığında olmaktadır.

Bütün duvarların iç ve dış kısımları (taş malzemenin olduğu durumlar Karapınar yöresi hariç) içine saman karıştırılmış çamurla sıvanmıştır. Kalınlığı 3-4 cm'yi bulmaktadır. Evlerin dışına yer yer cila yapılmaktadır. Evin içi ve girişte (seki) yan duvarların bir bölümü sıksık "Aktoprak" adı verilen beyaz cins toprak ile cilalanmaktadır.

DAM (ÇATI) VE ÇELEN

Çatılar % 15 eğimli toprak ve çamur sıvayla örtülü damlar şeklindedir. Tavanlar, konut bölümlerinde ahşap kirişleme üzerinde, dokuma hasır şeklindedir. Damların saçakları (çelenler) duvardan 20 cm dışa taşarak kamıştan yada tahtadan yapılmıştır (Şekil 37). Taş malzemeden yapılmış olan onutlarda ise çelen taş plakalardan olmaktadır.

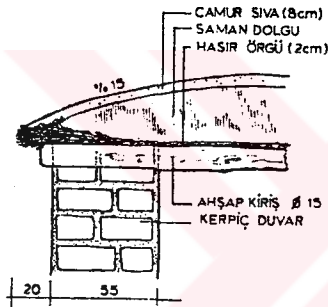
Dış görünüşler bakımından çatılara çok benzeyen, düz tavan kirişlemesi üzerinde saman ile bir yığın meydana getirmektedir. Bu yığın, kırma çatı şeklindedir. Kamış saz demetleri ve saman yardımıyla yığın yapıldıktan sonra, üzeri 6-8 cm kalınlığında bir sıva ile kapatılmaktadır. Çamur sıva, tavan yapımında, kerpiçlerin malzemesine benzer şekilde hazırlanır. Çamur malzeme kovalarla tavana kadar kaldırılır ve mala ile sıvanır. Bu sıva özenerek yapılmakta ve iki yılda bir sıkıştırılmaktadır. Yağışlı mev-

---

(1) Bölgede sık ören yerleri; eski yerleşimlerden geriye kalan izler, yıkıntılar ve tepelikler bulunmaktadır.

simlerde sıkıştırma ve bakım işlemi yapılmaktadır. Sıkıştırma işlemi dış rutubetin yapıya nüfus etmesini önlemektedir.

Ahşap konstrüksiyonu olmadığı halde dış görünüşleri kırma çatılara benzemektedir. Çatı yapmadan temin edilen bu dam örtü, fonksiyonlarının pek çoğunu yerine getirebilmektedirler. Normal çatılarda, çatı arası bulunabildiği halde, bunlar tamamen saman doludur. Bölgede sıkça gördüğümüz bu tavan şekli, düz toprak damlara göre çok daha ileri bir uygulamadır. Hafif bir örtüdür. İşçilik bakımından hiçbir güçlülüğü olmadığından her yerde kolaylıkla uygulanabilmektedir. Ahır ve samanlık bölümlerinde ise; ince sık kirişleme üzerine kamış kullanılmıştır.

Şekil 37- Kirişleme üzerine saman ile yapılan çatı ve çelen detayı.

Bugün için yeni çatı inşaat sistemlerine göre çözümler aranmaktadır. Bu sebeple, yöredeki birçok işletmelerde ve özellikle ev, hangar ve depolarda, kiremit örtülü çatılar görülmektedir.

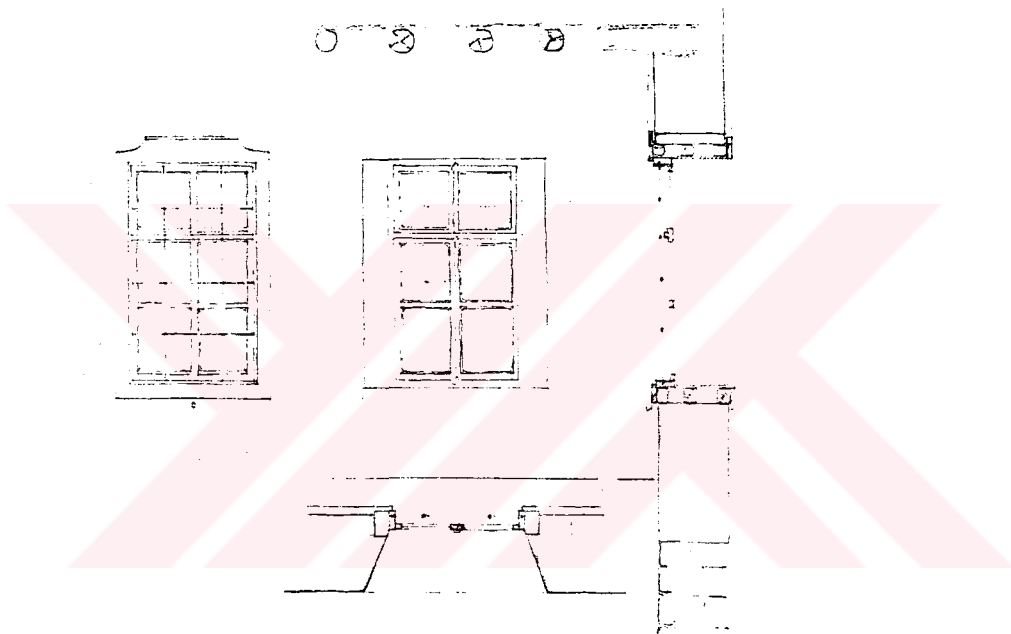
DÖŞEME

Konut zemin döşemeleri ise, doğrudan doğruya toprağın tokmaklanması ve üzerinin çamurla sıvanması sonucunda elde edilmiştir. Bu tür kaplamanın çok kolay kazınması ve temizleme güçlükleri şikayet konusu olmaktadır. Son zamanlarda çamurun üzerine şap veya çamur sıvayı kaldırarak yerine ahşap kaplama yapılarak, döşeme şeklinin değiştirilmesi yoluna gidilmektedir.

PENCERE

Yörede, duvarların malzemesine bağlı olarak pencereler küçük delikler halinde açılmıştır. Üst kısımlarında parçalı (balasar) ahşap hatıllar

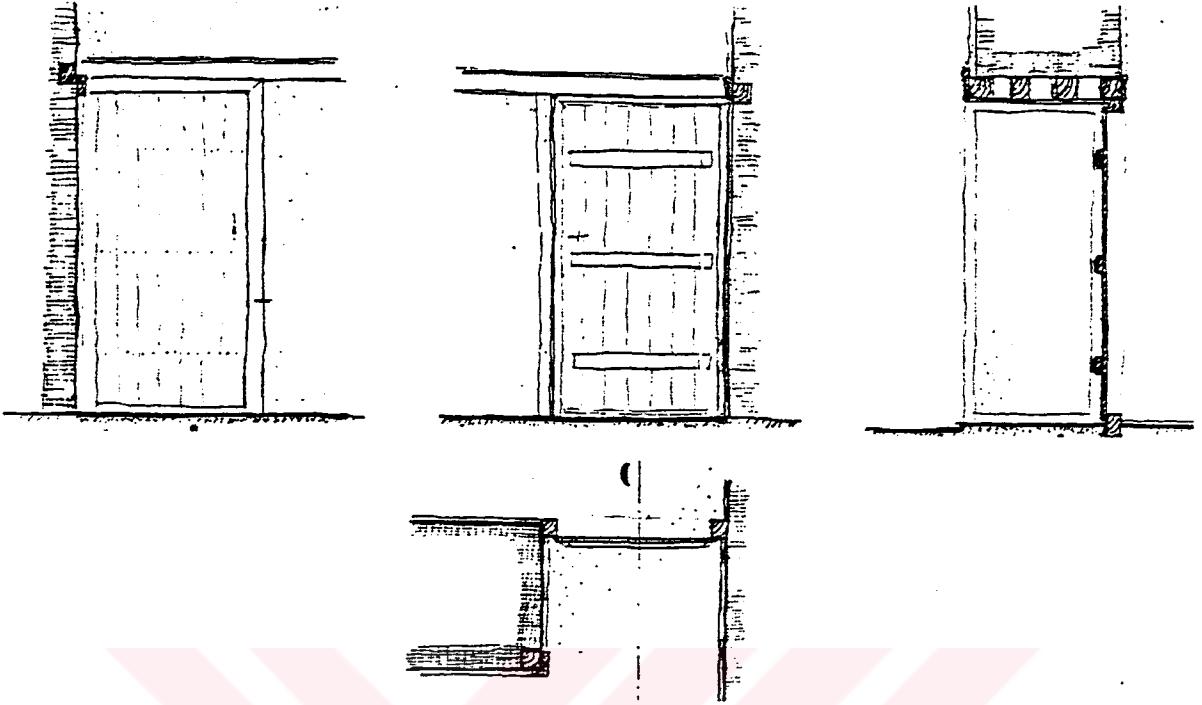
vardır. Pencereleer genellikle kanatlı veya kayıtlarla bölünmüş şekildedir. Birçoklarında parmaklık ve kafes tel vardır. Parmaklıklar ise, genellikle 20-30 cm aralıklarla bulunmaktadır. Parmaklık varsa o zaman pencere kenarlarında pervaz kullanılmaktadır. Doğramalar pek basit yapılmakta eb'atlar da küçük olduğu için kullanılışı da çok kolay olmaktadır. Pencereleer havalandırmanın yanında, iç kısımları da raf olarak kullanılır ve içe doğru genişleyerek açılır. Böylelikle, minimum açıklıktan maksimum ışık elde etme olanağı sağlamaktadır. Aynı zamanda kış aylarında ısı kaybını azaltmaktadır (Şekil 38).

Şekil 38- Pencere detayı

KAPI

Konutlarda bütün oda kapıları (mabeyn hariç) ahşap ve tek kanatlıdır. Genişlikleri 80-90 cm yükseklikleri ise 180-190 cm'dir. Kapı üstlerinde hatıl vardır. Kapılar yanyana konan tahtalar ve bunları birbirine bağlayan kuşaklarla basit bir şekilde yapılmıştır. Bazen, aynalı olanlara, fazla özen gösterilenlere tesadüf ediliyorsa da, genellikle sade olanları, daha doğrusu ekonomik olanları tercih edilmektedir (Şekil 39).

Şekil 39- Kapı detayı

4.2.1.4. YAPI MALZEMİSİ, ÖZELLİKLERİ VE YAPIM TEKNİĞİ

Bölgedeki evler ve tarımla ilgili yapılar bu işten anlayan ustalar tarafından, mal sahibinin direktifi altında çalıştırılarak yaptırılmaktadır. Bazı durumlarda yapı sahibi kendi yapısını kendisi yapabilmektedir. Bu işleri yapan ustaların belirli bir yetkisi (otoritesi) vardır. Genel işçiler, kerpiçleri hazırlar ve inşai yardımları olur. Normal olarak kiralık işçilerdir. Malzeme tamamen mal sahibi tarafından temin edilmektedir. Ustalar sadece inşaattan sorumludurlar. Yapım süresi bireysel isteklere göre ayarlanmaktadır.

Her yerde kullanılan bir malzeme olan toprağın, kullanılma sebebi kesin olarak bilinmemektedir. Yapı eylemine bir noktada her zaman girmekle birlikte, asıl taşıyıcı sistemi, toprak malzemeye dayana yapı gurubu, daha çok iç Anadolu'da görülür. Bu sitem küçük açıklık, az delik ve düz yüzey şeklinde özetlenebilecek bazı özellikleri zorunlu hale getirmektedir (1).

(1) Kuban DOĞAN, "Türkiye'de Malzeme Koşullarına Bağlı Geleneksel Konut Mimarisi Üzerine Bazı Gözlemler". Mimarlık Dergisi Yayın No:1, İstanbul 1970, s.69-70.

Okullar devlet kurumları tarafından gerçekleştirilir. Bunlar her zaman yetenekli ustalar tarafından yapılır. Köyün bun katkısı genel inşai yardımlar şeklinde olur. Camiler bu konuda ayrıcalık teşkil ederler. Her zaman için köyde oturan ustalar yeterli olmayabilir. Bu durumda diğer köylerden veyahut kasabalardan getirilirler. Yapım süresinde ustalar köyde konuk edilirler. Bu yöntem okul içinde geçerlidir.

Orta Anadolu bölgesi ova köylerinde tarım işletmesi binaları, basit köy evleri olduğundan kullanılan malzeme cinsleri de çok sınırlıdır. Esas olarak kerpiç ve taştan ibarettir. Tuğla, ahşap, beton blok gibi yapı malzemelerinin çevrede bulunmaması ve başka yerlerden sağlanmasının pahalıya mal olması, yöre toprağının uygunluğu ve kolay yapılan kerpiçin tek duvar malezemesi haline gelmesine sebep olmuştur. Yöredeki köylerin genel manzarasını kerpiç ve toprak damlı evler oluşturur. Taş ve diğer malzemelerin teminindeki kolaylık arttığı ölçüde duvarda kullanılan miktarda artmaktadır.

KERPiÇ

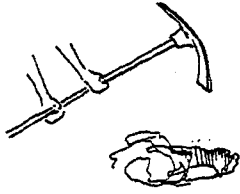
Kerpiç yapımı için gerekli olan her şeyi köylü kolaylıkla bulabilmekte ve bunları ucuz olarak temin edebilmektedir. Zaten katkı malzemesi olan saman ve su bu işi yapmasına yeterli geliyor. Yanlız kerpiç kesme parası ödeniyor. Döküm işçiliği az ve ucuzdur. Kurutulması kolaydır. Duvar örtüsü, basit ve düzenlemelere elverişli olduğundan tercih edilmektedir.

KERPiÇİN YAPILIŞI

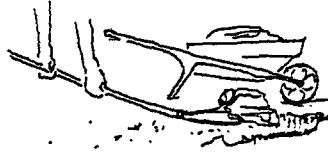
Kerpiç yapımı için gerekli olan toprak, yakın tarlalardan elde edilmektedir. Bu toprak traktörlerin arkasına takılan römork vasıtasıyla taşınır. Harç ve sıvada da toprak kullanılmaktadır.

Kerpiç, inşaat yerinde hazırlandığı gibi su kaynağına yakın yerlerde de yapılır. Kerpiç toprağı elenir ve su ile çamur haline geldikten sonra ayakla çiğnenerek ezilir. Kerpiç toprağı tepilirken içine ince ezilmiş saman katılır. Samanın katılmasının nedeni, saman kırıntılarının çamuru bağlamasıdır. Çamurun tahta kalıplara yapışmasını önlemek için kalıp ıslatılır. Hazır duruma gelen çamur, hazırlanan kerpiç kalıplarına tezkere ile doldurulur ve elle sıkıştırılır. İyi sıkıştırılmayan kerpiçlerin ömrü kısa olur. Kalıp içerisine dökülen çamurun üstü bir mala ile düzeltilerek fazlalıkları alınır. Kalıp sıkıştırılarak kurumaya bırakılır. Kerpiç üç günde kurur (Şekil 40).

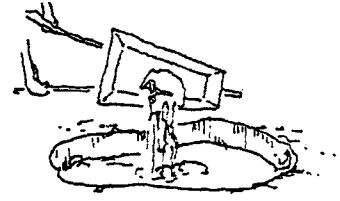

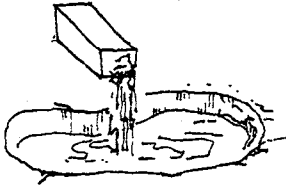
TOPRAK KAZILIR

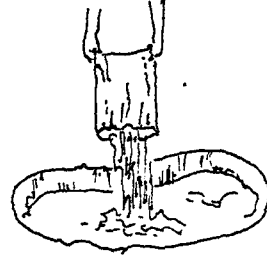
EL ARABASINA KONUR

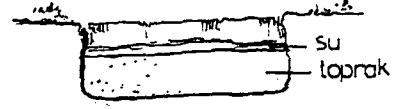
ÇUKURA BOŞALTILIR

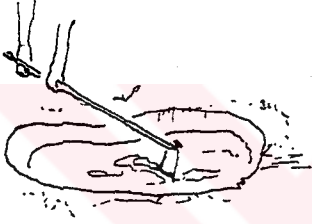
SU KONUR

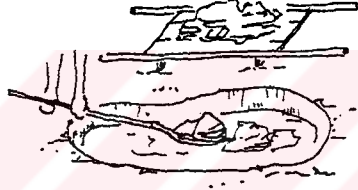
SAMAN KONUR

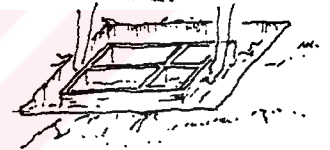
ÇAMUR BEKLETİLİR

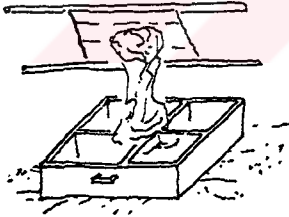
ÇAPALANIR

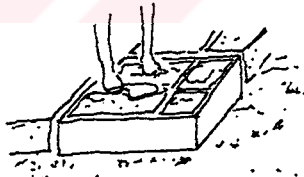
TEZKEREYE KONUR

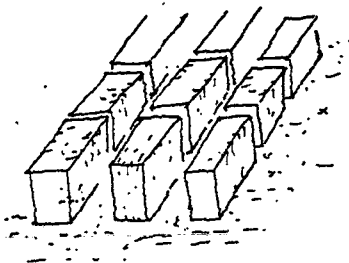
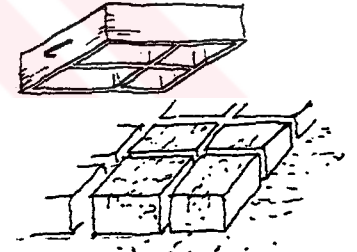
KALIP ISLATILIR

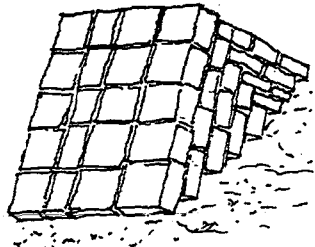
ELLE ŞIKIŞTIRIL VE ÇAMUR KALIBA BOŞALTILIR. MALA İLE DÜZELTİLİR.

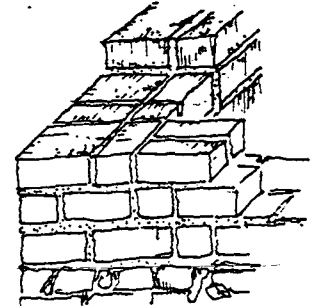
KALIP HEMEN ALINIR

BİRKAC GÜN SONRA YAN ÇEVİRİLİR

BİR HAFTA SONRA TOPLANABİLİR

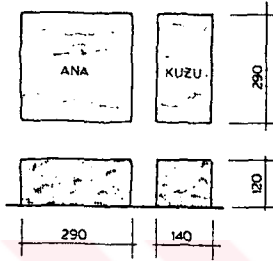

ON GÜN SONRA KULLANILABİLİR

Şekil 40- Kerpiğin yapılış biçimi.

Üç gün güneşte kurutulduktan sonra altları çevrilen kepiçlen altı gün sonra inşaatta kullanılabilir hale geliyor. Yer yer yalnız saman miktarı değişir. Samanın çok fazlalaşması kerpiçin boşluklu olmasına sebep olur. Böyle kepiçler nemden çok etkilemektedir. Kerpiç yapımının mevsimi genellikle Sonbahar'dır.

Kerpiçin yöredeki köy yapılarında eb'adının her yerde aynı olmadığı görülmektedir. Bu ölçü kerpiç kesimi yapan ustanın kalıbına göre değişmektedir. Her bölgede, hey köyde, hatta her inşaatta birkaç santim oynamaktadır (Şekil 41).

Şekil 41- Kerpiç ölçüleri ve çeşitleri.

Duvar örülürken bağlantı sağlayabilmek için biri "ana" denilen büyük, diğeri "kuzu" adı verilen küçük cinsten olmak üzere iki ayrı büyüklükte kullanılmaktadır. Ova köylerinde kullanılan kerpiçler genellikle (29x29x12) ana, kuzu ise (29x14x12) cm eb'adında yapılmaktadır.

Duvar sıvası çamurunun içerisine, çok miktarda saman konur. Duvara vurulan sıva malalarla yapılmaktadır. İnşaat için su, ilkönceleri kuyulardan temin edilirdi. Günümüzde birkaç yıl önce devlet kuruluşları (DSİ) tarafından içme suyuna kavuşturulan Konya ovası köylerinde, bugün su ihtiyacı çeşmelerden karşılanmaktadır.

TAŞ

Yöredeki köy evlerinin yapımı sırasında gerekli olan taşları, inşaat sahibi ile inşaat ustası birlikte temin etmektedir. Taş ocakları ova yerleşmelerinde köyün yakınında olmayıp oldukça uzaktadır. Bu nedenle, çok eski dönemlere ait, yakın çevredeki yerleşim merkezlerinden, taş malzeme temin edilmektedir. Yani eski yerleşim (ören yeri) yerinde kazılan, hemen her yerde taş çıkmaktadır. İşte, bu çıkan taşlar inşaatlarda kullanılmaktadır. Yerden kazılarak çıkartılan taşlar, kullanıma elverişli olduğu için

küçük çapta bir değişiklikle hazır duruma getirilmektedir. Yörede çoğunlukla derin temel kazılmadığı için, duvar taşları seçiminde herhangi bir tercih yapılmamaktadır.

Yapıların temel duvarlarında daima taş kullanılıyor. Taş malzemenin elde edilmesi kolaylaştıkça, temel derinliği ve kullanma miktarı artmaktadır. Eski ve yeni köy evlerinde gerek duvara konacak taşın seçilmesinde, gerekse duvarın işlenmesinde itina edilmediği görülmektedir. Köylü yamaçlardan yuvarlanmış ve yıkıntılardan arta kalmış taşları toplayıp, yapısında kullanmıştır. Bunlar, uzun zaman dış tesirlerin etkisinde kalmış taşlardır. Yapılan duvarlar da taş yapılarına benzemektedir.

Yatak sathı kolaylıkla ayrılabilen ocaklardan (Aksaray ve Karacadağ yöresinde) alınan yassı taşlar duvar için daha elverişli olmaktadır. Bu nedenle taşın kolay elde edilebildiği yörelerde köy konutları taştan yapılmaktadır. Buralarda taş işçiliği gelişmiştir. Ancak, köylü taşı en kolay şekilde temin edebildiğini alıyor ve fazla işlemeden kullanıyor. Sadece konutların ön cephelerinde taş işçiliğinin itinalı olarak yapıldığı gözlenmektedir.

AHŞAP

Araştırma yaptığımız bölgede ahşap çok güç temin edilebilen bir malzeme olmuştur. Köylerin pek çoğunda hiç ağaç yoktur. Yapılarında, kullanılacakları en küçük parçaları bile Konya'dan getirmek zorundadırlar. Az bulunması, yapılara da yansımıştır. Bu nedenle eski yapıların kerestesinin tekrar kullanılması söz konusu olmaktadır.

Bölgede bulunan ardıç, kavak esas ağaç türleridir. En çok ağaç dikmelerde ve çatı kirişlerinde kullanılmıştır. Kullanılan ağaçların boyutları, oda boyutlarını belirlemektedir. Temiz açıklıklar 3-3,5 m dir. Depolar da ve ağırlardaki geniş açıklıklarda ise, dikme kullanılmıştır. Ağaçların dalları ise, ahşap mesnetlerin arasını kapatmakta yararlanılmıştır. Ayrıca, duvarların içindeki nişler üzerinde dallarla (balasar) hatıl yapılmıştır. Bazı ağaç cinsleri hasır ve çit yapımında kullanılmıştır. Ağacın az bulunması yörede kırsal mimarinin biçimlenişini etkilemiş ve kendini göstermiştir.

4.2.1.5. BAKIM VE ONARIM

Bölgede tabiat şartları binaların zamanında bakım ve onarımını gerektirmektedir. Konutların iç döşemeleri, duvarları ve dışta pencere kenarları ortalama her ay beyaz toprak ile cilalanmaktadır. Bu iş kadınlar tarafından yerine getirilir. Dış duvarların sıvası iki yılda bir defa olmak üzere yenilenmektedir. Damların her yıl bakımı yapılır. Bu bakım zamanında, ilk yağmurlardan ve kar düşüşünden sonra olmaktadır. Dam temizlenmekte ve taze çamur yapılmaktadır. Mala yardımı ile dam taze çamur ile sıvanmaktadır. Bu bütün aile fertlerinin ortaklaşa yaptıkları bir iş olup, zengin ailelerde ise bu iş işçi kiralanarak yapılmaktadır.

4.3. ARAŞTIRMA ALANINDA DEVLETÇE KURULAN YENİ YERLEŞME ÖRNEKLERİ

Çalışmamızın bu bölümünde, Konya Ovası'nda, Toprak ve İskan Bölge Müdürlüğü, Köy Hizmetleri gibi kurumlar tarafından gerçekleştirilmiş olan yeni köy yerleşmelerin ve köy konutlarının özellikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte yeni kurulan ünitelerin gerek bölge içerisindeki uyumsuzlukları, gerekse, ülke düzeyinde uygulanan yöntemlerin ve yaşanan yanlışlıkları tesbit edilmiştir.

İnceleme kapsamına alınan bu yeni yerleşme örnekleri, değişik zamanlarda "Afet Evleri, Kendi Evini Yapana Yardım Metodu ve Tip Köy Konutları" gibi isimler altında benzer yöntemlerle bölgenin farklı yerlerinde inşa edilmişlerdir (Harita 5). Yeni köy yerleşmelerinin tasarımları ve uygulama yöntemleri değişik olduğu gibi, köy konutlarının plan kuruluşları ve yapım teknikleri de birbirine benzememektedirler. Bölge içerisinde gerçekleştirilen yeni kırsal yerleşmeler ve köy konutları ayrı ayrı incelenmiştir. Yeni yerleşme örnekleri sırasıyla şu şekilde incelenmiştir.

- . Bölge içerisindeki yeni yerleşmeler
- . Köy yerleşim planı
- . Örnek köy evi (tip konut projeleri)
- . Yeni köy konutlarının yapım tekniği ve özellikleri,

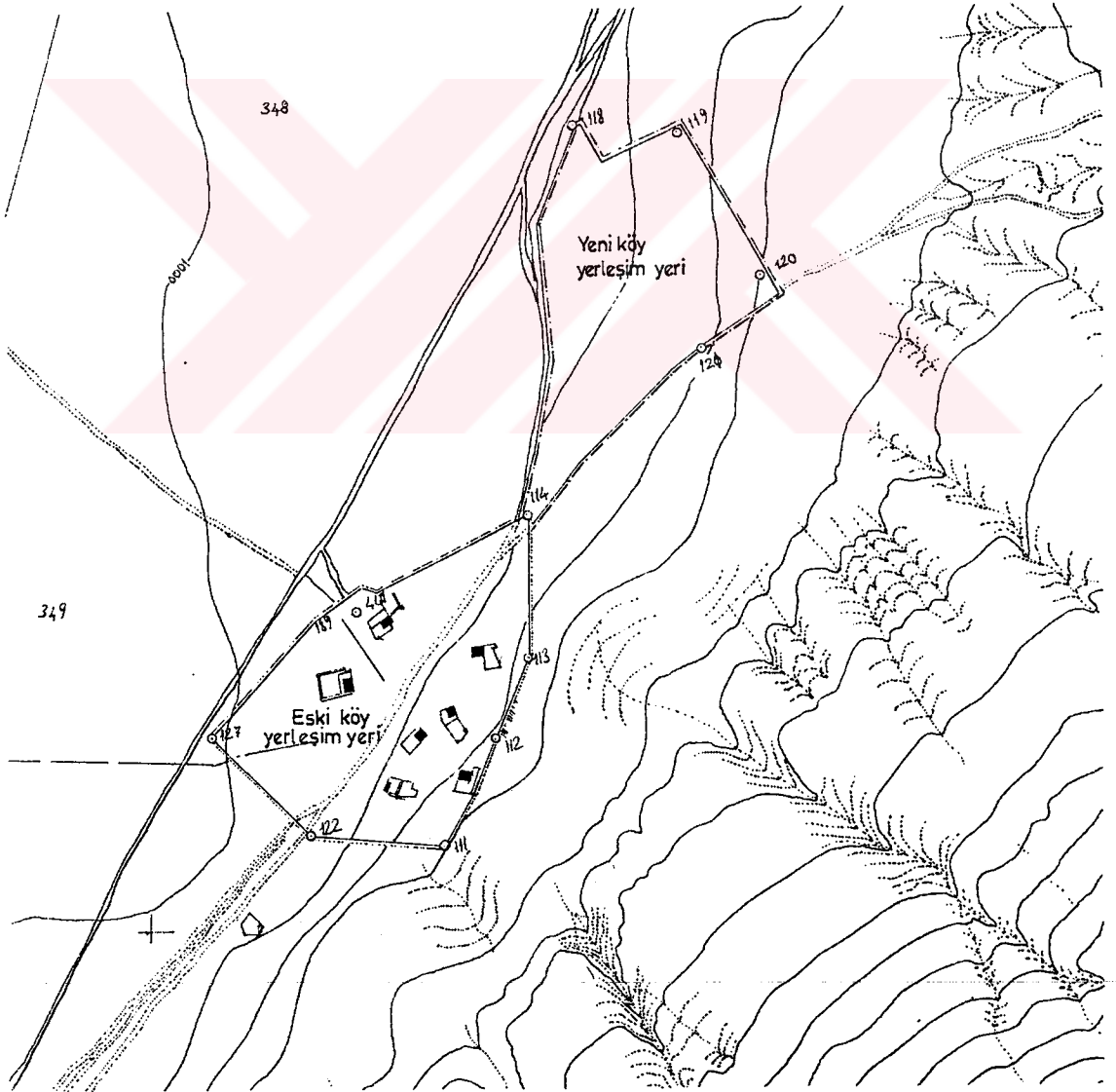
gibi sistemler doğrultusunda yeni yerleşmelerin mimari özellikleri ve yapım teknikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Yapımlarından sonra geçen süre içerisinde ne tür değişikliklerin olduğu tesbit edilmiştir. Bununla birlikte, yeni yapılan köy konutlarının yöre halkı tarafından nasıl değerlendirildiği hususunda da tesbitler yapılmıştır. Böylelikle yeni köy kurma denemelerinin sonuçlarını da yorumlama olanağı bulunmuştur.

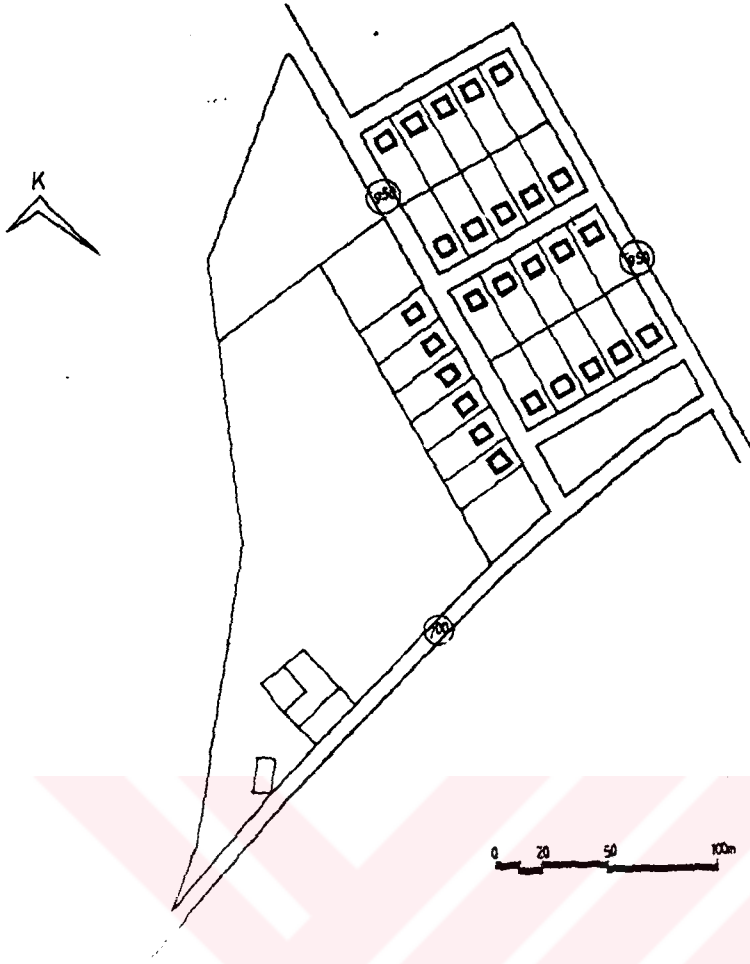

KONYA - KARATAY YENİ TATLIKUYU KÖYÜ

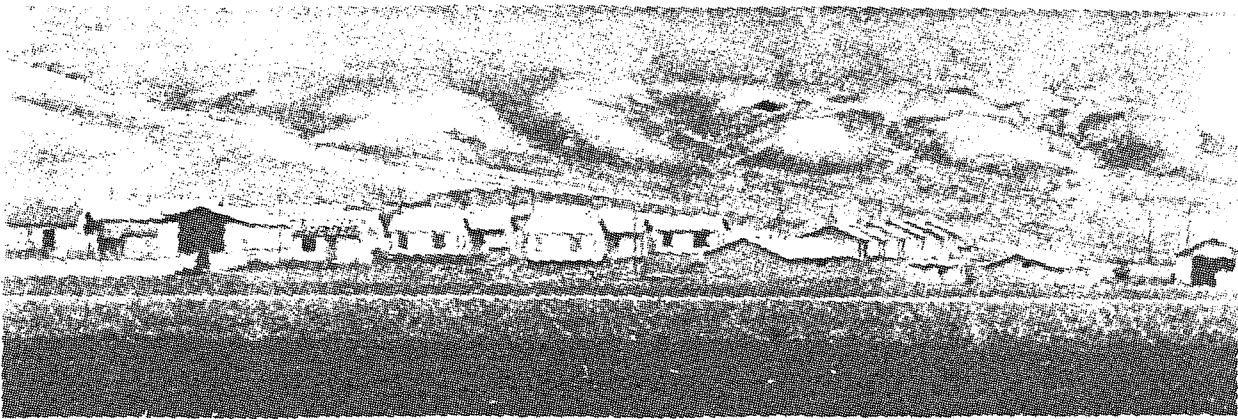
Araştırma alanı içinde, Akbaş mevkiinde, eski Tatlıkuyu köyü yanında, Toprak ve İskan İşleri Bölge Müdürlüğü tarafından 1973 yılında yeni bir yerleşim kurulmuştur. Daha önce mevcut köyün güney-doğusundaki tepelerden aşağıya inen yağmur ve sel sularının baskınlarından korunmak amacıyla, köyün yerleşim yerinin değiştirilmesi mecburiyeti ortaya çıkmıştır. Böylece, yeni kurulan köyde 30 hanelik afet evleri yapılmıştır. Yeni Tatlıkuyu köyü olarak adlandırılan bu yerleşim, Konya-Aksaray yolunun 55. km sinde, yoldan 2 km kadar içeride Bozdağ'ın kuzey eteğinde kurulmuştur (Şekil 41). Yeni yerleşme alanının seçiminde, eski köye yakınlığı, su baskınından mahfuz bulunması arazinin tarım bakımından verimsiz ve devlete ait olması gibi nedenler etkili olmuştur.

Şekil 41- Tatlıkuyu Köyü yerleşim planı

Şekil 42- Yeni Tatlıkuyu köyü vaziyet planı.

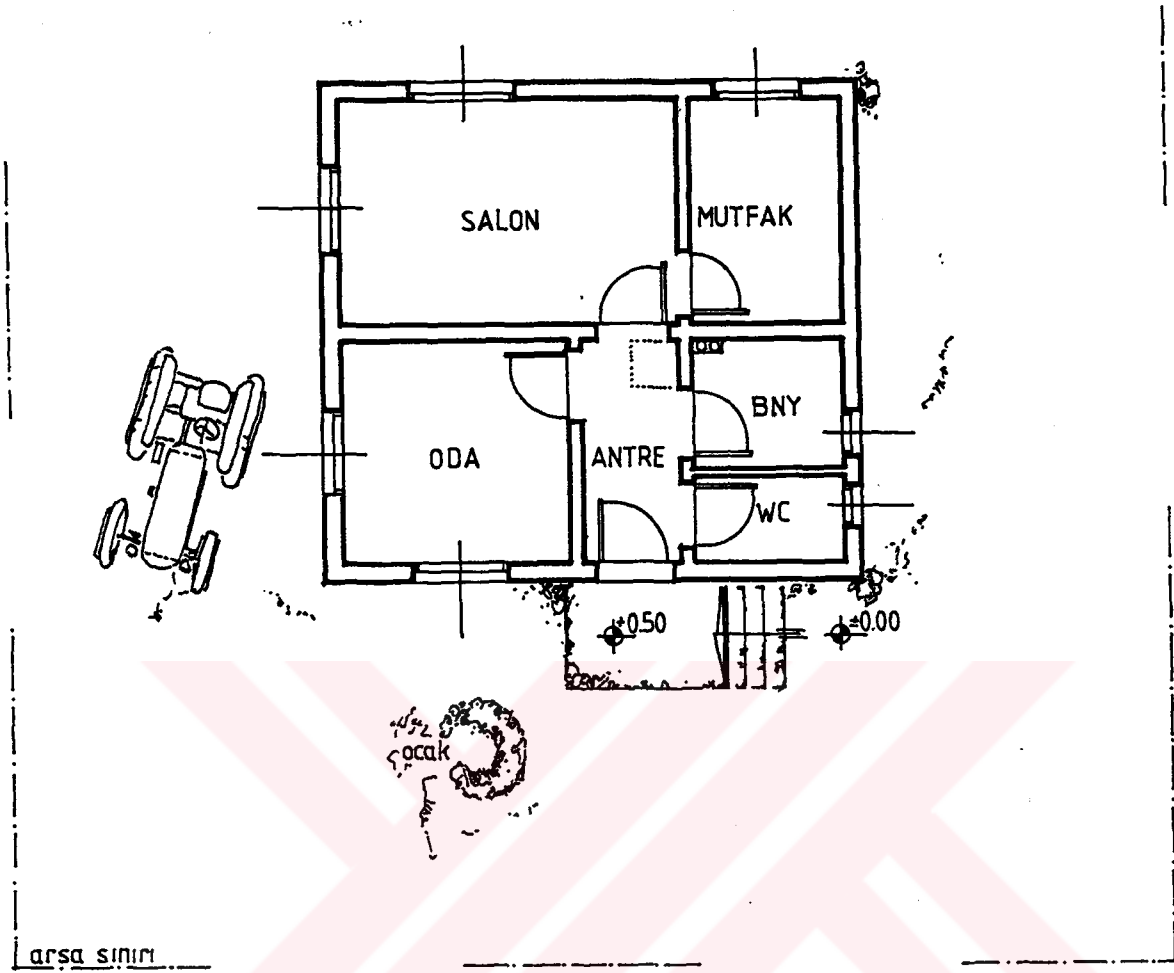
Resim 75- Yeni Tatlıkuyu köyünün ovadan görünüşü.

Yeni köy yerleşimi planlama açısından eski köyün karakteristik niteliklerine sahip değildir. Köy içinde meydancık ve ona açılan köy içi yolları gibi hiç bir bölgesel özellik düşünülmede ayrılan arsalar üzerinde konutlar, bir kaç sıra halinde geometrik bir düzenle dizilmiştir (Şekil 42). Konutların bu şekilde sıralanmaları, komşuluk ilişkilerinin gelişmesine ve avlu karakterinin oluşmasına engel teşkil etmektedir. Her bir konut için ayrılan arsa miktarı (15x35m ölçülerinde) konut dışı tarım yapılarının (ahır, depo v.b. gibi) oluşumuna yetersiz kalmaktadır. Üstelik konutların arasın yol cephesine yakın olması, yapılması gereken avlu-konut bütünlüğünü engellemektedir (Resim 76).

Tatlıkuyu köyünde yeni yapılan konutlardan bir örnek olarak seçilmiş olup, rölövesi çıkartılmıştır. Yeni konutlarının, 1973 yılında kendi evini yapana yardım metodu ile gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Örnek konut, yapıldığı tarihten bugüne kadar hiç bir değişiklik olmadığı için, inceleme kapsamına alınmıştır. Dıştan dışa 6,97x6,74 m ölçülerinde olup giriş cephesi kuzeye bakacak şekilde konumlandırılmıştır (Resim 77). Plan kuruluşu olarak oturma odası, salon, mutfak banyo ve tuvaletten ibarettir. Giriş kapısının önünde yerden yükseltilmiş üç basamaklı bir giriş bulunmaktadır. Konutun dışında başka birimle veya gerekli tarım yapılarına raslanmamaktadır (Şekil 43/a).

Giriş holünden oturma odasına, salona, banyo ve tuvalete geçilmektedir. Salon kapısının üzerindeki 100x100 m ölçülerinde tavan deliğinden de çatı arasına çıkılmaktadır. Mutfak mekanına salandon ulaşılmaktadır. Konut pencereleri geniş tutulmuştur (Şekil 43/b). Planda da görüleceği üzere konut için mekanların ilişkisinin uygunsuzluğu ve küçük olmaları gibi mahzurlarından dolayı bugün birçok konutun kullanılmadığı gözlenmektedir. Kullanılmak zorunda kalınan bu konutlarda yöresel malzeme ve teknikle, ihtiyaçlarına göre tadilatlar yapmışlardır. Alt yapının olmamasından dolayı tuvalet hacmi konutun dışına alınmış mutfak mekanı da pişirme elemanın (ocak) bulunmaması yüzünden, kokunun giderilmesi gibi nedenlerden dolayı konutlar ayrı bir eleman olarak yapılmıştır. Tarım alet ve ürünlerini barındırmak için de depo binaları ilave edilmiştir.

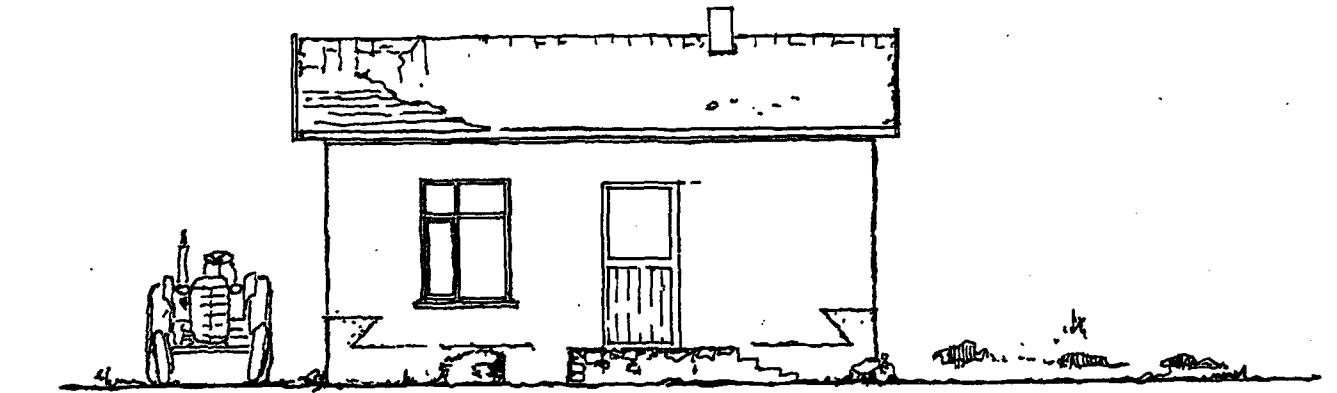
Konutlar zeminden 1 m kadar yükseklikte döşeme kotuna sahiptir. Tuğla, duvar üzerinde betonarme döşeme olarak inşa edilmiştir. İç ve dış duvarları çimento sıva ile sıvanmıştır. Dış yüzeyde büyük baş hayvanları-

PLAN

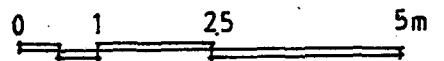
Y O L

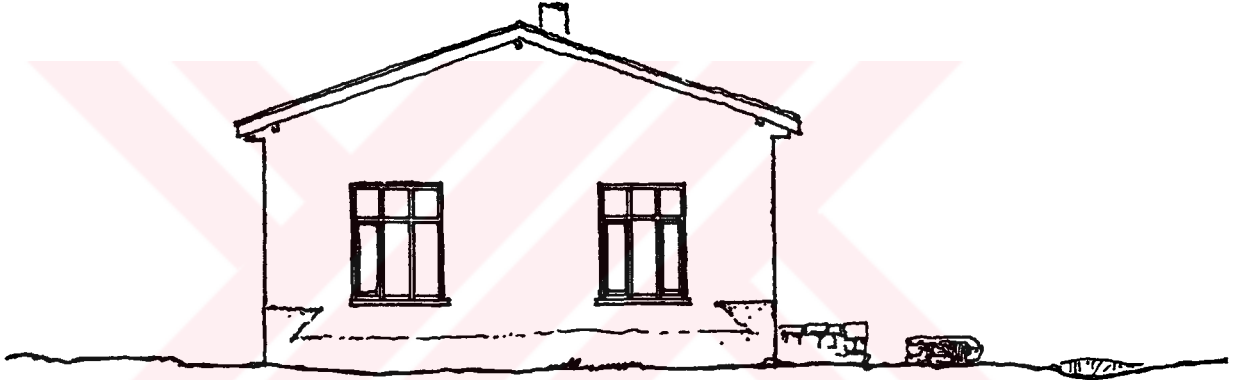
Şekil 43/a

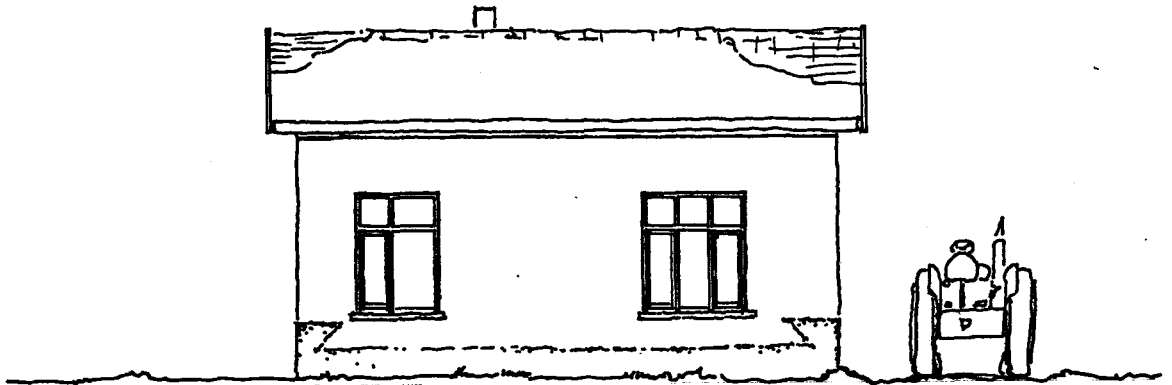
GİRİŞ CEPHESİ

Şekil 43/b

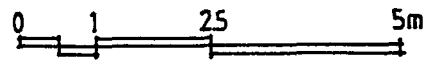

SOL YAN CEPHE Şekil 43/c

ARKA CEPHE Şekil 43/d

nın sürtmek suretiyle tahribat yapmalarının önlemek için köşelerde sıvalı yüzeyin şekli ve yüksekliği değiştirilmiştir (Resim 78).

Yeni konutlarda, odaların küçük, fonksiyon bakımından odalar arası ilişkileri (mekanlar arasında birbirine geçmeler gibi) uygunsuz olması gibi nedenlerle yöre insanları tarafından tenkid edilmektedir. Ayrıca, geleneksel yaşamdan kaynaklanan sundurma, seki, avlu, ocak v.b. gibi mekanların bulunmaması, alt yapının olmaması konutların yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu sebeplerden dolayı, köylüler tarafından konut içindeki servis mekanlarına, (aşevi ve ocak gibi) konut dışında ihtiyaçları doğrultusunda yöresel malzemelerle sonradan ilaveler yapılmıştır (Şekil 43).

Konutların betonarme döşeme, tuğla duvar ve harç sıva gibi sistemde inşa edilmesi, zamanla onarım ve bakımlarının istenilen nitelikte yapılmasına engel teşkil etmektedir. Yöresel malzemelerle yapılan onarım ve ilaveler ise yetersiz kalmaktadır. Burada konutların kısa bir süre sonra bakımsız kalacağını göstermektedir. Bunun dışında, daha da kötüsü köylünün yeni konutlara karşı ilgisizliği, köydeki bir çok konutun kullanılmamasına ve dolayısıyla da bu konutlara harcanan ekonomik kaynakların israf olmasına neden olmaktadır (Resim 77).

Yöre halkının araştırmamızı yanlış değerlendirmesinden ve yeni konutlardaki değişiklikleri yetkili kurumlara bildireceğimizi sanarak izin vermemelerinden dolayı, sözkonusu konut içi değişiklikler ve ilave yapılar ile ilgili tesbitler gerçekleştirilmemiştir.

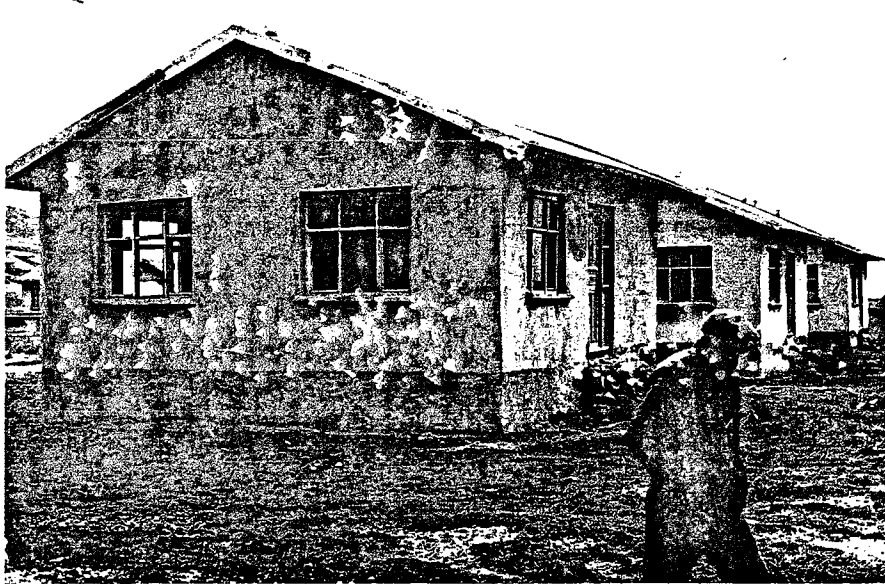
Resim 76- Yeni Tatlıkuyu köyünde konutlar bir dizi halinde görülmekte.

Resim 77- Yeni Tatlıkuyu köyünde devletçe yapılan bir konut.

Resim 78- Konut içinde bulunması gereken tipik, bir "ocak" elemanının eksikliğini giderilmesi.

Resim 79- Yeni Tatlıkuyu köyünde yapılan bu konutlar kırsal yerleşmelerin planlanması açısından eksikliğine tipik örnekler.

KONYA - KARATAY - YENİKENT KÖYÜ

Bölgede yeni kurulan Yenikent Köyü, Konya Obruk Ovası, Yağlıbayat Köyü (Çukurkuyu mevki) yakınında, Köy Hizmetleri Bölge Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu yerleşme, Karakaya Barajı suları altında kalan köylerin taşınması amacı ile 1984 yılında kurulan, toplam 132 hanelik Tip Köy yerleşimi uygulamalarından birisidir.

Yeni Kent Köyü, Yağlıbayat Köyü'nün Karapınar hududuna yakın mevcut Çukurlukuyu Köyü'nden 3 km uzaklıkta düz bir arazi üzerinde kurulmuştur. Konya il merkezine 58 km'si (Konya-Aksaray yolu) asfalt, 30 km'si stabilite olmak üzere toplam 88 km'lik bir yolla bağlı bulunmaktadır (Harita 5). Yeni yerleşim yerinin seçiminde uygun hazine arazisinin genişliği ve (% 2-6 civarında) düz bir meyile sahip olması gibi faktörler etkili olmuştur. Ancak, yerleşme yerinin tarım alanlarına azaklığı, yıllık yağış miktarının (yıllık yağış ortalaması 300-350 mm) düşüklüğü ve toprağın yeterli nem oranını depo edememesi gibi bazı faktörler, tarla tarımını olumsuz yönde etkilemektedir. Yeni köy arazisinin seçiminde, ilgili kuruluşlarla (Köy Hizmetleri, DSİ) yapılan temaslardan, yakın bir gelecekte herhangi bir sulama olanağının olmayacağı da öğrenilmiştir.

Bütün bu dezavantajlara rağmen sadece ilgililerin ısrarlı düşünce ve isteği ile bu arazinin yeni yerleşim yeri olmasına karar verilmiştir (1).

Köy yerleşim alanında, köy içi yolları birbirine dik açı ile bağlanmakta ve bunlar arasında ayrılan arsalar üzerinde konutlar da yol kenarına yakın biçimde dizi halinde yerleştirilmiştir (Şekil 44). Köyün merkezinde, eğitim (ilkokul) sosyal (cami, sağlık ocağı koop. binası, köy konağı) ile ticari (çarşı, pazar yeri) üniteler ve su deposu yer almaktadır. Özellikle yörenin kurak-soğuk mevsimi bakımından üzerinde durulması gereken bir husus olmasına karşılık yön faktörü, konutların yerleştirilmesinde ve köy yerleşim planında göz önüne alınmamıştır (Resim 80).

Yerinde yaptığımız araştırmalarda konutların konumları ve yapıım şekillerinin beğenilmediği tesbit edilmiştir. Resimlerden de izleneceği üze-

---

(1) Kerim ÇINAR, Obruk Köyü Yerleşimi ve Düzenlemesi, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış) M.S.Ü. İstanbul 1985, s.110.

re bu konutlar her yerde aynı tipte bir dizge halinde ve geleneksel yerleşme özelliklerine içermeyen bir konumda yerleştirilmişlerdir (Resim 80-81).

Şekil 44- Yenikent köyü genel vaziyet planı.

Yeni Köy konutlarının plan kuruluşu; zemin katta (ahır, ağıl, samanlık gibi) hayvan barınakları ve depo, üstkatta ise yaşama manları ihtiva edecek şekilde iki katlı olarak yapılmışlardır. Zemin katındaki ahır ve depo hacimleri koku, nem gibi yaşama mekanlarını etkileyici olumsuzlukların yanında, içinde sağlıklı (basık), küçük ve soğuk mekan şeklinde; yapılmışlar (Şekil 45/a).

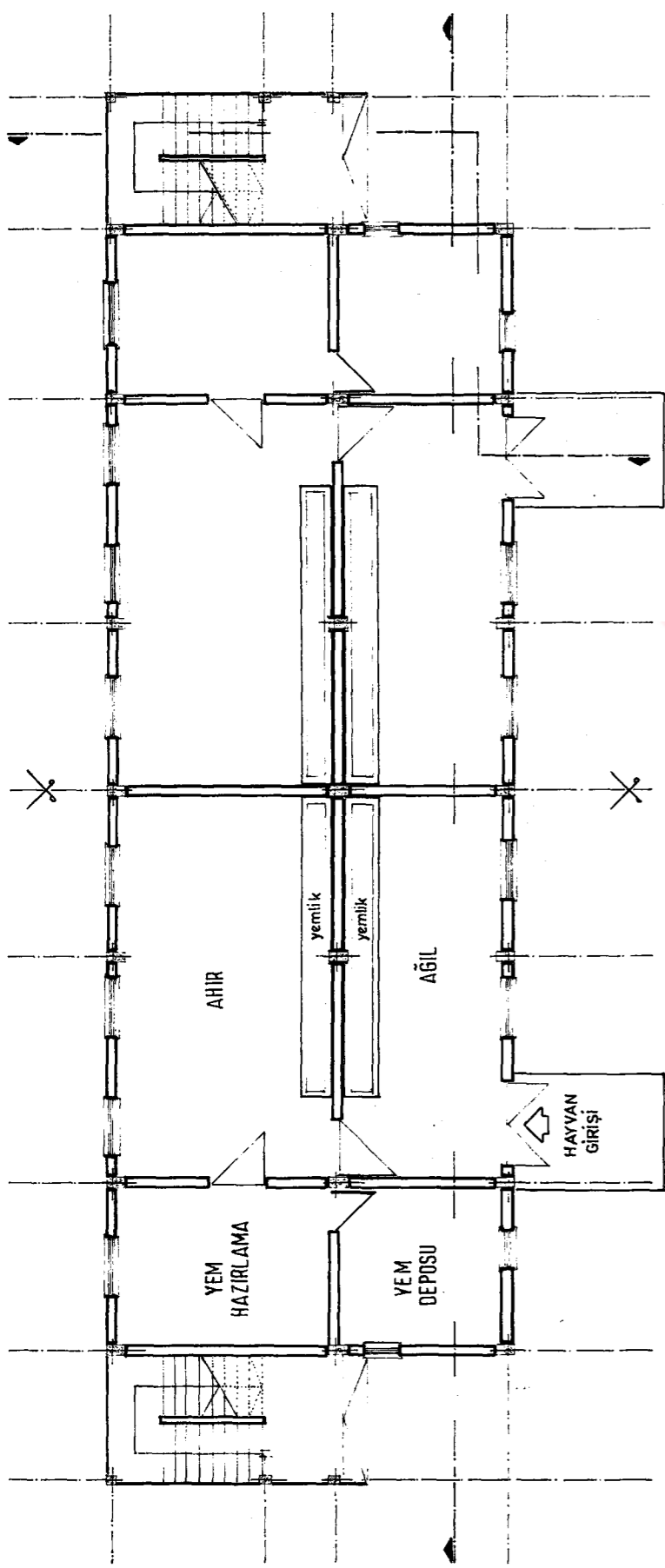
Yaşama mekanı üst katta olduğu için, açık merdiven sistemi, iki katlı konutlarda oturan köylülerin yeni konutlardan en büyük şikayetini oluşturmaktadır. İklimin soğuk ve sert (kar yağışı fazla) olması bu merdivenin kullanılmasını daha da güçleştirmektedir. Bununla birlikte, konut içi ile dış alan arası ilişkilerde engel teşkil etmektedir. Konut içinde mekanların yaşama biçimine uymayan (birbirine akan) ilişkileri ve odaların küçük olması gibi olumsuzlukların yanında, ihtiyaçtan doğan aşevi, ocaklık sundurma mabeyn gibi mekanların bulunmaması da köylülerin başlıca rahatsızlık ve şikayet konusu olmuştur (Şekil 45/b).

Köylüler yanlışlığı, zaten alışık olmadıkları bir yapım tekniği olan betonarme ile tuğla malzemede bulmaktadırlar. Yöre halkı tarafından, (karkas sistem, betonarme döşeme ve tavan) bu, malzemelerin (hayvan ve insanlar için) sağlığa uygun olmadığı söylenmektedir. Çünkü, geçen 3 yılda bir zaman içerisinde hayvanlarının sakatlandığı ve hastalandığı gözlenmiştir.

Köy Hizmetleri Bölge Müdürlüğü tarafından "örnek Köy Konutu" olarak yapılan bu binalarda, yörenin inşaat malzemesi bakımından zengin olmasına karşılık karkas betonarme inşaat sistemi tercih edilmiştir. Bu yüzden, yörenin üçüncü deprem kuşağında bulunmasına rağmen köy konutları, gereğinin çok üstünde bir malzeme ve iş gücü gerektirmiştir. Köy konutları, gereğinin çok üstünde bir maliyet harcaması gerektirmiştir. Neticede bu ve benzeri uygulamaların, gerektiğinden fazla ve pahalı olması ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir (Resim 81).

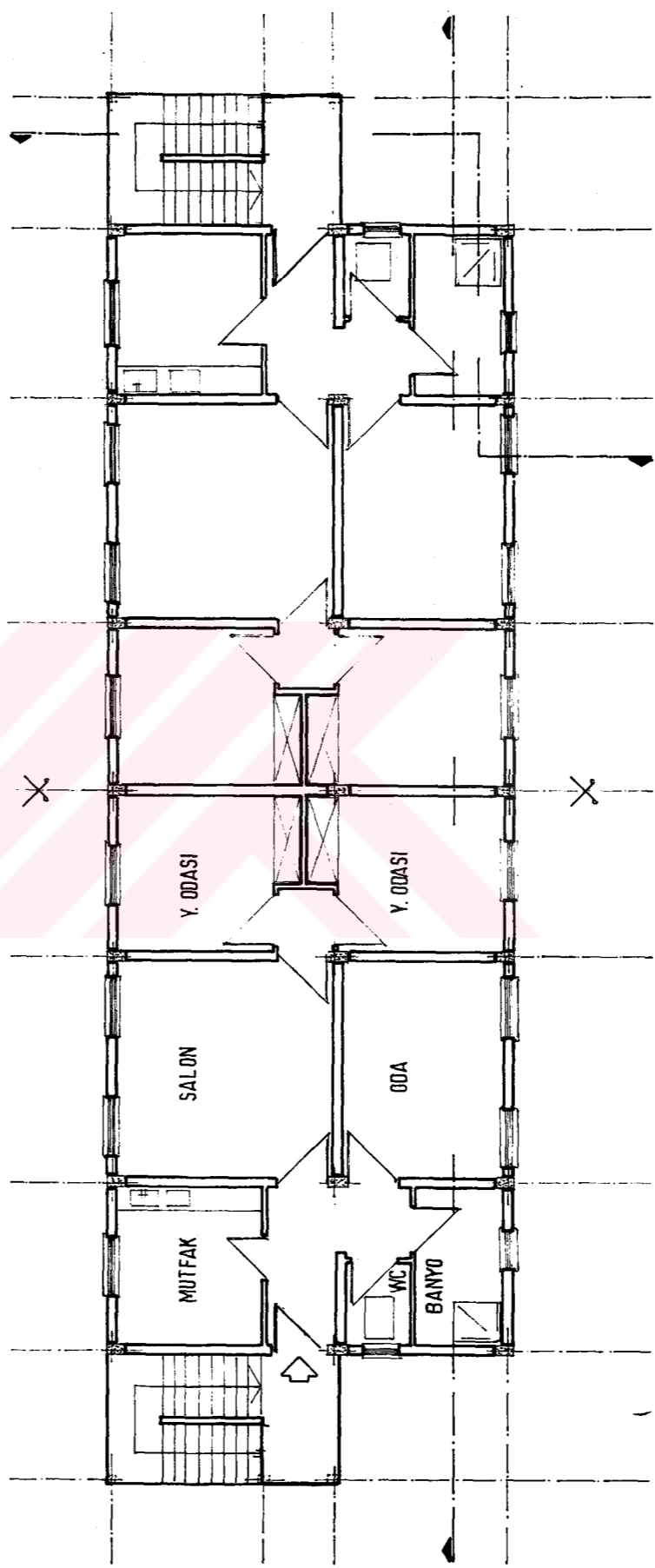
Nitekim, Yenikent Köyü'ne 1989 yılında tekrar gittiğimizde, yapımından sonra geçen (3 yıllık) kısa bir süre içerisinde oturlan konutlarda bazı değişikliklerin olduğu gözlenmiştir. Köylü ihtiyacına göre, ahır, depo, samanlık ve aşevi gibi uygun olmayan ve eksik mekanları, gelenek ve görenekler doğrultusunda ve parselini çevreleyecek şekilde yapmıştır. Bunun için de, malzeme olarak kaba tuğla, beton ve biriket gibi malzemeler yerine, bölgenin karakteristik malzemesi kerpiç ve taşı, çamur harçla birlikte kullanmıştır. Köylülerin kendi istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda yaptıkları ilave binalar, mimari açıdan geleneksel özellik taşımaktadırlar (Resim 83-84).

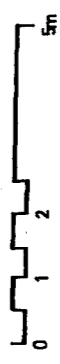
ZEMİN KAT PLANI

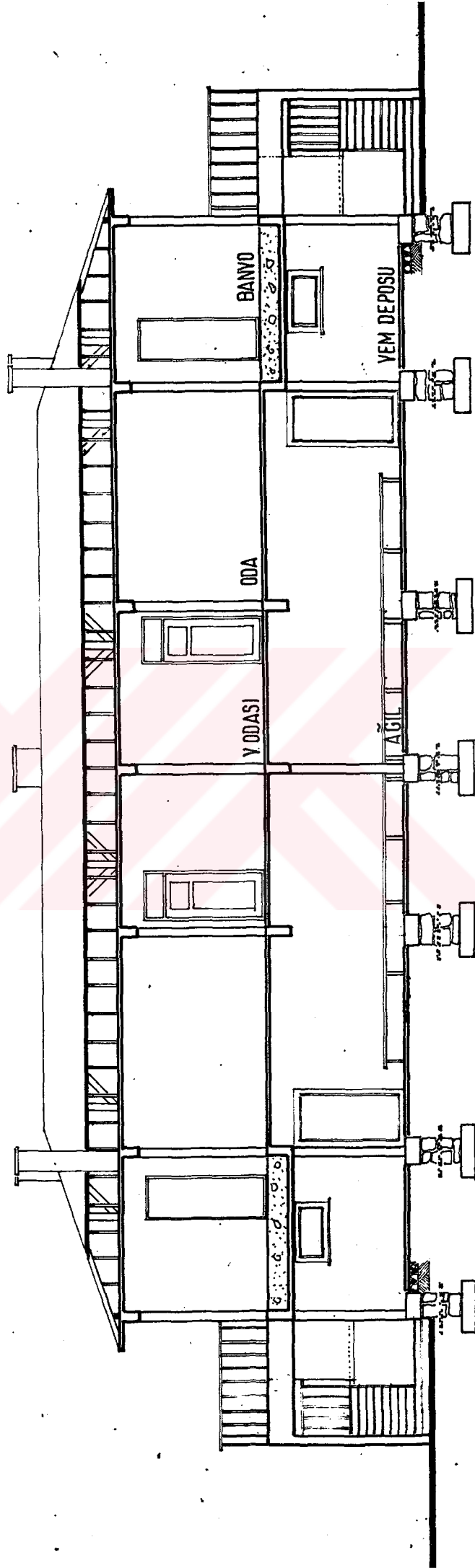
Şekil 45/a

ÜST KAT PLANI

Şekil 45/b

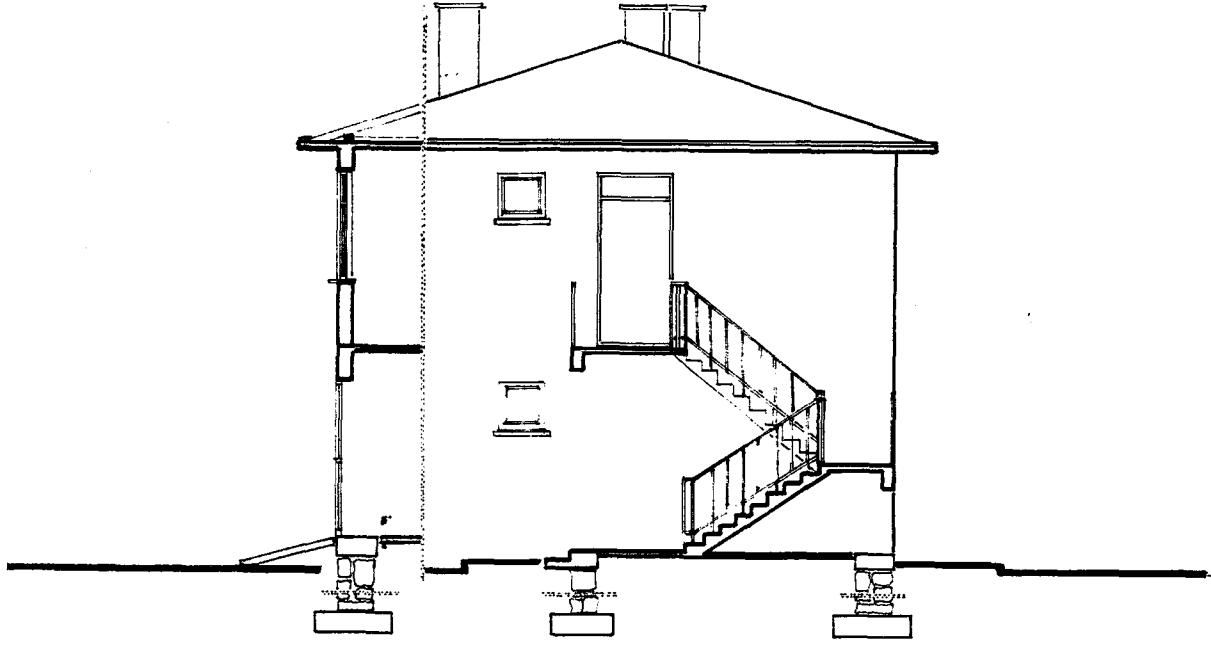

KESİT

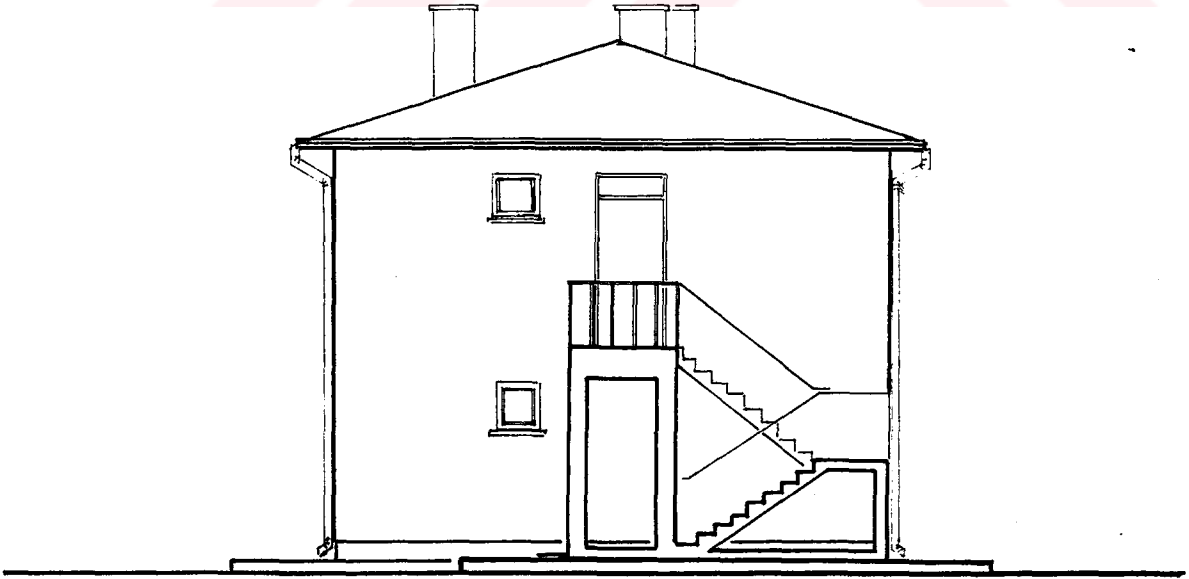
Şekil 45/c

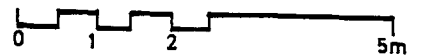
KESİT

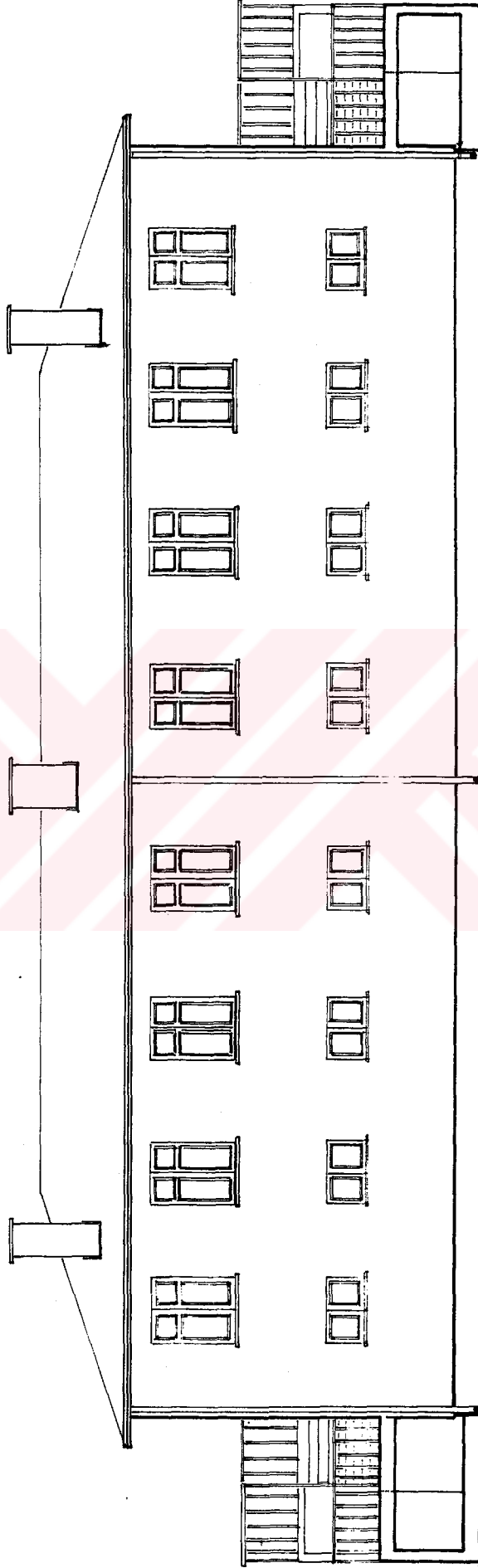
Şekil 45/d

GİRİŞ CEPHESİ

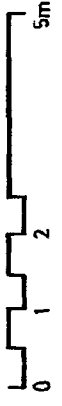
Şekil 45/e

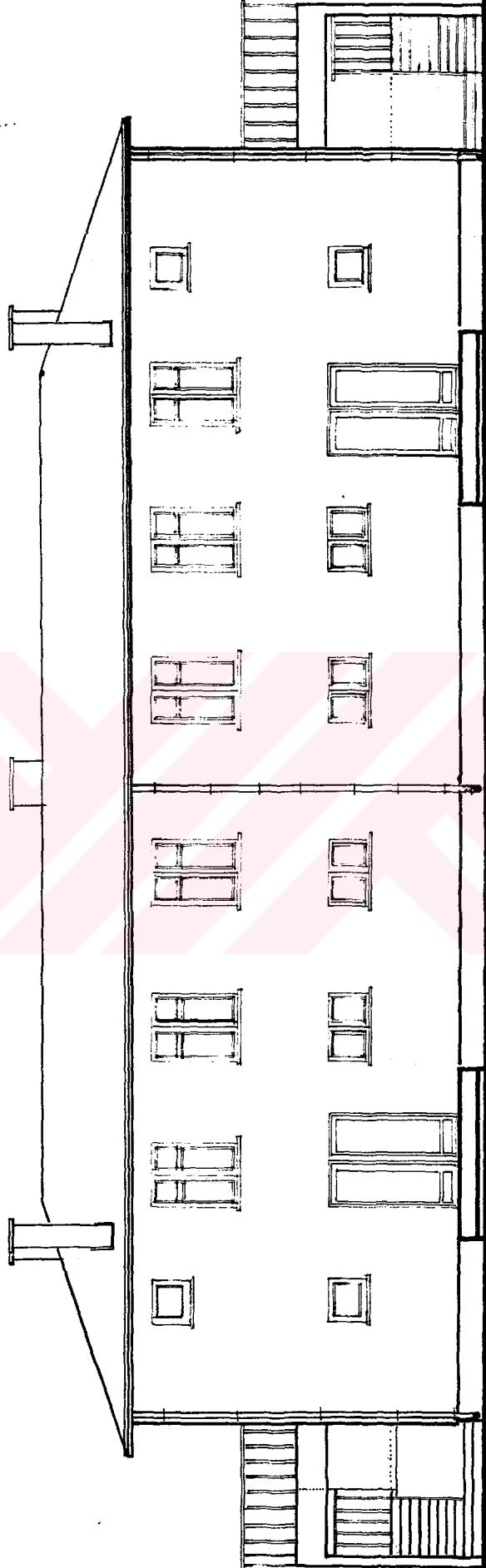

YAN CEPHE

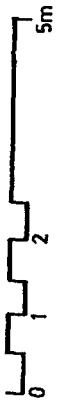
Şekil 45/Ş

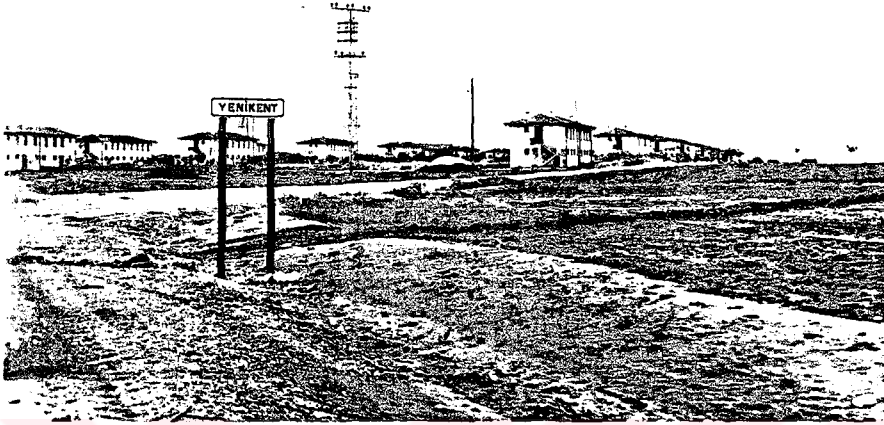

YAN CEPHE

Şekil 45/g

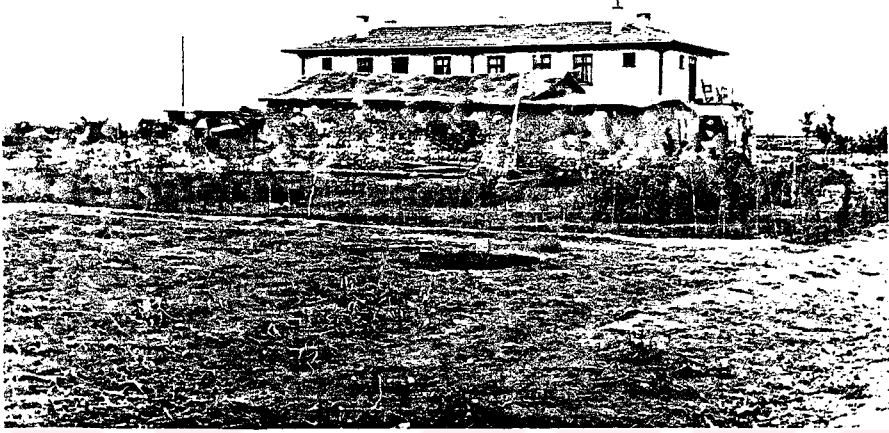

Resim 80- Yenikent köyüne ovadan bir bakış

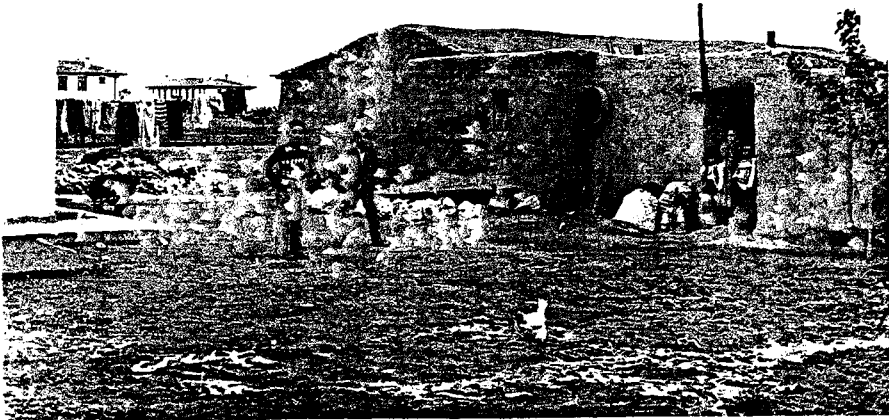

Resim 81- Yenikent köyüne yoldan yaklaşma ve dizi halinde sıralanmış konutlar

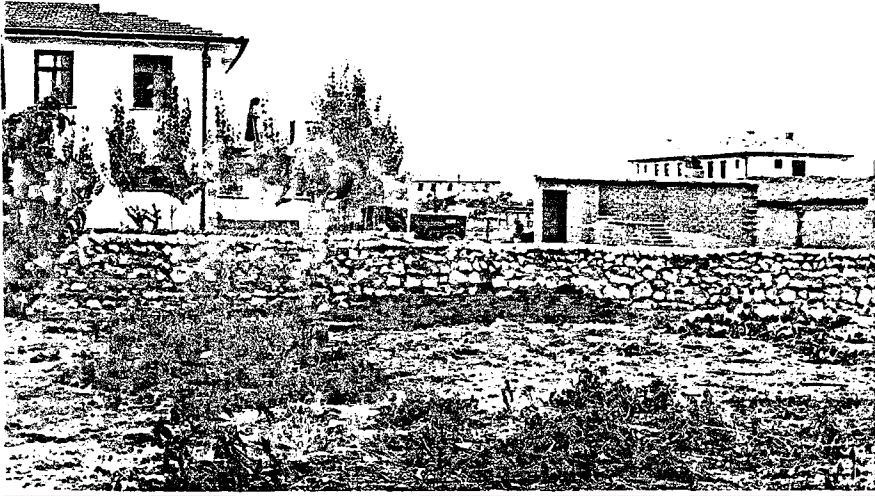

Resim 82- Yeni konutlarda yapılması gerekli mekanların sonradan yerel malzemeyle ilave edilmesi.

Resim 83- Yeni konutlarda ilave yapılar ve dışalan oluşumu.

Resim 84- Kerpiç malzemeden ilave yapılar "aşevi" mekanı ve yeni konut ilişkisi.

Resim 85- Yeni konut ve ilave edilen "örtme" mekanı ilişkisi.

Resim 86- İhtiyaçtan dolayı sonradan ilave edilen "örtme" mekandan detay.

Resim 87- Geleneksel malzemeden yapılan kümes ve ocak detayı.

KARAPINAR - YENİ AKVIRAN (AKÖREN) KÖYÜ

Araştırma alanında yeni kurulan yerleşmelerden bir diğeri de Karapınar-Akviran köyüdür. Bu köy Karapınar-Ereğli yolu üzerinde Karapınardan 10 km ileride ve yolun sol tarafında, 2 km kadar içeride düz bir arazi üzerinde kurulmuştur. Önceleri Dokuzgiller sülalesinin oturduğu küçük bir yayla yerleşimi olan bu köye, 1978 yılında Karacadağın yamaçlarında bulunan 12 yaylanın toplanması amacı ile yeni Akören Köyü kurulmuştur.

Bu toplanmaya esas olan nedenler, alt yapı yetersizliğinin yanında, dağınık küçük yerleşmelerin çokluğu ve arazinin yapısından kaynaklanan su baskınlarıdır. İşte bu tür nedenlerden dolayı yörede 1978 yılında başlanan toplulaştırma çabaları ile yeni yerleşim 1984 yılında gerçekleştirilmiştir.

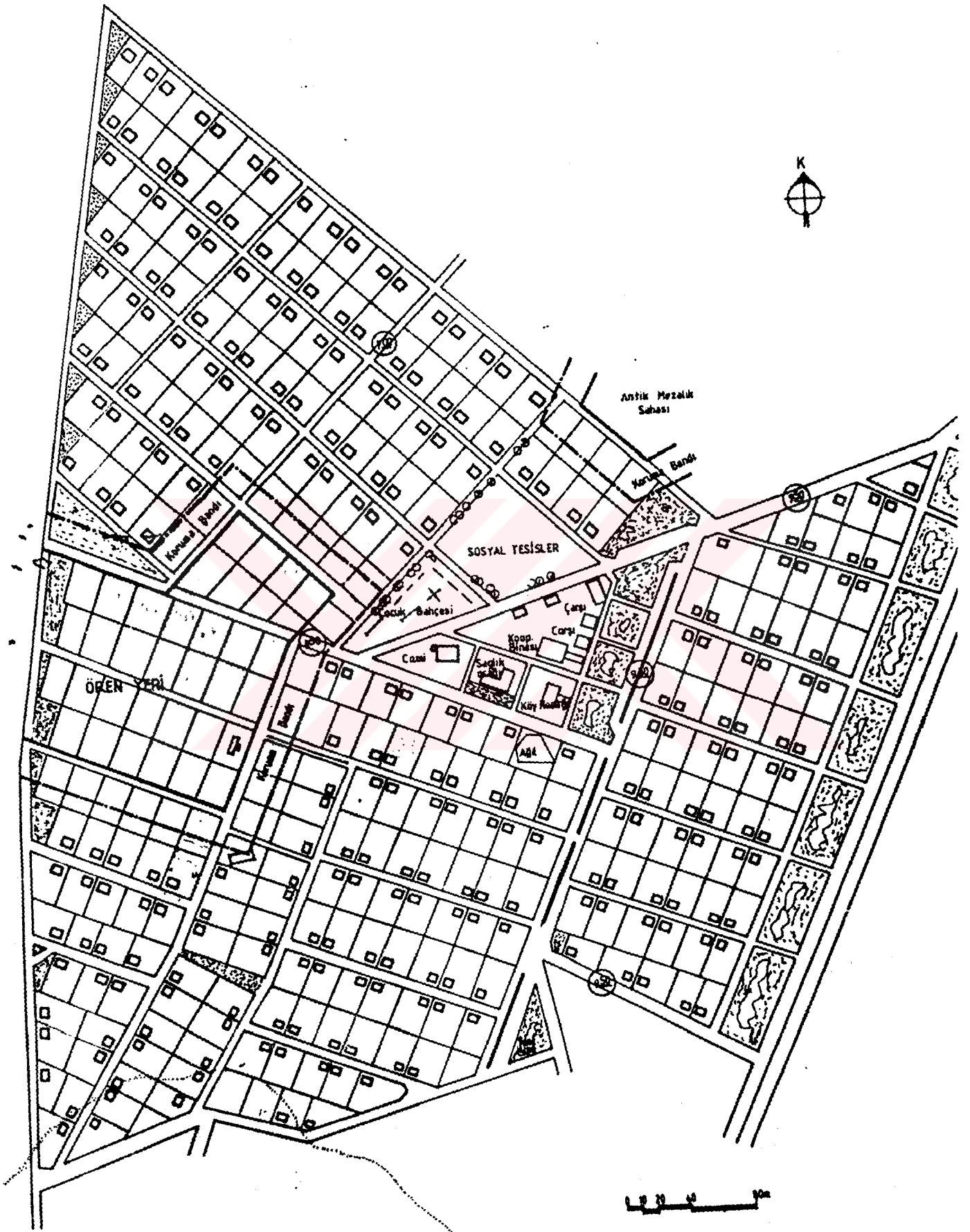
Yeni yerleşme sahasının verimsiz ve kumlu nitelikte, mülkiyetinin de devlete ait olması, yer seçimini etkilemiştir. Yöre halkı ulaşımın kolay olması için ana yol üzerinde (Cumhuriyet Köyü gibi) yerleşmek istemelerine karşılık, yeni köy bugünkü çürük (volkanik) topraklı alana yerleştirilmiştir.

Yeni Akviran Köyü 70 hanelik olup, halen inşası devam eden 15 konutla birlikte toplam 85 hanelik bir yerleşme haline gelecektir. Şekil 46 da görüleceği gibi köy yerleşimi bir merkez etrafında ve bu merkeze ulaşan yolların kenarlarında konutların bir sıra halinde dizilimleriyle oluşmuştur (Resim 88). Kendi evini yapana Yardım Metodu ile gerçekleştirilen bu yapıların planları tip proje olarak hazırlanmıştır.

Köy yerleşim alanı üzerinde, tahsis edilen (25x30 m ölçülerinde) her bir arsa ya bir konut yerleştirilmiştir. Konutlar arsanın yol kenarına, komşu ilişkisi düşünülmeden, yön ve iklim faktörü dikkate alınmadan konumlandırılmışlardır. Bu durum ise komşuluk ilişkisini engellemektedir. İklimin soğuk ve sert olması ise konutların kullanımını daha da zorlaştırmaktadır. Köylüler tarafından da konutların yapım tekniği ve plan şekilleri beğenilmemektedir. Resimlerden de anlaşılacağı üzere yeni konutlar yöresel özellikleri taşımamaktadır (Resim 89).

Bu konutların plan kuruluşları bakımından; Yenikent köyü evlerine benzer karakterde ve tek konutlu yapılmışlardır. Bu evlerde odaların küçük olması, giriş önü mekanın gelişmemiş olması ve odalar arasında ilişkilerin (birbirine geçişler) olumsuzluğu banyo, wc, labvabo gibi ıslak hacimlerin

Şekil 46- Yeni Akviran köyü vaziyet planı.

girişe yakınlığı gibi faktörler konutların kullanımını zorlaştırmaktadır (Şekil 47/a).

Köyde yaptığımız incelemelerde, yöre halkı tarafından yeni konutlar üzerinde bazı değişikliklerin yapıldığı gözlenmiştir. Söz konusu tadilatlar daha çok geleneksel malzeme ve yapım tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Köylü kendi yaşama biçimine göre, yeni konutlarda zaman içerisinde sürekli olarak ilaveler yapılmaktadır. Bu ilaveler daha çok konut dışında ve konut iç mekanında mümkün olduğu ölçülerde olmaktadır.

Köy içerisinde konutlar arasında komşuluk ilişkisi, konutlar arası uzaklık, konut ve yol ilişkisi, geleneksel özellikleri taşımamaktadır.

Örneğin konut dışında, konut ile müstemilat (ahır, samanlık) arasında bir bütünlük ve avlu mekanı yapılmamıştır. Bu ise, sonradan arsa sınırları içerisinde gerçekleştirilmiştir (Resim 90).

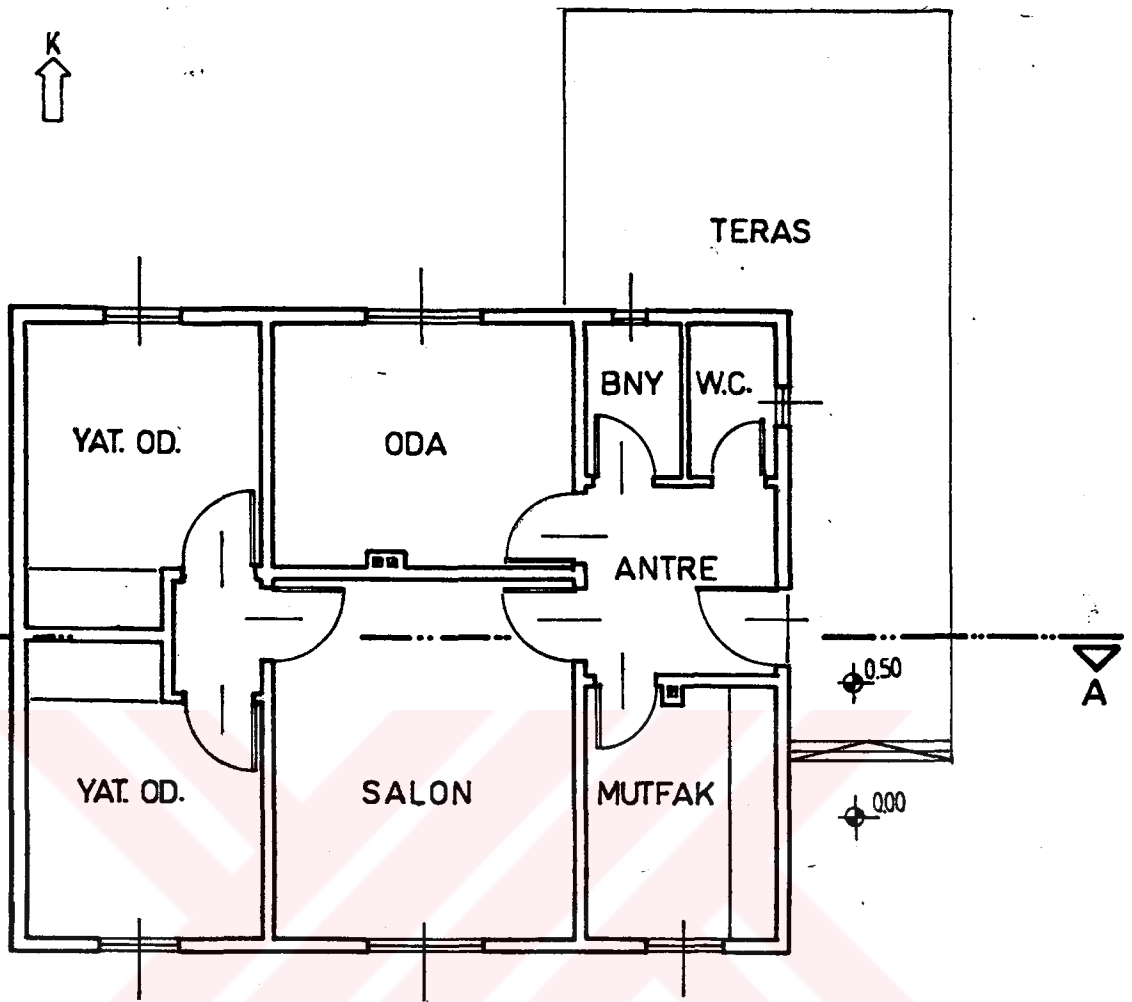
Konut avlu ilişkisini sağlayan seki mekanı (teras) üzeri ve yanları kapatılmadan teras biçiminde yapılmıştır (Şekil 47/b). Daha sonra bu mekanın konumu ve biçimi değiştirilerek yarı kapalı (gölgelikli mekan) durumuna getirilmeye çalışılmıştır (Resim 92).

Konut içerisinde mutfak olarak ayrılan mekanın, yetersiz ve koku yapmasından dolayı, konut dışına alındığı gözlenmiştir. Çünkü mutfak mekanı köylü kadınının üretim yaptığı, ürünlerini sakladığı, ekmeğini pişirdiği, konutun en önemli mekanlardan biri durumundadır (Resim 93).

Buna benzer biçimde tuvaletin de giriş holün de olması ve alt yapı yetersizliğinden dolayı, konut dışında sonradan yapılmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte, giriş holünün genişletilmesine çalışılmıştır. Banyo olarak ayrılan mekanın başka amaçlarda kullanıldığı gözlenmiştir. Yıkama eyleminin daha çok, odalardaki yüklüklerde gerçekleştirildiği tesbit edilmiştir.

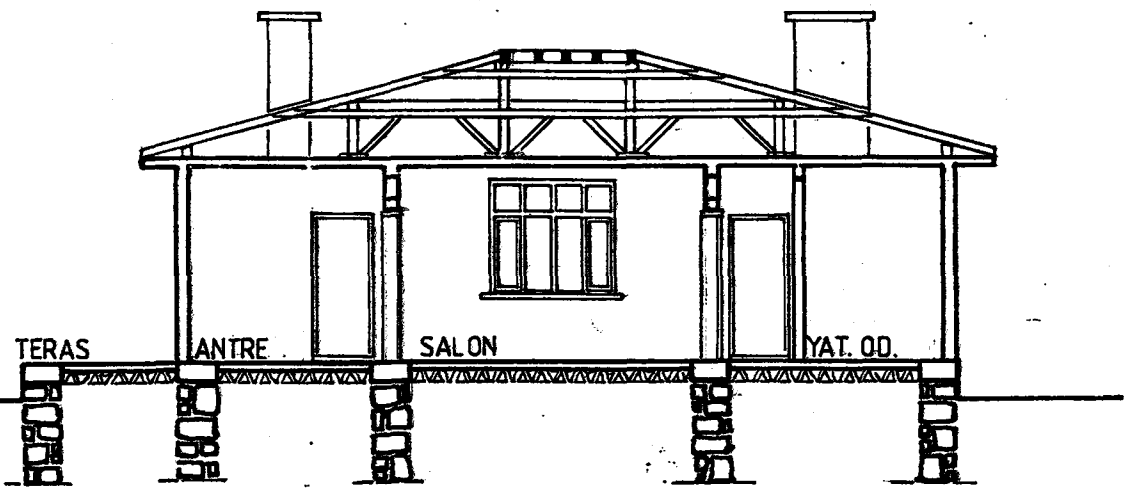
Böylelikle, ilave yapılar yeni köydeki konutların ilginç, biçimlere dönüşmesine neden olmuştur. Çünkü modern malzemeye yapılmış olan konutlara, geleneksel malzemeye yapılan ilaveler birbiriyle uyusmamaktadır. Sonuçta ise, karmaşık ve geleneksel mimari ile bağdaşmayan yapılar topluluğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim, yapılan toplulaştırma ve yeni köy uygulama çabaları istenilen sonuçlara ve beklenen hedeflere ulaşmamaktadır (Resim 93).

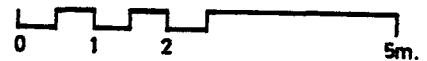
PLAN

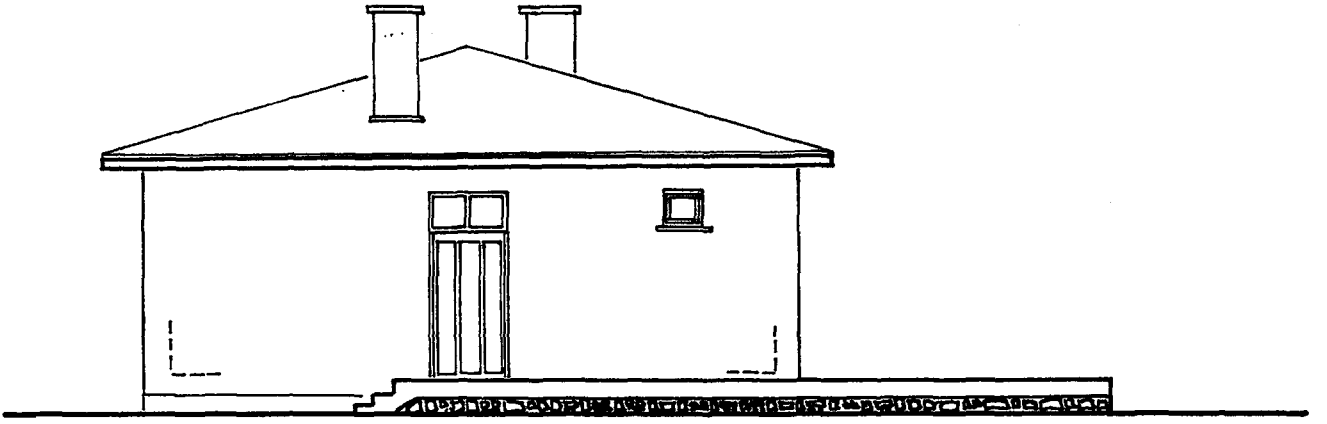
Sekil 47/a

A-A KESİTİ

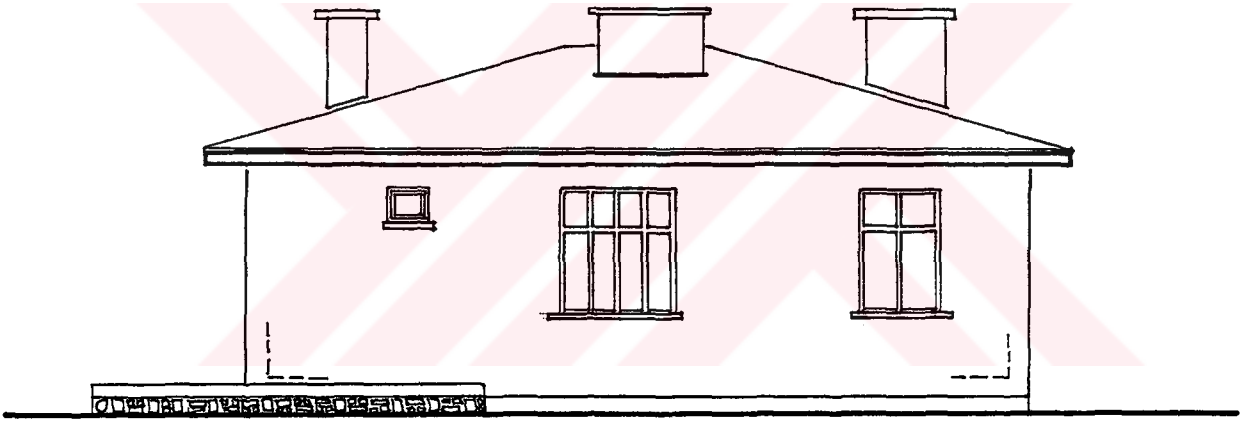
Sekil 47/b

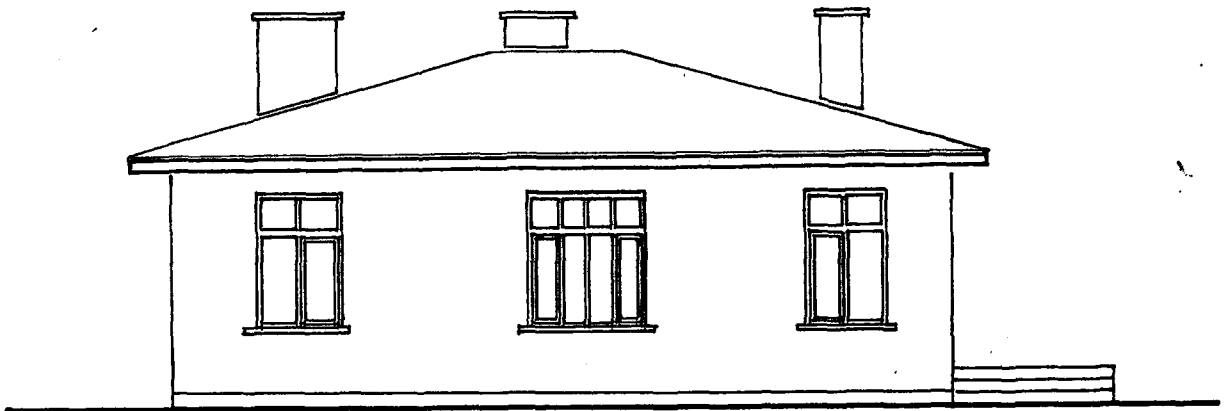
GİRİŞ CEPHESİ

Şekil 47/c

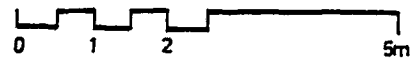
SAĞ YAN CEPHE

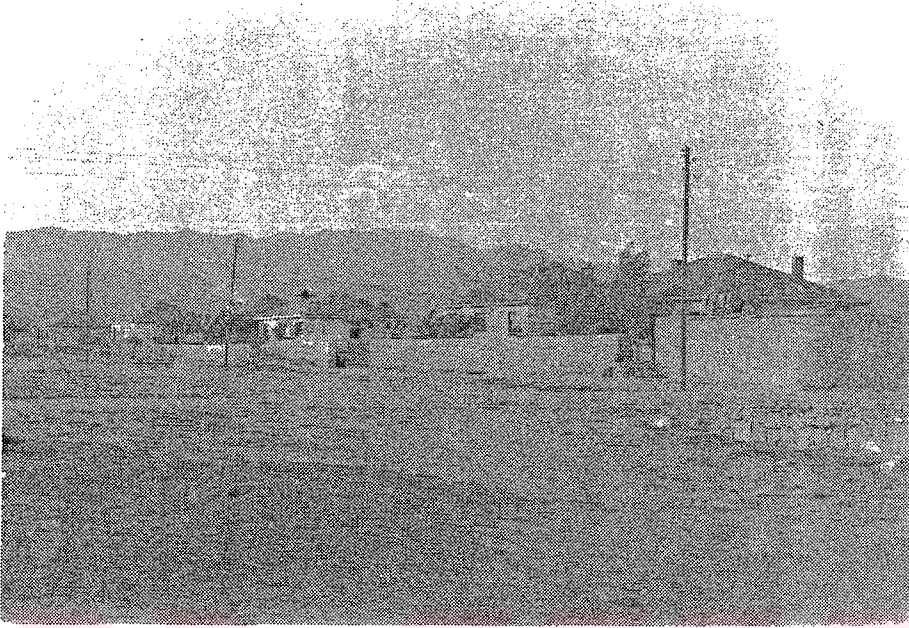
Şekil 47/d

SOL YAN CEPHE

Şekil 47/e

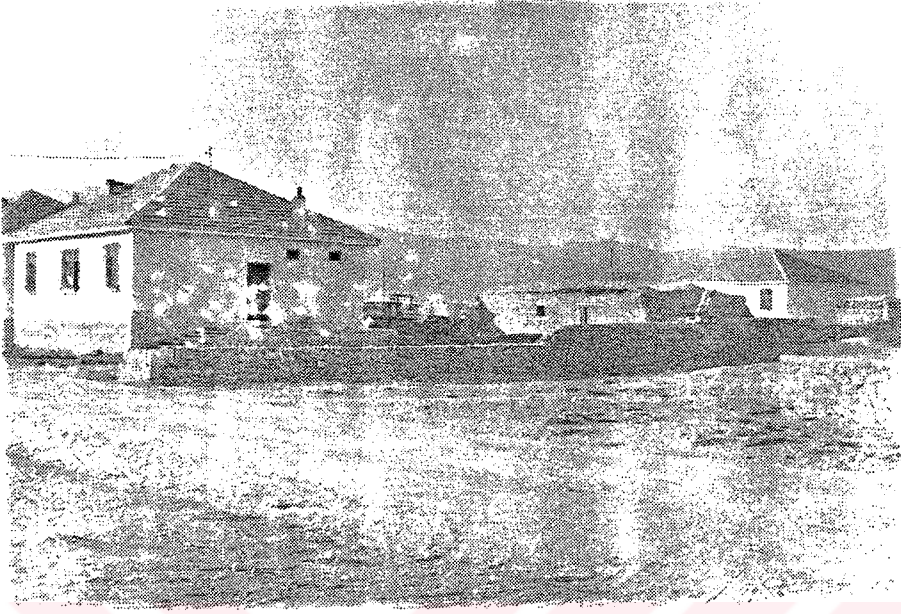

Resim 88- Yeni Akviran köyünden kısmi görünüş.

Resim 89- Yeni Akviran köyünde konutlar ve yol ilişkisi.

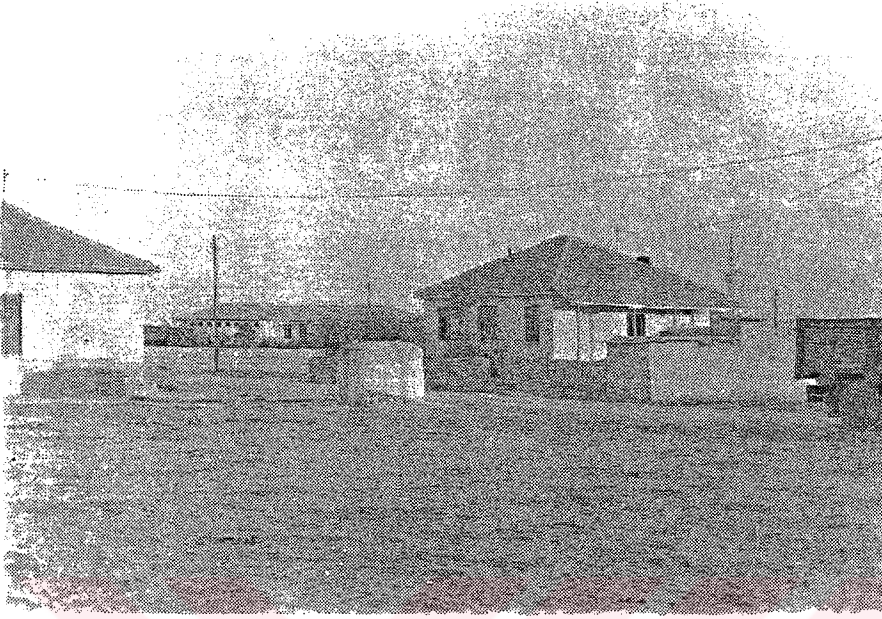

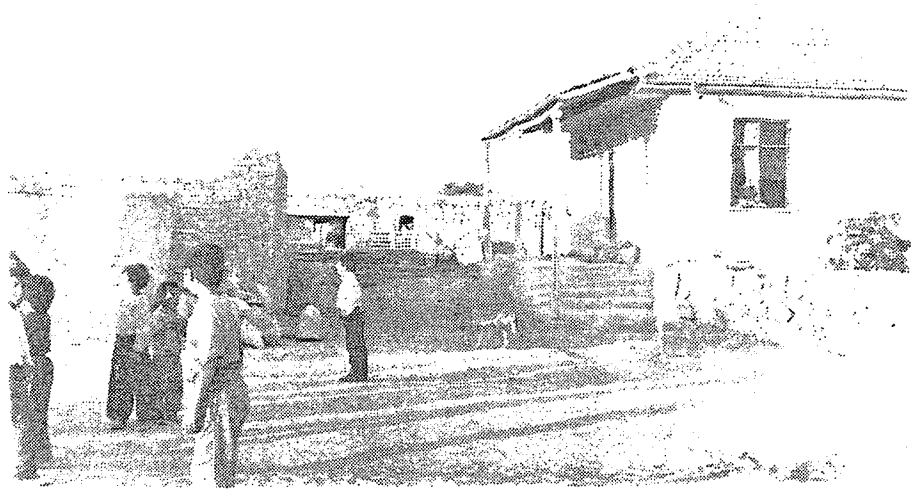
Resim 90- Yeni konut ve ilave yapılar müstemilat yapılarının ilişkisi.

Resim 91- Yeni konut ve avlu ilişkisi (dış alan oluşumu).

Resim 92- Yeni konutlarda komşuluk ilişkisi.

Resim 93- Konut önünde ilave yapılar giriş saçağının görünüşü.

KARAPINAR - CUMHURİYET (KESMEZ) KÖYÜ

Eski Kesmez Köyü'nün yerleşme bölgesinin uygunsuzluğu ve altyapı hizmetlerinin tam olarak götürülememesi gibi nedenlerden dolayı, Köy İşleri Bakanlığı Toprak ve İskan İşleri Genel Müdürlüğü'nün 1306 sayılı Kanununun ek 2. Maddesi gereğince eski köyün taşınması öngörülmüştür.

Bunun üzerine yeni Kesmez (Cumhuriyet) köyü Konya-Ereğli kara yolunun, 10'cu kilometresinde yolun sağ tarafında düz ovada kurulmuştur (Harita 5). 1973 yılı kalkınma programına alınan bu yerleşmede, devlet desteği-köylü katkısı ile istekli bulunan 97 köylü ailenin düzenli çalışmasıyla Cumhuriyetin 50. yılında yeni Kesmez Köyü meydana getirilmiştir.

Köy yerleşim alanı, tarımsal arazi koşullarından uzak ve kumlu (volkanik yapı) toprak yapısına sahiptir. Arazide eğimi yok denecek kadar az olması; köy genel yerleşimde ana yoldan 100 m kadar içeride, yol şemaları kurularak değişik ölçüde arsaların yollara paralel sıralanmasıyla yol, su, elektrik gibi alt yapı hizmetleri çözümlenmiştir. Bu yeni, yerleşim yerinde DSİ tarafından artezyen kuyusu açılmış ve motopomp takılmıştır.

"Köylünün sağlıklı, rahat ve ileriye dönük yaşamını sürdürmesini sağlayacak ana düşünce, imar planının düzenlenmesinde ve uygulanmasında esas alınmıştır" (1). Cumhuriyet Köyü, bugün sonradan ilave olanlarla birlikte 225 (aileye) konuta ulaşmıştır.

Yeni kurulan köyün yerleşim planları devletçe hazırlanmıştır. Bu köy için hazırlanmış tip projelerin, keşif özetleri, açılan kredi miktarı ve köylü katkıları, belirlenmiş olup bir program dahilinde gerçekleştirilmiştir (Şekil 48).

Köy evleri yapılmaya başlandığı dönemlerde yöre halkı fazla ilgi göstermemiştir. Gerçekte 12 yayla köyünün birleştirilmesi şeklinde olan bu yerleşmeye yöre insanları gerek zorlama ve gerekse teşvik tedbirleriyle getirilmeye çalışılmıştır. Bugün, yöre halkının yaşamlarından ve yeni evlerinden memnun oldukları gözlenmektedir.

---

(1) A. AFETİNAN, Cumhuriyet'in Ellinci Yılı İçin Köylerimiz, TTK yayınları, XVI. Dizi, Sayı 36, Ankara 1978, s.95.

Şekil 48- Cumhuriyet (Kesmez) köyü vaziyet planı.

Yeni köy konutları, yöre halkının işbirliği ve devlet desteği ile gerçekleştirilmiştir. Yöre insanların taş ocaklarından taş malzemeyi kolay temin etmeleri, buradaki konutların taştan yapılmasına neden olmuştur. İnşaat işçiliği ve yapı ustalığında teknik bilgiye sahip köylülerin de gayretleriyle kurulan konutlar, köy yaşamı ile ilgili ve yöresel koşulları da içeren nitelikte, düzenli inşa edilmişlerdir. Yeni konutların plan kuruluşu iki tip (ilave edilebilir nitelikte) olarak hazırlanmıştır. Aile büyüklüğüne göre küçük ve büyük tip olmak üzere iki ayrı konut şekli uygulanmıştır (Şekil 49,50). Planlarda görüldüğü gibi, 20x30 ölçülerindeki arsanın yol kenarına cephesi doğu-batı yönde olacak biçimde yerleştirilen konuta, doğudaki avludan, iki basamakla çıkılan giriş önün (seki) den girilmektedir (Resim 97).

Genellikle doğuya bakan seki alanı gölgeli mekan durumundadır. Buradan ahşap kapıyla ana mekan mabeyn'e (salon) girilmektedir. Konutun geniş olan orta mekanı doğu ve batı duvarlarındaki iki ayrı pencereden aydınlanmaktadır. Geleneksel yaşamın koşullarına uygun olarak düzenlenen bu mekanda günlük koşullarına uygun olarak düzenlenen bu mekanda günlük yaşam (yemek yeme, dinlenme, vb. gibi) geçmektedir mabeyn'in uzun kenarındaki 1,5x1,5 m ölçüsündeki aralıktan diğer odalara geçilmektedir. Odaların ölçüleri küçük tutulmuştur. Avlu cephesindeki oda misafir ağırlama, karşı yöndeki oda ise yatma eylemine ayrılmıştır. Odalara geçmek için ayrılan iki oda arasındaki aralıkta; yatak odası tarafında gusülhane ve yüklük hacimleri oluşturulmuştur. Bu ise, geleneksel yaşam biçiminin, bu konutların planlanmasında dikkate alındığını göstermektedir. Bununla birlikte konutlarda; hazırlanan projelerin dışında, köylülerin isteği doğrultusunda bazı ilaveler ve değişiklikler yapılmıştır. Konut içindeki mutlak ve hela konuttun dışında avlunun bir tarafına taşınmıştır. Yöresel ifadeyle aşhane, (mutfak) konuttan ayrı, depo samanlık gibi müstemilat yapıları konutun dışında düzenlenmiştir. İçinde ocak (ekmek yapmaya, yemek pişirmeye elverişli) ve kışlık yiyeceklerin saklandığı (bastırık) elemanlar bulunmaktadır. Burada evin kadını yağ, yoğurt peynir gibi süttten elde ettiği ürünleri, konutun dışında kolaylıkla yapabilmektedir.

Tuvalet ise, alt yapının yetersizliğinden dolayı, konuttan ayrı ahır, samanlık gibi yapıların yanında veya tek başına yapılmıştır. Yaşama biçimi ve yöresel alışkanlıklar tuvaletin konutun dışında yapılmasına ne-

den olmuştur. Genel olarak, yörede yeni yapılmış ve yapılacak kırsal konutlardan, koku açısından rahatsız edeceği düşüncesiyle müstemilat, konuttan ayrı olarak düşünülmüştür (Resim 100,101).

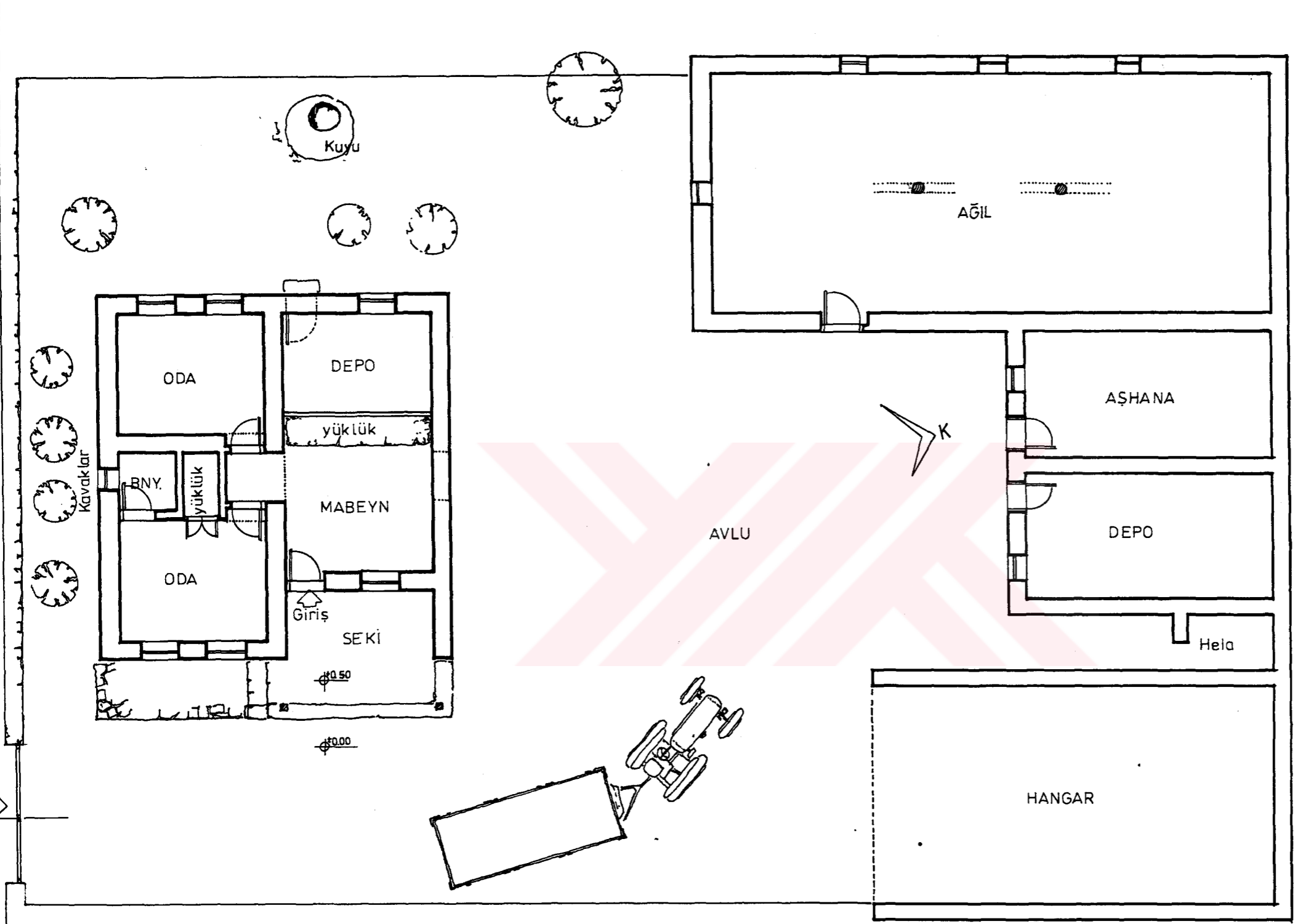
Yapının tekniği açısından, yeni konutların taşıyıcı beden duvarları taştan, üst örtüsü 10x10 kesitinde ahşap kirişleme şeklinde ve iki yönde eğimli beşik çatı biçiminde yapılmıştır. Çatı örtüsü olarak; ahşap kaplama üzerine kiremit kullanılmıştır.

Kapı ve pencere boşlukları, yöre iklimine uygun küçük ve yeterli sayıda yapılmıştır. Sonuçta, yöre halkının ihtiyaçları doğrultusunda, bölgeye özgü mimari karakterde köy konutları gerçekleştirilmiştir. Bu durum, köyün gelişmesine ve kalkınmasına yardımcı olmuştur.

7 0 2

Avlu Girişi

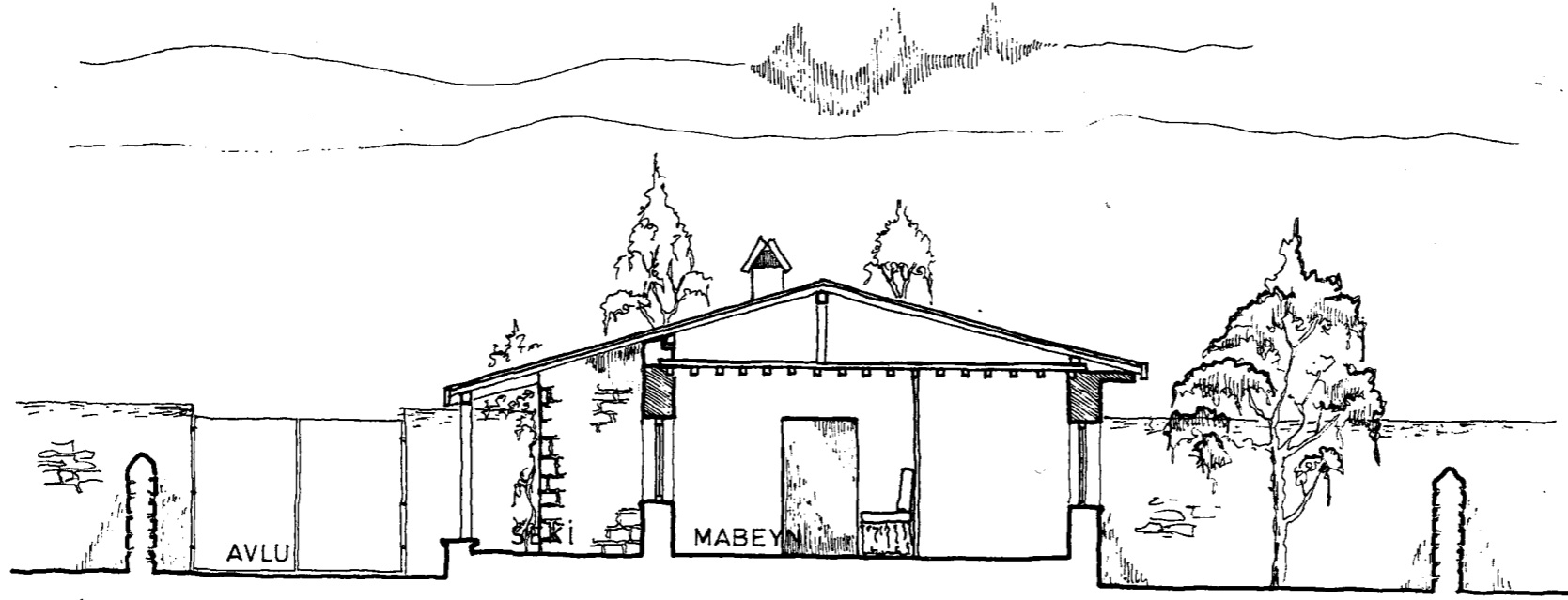

PLAN

Şekil 49/a

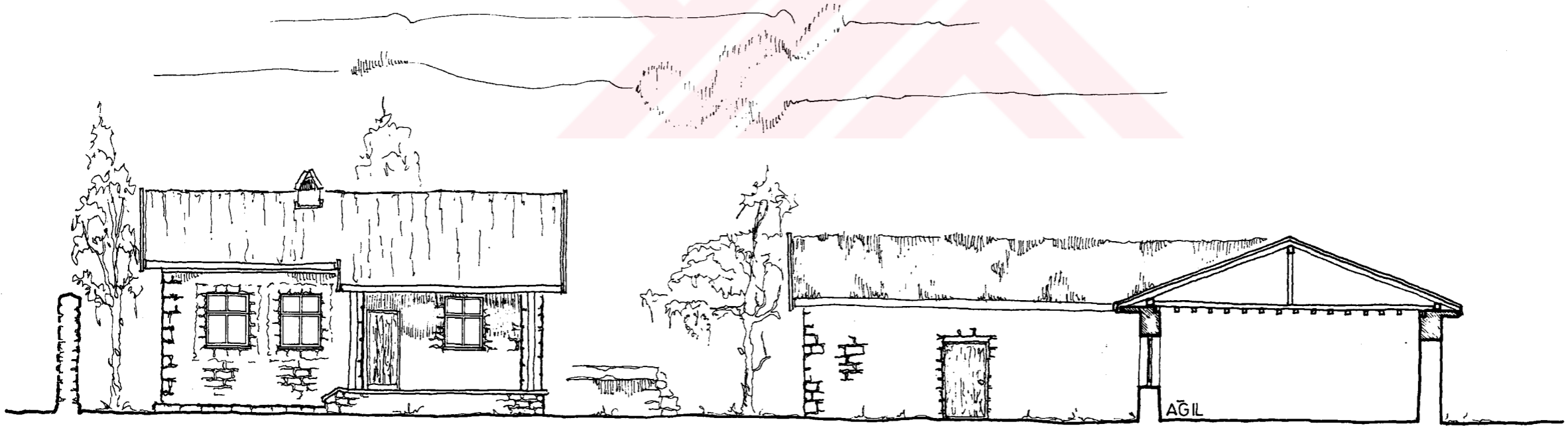
0 1 2.5 5m

Y. G.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

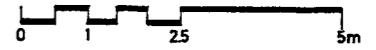
KESİT

Şekil 49/b

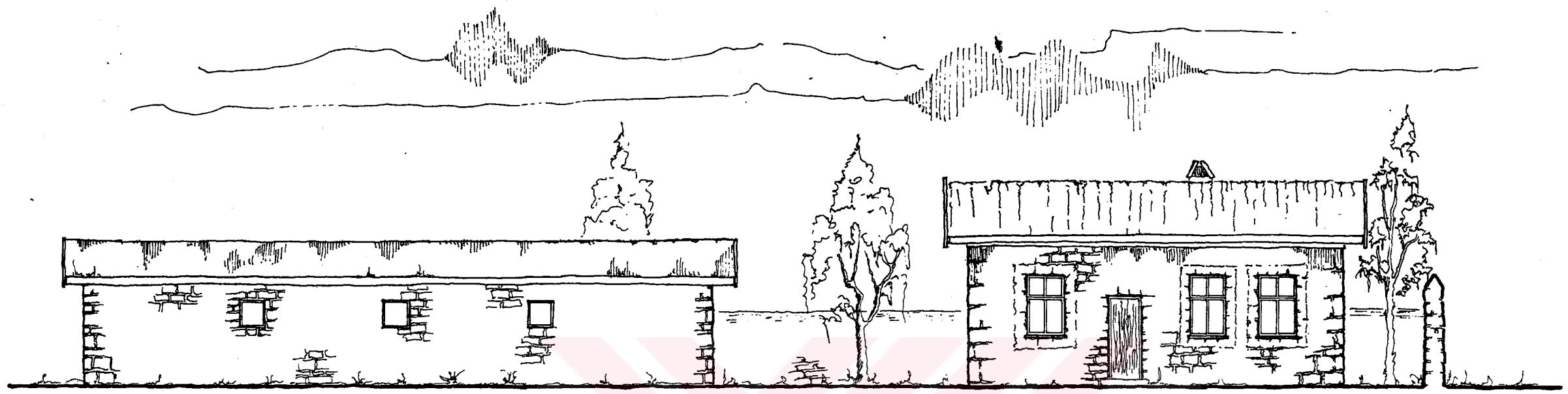

AVLU CEPHESİ

Şekil 49/c

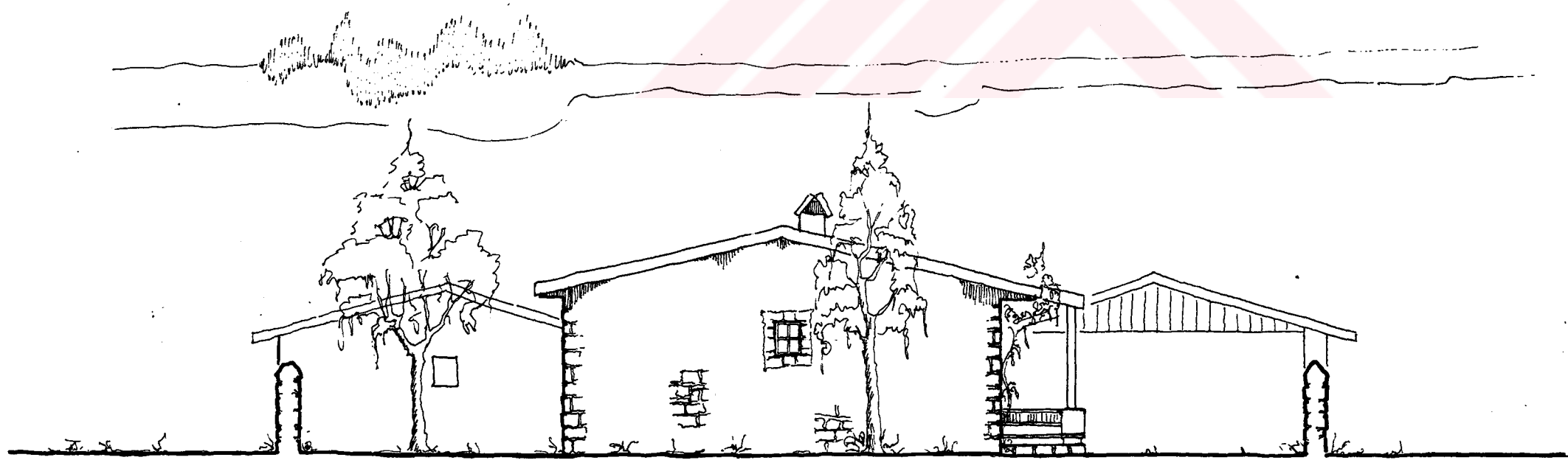

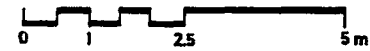
ARKA CEPHE

Şekil 49/d

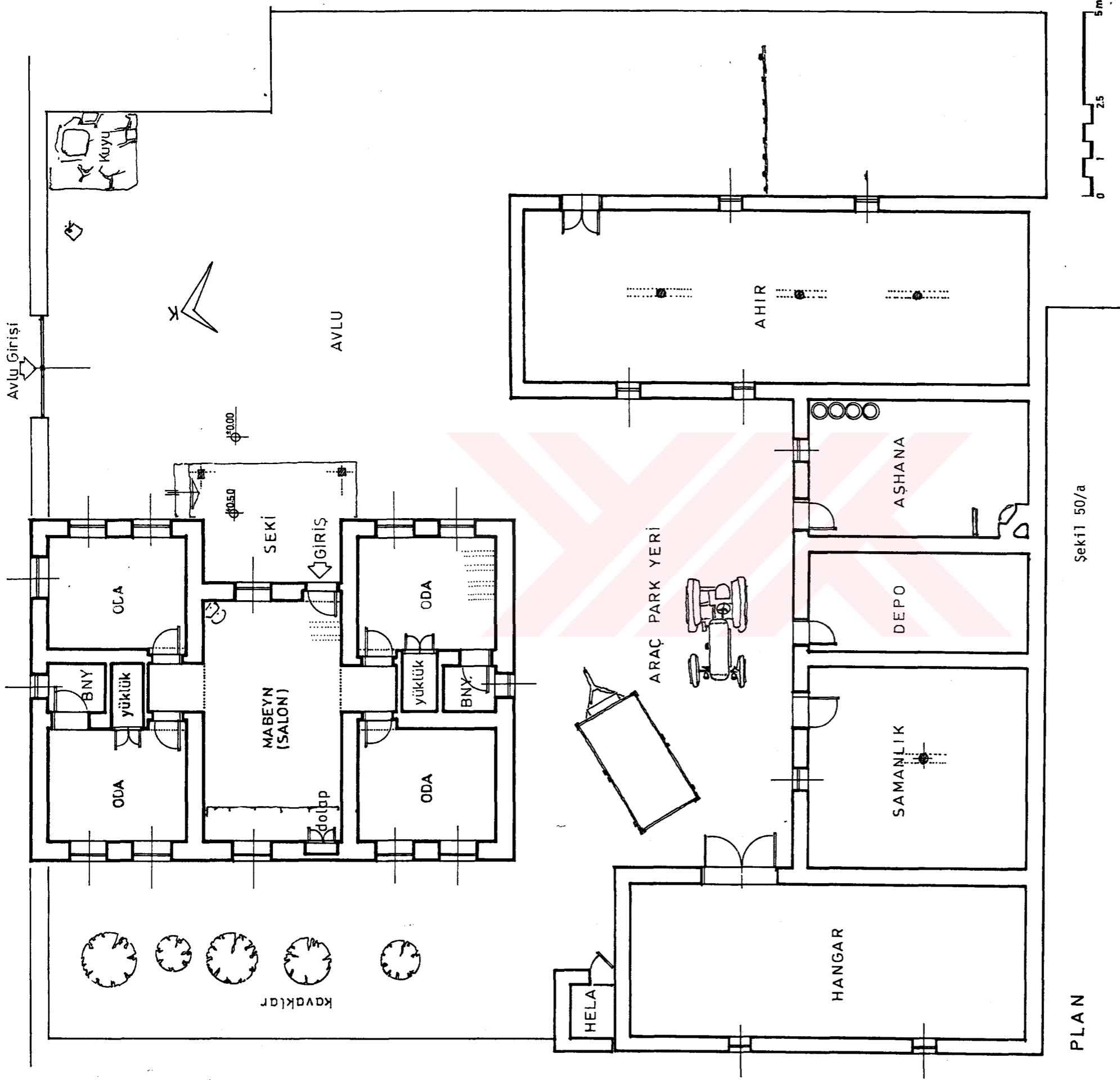

YOL CEPHESİ

Şekil 49/e

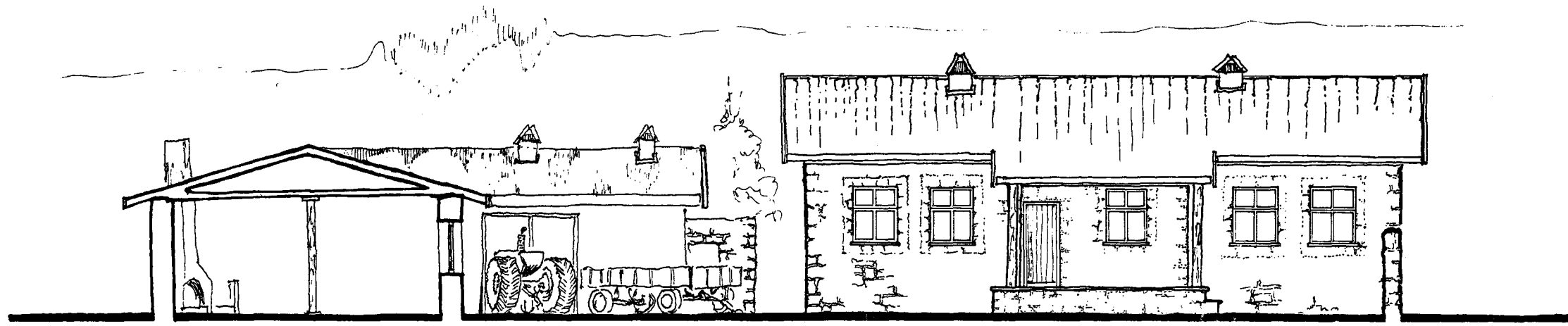

Y O L

PLAN

Şekit 50/a

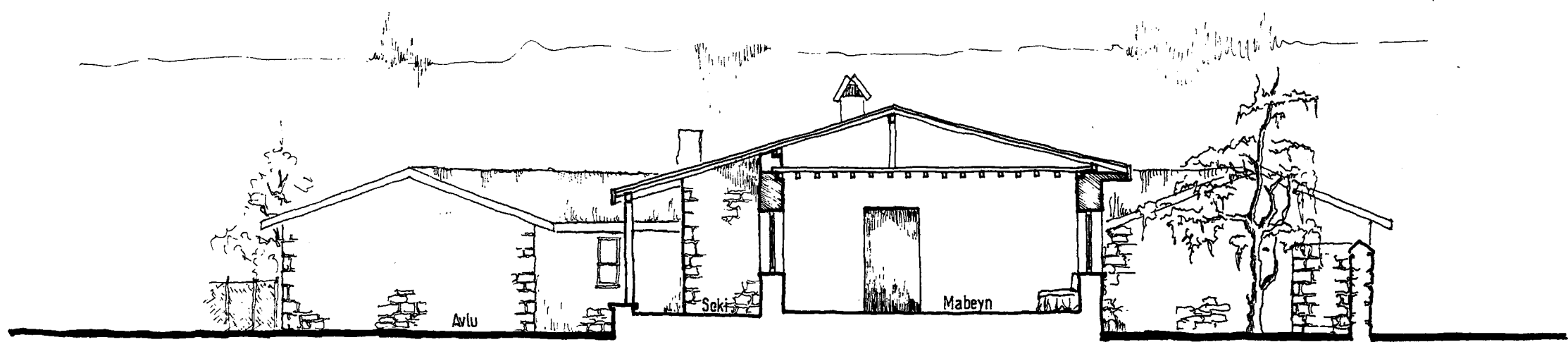
AVLUDAN KESİT

Şekil 50/b

BATI CEPHESİ

Şekil 50/c

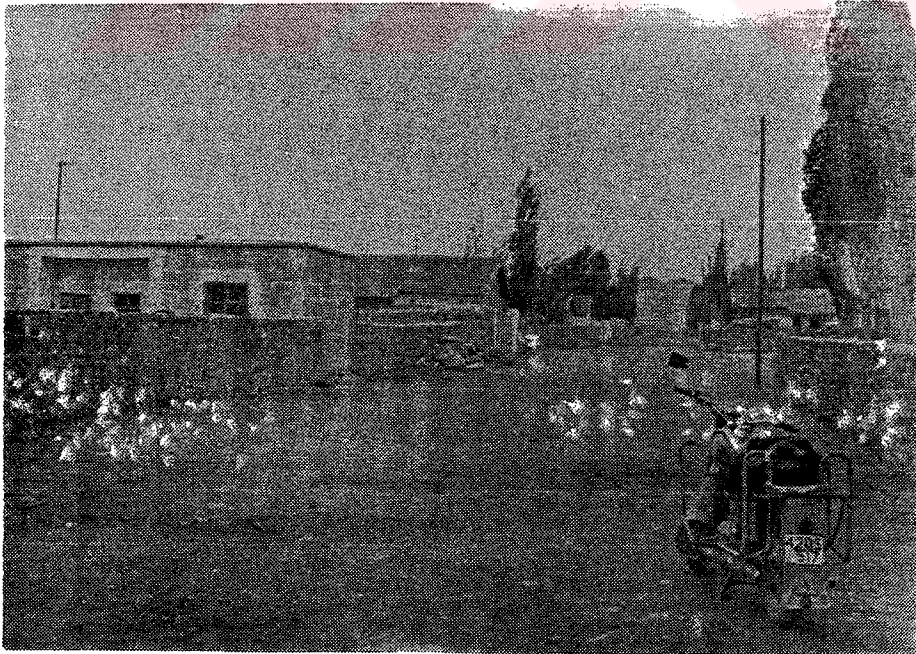
KESİT

Şekil 50/d

0 1 2 5m

Resim 94- Cumhuriyet köyünün yoldan görünüşü.

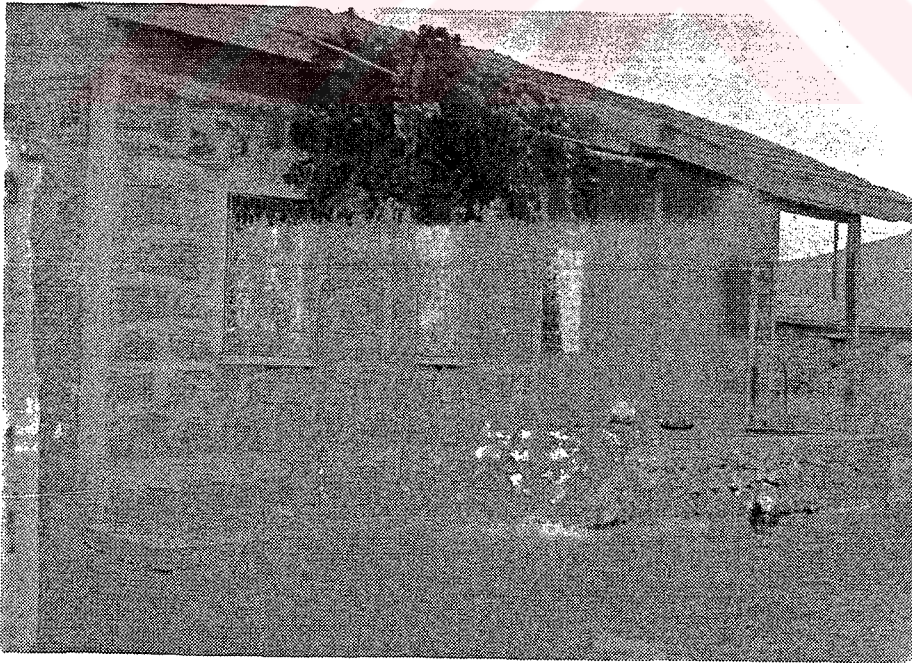

Resim 95- Cumhuriyet köyünde konutlar ve yol ilişkisi.

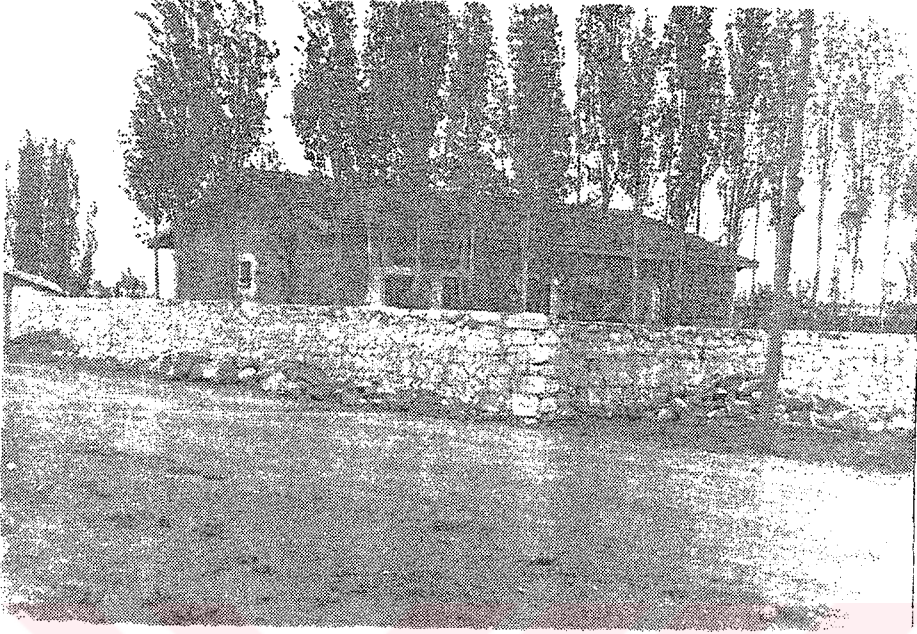

Resim 96- Cumhuriyet köyünde avlu içinde konutlar ve yol ilişkileri.

Resim 97- Devletçe yapılan örnek "Tip 1" konut giriş alanı ve avlu ilişkisi.

Resim 98- Devletçe yapılan örnek "Tip 2" konut dış alan ilişkisi.

Resim 99- Devletçe yapılan örnek "Tip 3" konut giriş alanı ve avlu ilişkisi.

Resim 100- Avlu içindeki servis mekanlarının avludan görünüşü.

Resim 101- Konut ve avlu içindeki servis mekanlarının ilişkisi.

4.3.1. ARAŞTIRMA ALANINDAKİ YENİ KÖY YERLEŞMELERİNİN VE KÖY KONUTLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma, bölgesinde Köy İşleri Bakanlığına bağlı resmi kurumlar tarafından yapılan yeni köy yerleşmeleri bulunmaktadır. Ülkemizde yapılmış olan bu örnekler birbirleriyle ilişkisiz ve tutarsız yaklaşımlar şeklinde olmaktadır.

Bu özel köy tipleri büyük ölçüde değişik dönemlerde, farklı yaklaşımların sonucu ortaya çıkmıştır. Köy yerleşmelerine sosyal ve fiziksel sorunun tüm ilişkileri içinde incelenmesini öngören bu yaklaşımların, köy konutları için yapılması gereken çalışmaların sınırlarını belirlemeye ve çözümü, bazı sihirli formüllerde aramanın yanlışlığını görmeye yararlı olmaktadır.

"Nüve - Konut, Tip köy Konutları, Kendi Evini Yapana Yardım Yöntemi" gibi, teknik ve yöntemlerin başarı şansının, ancak tanımlanmış belirli çevre koşullarının varlığına veya yaratılmasına bağlı olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir (1). Nitekim, araştırma bölgesinde yapılmış olan denemelerin sonuçları da bu durumu ortaya koymaktadır.

Yeni kurulan yerleşmelerde ve köy konutlarında karakteristik köy yaşamına uygun nitelikler bulunmamaktadır. Planlama kararlarının yanlışlığı köylüyü geleneksel sosyal hayatından uzaklaştırmakta ve yeni köy konutlarını olumsuz bir çevre içine sokmaktadır. Bu nedenle, köylülerin yeni konutlarına kısa bir müddet sonra ihtiyaçları doğrultusunda, daha az teknik bilgi ve yöresel malzemelerle ilaveler yapmaları kaçınılmaz mecburiyet haline gelmektedir.

Köylüler tarafından da yeni konutların konumu ve biçimi beğenilmemektedir. Yapılan incelemelerden de anlaşılacağı üzere, yeni yapıların her yerde aynı tipe yakın ve birbirinin tekrarı şeklinde olması sevimsiz görülmelerine neden olmaktadır. Ayrıca konut odalarının küçük birbirine geçilebilen (birbirine bakan özellikte olması), mabeyn surdurma ve ocak gibi geleneksel ihtiyaçtan doğan bazı (mekanların) konutların planlamasında eksik olması da köylüler için rahatsızlık ve şikayet konusu olmaktadır.

---

(1) Yıldız SEY, Atilla Yücel, a.g.e., s.49.

iki katlı konutlarda açık merdiven sistemi, köylülerin yeni konutlarda, en büyük şikayetini oluşturmaktadır. Köylüler zaten alışık olmadıkları malzeme olan tuğla ve betonarme yapım tekniğinin sağlık için uygun olmadığını belirtmektedirler. Yöre ikliminin soğuk ve sert olması bu durumu daha da güçleştirmektedir.

Köylü kendi ihtiyacına göre; ahır, samanlık, aşevi ve sundurma gibi servis mekanlarını öncelikle konutunun dışında ve parselini çevreleyecek şekilde yapmaktadır. Özellikle malzeme olarak tuğla ve betonarme sistem yerine, bölgenin karakteristik malzemesi olan kerpiç, taş ve kamış örtü sistemini kullandıkları gözlenmiştir.

Resmi kurumlar tarafından bölgede yapılan yeni konutlarda, yörenin inşaat malzemesi (kerpiç, taş vb.) bakımından zengin olmasına karşılık, betonarme (yığma, karkas vb.) sistemi tercih edilmiştir. Bu durum, bölgenin üçüncü deprem kuşağında olmasına rağmen, inşaat yapım sistemleri gereğinin üstünde bir maliyetle yapılmasına neden olmuştur. Bu ve benzeri yatırımlar ülke ekonomisine olumsuz etkiler yapmaktadır. Çünkü, yapılan yatırımlar, geri dönülmez nitelikte olmaktadır. Tekrar düzeltilmesi mümkün değildir. Buda ülke ekonomisinde büyük zararlara neden olmasının yanında kırsal yerleşmelerde olumsuz gelişmelere yol açmaktadır.

Bu durumda, aslında kıt olan kaynakların amaca ulaşamayarak israf edilmesini önlemek gerekir. Ülke düzeyinde yapılan bu çalışmaların uygulama sahasında başarılı olabilmesi için, somut önerilere geçmeden önce iyi bir bölgesel analiz çalışması yapılmalıdır.

Hedeflenen amaçlara ulaşmak için izlenecek yol ve yöntemlerin seçimine temel olmak üzere, doğru ve dinamik bilgi edinme (envanterler, örnekleme yoluyla derinlemesine bilgi edinme köy monoğrafleri), birden çok köy ve kırsal alanlar için bölge kriterlerinin belirlenmesi ve bölge çalışmaları ihtiyaçları açısından, kaynakları açısından, konum ve ilişkileri açısından veri toplama çalışmaları yapılmalıdır. Ancak bu aşamadan sonra köylünün ihtiyaçları doğrultusunda yeni köy yerleşimi ve köy konutu planları hazırlanmalıdır.

BÖLÜM 5. KIRSAL YERLEŞMELERİN PLANLAMASINDA YARARLANILABİLECEK BİR YÖNTEM ÖNERİSİ

Çalışmamızın bu bölümünde, Orta Anadolu bölgesi ova yerleşmelerinde ve dolayısıyla ülkemiz açısından uygun olabilecek bir yöntem geliştirilmiştir. Planlama aşamasında köylünün uygulayabileceği kadar kolay ve pratik, diğer yönden de hassas olan köy yerleşmeleri ve konutlarını planlaması için bir metodun belirlenmesine çalışılmıştır.

Özellikle kalkınmakta olan ülkelerde, tarımın ekonomideki payının büyük oluşu ve tarıma dayalı olarak kalkınma çabalarının sürdürülmesi kırsal yerleşmelerde planlama çalışmalarının önemini daha da artırmaktadır.

Son zamanlarda ve günümüzde kırsal alan planlaması konusunda çalışmalar sürdürülmektedir. Her ülke, kendi koşullarına uygun olan kırsal alan planlama metodunun geliştirilmesi yönünde çaba göstermektedir. Özellikle bir tarım ülkesi olan memleketimizde konunun önemi daha da büyüktür.

Ancak, bu durumda olumlu çözümlere varabilmek için çeşitli kademe-lerde planlama çalışmalarının yapılması gerekir.

5.1. MEVCUT DURUMUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma yaptığımız bölgedeki geleneksel üretim modellerinin uzun süre varlıklarını korumaları, tarımsal kalkınmayı yavaşlatmıştır. Bu durum mevcut yerleşmelerde karmaşık konut biçimlerinin oluşmasına da katkıda bulunmuştur.

Bununla birlikte kırsal yerleşmelerdeki yapılar, insan zekasının ve yaratıcılığının ilk aşamalarda yararlı ve ilginç örnekleridir. "Ülkemizde çeşitli bölgelerdeki köy, yayla evleri köprüler, kuyular, sarnıçlar, değirmenler ve açık olan fırını gibi ek yapılar çok büyük bir biçim zenginliği yanında, bölgesel malzemelerle, yöresel koşullara uygun bir biçimde zamanın rasyonel çözüm örneklerini vermişlerdir" (1).

---

(1) Belkıs MUTLU, Kırsal Alanlarda Kültürel Değerlerin Korunması Üzerine, Yapı 12, Mayıs/Haziran 1975, s.34-37.

Ancak, bu tür tarım yapılarının ülke genelinde büyük bir oran oluşturması kırsal yerleşmelerin ve tarım yapılarının şeklini değiştirmede ve bölge planlarının hazırlanmasına yönelik çalışmalarda, engeller oluşturmaktadır.

Bununla birlikte çağdaş teknoloji, su ve enerji imkanı, tarım şeklinin, ürün kaldırıp, depolamanın, çeşitli ürün elde etmenin koşullarını hızla değiştirmekle, bugüne kadar, işlevini yerine getiren geleneksel yapı tipleri, de yerlerini yenilerine bırakmaktadır. Ülke genelinde hemen her bölgede gözlenen bu değişim doğal ve kaçınılmaz olmaktadır.

Kırsal alanlarda fiziki mekanda yeniliğin yayılması, köylülerin yeni tarım binalarına olan ilgilerini gösterir. Köylünün geleneksel yerleşmelerde değişiklikler yapmak suretiyle yeni uygulamaları benimsemesi, tarımda verimliliği sağlamasına yol açar.

Bütün bu nedenlerden dolayı, bugünkü tarım faaliyetlerine ve biçimine uygun, köylünün ihtiyaçları doğrultusunda mevcut yerleşmelere ilave veya bānlarda fiziki düzenlemeler yapmak gerekir (1).

Mevcut kırsal yerleşmelerin geliştirilebilmesi için hazırlanacak planların ve önerilen hedeflerin sağlıklı olabilmesi için, ilk önce ön araştırmaların, incelemelerin ve yoğun bir bölge taramasının yapılması gerekir. Deyim yerindeyse, yöredeki mevcut kırsal yerleşmeleri ve köy konutlarını bugünün değişen yaşam koşullarından etkilenmeyen, yeni ihtiyaçlara cevap veren ve çağdaş yaşama uyarlamak gerekir. Bunu gerçekleştirirken de geçmiş dönemlerin eşsiz deneyimleriyle olgunlaşmış uygulamalarına sahip çıkmak gerekir (2). Burdan elde edilen donelerin ışığı altında yeni çözüm yollarının aranması, bu çözümlerin ülke kalkınmasına katkıları olacak yeni tekliflerin ve fiziki planların hazırlanması gerekmektedir.

5.2. PLANMA AŞAMASI

5.2.1. AMAÇ VE HEDEFLERİN BELİRLENMESİ

Toplam nüfusun % 55'inin uygun olmayan koşullarda kırsal alanlarda yaşadığı ülkemizde, kalkınmanın kolay olabileceğinden söz etmek mümkün değildir.

(1) Ahmet ALKAN, Bölge Planlaması ve Dağ Köylerimiz, I. Ulusal Bölge Planlama Kongresi, İstanbul 30 Ağustos-1 Eylül, 1987.

(2) Oktay EKİNCİ, Geleneği Korurken Tutucu Olmamak - Yeni Muğla, 7.3.1981.

Kırsal kalkınma, aslında köylünün kalkınabilmesi planlı bir köy ve uygun bir çevre ile mümkün olabilmektedir. M.K.Atatürk "Ülkenin kalkınması köylü ve köyden başlayacaktır" şeklindeki ifadesi ile bu konunun önemini belirtmiştir. Ancak, yakın zamana kadar kırsal alanlardaki yaşam biçimi ve şeklinin çok yavaş geliştiği bilinmektedir.

Birçok olumlu kalkınma çabaları olmuştur. Fakat bu çabalar, harcanan emek ve masrafla her zaman başarılı olmayacağı gibi, verimli de olmamaktadır. Çünkü yapılan çalışmalarda birbirini tamamlayan ve devamlılığını sağlayan bir plan ve işbirliği yoktur. Yapılan çalışmalar bir bölge ölçüsünde olmayıp münferit çalışmalar halinde kalmaktadır. Bazen de, çok değerli eski çalışmalar ve tecrübeler de dikkate alınıp, bunlardan faydalanılmamaktadır.

Köy kalkınmasının, bütün bölge ve ülkenin kalkınmasını da en verimli şekilde sağlayabilmesi için, bölge planlarının yapılmış olması gerekmektedir. Bölge planları ise bir yönetim işi olmaktan çok bir araştırma işidir. Bu, ancak bir bilimsel kuruluşların, yönetim birimleri ve köylerin işbirliği ile yapılabilir. Böyle bir araştırma, araştırmacı ile devlet memurları ve toplum arasında sürükli bir özgün bilgi, tecrübe, buluş ve ülkü mübadelesi demektir (1).

Ancak bilimsel düzeydeki değerlendirmelerle tartışmalardan elde edilecek sonuçlar, uygulamaya dönüştürülebildiği ölçüde, umutların mutluluğa dönüşebileceğide açıktır.

Görülüyor ki, köy kalkınmasının gerçek sorumluluğu, merkezi hükümetlerden ziyade, yerel yönetimlerin, üniversitelerin, yüksek okulların ve araştırmacıların omuzları üzerindedir. Bu durumda, kırsal kalkınmayı gerçekleştirecek ön şart, gerçekten de bu işbirliğinin, uygulama alanında da sağlanmasıdır. Kanaatimizce bunda en önemli görev resmi kurumlara, planıcılara düşmektedir.

Herşeyden önce ülkemizin tümü gerçekçi bölge planlarına kavuşturulmalıdır. Bölge içerisindeki kırsal yerleşmelerin dağılımı ve kırsal yapıların oluşumu programlandırılıp yönlendirilmelidir.

---

(1) Nusret KÖYMEN, a.g.e., s.22-23.

Bu ön koşullar ve aşamalar bütünü içindeki her bir konu, ayrıntılı açıklama ve tartışmaları gerektirmektedir. Bu ise, genel olarak köy sorunundan ziyade, köy konutunu hedef alan uzun süreli programlar ve sınırları belirli daha ayrıntılı çalışmalar içinde gerçekleştirilebilir (1).

Ancak bundan sonradır ki, hızlı kentleşme bir ölçüde hızını yitirebilecek, büyük köy toplulukları yerleşmelerin olumsuzluğundan, yetersizliğinden ve ekonomik zorlamalardan kaynaklanan göçler yapmayacaklardır. Yaşadığı çevreden ve kendi değerlerinden uzaklaşıp kopmayacaklardır.

Nitekim, köy, şehir arasındaki yaşama farkını mümkün olduğu kadar azaltmak, köyleri daha cazip ve yaşanır bir yerleşme haline getirmek için gerekli tedbirler arasında köylerin geliştirilmesi ve en önemlisi köy konutlarının iyileştirilmesi sorununa çözüm bulunmuş olacaktır.

5.2.2. PLANLAMA MODELİNİN BELİRLENMESİ

Ülkemiz konumu gereği, gerek coğrafi, gerekse fiziki koşulları bakımından farklı bölgelere ayrılmaktadır. Bölgesel özelliklerden dolayı köylümüzün üretim biçimi, sosyo-ekonomik yapısı, toplum yapısı bölgelere göre değişmektedir. Bu değişiklik fiziki mekanda da kendini göstermektedir. Seçilen araştırma alanında yaptığımız incelemeler, bölgenin kendine özgü fiziksel yapısını ortaya koymuştur. Dolayısıyla kırsal yerleşmeler, konut ve konut dışı tarım yapıları bölgelere göre değişik karakterlere sahiptirler.

Başka bir ifadeyle, ülkemizi tarımsal yapısı açısından ve inşaat malzemesi ile mimari karakteri bakımından da alt bölgelere ayırmak gerekir. Bu bölgelerde yaşayan insanların evlerinin, örf ve adetlerinin, geleneklerinin ve kültür seviyelerinin birbirlerine benzemedikleri bilinen bir gerçektir.

Bugünün yaşayan kuşakları olarak kırsal yerleşmeler için sağlıklı bir kalkınma planı oluşturacaksa, sözkonusu yöreyi yaygın ve ayrıntılı olarak bilmemiz ve bu bilgiyi sürekli olarak canlı ve güncel tutmamız gerekir.

---

(1) Yıldız SEY, a.g.e., s.41.

Ortaya atılacak planlama modelinde yöresellik önemli olmaktadır. Bu nedenle Türkiye'de geniş bir alanı kapsayan ova kesiminde veri tabanı bu gözle irdelenmeli ve yeni bir sistem oluşturulmalıdır. İzleme, bilgi toplamının ayrılmaz bir parçasıdır. Planlama aşamasında değişimler devreye sokulmalı ve alışılmış veriler değiştirilmeli, detaylanıp zenginleştirilmelidir.

Diğer önemli nokta ise, planlama aşamasında konuya akılcı ve sistematik bir yaklaşımla eğilmenin zorluluğudur. Herşeyin birbiriyle karşılıklı etkileşim içinde olduğu kırsal alanda, parçacı yaklaşımlar kendi içinde yetersiz kalmakta, uzun dönemde ve bütünlük yönünden başarısızlıkla sonuçlanmaktadır.

Bu nedenle bugüne kadar yapılmış olan planlama çalışmalarının ve düzenlemelerin bütüncül bir gözle değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak böyle bir değerlendirme sonucunda yöre için gerçekten birşeyler yapıp yapılmadığı görülebilir.

Ayrıca, planlanacak bölgenin ihtiyaçlarına ve sorunlarına bugünün koşullarına bağlı olarak değil, gelecekte olması düşünülen bir noktadan bakmak gerekir. Çünkü kırsal kalkınma olunca, atılan yanlış adımların etkileri kesin, kalıcı ve geriye dönülmez türden olmaktadır.

Bölge içerisinde yaşayan, çeşitli şekillerde üretimde bulunan köylü, yapılacak planlama çalışmalarının olumlu ya da olumsuz yanlarından doğrudan etkilenecektir.

Dolayısıyla, genel planların oluşmasında ve kararların alınmasında yeri olmayan binlerce köylü, tamamıyla devre dışında kaldığı sürece olumlu sonuç almak mümkün değildir.

Kısacası, şimdiye kadar yapıldığı gibi üstten gelen kararlarla, yapılan planlarla, sürekli değişen uygulama örnekleriyle bir yere varılamayacağı, araştırma bölgesine bakıldığında somut olarak görülmektedir.

Bu sebeple, kırsal alanda yerleşmeleri düzenlemek ve en az maliyetle daha fazla nüfusa hizmet götürmek amacıyla, kırsal alan yerleşmelerine tutarlı bir müdahalenin yapılması gerekmektedir.

Kırsal alanın planlanmasında mevcut kıt kaynakların uygun kullanılabilmesi ve etkinliğinin artırılabilmesi için kırsal alan yerleşmelerinin bugünkü dağılımından kurtarılarak bir düzene sokulması gerekmektedir.

Kırsal alan yerleşmelerinde yapılacak bu düzenlemede, aynı yörede, topoğrafik özellikleri uygun, ulaşım imkanları elverişli, sosyo-ekonomik ve kültürel yapıları birbirlerine benzer yerleşmelerin bir alt bölge olarak kabul edilidir. Bu bölge içerisinde cazibe merkezi olabilecek merkezi nitelikli yerleşme, merkez köy olarak değerlendirilmelidir.

Bu merkez köylerin belirlenmesi, kırsal alan planlamasının fiziki mekandaki en önemli problemini çözüme kavuşturulacaktır.

Araştırma alanı olarak seçilen Konya Ovası kırsal yerleşmelerinde geleneksel konutlar çeşitli fonksiyonları içeren birer işletme şeklinde biçimlenmiştir.

Ayrıca bu konutlar ve köy yerleşmeleri tarihin izlerini taşıyan bilgi ve kültür birikimlerinin sonucunda ortaya çıkmışlardır.

Nitekim, doğal yöresel kaynaklarımıza dayalı ve kendi öz yapı tekniğimizin bu güne uzantısı olan yöntemlerle gerçekleştirilen köy yerleşmeleri ve konutları, bugün yeni bir kırsal yerleşme modeli oluşturmak için yeterli olanaklara sahiptir.

Bu model, Orta Anadolu kırsal yerleşmelerinde; ova kesiminde yaygın olan az katlı ve üretimi çok fazla enerji gerektirmeyen yöresel malzemedan (kerpiç, taş) yararlanılarak yapılmış konutlardan oluşan bir yerleşme modelidir.

Bu durumda ise, bugün gerçekleştirilmesine çalışılan yaygın kırsal kalkınmanında bir gereğidir. Nitekim, daha az girdi ile daha çok sayıda, daha kaliteli ve içinde rahat yaşanabilir konutlardan oluşan, kırsal yerleşmeler meydana gelebilir.

5.2.3. PLANLAMA YAKLAŞIMI

Kırsal alan planlaması kapsamı içinde yerleşmelerin yapısı derinlemesine ele alınmaktadır. Köyde yaşayanları göçe zorlayan sosyo-ekonomik yapı ve fiziki yerleşmelerin olumsuz nedenlerinin ortadan kalkması halinde, büyük bir çoğunluk şehirde yaşama zorluluğunu göze alamıyarak, kendi köylerinde kalmayı tercih edeceklerdir. Böylelikle yaşantılarını, doğdukları, alıştıkları kendi yörelerinde sürdürmeyi isteyeceklerdir.

Bu hususta alınması gereken önlemleri sıralayacak olursak;

* Tarım açısından;

Köylerin kalkınması için öncelikle tarımsal yapıda bir reform yapılması gerekli olur. Bunun için yeni toprakların tarıma açılması köylünün (genç kuşağın, topraksız ailenin) toprak sahibi olması, sulama tekniklerinin genişletilmesi, verimin artırılması için bazı araç ve gereçlerin bulunması ve arazinin düzenlenmesi gerekir. Bütün bunlar kalkınma planlarında ele alınması gereken önlemlerdir. Alınan tarım önlemleri ile üretimde verimlilik sağlanmış olacaktır. Bununla birlikte elde edilen ürünün değerlendirme (kooperatifleşme) imkanları çözümlendiği zamanda da kişi başına gelir artabilecek ve şehrin çekirdeği azalacaktır.

İnceleme yaptığımız bölgedeki yerleşmelerin sosyo-ekonomik yapısı tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Bölgede toprağı az (özellikle genç nesil) köylü adedi fazladır. Toprakları ise çoğunlukla dağınık durumdadır. Bu arazilerin sulanması, ekime hazırlanması ve ürünün elde edilmesi, dağınıklık nedeniyle güç olmaktadır. Dağınık arazilerin eşitlik ilkesine bağlı kalınarak, bir araya getirilerek düzenlenmesi, sulama ve ulaşım imkanlarından eşit şartlarda yararlandırılması işlemine "arazi toplulaştırması" denilmektedir. Devletçe yapılacak bu uygulama ile, bütün tarımsal işlemler kolaylaşacak ve üretimde verim artacaktır.

* Sanayi açısından;

Araziden elde edilen tarım ürünlerinin, miktar bakımından artırılmasının ekonomik bakımdan tek başına yeterli olmamaktadır. Ancak, elde edilen ürünlerin kooperatifleşme ve sanayileşme ile değerlendirilmesi sonucunda amaca ulaşmak mümkündür.

Kooperatifleşmiş yörelerde ürünlerin pazarlanması veya tarıma dayalı sanayide hammadde olarak kullanılması kooperatifler aracılığıyla olmaktadır. Bunun için, kooperatifler, un, yağ, yoğurt, hayvani yem mamülleri üreten fabrikalar bölgeye gelebilmekte ve yerel iş gücünden yararlanabilmektedir.

Ayrıca, köylerde yöresel, halı, kilim, (obruk cicimi vb) vb. gibi el sanatlarına dayalı ürünlerin geliştirilmesi, turizm ve artan iş gücünün değerlendirilmesi açısından yararlı olacaktır.

* Sosyal açıdan;

Kırsal alandaki nüfusun şehire göç etmesinin nedenlerinden biri de köylerdeki sosyal tesislerin yetersiz olmasından dolayıdır. Araştırma yaptığımız bölgedeki köylerin çoğunda sosyal tesis yok denecek kadar azdır. Ancak, nahiyeye merkezlerinde bir sağlık ocağı ve eğitim yapısı bulunmaktadır.

Köylünün yaşadığı yerde kalmasını sağlamak için, köylerde okulların yapılması, sağlık merkezlerinin kurulması ve eğlence imkanlarının sağlanması için köy konaklarının yapılması gerekmektedir.

* Fiziksel açıdan,

Kırsal yerleşmelerin planlanmasına, ülke kalkınma planlarında önem verilmelidir. Özellikle ekonomik yapısı tarıma dayalı olan ülkemizde kırsal yerleşme birimlerinin sayısı oldukça fazladır. Üstelik bunlar arasında küçüklü büyüklü köyler, muhtarlıklar, yaylalar ve obalar yer almaktadır.

Bu üniteler, bölgelerde, değişik arazi şekilleri üzerinde ve değişik biçimlerde yerleşmişlerdir. Bunlardan bir kısmının da dağılık olduğu görülmektedir.

Köylerin dağılık durumdan kurtarılıp, küçük (oba, mera) yerleşme birimlerinin toplulaştırılması, diğer ülkelerde (İsrail, Yunanistan gibi) uygulanan ve köy sayısının azaltılması bakımından yararlı bir işlemdir. Bu uygulamadan ortaya çıkacak olan "Merkez Köy" gibi yeni yerleşme noktalarının geliştirilmesi sosyal tesislerin yoğunlaştırılması ile kırsal kesimde daha rasyonel bir çözüme gidilebilir. Ancak, bugün ülkemizde de sayısı çok olan kırsal yerleşme birimlerinin taşınması ve birleştirilmesi büyük ekonomik yük getireceği gibi, toprağına bağlı köylüyü uzun zamandan beri yaşadığı yerden koparmak mümkün olmayacaktır.

Bunun için, bölgelerde yapılacak incelemeler sonucunda Merkez Köy olabilecek özelliğe sahip köy yerleşmeleri seçilerek, buralarda kooperatif, sanayi, eğitim ve sosyal tesisleri yoğunlaştırılmalıdır. Bununla birlikte, ulaşım ve diğer altyapı tesislerini bir merkeze yönetilmesiyle ekonomik yatırım sağlanmış olur.

Nitekim, araştırma yaptığımız bölgede, merkez köy olabilme özelliğine sahip büyük köyler kendiliğinden çevresindeki küçük yerleşmelere id-

ri ve sosyal açıdan merkezlik fonksiyonlarını ifa etmektedir. Bu tür yerleşmelerin planlı bir şekilde Merkez Köy niteliğine kavuşturulması yararlı olacaktır.

Kırsal yerleşmelerin fiziki planlamasında jeolojik yapı, topoğrafik yapı ve iklim gibi faktörler de etkili olmaktadır.

Yerleşme alanı planlaması esas itibariyle, insanla tabiat arasında bir düzen kurmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Planlama ile insanların mutluluğu arasında sıkı bir ilişkinin zorunluluğu, yaşanan yer ile insan arasındaki ilişkilerden doğmaktadır.

Planlanan alanlar ne kadar sağlıklı olursa, orada yaşayacak insanlar o kadar mutlu ve düzenli hayat sürecekler ve çalışmalarında başarılı verimli bir toplum oluşturacaklardır. Dolayısıyla köy yerleşme alanı planlaması fiziksel, ekonomik, sosyal, teknik, tarihsel ve estetik şartlar arasında en uygun düzeni sağlayacak fiziki planların hazırlanmasını gerektirir.

Plancı işte bu şartların her birini ayrı ayrı incelemek, doğruya en yakın ve en uygun çözümler getirmek, bilgi ve sanat ruhu ile bütünleştirmek çabası içinde olmalıdır.

Buna karşılık, kırsal alan planlaması gibi, sonuçları büyük bir kırsal kesimi ilgilendiren, tereddütlü ve geniş bir konu hakkında yapılan teklifler uygulanabilir ve gerçekleri yansıtır olmalıdır. Hayali ve gerçek olmayan esaslara dayandırılmamalıdır.

Ülkenin ekonomik durumu, maddi ve manevi imkanları gözönünde bulundurulmalıdır. Ekonomik olmayan ve yapılamayacak nitelikte tekliflerde bulunmak bir netice getirmeyecektir.

Masa başında tasarlanmış bir takım tahminlere dayandırılarak oluşturulan planlar ve tekliflerden kırsal kesim zaman ve maddi kayıplar bakımından çok zarar görmektedir.

Bunun için planlama aşamasında taklitçilikten ve gerçek olmayan esaslardan kaçınmak gerekmektedir. Planlaması yapılacak bölgenin özelliklerini, fiziksel yapısını çok iyi analiz etmek ve elde edilen bilgilere göre planları hazırlamak gerekmektedir.

5.3. PLAN SEÇİMİ VE UYGULAMA

Araştırma bölgesindeki yerleşmelerin gelecekteki sosyo-ekonomik yapısının da tarım ve hayvancılığa dayalı olarak gelişmesi beklendiğinde ve fiziki planlama kararlarında da bu durum gözönüne alınacak olursa,

* Kırsal yerleşmelerde tarım alanlarının korunması alt yapısız ve düzensiz yapılaşmaların önlenmesi için, bölge planlaması ilkeleri dahilinde yerleşmelerin tamamının yerinde imarına veya bir kısmının taşınmasına karar verilmelidir.

* Bununla birlikte, yerleşik alanların yayılmasının getireceği alt yapı maliyet de gözönüne alınarak, yeni gelişme alanı açmak yerine, yerleşik alanlar içindeki boşlukların değerlendirilmesi hedeflenmelidir. Böylece mevcut yerleşik dokunun bir plan disiplini içinde geliştirilmesi sağlanmış olacaktır.

* Yerleşmelerin bugünkü fiziki mekan dokusu ile yoğunlukların korunması amaçlanırken, aynı zamanda yerleşmelerin arzu edilen büyüklüklere ulaşması amaçlanmalıdır.

Araştırma alanında, kentsel donatımın dengeli ve ekonomik dağılımının sağlanması da diğer bir planlama hedefi olmalıdır. Araştırma alanının birbirinden kopuk küçük yerleşmelerden oluşması bunu zorunlu hale getirmektedir. Bu amaçla, yerleşmelerin nüfus yapısı ve birbirine yakınlığı ile ulaşım bağlantıları da gözönüne alınarak donatım amacı ile gruplandırılması sözkonusu olmaktadır.

* Yerleşmelerin her birinde bir ilkokul ve cami bulunmaktadır. Bununla birlikte, herbiri için sosyal-kültürel tesisler ve idari tesisler konmalıdır.

* Planlanan yerleşmelerden, konutlar arasında geleneksel dokuyu canlandıran, köy meydanı, çeşme başı gibi komşuluk ilişkilerini ve ulaşımı canlı tutan özellikler gözönüne alınmalıdır.

* Bundan sonra yerleşmelerdeki ailelerin nüfus sayısına, köyün kuruluşundaki ilkelerine uyacak nitelikte işletme yapılarının planları ortaya konmalıdır.

* İşletme tiplerinin biçimlenmesi, aile büyüklüklerine ve yöredeki yaşama koşullarına uygun, tek katlı avlulu evler şeklinde düzenlenmelidir. Konut ile servis mekanları arasındaki ilişki, avlu ile sağlanmalıdır.

Konut içi biçimlenmede ise, geleneksel konutlardaki plan anlayışına bağlı olarak;

* Konut ile avlu arasında tarımsal fonksiyonun gereği sıkı bir ilişkinin kurulması gerekir. Bu konutun önünde yarı kapalı (sundurma) mekanla sağlanabilir.

* Yön faktörü dikkate alınarak yaşama mekanları güneye bakacak şekilde (kuzeye kapalı) konumlandırılmalıdır.

* Geleneksel konutlardaki sofa (mabeyn) fikri daha ileri bir anlayışla odalar arası ilişkileri güçlendiren ortak kullanım alanı durumuna getirilerek, diğer mekanları sofanın etrafında yoğunlaştırmak gerekmektedir.

* Konutun biçimlenmesinde (aile büyüklüklerine göre) ileride ihtiyaç olabileceği düşünülen esnek ve çoğalabilen planlar geliştirilmelidir.

* Odalarda az da olsa özelleştirme fikri benimsenerek, fonksiyon (misafir odası, kış odası vb.) ayırımı gözönüne alınmalıdır.

* Geleneksel konutlarda, servis mekanlarının uzakta ve ayrı olması sakıncalı bulunduğundan yeni düzenlemede bu mekanların konutla ilişkileri daha güçlü kurulmalıdır.

* Bütün bunlarla birlikte, kırsal yerleşmeler için hazırlanacak işletme planlarının, değişen çevreye uyum sağlayacak nitelikte ve gelişebilir özellikte olması gerekir.

Özellikle bölgede yeni kurulacak alan kırsal yerleşmeleri ve köy konutlarını değişen yaşam koşullarına uyarlamak ve bunu yaparken de geçmiş dönemlerin deneyleriyle olgunlaşmış uygulama şekillerinden yararlanmak gerekmektedir. Bu niteliklere uygun olarak hazırlanan planların uygulamaya konması gerekir.

Hazırlanan plan uygulanmak üzere yapılır. Aksi halde hazırlanması için ayrılan zaman para ve işgücü boşa harcanmış olur ve bir lüks olur ki, bu da iyi bir planın ve planlı bir uygulamanın sosyal ekonomik ve kültürel kalkınma için zorunlu olduğu şeklindeki bilimsel görüşe ters düşer.

Ancak, bilimsel düzeydeki değerlendirmelerle, tartişmalardan elde edilecek sonuçlar uygulamaya dnstrlebildiği lde umutların mutluluğa dnşebileceğide açıktır.

Hazırlanan planlar yöreye uyarlanabilir şekilde güncelleştirilmeli ve kısa zamanda benimsenmeli ki zamanla özelliğini kaybetmesin. Aksi halde, planları cazip hale getirebilmek için düşünülen teşvik ve tedbirler ürkütücü olmakta ve uygulanabilir ilk özelliğini kaybetmektedir.

Ülkemizde hazırlanan planların uygulama koşullarını araştırırken bir yandan da kendi öz kaynaklarımıza dayalı eski ve köklü kültürümüzden kaynaklanan yapı teknolojisi de bugünün bilgi ve olanaklarıyla değerlendirilmelidir.

Kırsal yapıların büyük çoğunluğunda kerpiç kullanılmaktadır. Yüksek ısı yalıtımı, ses geçirimsizliği, ateşe dayanıklılığı, haşereden etkilenmemesi, bakım ve onarım kolaylıkları ile kerpiç malzeme çok eski yıllardan bugüne kadar çekiciliğini korumuştur. Ekonomik olmasından dolayı geniş lde kullanılmıştır. Bununla birlikte, kolay bulunabilir malzeme olması, nakliye probleminin hemen hemen olmaması ve kolay işçilik gibi faktörler kerpiçin kullanılmasını artırmıştır.

Ancak, kerpiçin birçok olumlu yönlerinin yanısıra suya karşı direncinin az olması gibi eksik yanları da bulunmaktadır. Kerpiçin özelliklerini iyileştirebilmek için toprağa bazı katkı maddeleri katılmaktadır. Böylece, kerpiçin basıncı dayanımı artırılmakta ve suya karşı mukavemeti yükseltilmektedir.

Böylece, yöre koşullarına uygun ve günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilecek, en kolay ve en ekonomik şekilde sağlanabilecek bir yapı teknolojisi geliştirilir ise, sorunların çözümü çok daha kolaylaşacaktır. Nitekim, Anadolu kyisnn çok eski dönemlerden beri kullanmış olduğu toprağı günümüz teknolojisinden yararlanarak geliştirmek olanağı bulunmaktadır. Bu amaçla hazırlanmış (TS 537, TS 2514, TS 2515) isimli standartları yürürlüktedir. Kısacası kırsal yerleşmelerde taş ve katkılı kerpiç malzemelerin kullanılmasının, kalkınma planlarımıza önemli katkısı olacağı inancındayız.

BÖLÜM 6. TEZ SONUÇLARI

Ülkemiz, büyük çoğunluğu kırsal alana dayalı bir toplumsal özellik göstermektedir. Üstelik, kendi kendine yeterli tarım üretimi yapabilen ender ülkelerden biridir. Ancak, kırsal yerleşmeler fiziki açıdan arzu edilen seviyeye ulaşamamıştır. Ayrıca, devletçe kurulan yeni köylerde büyük yanlışlıklar yapılmıştır. Bunun için, Konya ovasında köy yerleşmeleri ve köy konutları araştırmaya değer bulunmuştur.

Bu amaçla kuramsal tanımlamalar ve ülke genelinde kırsal yerleşmelerde planlama sorunlarını belirleyen faktörler çalışmanın ikinci bölümünde ele alınmıştır. Kırsal yerleşmelerde kalkınmayı engelleyen en önemli unsurun yerleşmelerin bugünkü fiziki yapısının olduğu tesbit edilmiştir. Orta Anadolu köylerinde, tarımla sanayileşmeye giderek modern bir tarım sisteminin geliştirilmesinin, ülke kalkınması bakımından da önemli olduğunu kabul etmek gerekir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, bazı yabancı ülkelerde kırsal alan planlama sorununa nasıl çözüm aradıkları hususunda bilgiler edinilmiştir. Bunlardan, köylerde kollektif çalışma sistemini en iyi şekilde İsrail'de kurulduğunu görüyoruz. Orada bu sistem; genellikle birbirine benzer iki tipte çözümlenmiştir. Bunlardan birincisi Kibutz denilen bir sistemdir. En önemli özelliği, özel mülkiyeti ve üretimi ortadan kaldırmıştır. Kibutz'larda bütün mallar, teçhizat ve makineler özel kişiye ait değildir, bütün köy toplumunun ortak malıdır. Toplum hayatı ve aile yaşama biçimi Kibutzlar tarafından belirlenmiştir. Bir diğeri ise, Moşav sistemidir. Burada mülkiyet ve üretim şahsidir. Ancak, üretim biçimi ve ürün çeşitleri merkezin isteğine göre yapılır. Tarım aletleri ise kooperatif tarafından temin edilerek, münavebe ile bütün köylü tarafından kullanılmaktadır.

Yunanistan'da ise, daha çok teşvik tedbirleri şeklinde, köylünün emek gücüyle kalkınmaya katılımı sağlanmaya çalışılmıştır.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız sistemlerin, ülkemizin toplum yapısına uymadığı anlaşılmıştır. Ancak, bu tür sistemlerin bütünüyle Türk toplum yapısına uyan yeni bir köy tipinin kurulması yararlı olacaktır. Bu-

nunla birlikte, bugün pek fazla görülmemesine rağmen, önceleri büyük faydaları görülen imece, sistemi geliştirilebilir. İleride geliştirilecek yeni sistemler için (imece, keşik vb.) birçok ekonomik dayanışma biçimi olan, gelenek ve göreneklerden de faydalanmak gerekmektedir.

Ayrıca, Türkiye'de kırsal yerleşmelerde kalkınma çabaları tarihi süreç içerisinde ele alınmıştır. Bu süreç içerisinde, kalkınma planlarında ve çeşitli köy yerleşim modellerinde, düşünülen seviyelere ulaşamadığı gözlenmiştir. Üstelik önerilen çözüm modellerinin, ülke bütünüyle uyuşmayan ve ekonomik olmayan teklifler olduğu anlaşılmıştır.

Bölgedeki kırsal yerleşmelerde yapılan analiz çalışmaları sonucunda elde edilen bilgiler; (Röleve ve resimler) Konya Ovası köy tarım yapılarında genel olarak binaların yapılışı, fonksiyon ve mimari özellikleri bakımından birçok tipik ve ilginç yönler bulunduğunu ortaya koymuştur. Bunların köylüler tarafından bilerek şekillendirilmiş olmasından çok, tarihi izleri taşıyan bazı gelenek ve göreneklere göre yapıldıkları görülmektedir. Bu durum, bölgedeki köy konutlarının tarihi birikim sonucunda meydana geldiğini göstermektedir. Bununla birlikte, aynı kültürü paylaşan ailelerin biraraya gelerek kırsal yerleşmeleri oluşturdukları gözlenmektedir. Kırsal yerleşmelerin oluşumunda, topoğraya, iklim, sosyo-ekonomik yapı ve ulaşım gibi faktörlerin etkili olduğu gözlenmiştir.

Konya Ovası köy yapılarında bilindiği gibi genellikle kerpiç malzeme kullanılmaktadır. Ancak, Bozdoğan'ın güney yamaçlarında ki (Karapınar çevresinde) bazı köylerde, yapılar taştan inşa edilmektedir. Bununla birlikte, yörede esas yapı malzemesi olarak kerpiç kabul etmek gerekir. Damların çoğunlukla düz veya oldukça az meyilli toprak örtülü olduğu ve bunla birlikte, büyük yerleşmelerde (nahiye ve kasabalarda) son zamanlarda kiremit örtünün kullanılmaya başlandığı dikkati çekmektedir.

Ayrıca, bölgede devletçe kurulan yeni yerleşmelerde yapılan analiz çalışmaları sonucunda, yeni binaların yapılışı, fonksiyon ve mimari özellikleri açısından yöreye uygun olmadıkları gözlenmiştir. Buna karşılık, köylülerin yeni konutlar üzerinde; kendi bilgi ve becerilerine göre ihtiyaçları doğrultusunda ilaveler yaptıkları tesbit edilmiştir. Bu durum, yörede yeni yapılan konutların planlama açısından yetersiz olmasının yanında, mimari özellikleri ve yapım tekniğinin açısından da yanlış yapıldıklarını ortaya koymaktadır. Nitekim, ülke genelinde önemli bir kesimi oluşturan kırsal yerleşmelerde bu tür uygulamalarla kırsal kalkınmanın sağlanmasının

mümkün olamayacağı ve ülke ekonomisine olumsuz yönde etki yapacağı ortaya konulmuştur.

Çalışmanın beşinci bölümünde, ülke bütününde geniş bir alanı kapsayan ova yerleşmelerinde, özlenen kalkınma seviyesine ulaşabilmek için; amaç ve hedefler doğrultusunda planlama yaklaşımları araştırılmıştır. Böylece, bölge için yapılması gereken planlama aşamaları, plan seçimi ve uygulama modelleri ortaya konulmuştur.

Bölgede yeni kurulacak olan köy tarım yapılarında dikkate alınması gereken hususları ise;

* Kırsal yerleşmeleri geliştirebilmek ve köylü kesimini daha iyi yaşama koşullarına kavuşturmak için, ilk önce Anadolu köylüsünün evini düzenlemek gerekir.

* İşletme binalarının diğer kısımlarında (ahır, samanlık, depo, vb. gibi) da günümüz tarımsal yapının gereksinimlerine uygun özelliklerde, modern yapılar yapılmalıdır.

* Köylünün yaşadığı konutu, geçmişin kültür birikimleri sonucunda oluşan plan biçimlenişini, günümüz yapım tekniğiyle geliştirmek gerekir. Bu durum, bölgede yaşayan köylünün yaşama biçimini, gelenek ve göreneklerini ve köy konutlarını tanımak gereğini ortaya koyar. Ancak, bundan sonra yöreye özgü köy tarım yapılarının, bugünkü ve gelecekteki yaşama koşullarına uygun planlarının hazırlanması mümkün olabilecektir.

* Hazırlanacak konut planlarının aile sayısına göre uygun büyüklükte ve istenildiğinde gelişebilen (çoğalabilen) özellikte olması gerekir. Ayrıca, konut ve servis mekanlarının düzenlenmesinde iklim faktörü dikkate alınmalıdır.

* Hayvan barınaklarında aynı cins hayvanların birarada bulunması zararlı olacağından, bunların ayrı mekanlar halinde aynı zaman da bol ışık ve havalandırma sağlayacak nitelikte fenni asaslara dayandırılarak planlanması gerekir. Kümeslerin gelişigüzel bir yerde bulunması sakıncalı (koku) olacağından, avlunun uygun bir yerinde ve hayvan barınaklarıyla birlikte düşünülmesi gerekir. Anbarlar ve tarım alatlerinin muhafaza edildiği yerler; günümüz tarım makinalarına uygun büyüklükte ve tarım ürünlerinin iyi bir şekilde korunması sağlayacak nitelikte planlanmalıdır.

* Bu amaçlarla hazırlanan planların yöresel malzemelerle; bazı çalışmaların sonuçlarına dayandırılarak hazırlanan "TS 537 çimentolu kerpiç bloklar", "2514 kerpiç bloklar ve yapım kuralları" ve TS 2515 kerpiç yapılar ve kamış kuralları kerpiç malzemeler veya taşın kolay elde edilebildiği yörelerde taştan yapılması, ekonomik fayda sağlayabileceği gibi, köylünün gerekli zamanlarda bakım ve onarım yapmasında da kolaylaştıracaktır.

Ülkemizde sayıları büyük boyutlara ulaşan kırsal yerleşmelerin azaltılması düşüncesine uygun olarak; bölgedeki dağınık kırsal karakterli küçük (yayla, oba, mera) yerleşmelerin daha büyük yerleşmelere taşınması öngörülmüştür. Ancak, bu yer değiştirme, kaldırılan veya eklenen köyler için büyük değişiklikler olacağından, uzun vade de devlet kalkınma planlarında bu hususların dikkate alınması gerekir.

Bunun yanısıra, toplulaştırılan köylerde alt yapı (yol, su, elektrik, PTT gibi) donanımların ve sosyal (sağlık ocağı, köy odası ve okul gibi) tesislerin planlama sırasında dikkate alınması gerekir.

Yeni kurulacak köylerin konumlandırılmasında bölge içerisinde, arazi seçiminde, topoğrafik yapının, hakim rüzgar durumu ve diğer iklim şartlarının da etüd edilerek gözönünde bulundurulması gerekir. Buna göre yerleşmelerde planlama, ulaşım şebekeleri ve alt yapı tesisleri ve uygun büyüklükte arsalardan oluşan düzenli adalar oluşturacak biçimde, şehircilik esaslarına dayandırılmalıdır.

Kısacası, köy toplumunun kalkınması, ülkenin kalkınmasını sağlayacaktır. Bu ise, köylünün yaşadığı konutunu ve onun bulunduğu kırsal yerleşmeleri; köylünün yaşam şeklini göz önünde bulunduran gelenek ve göreneklerle günümüzün koşullarını da dikkate alan fiziki planların hazırlanmasına bağlıdır.

TERMINOLOJİ

- Aşevi:** Evin bir odası mutfak olarak kullanıldığı veya evin dışında ayrı yapılan mutfak mekanı.
- Baca:** Duvarlarda açılan küçük niş (oyuk).
- Buhari:** Köy evlerinde ocağın üzerindeki çapı 50 cm olan duman bacası.
- Bastırık:** Yağ, yoğurt, peynir gibi süt ürünlerinin yazın saklandığı avlu içerisindeki yerden yükseltilmiş toprak zemin.
- Batma:** Büyük baş hayvanlar için duvarda sabit ahşap yemlik.
- Çelen:** Kamış saçak örtü.
- Çemen:** Bataklıklardan kürek yardımı ile düzenli kalıplar halinde çıkarılan çimli toprak duvar örgü malzemesi.
- Çömlek:** Yağ, yoğurt koymak için kullanılan toprak kap.
- Hayat:** Konut ve servis mekanlarının arasındaki avluyla çevrili alan, E. Arseven, Türk Sanat Tarihi, İstanbul (Tarihsiz), s.538.
- Not 1:** Hayat sözcüğünün "etrafı çevrili yer" anlamına gelen, arapça heyt sözcüğünden geldiğini yazıyor.
- Kamış:** Bataklıkta yetişen kurutulmuş sazlık otu.
- Kerme:** Koyun veya sığır ahırlarında toplanan gübre, yerinde kesilerek, güneşte kurutulur ve kışın yakıt olarak kullanılır.
- Kiler:** Kışlık yiyeceklerin saklandığı, soğuk, küçük mekan.
- Mabeyn (Dışdam):** Odalar arasında orta alan, odaları birbirine bağlayan mekan.
- Ocakbaşı:** Mutfakta kullanılan ocakta yakıt malzemesinin depolandığı yer, ocağın önü.
- Örtme:** Üstü kapalı, bir yüzü açık mekan.
- Seki:** Konut giriş önündeki yarı kapalı hazırlık mekanı.
- Şebit:** Undan yapılan ince açılmış (yufka) ekme çeşidi.
- Tezek:** Gübre dışarıya açikhavaya taşınıp ıslatılarak çiğnenir ve kasnak denilen kalıplara döküldükten sonra sıra sıra kurutulmasıdır.
- Yüklük:** Köy evlerinde, yatak, yorgan gibi eşyaları koymak için duvarlarda açılan nişler.

KAYNAKLAR

- ABDULLAH, Ziya, 1933, "Köy Mimarisi", Ülkü, 1/5, Ankara, 370-374.
- ABDULLAH, Ziya, 1933, "Cumhuriyet'te Köy Yapımı", Ülkü 2/10, Ankara, 333-336.
- ABDULLAH, Ziya, 1934, "Köy Mimarisi", Ülkü, 3/13, Ankara, 66-70.
- ABDULLAH, Ziya, 1935, "Köy Evleri" Proje ve Yapılar için Toplu Rapor, Arkitekt, 7-8, İstanbul, 203.
- AFETİNAN, Afet, 1978, Cumhuriyet'in Ellinci Yılı için Köylerimiz, T.T.K., Basımevi, Ankara.
- AĞAOĞUL, S., 1942, "Köy ve Köylü Meselesi", Ülkü, 22 Ankara, 5.
- AKARUN, Yıldız, 1962, Köy Planlaması ve Köy İşletme Binaları, İ.İ.B. Yayınları, Komisyon Raporları No: 11, Ankara, 19.
- AKOK, Mahmut, 1953, "Köyde Yaşayan Mimari", Arkitekt, 9/12, İstanbul, 196-205.
- AKPINAR, Bekir, 1987, "Köy Yerleşme Alanı Planlamasının Önemi", Köy Hizmetleri Bülteni, TOKB Köy Hizmetleri Yayını, Yıl 4, Sayı 18-19, 23-32, Ankara.
- AKSOY, Erdem, 1963, Orta Mekan; Türk Sivil Mimarisinde Temel Kuruluş Prensipleri, Mimarlık ve Sanat, 7-8, 41-91, İstanbul.
- ALKAN, Ahmet, 1987, Bölge Planlaması ve Dağ Köylerimiz, I. Ulusal Bölge Planlaması, Kongresi, 30 Ağustos-1 Eylül 1987, İstanbul.
- ALKAN, Ahmet, 1989, Bölgesel Kalkınmada Altyapı ve İnsan Faktörü, II. Ulusal Bölge Planlaması Kongresi, İTÜ Mimarlık Fakültesi, 27-28/10/1989, İstanbul.
- ALKAN, Ziya, 1974, Köysel Yerleşim ve İşletme Yapılarına İlişkin Planlama Sorunları ve Çözüm Yolları, AÜ Ziraat Fakültesi Yayını, Erzurum.

- ALKAN, Ziya, 1972, Zirai İnşaat, AÜ Ziraat Fakültesi Yayını, Erzurum.
- ALOMAR, G., Western Mediterranean European Vernacular Architecture (Batı Akdeniz'de Yöre Mimarlığı) ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, c.4, 2 (Özel sayı), Ankara, 149-157.
- ALTINOLUK, Ülkü, 1989, "Geleneksel Türk Evi ve Yaşamı", ilgi, Yıl 23, No:56, İstanbul.
- ALPAY, M.Nuri, 1948, Köy Davamız ve Köyün İç Yüzü, Örnek Matbaası, s.128, Ankara.
- AREL, Ayda, 1982, Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar, EÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, No: 11, İzmir.
- ARIKAN, Samih, 1944, "Köyde Konut Yapımı" Arkitekt, 11-12, 16-25, İstanbul.
- ARIKBAY, Canan, 1989, GAP'la Gelenekler, Kalkınmada Anahtar Verimlilik, MPM yayını, Yıl 1, 4, Nisan 1989, Ankara.
- ARTUKMAÇ, Sadık, 1955, Köylerimizi Nasıl Kalkındırabiliriz?. Güney Matbaacılık, TAO, 47, Ankara.
- AYDIN, Tekin, 1963, Anadolu'da İnsan Toplulukları ve Yerleşme Şekilleri Üzerine Bir Deneme, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.
- AYDIN, Tekin, 1966, Ülke Düzenleme veya Anadolu'nun Organizasyonu, Mimarlık, 37, 67-69.
- AYSOY, F., 1984, "Depreme Dayanıklı Kerpiç Konutlar" Y.A.E. Teknik Bülten, 16, 6-10, İstanbul.
- BAYAZIT, N. vd., 1971, "Türkiye'de Köy Sorunu ve Bir Köy Araştırmasının İlkeleri", İTÜ Mimarlık Fakültesi, YAK, 8, s.112, İstanbul.
- BAYAZIT, N. vd., 1976, "Türk Evinde Mekanların Kullanıma Ayrılmasında Üç Düzeyde Mahremiyet Davranışı", İTÜ Mimarlık Fakültesi, YAK 4, s.53-63, İstanbul.

- BAYAZIT, N. vd., 1966, Vakıflı Köyü, Bir Köy Monoğrafisi, İTÜ Mimarlık Fakültesi, YAK, İstanbul.
- BAYAZIT, N. vd., 1968 Bir Güneybatı Anadolu Gezisi Notları, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, s.148, İstanbul
- BEKEN, Gazanfer, 1949, Garbi Anadolu Mıntıkası Kerpiç Binaları, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, s.135, İstanbul.
- BERK, Celile, 1951, Konya Evleri, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.
- BURHAN, Arif, 1935, "Köy Projesi", Arkitekt, 11-12, 320-325, İstanbul.
- CLEMENT, Huart, Konia, La Ville Des Derviches Souvenits D'un Voyag En Asie Mineure, Paris, 1987.
- ÇAKI, Ali, 1983, Kırsal Alan Planlamasında Bir Araç Olarak Merkez Köylerin Fonksiyonu, DPT yayını, s.41, Ankara.
- ÇELEBİ, Hayati, 1973, Muhafazalı Çiftlik Planlaması ve Bunun Memleket Ziraati Bakımından Önemi, İstanbul.
- ÇETİN, Bahattin, 1988, "Tarıma Dayalı Sanayinin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Gelişimi", Verimlilik, 4, MPM Yayını, Ankara.
- ÇETİNER, Ayten, 1980, Kırsal Yerleşmeler ve Fiziki Düzenleme İlkeleri, İTÜ Mimarlık Fakültesi, s.87, İstanbul.
- ÇEVİK, Bahri vd., 1980, " Türkiye'de Kırsal Yerleşim Sorunu ve Çözüm Yolları", S.Ü. Türkiye'de Sorunları Sempozyumu, 25-26 Ocak 1988, Konya.
- ÇINAR, Kerim, 1985, Obruk Köyü Düzenlemesi ve Geliştirilmesi, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış) MSÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- ÇINAR, Kerim, 1987, "Orta Anadolu Bölgesi Kırsal Yerleşmelerinde Planlama Problemleri, SÜ Müh.Mim. Fakültesi Dergisi, c.2, s.1, Konya.

- DEMİR, Ataman, 1985, Anadolu Selçuklu Hanları, ilgi, yıl 19, s.42, 5-10, İstanbul.
- DIETZ, J. Friedrich, 1946, "Köy", Bir Eğitim Topluluğu Olması Bakımından, (Çev. M.Ali Akademi) Sinan Matbaası, s.197, İstanbul.
- DURKOP, Colin, 1988, "Almanya'da Tarım" Tok Dergisi, s.25, (Düz. Mu-hassar Özmen), Ankara.
- EKİNCİ, Oktay, 1981, Geleneği Korurken Tutucu Olmamak, Yeni Muğla 7.3.1981, Muğla.
- ERDENTUĞ, Mermin, 1983, Hal Köyü'nün Etnolojik Tetkiki, AÜ Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayını, No:109, 2.Baskı, Ankara.
- ERDİM, M.Murat, 1979, " Adıyaman'da Bir Kerpiç Ev, ODTÜ Mimarlık Fakül-tesi Derg., c.5, s.1, 69-78, Ankara.
- ERDMANN, Kurt, 1961, Das Anatolische Karavansaray Des.13 Jahrhunderts, s.126, Berlin.
- ERGİL, Gül, 1964, Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması, Rapor I, DPT Yayını, 144, Ankara.
- ERİÇ, Murat, vd., 1980, Kerpiç Malzemesinin Türkiye Koşullarında Rasyo-nel Kullanımını Sağlamak Amacı ile Kalitesinin Yüksel-tilmesi Konusunda Bir Araştırma, İGSA Mimarlık Fakül-tesi Yayını, İstanbul.
- ERİÇ, Murat, 1979, "Geleneksel Türk Mimarisinde Malzeme Seçimi ve Kullanımı" Yapı, s.33, 42-50, İstanbul.
- ERUZUN, Cengiz, 1972, "Artvin ve Çevresi Hak Mimarisi" Mimarlık s.104, 51-58, İstanbul.
- ERUZUN, Cengiz, 1980, Konutlarda Mekan Özelleşme Düzeyinin Saptanması-na ilişkin Bir Yöntem, Doktora Tezi, İDGSA Mimarlık Fakültesi, s.335, İstanbul.
- ERUZUN, Cengiz, 1989, "Kültür Süreklilik İçinde Türk Evi" Mimarlık, Sayı 236, 89/4, 68-71, Ankara.

- EVLiYA Çelebi, 1966, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, III, Cilt, Üçdal Meşriyat, s.709-715, İstanbul.
- FRENCH, David, 1973, "Anatolian Studies", Journal Of The Birtish Institute Of Archaeology at Ankara, s.23, 240-269, Ankara.
- GERAY, Cevat, 1966, "Köy Yerleşmeleri ve Toplum Kalkınması", Mimarlık Dergisi, S.37, 69-74, İstanbul.
- GÜNDÜZ, İbrahim, 1980, Bütün Yönleriyle Karapınar, Kuzucular Ofset Basımevi, Konya.
- İZMİRLİ, Resul, 1985, Tarımsal Üretimde Kooperasyon ve Türk Tarımına Uygulanabileceği, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları, No.61, Ankara.
- KAFESCİOĞLU, R., 1949, Orta Anadolu'da Köy Evlerinin Yapısı, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, S.64, İstanbul.
- KAFESCİOĞLU, R., vd., 1985, Alker, "Alçılı Kerpiç" Shell yayını, Seyhan Matbaası, İstanbul.
- KAMİL, Turan, 1975, Türk Tarım Toplununun Sosyal Politika Açısından "Merkez Köyler" Projesinin Uygulama Alanları, AİTİA Yayınları, No: 92, Kalite Matbaası, Ankara.
- KARAMAN, Aykut, 1981, "Anadolu Konut Mimarisinde Yöresel Farklılaştırma, Ekolojik Bir Analiz", Büyükşehir Derg., s.21-24, 38-40, İstanbul.
- KARPUZ, Haşim, 1985, Doğu Karadeniz'de Yaylacılık ve Yayla Evleri Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler, s.318-327, Ankara.
- KARPUZ, Haşim, 1981, "Trabzon Köy Evlerinin Bölmeleri", Türk Folkloru Araştırmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 35, AÜ. Basımevi, Ankara.
- KAZGAN, Gülten, 1966, Türkiye'de Tarımsal Gelişme (1948-1962) İÜ İktisat Fakültesi Yayını, No:187, İstanbul.

- KAZMANOĞLU, Mine, 1979, Anadolu Konut Mimarisinde Bölgesel Farklılıklar, TANYELİ, Uğur, Yapı, s.33, 29-91, İstanbul.
- KINIKOĞLU, Fuat, 1968, "Bir Köy Yerleşmesi Etüdü" Arkitekt, s.331, 125-131, İstanbul.
- KOÇ, Nizamettin, 1988, "Yörelerimiz, Ülkemizde Kış Turizmi Potansiyeli", Tok Dergisi, s.24, Ankara.
- KOÇTÜRK, O. N., 1967, Türkiye'nin Kalkınmasında, Tarım ve Sanayi Türkiye'nin Gerçekleri, Kitapçılık Tic. Ltd. Şti., İstanbul.
- KONYALI, İ. H., 1979, Abideleri ve Kitabeleri ile, Niğde-Aksaray Tarihi, I,II,III. cilt, Fatih Yayınevi, İstanbul.
- KONYALI, İ. H., 1970, Abideleri ve Kitabeleri ile Konya-Ereğli Tarihi, Fatih Matbaası, İstanbul.
- KORKUT, Selver, 1987, Toplulaştırılmış Köy Uygulaması, (Dağınık Yerleşim Birimlerinin Toplulaştırılması) DPT, Orijinal nüsha (Basılmamış), Ankara.
- KÖYMEN, M. Altay, 1983, Alp Arslan ve Zamanı II, AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Yayınları, No:342, Ankara.
- KÖYMEN, Nusret, 1952, Köy kalkınması, Yunanistan Bir Misal, Türkiye Basımevi s.25, İstanbul.
- KÖYMEN, Nusret, 1939 Türk Köyünü Yükseltme Çareleri, Çankaya Matbaası, s.35, Ankara.
- KÖYMEN, Nusret, 1948, Bölge Plancılığı, Memleket kalkınması, s.61, İstanbul.
- KUBAN, Doğan, 1966, "Türkiye'de Malzeme Koşullarına Bağlı Geleneksel Konut Mimarisinde Bazı Gözlemler", Mimarlık, s.4/36, 15-20, İstanbul.
- KUBAN, Doğan, 1970, 100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi, Gerçek Yayınevi, s.147, İstanbul.

- KUÇUKERMAN, Ö., 1985, Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi, Apa Ofset A.Ş., s.206, İstanbul.
- KUÇUKERMAN, Ö., 1973, Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Odalar, İGSA Yayını, İstanbul.
- KUÇUKKÖMÜRCÜ, A.M., 1977, "Balaban'da Bir Ev", I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi V, Ankara.
- MELLAART, J., 1965, Earliest Civilizations Of The Near East, Thames and Hudson, London.
- MELTEM, Naci, 1967, "Köylümüzü Sıhhi Evlere Nasıl Kavuşturacağız", Arkitekt, s.1-2, 35-39, İstanbul.
- MORTAŞ, Abidin, 1940, "Köy Evi Tipleri" Arkitekt, s.1-2, 8-12, Ankara.
- MUTLU, Belkıs, 1975, "Kırsal Alanlarda Kültürel Değerlerin Korunması Üzerine, Yapı, s.12, İstanbul.
- MÜLAYİM, Z. G., 1970, Tarımda Düzen Değişikliği, Ankara.
- NAHYA, Osman, 1983, "Urfa-Harran Bölgesinde Geleneksel Halk Mimarisinde Tuğla-Taş-Kerpiç Evler Üzerine Bir İnceleme" II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, V. Cilt, 139-147, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- NAUMANN, Rudolf, 1985, Eski Anadolu Mimarlığı, TTK Yayını, Ankara.
- OKTAY, Erdoğan, 1979, Belli Başlı Planlama Metodlarının Ege Bölgesinde Bir Tarım İşletmesinde Uygulanması Üzerine Karşılaştırılmalı Bir Araştırma, EÜ Ziraat Fakültesi Yayını, s.69, İzmir.
- ORAN, Sabri, 1954, Orta Anadolu Köylerinde Bir Aile Tarım İşletmesi Binaları, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, s.187, İstanbul.
- ORAN, Sabri, 1961, Almanya'da ve Memleketimizde Yeni Çiftçi Evleri Kuruluş ve Yapımları, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.
- OZANKAYA, Özer, 1971, Köyde Toplum Yapısı ve Siyasi Kültür, AÜ Siyasal Bilimleri Fakültesi Yayını, No:322, Ankara.

- ÖELSNER, R., 1944, "Köyler" Arkitekt, s.11-12, 269, (Çev. Kotalan, A.), Ankara.
- ÖKSÜZ, Enis, 1977, İsrail'de Kooperatif Köyler ve Özellikleri, Sosyoloji Konferansları, 15. Kitap, Ankara.
- ÖNDER, Mehmet, 1948, Seyahatnamelerde Konya, Yeni Kitap ve Masımevi, s.56, Konya.
- KÖYMEN, Nusret, 1935, "Köy Terbiyesinde Aileye Yardım" Ülkü, s.5/28, 227, Ankara.
- KÖYMEN, Nusret, 1945, Toprak ve Köy, İstanbul Yeni Matbaası, s.17, İstanbul.
- ÖZ, Baki, 1978, Türkiye'de Göç Olgusu, Sorunları ve Çözümü, Gençlik Basımevi, İstanbul.
- ÖZGÜNER, Orhan, 1970, Köyde Mimari Doğu Karadeniz, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, No:13, Ankara.
- RUBIN, J., Moshaw Ovdım and Moshaw Shitufi, İsrail Towara an New Society, Tel-AViW.
- SAFFET, M., 1933, "Köycülük Nedir?" Ülkü, s. 1/6, 422-431, Ankara.
- SARRE, Friedrich, 1986, Reise in Kleinnasien, Sommer 1895, s.71-81, Berlin.
- SCHIRMER, Wulf, 1982, "Propylaen Kunstgeschichte" Hitit Mimarlığı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, (Çev. B.Madra), İstanbul.
- SENCER, O.,
SEY, Y.,
SENCER, M., 1966, Vakıflı Köyü, YAK, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- SEY, Y.
YÜCEL, A., 1972, Türkiye'de Köy Konutu Sorununu Kapsam ve İçeriği, Çözüm Alternatiflerinin Belirlenmesi Temel Strateji ve Yöntem Sorunlarının Tartışılması" Mimarlık, s.9, 42-53, İstanbul.
- SİLİER, Oya, 1976, Keban Köylerinde Sosyo Ekonomik Yapı ve Yeniden Yerleşim Sorunları, ODTÜ Yayını, No:7, s.346, Ankara.

- SÖZEN, M., 1979, "Konya Evlerinden Örnekler" (Konya Houses) ODTU DÜLGERLER, O.N., Mimarlık Fakültesi Dergisi, c.5, s.1, 79-100, Ankara.
- SÖZEN, Metin, 1980, Türk Mimarisinin Tarihsel Gelişimi, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.
- SUHER, Esad, 1967, "Çere Koşulları İçinde Konut Eylemleri" İGSA Akademisi, s.7, 6-12, İstanbul.
- ŞEKER, Murat, 1986, Türkiye'de Tarım İşçilerinin Toplumsal Bütünleşmesi, Değişim Yayınları A.Ş. Ankara.
- ŞENEL, Dilek, 1987, Tarımsal Üretimin Yapısını ve Verimliliğini Belirleyen Faktörler, (Üç Orta Anadolu Köyünde Yapılan Araştırmanın Sonuçları) MPM Yayını, No:352, Ankara.
- ŞÜKRO, M., 1935, Orta Anadolu'da Bir Dolaşma, Hakimiyeti Milliye Matbaası, s.16, Ankara.
- TANERİ, Ergun, 1978, Bölge Planlama, İDMMA Yayını, No:148, Hür Ofset, İstanbul.
- TANKUT, H.Reşit, 1939, Köylerimiz, Kenan Basımevi, Ankara.
- TUĞ, A., 1973, Kooperatif Köyler Denemesinde İsrail Misali, DPT Yayını, (Çoğaltma), Ankara.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, 1977, Toplum Kalkınması, 2.Baskı, Dede Korkut Yayınları, Eren Matbaası, İstanbul.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, 1977, Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları, Dede Korkut Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, 1988, Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi-İdeolojiler ve Köylü Hareketleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, No:858, Dizi 106, Ankara.
- TÜRKER, Çiğdem, 1988, "Anadolu Yarımadası'nın En Batı Ucunda Yer Alan Tipik Osmanlı Köyü, Türk Etnoğrafya Dergisi, s.18, 139-144, Ankara.
- TÜTENGİL, C. O., 1975, 100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları, Gerçek Yayınevi, s.139, İstanbul.

- UNAL, Tahsin, 1977, Tarım Kentleri, Akın Bakımevi, Konya.
- UNSAI, Behçet, 1967, Mimari Tarihi I, Y.Y.O. Yayınları, Sayı 53, İstanbul.
- YASA, İbrahim, 1972, SBF Dergisi, c.27, No:4, Ankara.
- YİĞİT, Vural, 1988, "Tarım-Gıda Endüstrileri" MPM Verimlilik, Aylık Bülten, No: 12, Şenel Matbaası, Ankara.
- YÜKSEL, Uğur M., 1977, "Bitlik Köy Evleri" I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları Etnoğrafya, Ankara.
- YÜREKLİ, Hülya, 1979, "Türk Evi"nin Karakteristiklerinin Dış Gözlem ile Saptanması için Bir Yöntem, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, c.5, s.1, 5-13, Ankara.

RESMİ KURUMLARIN YAYINLARI

- DiE., 1981, Köy Envanter Etüdü, 42-Konya, Başbakanlık DiE Matbaası, Ankara.
- DiE., 1985, Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, Ankara.
- DiE., 1980, Genel Tarım Sayımı Sonuçları Yayın No:928, Ankara.
- DPT., II.Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1968-1972), Ankara.
- DPT., III.Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1973-1979), Ankara.
- DPT., IV.Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1979-1983), Ankara.
- DPT., V.Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1985-1989), Ankara.
- DPT., 1988, Kırsal Kalkınmada Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- İİB., 1970, Orta Anadolu Bölgesi Bölgesel Gelişme, Şehirleşme ve Yerleşme Düzeni, Bölge Planlama Dairesi, Ankara.
- KİKB., 1978, Konya Kapalı Havzası Toprakları, TEHD, Toprak Etüdüleri Fen Heyeti Müdürlüğü, Raporlar Serisi 72, Havza No:16, Yayın No:204, Ankara.
- KİKB., İl Ziraat Enstitüsü Müdürlüğü Raporları, Konya.
- TOKB., 1987, Köy Yerleşme Alanlarının Tesbit ve Tahsisi, Ankara.
- TOKB., 1987, Konya, Merkez-Yağlıbayat (Çukurkuyu) Köyü, Tarımsal İskan Projesi Raporu, Toprak İskan Bölge Müdürlüğü, (Orijinal nüsha), Konya.

- TOKB., 1987, Konya, Sarayönü-Kuyulusebil Köyü, Tarımsal İskan Projesi Raporu, Toprak İskan Bölge Müdürlüğü (Orijinal nüsha), Konya.
- TSE., 1977, TS-2514 Kerpiç Blokları ve Yapım Kuralları, Ankara
- TSE., 1977, TS-2515 Kerpiç Yapım ve Kuralları, Ankara.

1967-1980, Belediyeler Yıllığı, Konya.

1984, Belediyeler Yıllığı, 1984 sonrası, Konya.

ÖZGEÇMİŞ

12.07.1959 tarihinde Konya'nın Obruk nahiyesine bağlı, Kızören köyünde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Konya'da tamamladı.

1977 yılında Konya Selçuk Eğitim Enstitüsü Matematik Bölümüne girdi. Bir yıl okuduktan sonra ayrılarak aynı yıl (1978) KDMM Akademisi Mimarlık Bölümüne başladı. 1982 yılında S.Ü. Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu.

15.12.1982 tarihinde Mimarlık Bölümü Bina Bilgisi Anabilim dalında "Araştırma Görevlisi" olarak çalışmaya başladı.

1983 yılında İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi'nde başladığı Yüksek Lisans eğitimini 1985 yılı yaz döneminde tamamladı. Bu süre içinde Doç.Ataman Demir ile birlikte; "Mimari Planlama Bilgisi", "Mimari Proje 2", "Temel Tasarım ve Plastik Sanatlar" derslerini yürüttü. 1985-1987 ders yıllarında da bağımsız olarak "Temel Tasarım ve Plastik Sanatlar" ile "Maket" derslerini yürüttü.

1986 yılında başladığı "Doktora" programında yeterlik sınavını vermiş bulunmaktadır.

1987 yılında Fransız Dış İşleri Bakanlığı tarafından davet edilmek üzere gittiği Fransa'da bir aylık mesleki araştırma ve incelemelerde bulundu. Halen, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.

Evlî ve iki çocuk babasıdır. Fransızca bilir.

ÇALIŞMALARI

A- Proje Çalışmaları :

S.Ü. Kampüsü içerisinde, "Mühendislik-Mimarlık Fakültesi" Avan projelerinin hazırlanması (Doç.Ataman Demir ile birlikte, Döner Sermaye adına) 1983.

S.Ü.Kampüsü içerisinde, "Merkezi Kütüphane" mimari avan ve tatbikat projeleri (Öğr.Gör. Kay Yenen ile birlikte, Döner Sermaye İşletmesi adına) 1982.

Konya "Sanayi Mektebi Restorasyonu ve Çevre Düzenlemesi" mimari projeleri (Döner Sermaye İşletmesi adına, ekip çalışması) 1983.

Yeni oto galericiler sitesinde "Yaşar oto galerisi dekorasyonu" mimari ve tatbikat projeleri, 1983.

Ereğli Belediyesine ait, "Terminal tesisleri, (otel, konaklama tesisleri) ile iki adet parkın" mimari avan ve tatbikat projeleri (Yrd.-Doç.Dr.Ahmet Alkan ile birlikte, döner sermaye işletmesi adına), 1985.

S.Ü. Eğitim Fakültesi alanında "Misafirhane" mimari avan ve tatbikat projeleri, (Yrd.Doç.Dr.Ahmet Alkan ile birlikte), 1986.

"Emlak Bankası Konya Şubesi" mimari avan ve tatbikat projeleri (Yrd.Doç.Dr.Ahmet Alkan ile birlikte), 1988.

B- Araştırmaları :

"Konya, Obruk Köyü Düzenlemesi ve Gelişmesi" Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, 1985.

"Konya, Sille Kasabası yerleşme dokusu ve evleri" Konya, 1984.

"Konya, Obruk Hanı" rölövesi ve restorasyonu, Konya, 1985.

C- Konferanslar :

"Konya Yöresi Eski Sille Evleri" Konya, 1984. S.Ü. MMF Mimarlık Bölümü seri konferansları, No:2, 26.10.1984.

"Sivil Mimaride Geleneksel Form ve Fonksiyon" Konya, 1985. Konya Belediyesi, Koyunođlu Şehir Múzesi Konferansları, Salon: A, Sa:15. 07.12.1985.

"G. Pompidou Kúltür ve Sanat Merkezi-Paris" Konya, 1988. S.Ü. MMF. Mimarlık Bölümü seri konferansları, III. Sınıf, saat 14.00, 20.01.1988.

"Konya Ovasında Misafirhaneler" Konya, 1990, S.Ü. Türk Halk Mimarisi Kongresi, 5-7 Mart 1990.

D- Yayınları :

"Orta Anadolu Bölgesi Kırsal Yerleşmelerinde planlama problemleri Obruk örneği. S.Ü. Mühendislik-Mimarlık Fakóltesi Dergisi, 2.cilt, 1.sayı, Syf.72-92, Konya, 1987.

"Köy Odası" (Misafirhaneler); S.Ü. Mühendislik-Mimarlık Fakóltesi Derg., 2.cilt, 2.sayı, s.79-87, Konya, 1987.

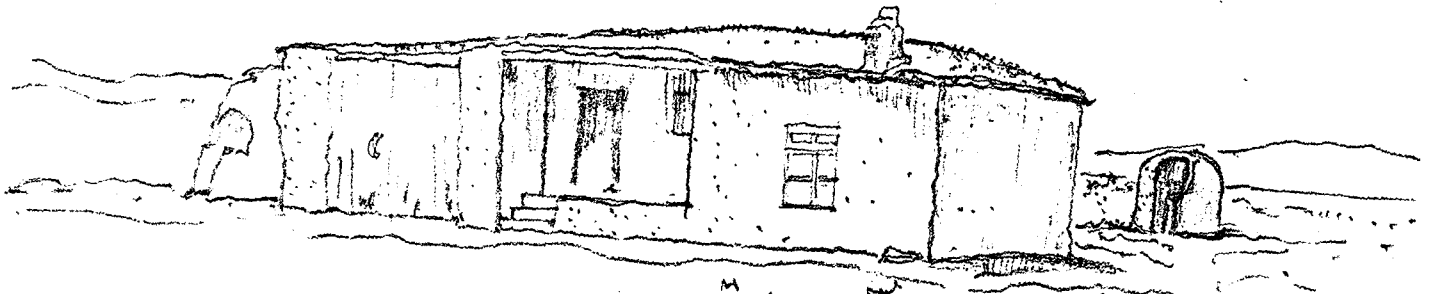
E- Jüri Üyeliği

Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Genel Müdürlüğü önderliğinde düzenlenen "Vakıf Eserleri" maket yarışması için asil jüri üyeliği, 1986.

EKLER

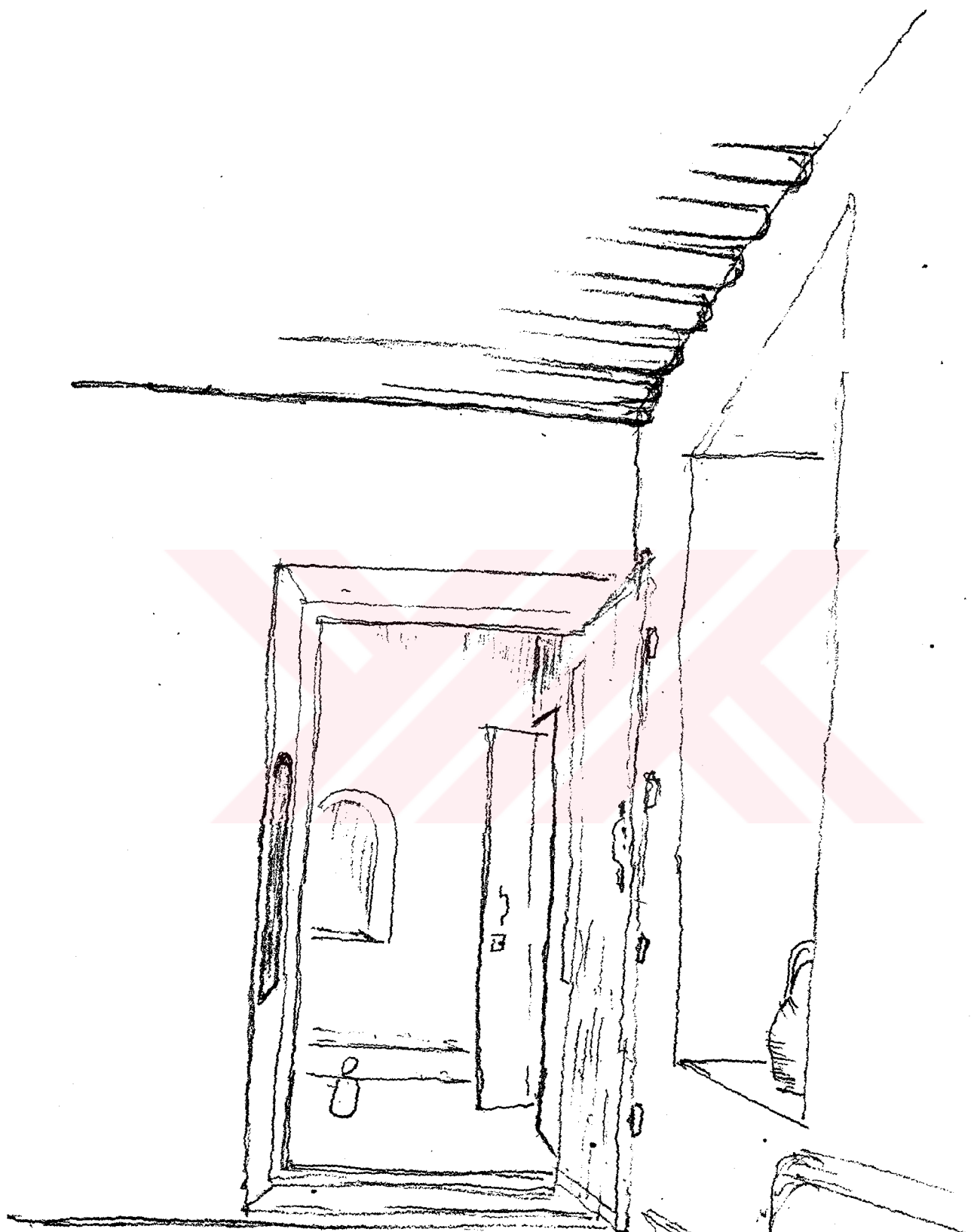

Handwritten notes in Cyrillic script, including the word "КОНТА" and other illegible characters.

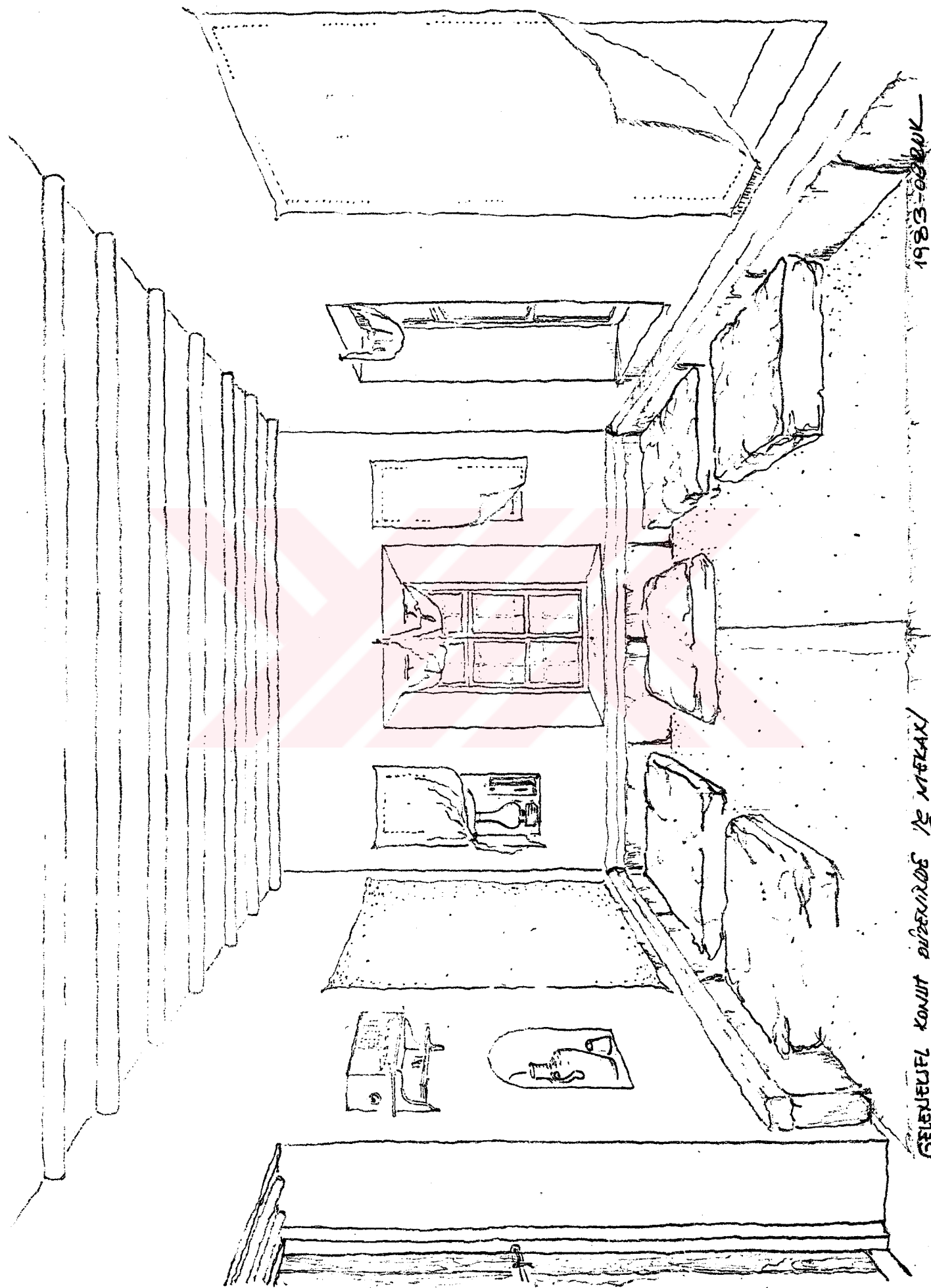
КОНТА - ОБЪЕКТ
1985

ODA - KABEYKI TAPKIRI

KONYA 1988 (OBROK)

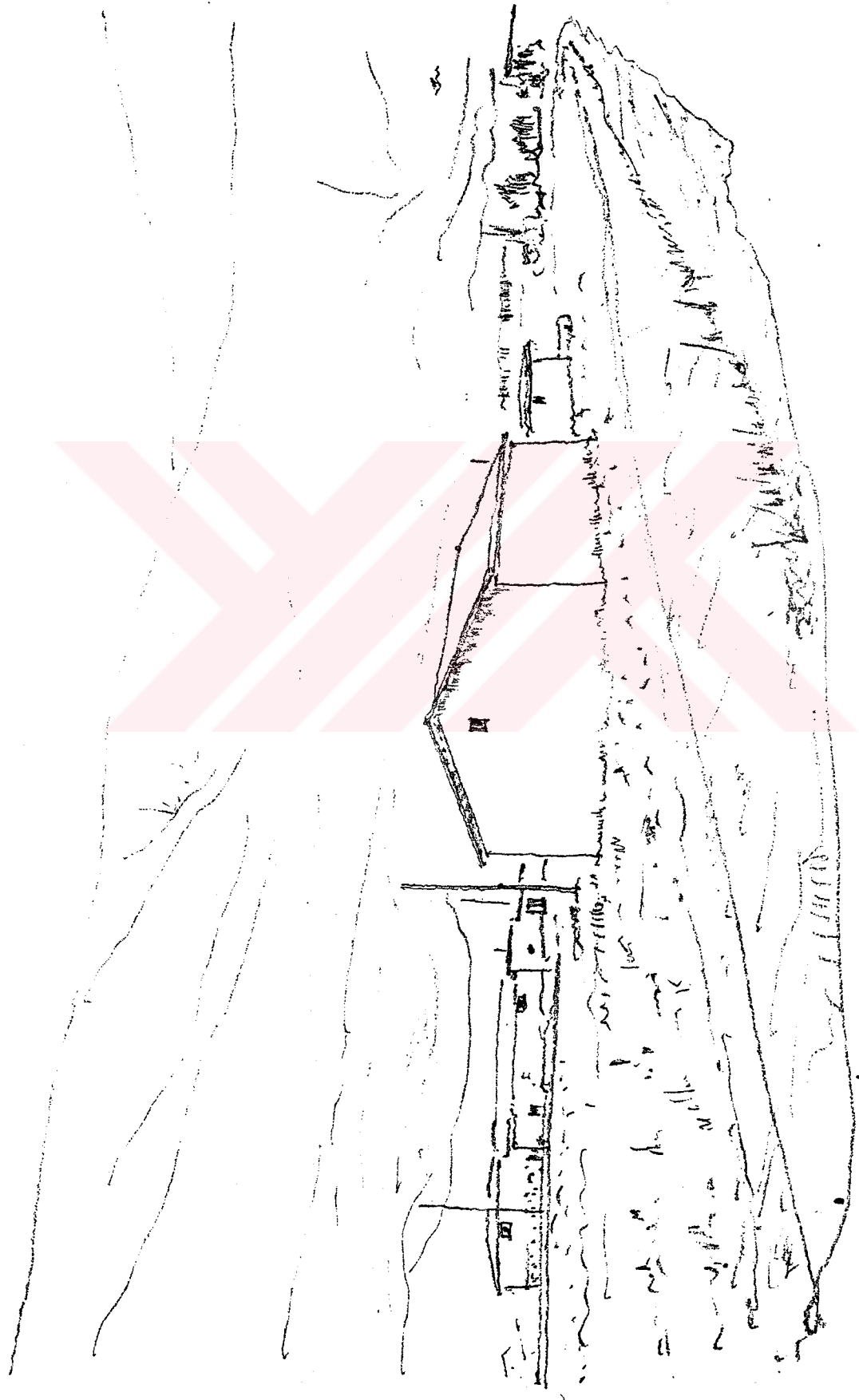

1983-08-20

GELENEKSEL KONUT DÜZENİNDE VE MİMARLIK

STREET
KÖYÜ-1988

KÖY OKULUNUN BAKIŞI

KONUTA - ALBAY 1998

10074-1988

ALBAŞ KÖYÜNDE EÜLER

KONTA-ALBAP 1988

EST. 1988

Handwritten notes in the lower right quadrant, possibly describing the building's location or construction details.

Handwritten notes in the lower right quadrant, possibly describing the building's location or construction details.

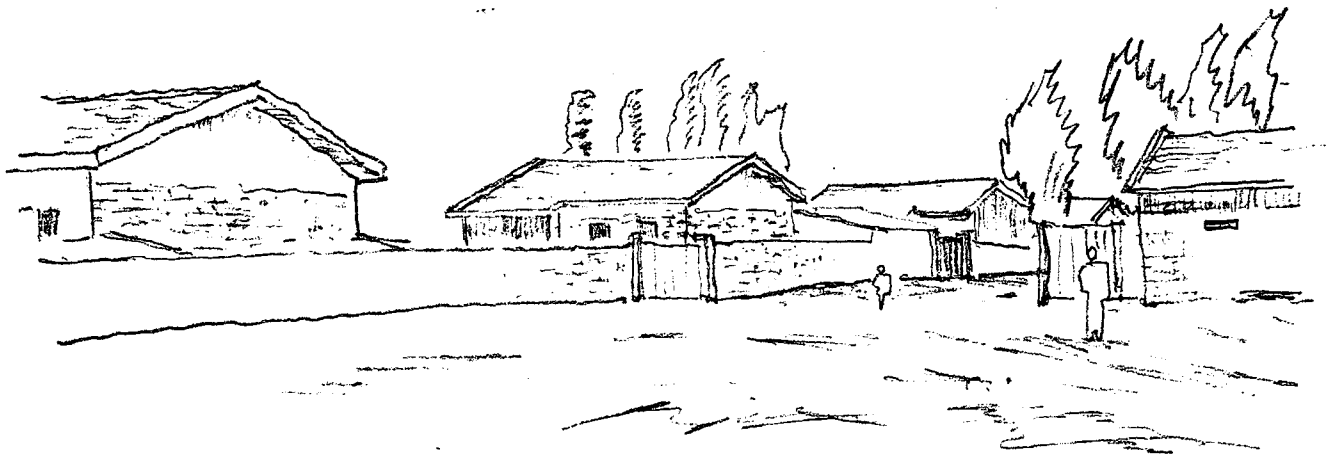
CONZA-ALGAR 1988

КАРАПИНАР - СУМНОРИТЕТ
1989

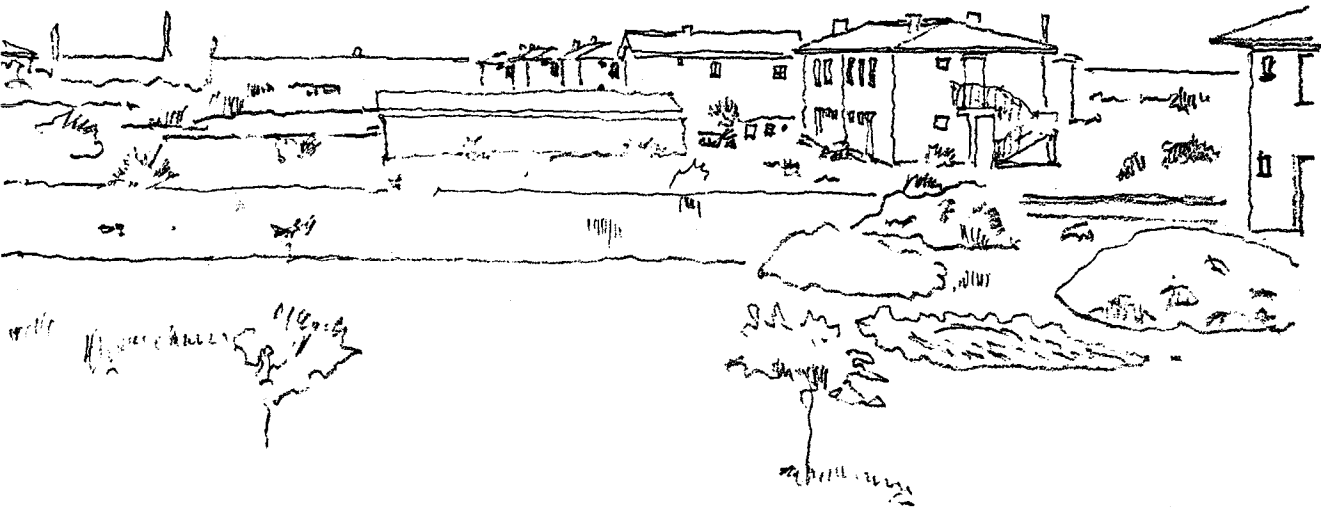
КАРАПИНАР - СУМНОРИТЕТ
1989

KARAPINAR - CUMHURİYET
1989

KARAPINAR - CUMHURİYET
1989

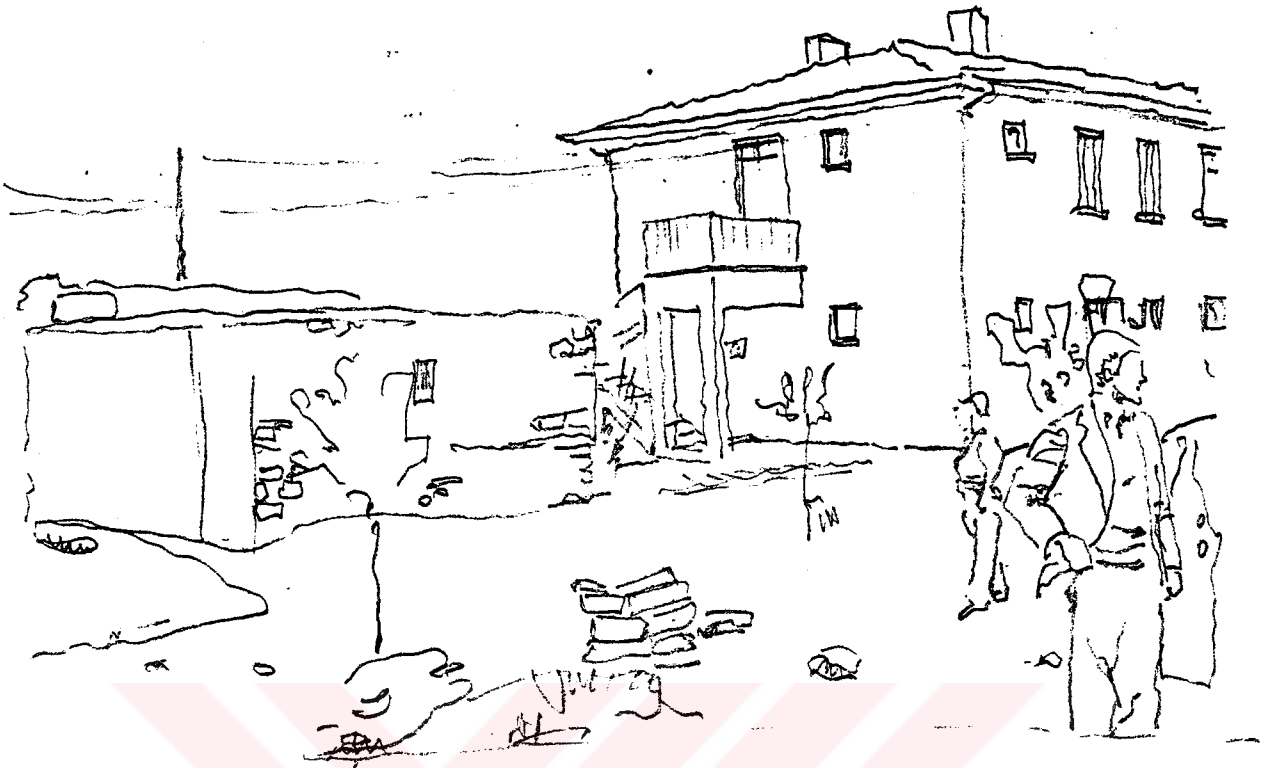

KONTA-YENIKENT
1988

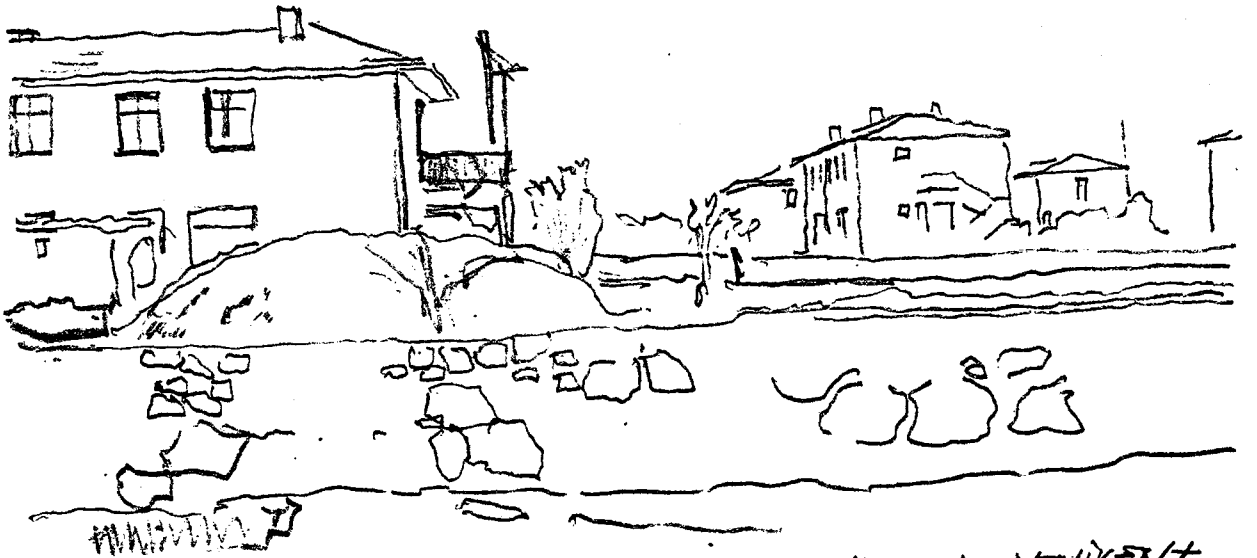

KONTA-YENIKENT
1988

KONYA - YENIKENT
1988

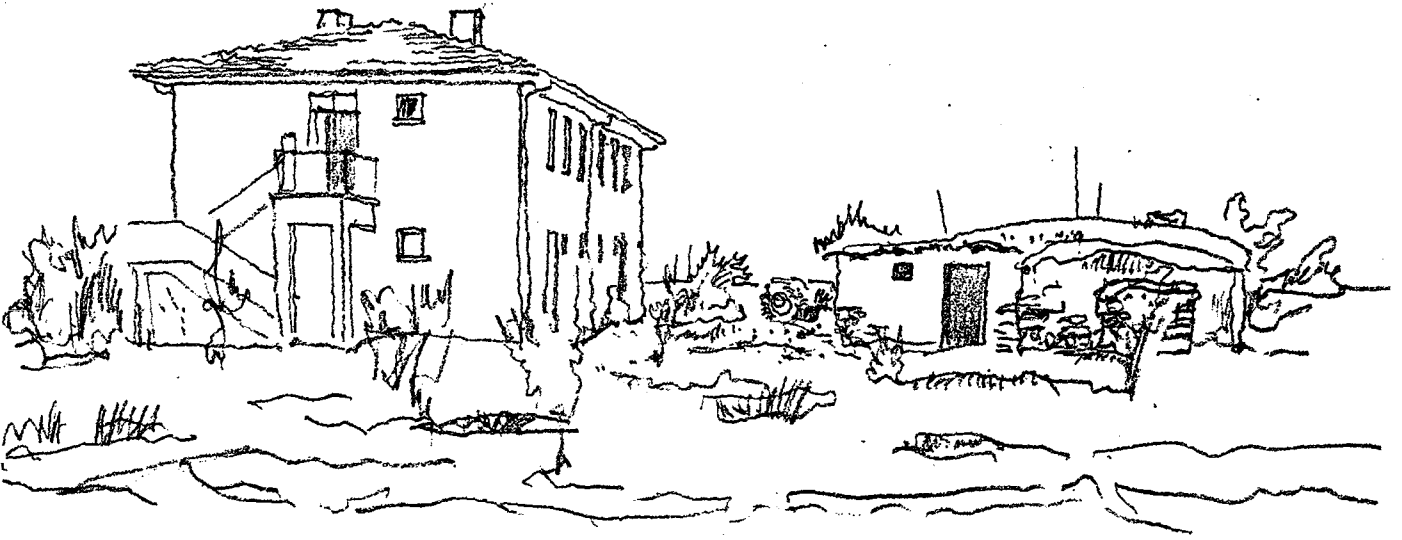
KONYA - YENIKENT
1988

KONYA - YENIKENT
1988

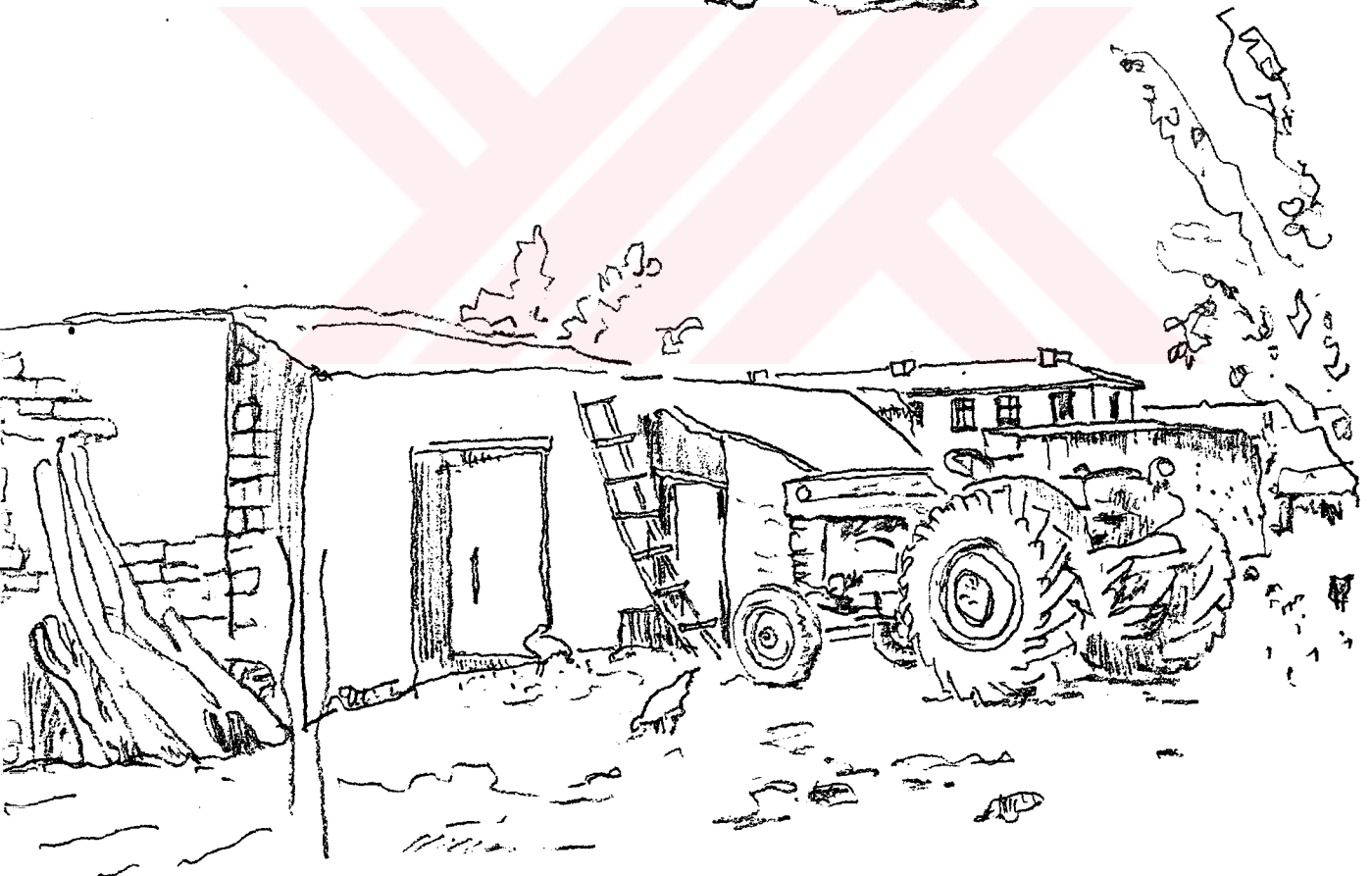
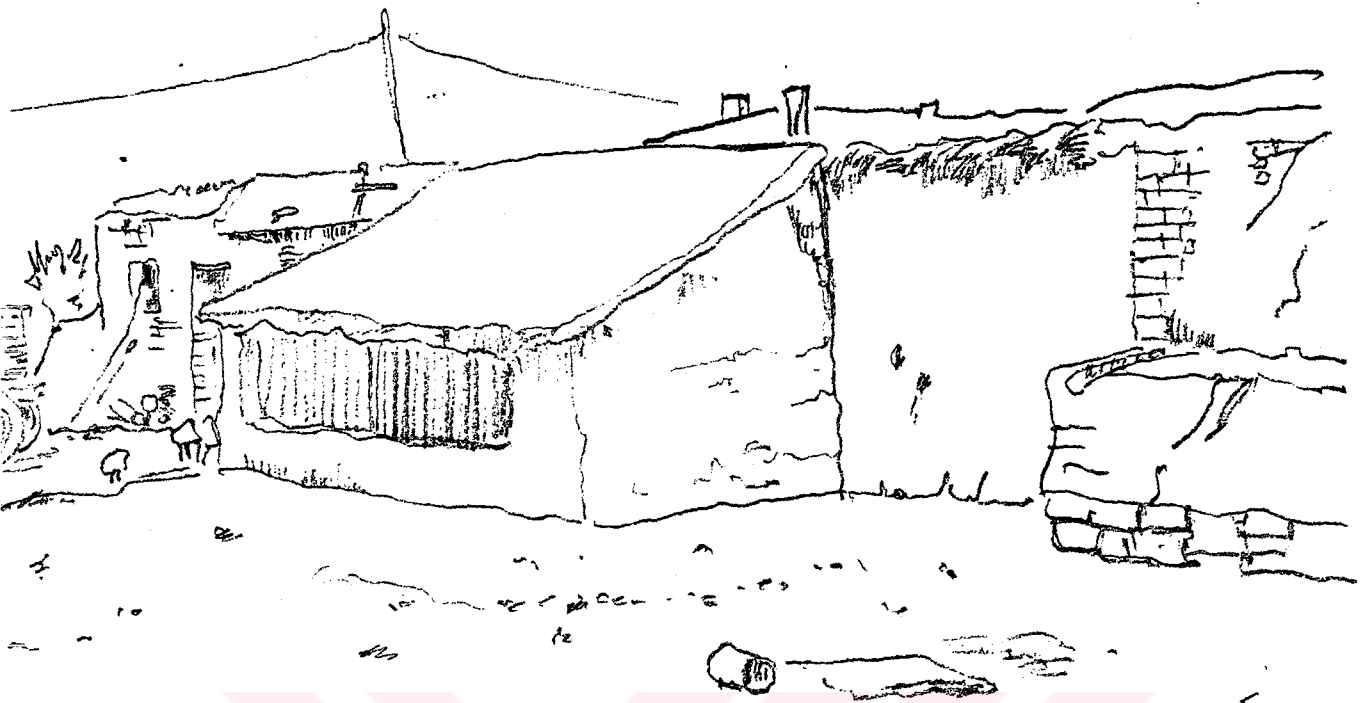
KONYA - YENIKENT
1988

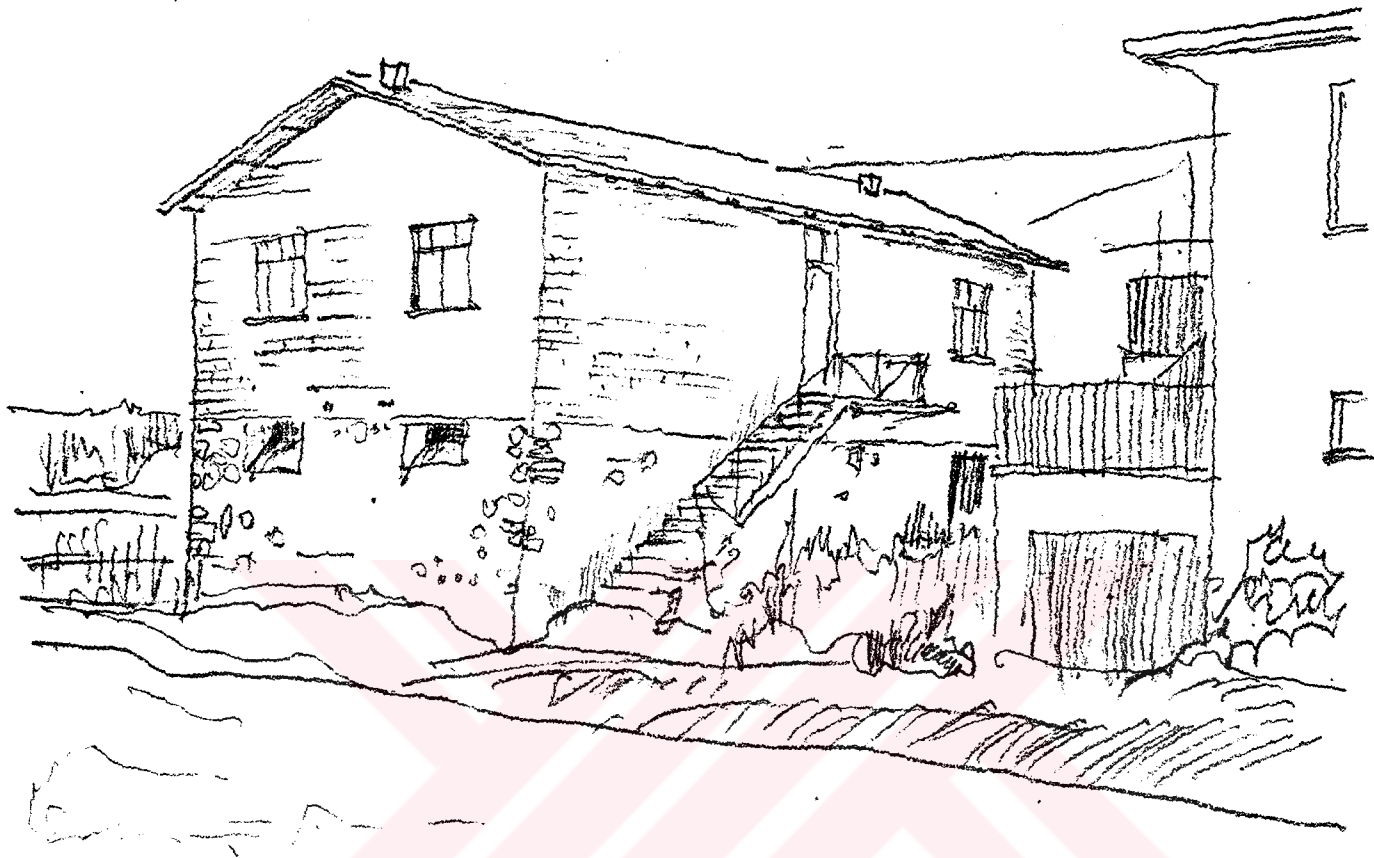
KONYA-YENILEKT
1988

KONYA-YENILEKT
1988

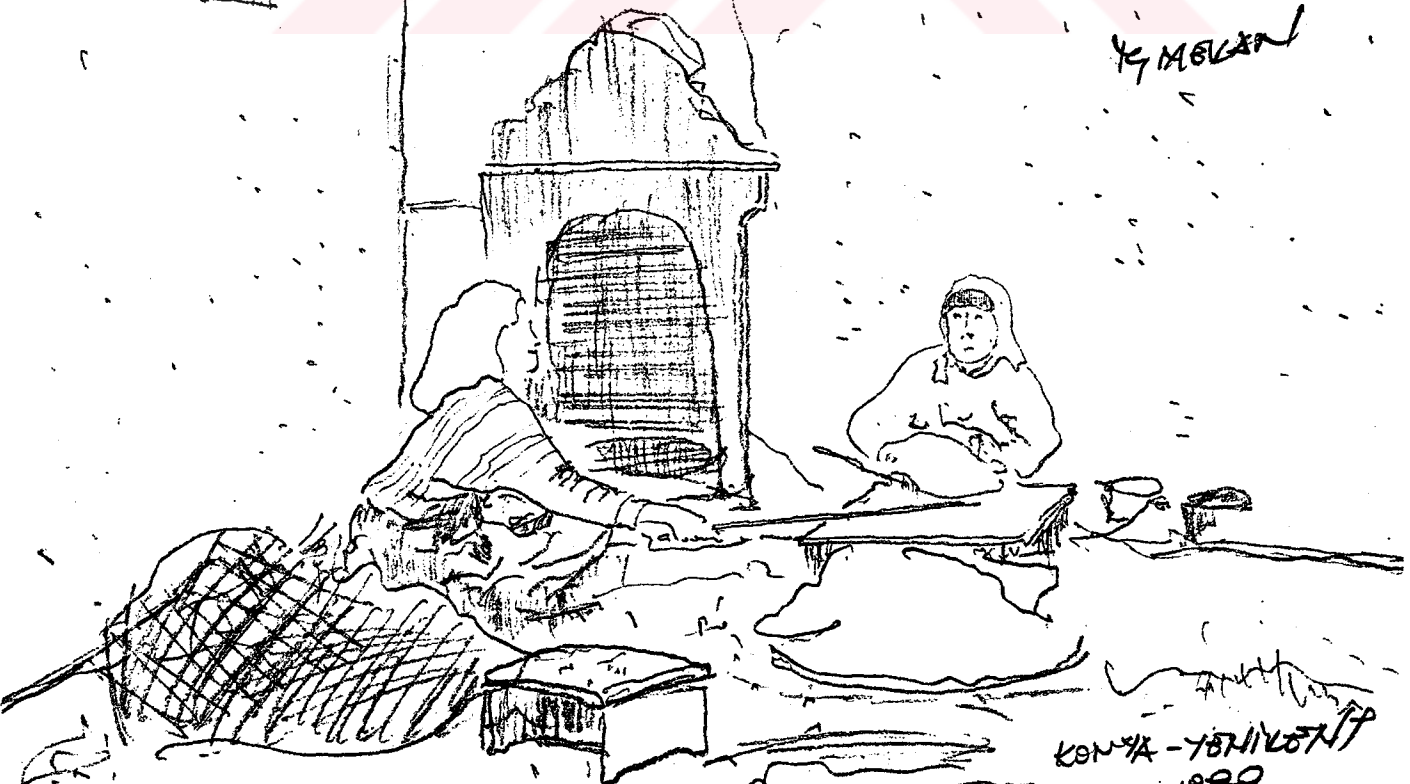
KENYA - YENIKENT
1988

KONYA-TENIKENT
1988

Y. MELAN

KONYA - YENIYOLTAŞI
1988

V. E.
Yükseköğretim Kuruluna
Bekiriantasyon Merkezi